

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οικονομικό Δελτίο

Τεύχος 27, Ιούλιος 2006

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οικονομικό Δελτίο

Τεύχος 27, Ιούλιος 2006

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ελευθ. Βενιζέλου 21

102 50 Αθήνα

www.bankofgreece.gr

Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών - Γραμματεία

Τηλ. ++30 210 320 2392

Fax ++30 210 323 3025

Τυπώθηκε στο

Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών
της Τράπεζας της Ελλάδος

ISSN 1105 - 8544

Περιεχόμενα

Η διάρκεια της ανεργίας στην Ελλάδα:
εξελίξεις και χαρακτηριστικά

Θεόδωρος Μητράκος

Δάφνη Νικολίτσα

7

Άσκηση προσομοίωσης ακραίων
καταστάσεων για το ελληνικό
τραπεζικό σύστημα

Φαίδων Καλφάογλου

47

Έρευνα συνόρων για την ταξιδιωτική
δαπάνη: μεθοδολογία – παρουσίαση και
αξιολόγηση αποτελεσμάτων 2003-2005

Ευάγγελος Θ. Παντελίδης

Γεώργιος Α. Κουβατσέας

71

Δοκίμια Εργασίας

121

Μέτρα νομισματικής πολιτικής
και εποπτείας του
χρηματοπιστωτικού συστήματος

141

Κείμενα αποφάσεων

της Τράπεζας της Ελλάδος

145

Στατιστικό τμήμα

177

Κατάλογος άρθρων που
δημοσιεύθηκαν σε προηγούμενα
τεύχη του Οικονομικού Δελτίου

203

Η διάρκεια της ανεργίας στην Ελλάδα: εξελίξεις και χαρακτηριστικά*

Θεόδωρος Μητράκος
Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών
Δάφνη Νικολίτσα
Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών

1. Εισαγωγή

Η μείωση του επίμονα υψηλού ποσοστού ανεργίας που καταγράφεται στην Ελλάδα αποτελεί κύρια πρόκληση για την οικονομική πολιτική.¹ Η ανεργία είναι πολύ σοβαρό οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα τόσο για αυτούς που τη βιώνουν όσο και για ολόκληρη την οικονομία.²

Ένα σχετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας θα μπορούσε να είναι συμβατό με μια αγορά εργασίας στην οποία παρατηρείται κινητικότητα ανάμεσα στην απασχόληση και την ανεργία και όπου ο αριθμός των ανέργων είναι υψηλός αλλά η διάρκεια της ανεργίας περιορισμένη.³ Σ' αυτή την περίπτωση μέρος της ανεργίας θα ήταν μάλλον ανεργία *tribus* παρά διαρθρωτικής φύσεως. Η μελέτη της διάρκειας της ανεργίας είναι επομένως απαραίτητη τόσο για τη διάγνωση των αιτιών της όσο και για το σχεδιασμό πολιτικών με σκοπό την αντιμετώπιση της, δεδομένου μάλιστα ότι οι αρνητικές συνέπειες της ανεργίας, για κάθε άτομο χωριστά αλλά και για την οικονομία συνολικά, επιδεινώ-

* Το άρθρο απηχεί τις απόψεις των συγγραφέων και όχι κατ' ανάγκην της Τράπεζας της Ελλάδος. Ευχαριστίες εκφράζονται στον καθηγητή Γεώργιο Δημόπουλο, στη Heather Gibson, στον Ισαάκ Σαμπεθάι και στους Ιωάννη Θεοδοσίου, Κώστα Κανελλόπουλο, Ήλια Κικίλια και Γιώργο Χονδρογιάννη για τα πολύτιμα σχόλιά τους. Τυχόν λάθη και παραλείψεις βαρύνουν αποκλειστικά τους συγγραφείς.

1 Το μέσο ποσοστό ανεργίας τη δεκαετία 1996-2005 ανήλθε σε 10,6% (βλ. Διάγραμμα 1).

2 Υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία, τόσο στα οικονομικά όσο και στην κοινωνική ψυχολογία, με θέμα τις επιπτώσεις της ανεργίας και της διάρκειάς της στη σοματική και ψυχική υγεία των ανέργων (για την οικονομική βιβλιογραφία βλ. μεταξύ άλλων Clark, 2002, Layard, 2005, και Παναγιωτόπουλος, 2005).

3 Η ανάλυση χρονολογικών σειρών αλλά και διαστρωματικών στοιχείων δείχνει όμως ότι στις περισσότερες χώρες παρατηρείται θετική συσχέτιση ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας και στη διάρκειά της (βλ. την επόμενη ενότητα σε σχέση με την Ελλάδα και Machin and Manning, 1999, για τις χώρες του ΟΟΣΑ).

νονται με την επιμήκυνση του διαστήματος ανεργίας, εφόσον ο χρόνος εκτός εργασίας οδηγεί, μεταξύ άλλων, σε μερική απαξίωση των δεξιοτήτων των ανέργων.⁴

Στη χώρα μας τα στοιχεία δείχνουν ότι η αγορά εργασίας δεν χαρακτηρίζεται από κινητικότητα μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας. Ειδικότερα, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού έχει παραμείνει άνεργο επί μεγάλο χρονικό διάστημα. Στην Ελλάδα η διάρκεια της ανεργίας είναι από τις μεγαλύτερες στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 κρατών-μελών (ΕΕ-15), όπως φαίνεται μεταξύ άλλων και από το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων, δηλ. των ατόμων που αναζητούν εργασία επί ένα έτος ή περισσότερο. Πιο συγκεκριμένα, το β' τρίμηνο του 2005 το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων ήταν 53,6% στην Ελλάδα, έναντι 41,8% στην ΕΕ-15.⁵

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί μια πρώτη διερεύνηση των εξελίξεων και των χαρακτηριστικών της διάρκειας της ανεργίας. Πιο συγκεκριμένα, πέραν του να αποτυπώσει τα δεδομένα σχετικά με τη διάρκεια της ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας, η μελέτη αυτή επιχειρεί να καταγράψει, με βάση στοιχεία από δειγματοληπτική έρευνα, τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας καθώς και με τη συγκεκριμένη χρονική διάρκεια της ανεργίας.

Η χρήση οικονομετρικής ανάλυσης με σκοπό την αναζήτηση των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τη διάρκεια της ανεργίας μεταξύ των ανέργων είναι διαδεδομένη σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Στις περισσότερες σχετικές μελέτες (βλ. π.χ. Arulampalam and Stewart, 1995, Layard et al.,

2005), δίνεται έμφαση στο πώς των επιδομάτων ανεργίας και η διάρκεια καταβολής τους επηρεάζουν τη διάρκεια της ανεργίας. Ο λόγος είναι ότι σε πολλές χώρες θεωρείται ότι τα επιδόματα αυτά δημιουργούν αντικίνητρα στην αναζήτηση εργασίας (βλ. μεταξύ άλλων OECD, 2006, Røed and Zhang, 2003 και 2005). Στην περίπτωση της ελληνικής αγοράς εργασίας κάτι τέτοιο δεν ισχύει, δεδομένου ότι το ύψος των επιδομάτων ανεργίας (και το ποσοστό αντικατάστασης, δηλ. το ποσοστό των εβδομαδιαίων αποδοχών στο οποίο αντιστοιχεί το εβδομαδιαίο επίδομα ανεργίας) είναι μικρότερο από ό,τι στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ και η διάρκεια της επιδότησης περιορισμένη.

Στην παρούσα μελέτη διαπιστώνεται ότι ταυτόχρονα με την άνοδο του ποσοστού ανεργίας τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχει υπάρξει επιμήκυνση της διάρκειας της ανεργίας. Η ανάλυση δείχνει ότι οι γυναίκες, τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα και τα άτομα σε γεωγραφικές περιφέρειες με υψηλό ποσοστό ανεργίας είναι πιο πιθανό να παραμείνουν άνεργα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Παράγοντες που μπορούν να επηρεαστούν από την οικονομική πολιτική, όπως π.χ. οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης προκειμένου οι άνεργοι να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία ή να καταρτιστούν στις ειδικότητες που ζητούνται στην αγορά εργασίας, φαίνεται ότι μπορούν να περιορίσουν τη διάρκεια της ανεργίας.

Από τις συγκρίσεις με άλλες χώρες προκύπτει επίσης ότι ορισμένα χαρακτηριστικά του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των αγορών (π.χ. επι-

⁴ Βλ. μεταξύ άλλων Pissarides (1992).

⁵ Από τη βάση δεδομένων New Cronos της Eurostat. Σύμφωνα με την ΕΕΔ όμως, για την Ελλάδα το ποσοστό ήταν 56%.

βαρύνσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος), τα οποία δημιουργούν προσκόμματα στην έγκαιρη αντίδραση των τελευταίων στις εξελίξεις (π.χ. τεχνολογική πρόοδος, παγκοσμιοποίηση) και δυσχεραίνουν τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων (και συνακόλουθα θέσεων εργασίας) είναι πιθανόν να επηρεάζουν την έκταση της μακροχρόνιας ανεργίας.

Πρέπει να τονιστεί εξ αρχής ότι η μελέτη αυτή δεν πραγματεύεται το θέμα της εξήγησης του συνολικού ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα και της διαφοράς του από εκείνο στην ΕΕ. Αυτό θα απαιτούσε εκτενέστερη μακροοικονομική ανάλυση.

Τα στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη προέρχονται κυρίως από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ). Στην ΕΕΔ, όπως και στις έρευνες της Eurostat, ως άνεργοι ορίζονται όσοι: (α) δεν εργάστηκαν έστω και μία ώρα κατά την εβδομάδα αναφοράς της έρευνας και (β) αναζητούσαν εργασία κατά τις 4 εβδομάδες πριν από την εβδομάδα αναφοράς και προς το σκοπό αυτό προέβησαν σε συγκεκριμένες ενέργειες, τις οποίες και αναφέρουν. Ως μακροχρόνια άνεργοι ορίζονται στην παρούσα μελέτη, σύμφωνα με την πρακτική των διεθνών οργανισμών (του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας και του ΟΟΣΑ), όσοι έχουν παραμείνει άνεργοι επί ένα έτος ή περισσότερο.⁶

Εναλλακτικά, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP).⁷ Η ΕΕΔ προτιμήθηκε όμως εδώ έναντι του ECHP προκειμένου να αξιοποιηθεί η λεπτομερέστερη πληροφόρηση της πρώτης όσον αφορά τη γεωγραφική περιφέρεια

του τόπου διαμονής και το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων. Τα στοιχεία του ECHP θα αξιοποιηθούν σε προσεχή εργασία με σκοπό τη διεξοδικότερη μελέτη της μεταβολής της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία διαχρονικά, εφόσον –σε σύγκριση με την ΕΕΔ– το ECHP έχει το πλεονέκτημα της διαχρονικής καταγραφής των ίδιων ατόμων επί μακρότερο χρονικό διάστημα (8 έτη έναντι 18 μηνών της ΕΕΔ).

Η μελέτη είναι διαρθρωμένη ως εξής: η επόμενη ενότητα παρουσιάζει ορισμένα βασικά στοιχεία για τις διαχρονικές εξελίξεις της διάρκειας της ανεργίας και συγκρίνει τη διάρκεια της ανεργίας στην Ελλάδα με εκείνη στην ΕΕ-15, ενώ η τρίτη ενότητα δίνει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της διάρκειας της ανεργίας στην Ελλάδα σήμερα. Η τέταρτη ενότητα επιχειρεί να εξακριβώσει ποια χαρακτηριστικά παράγοντες σχετίζονται με την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας και με τις διαφορές στη διάρκεια της. Τέλος, η τελευταία ενότητα συνοψίζει τα ευρήματα.

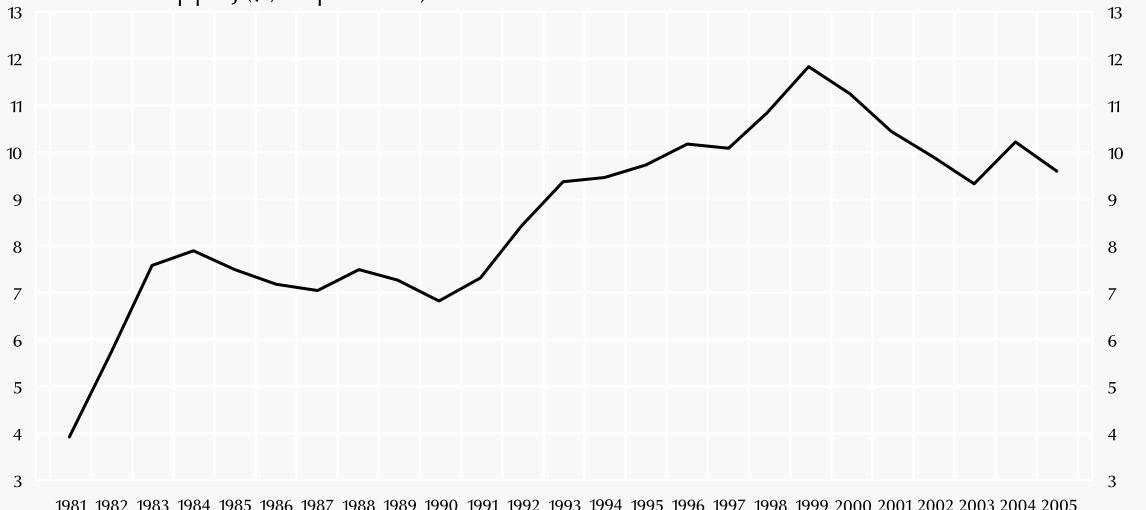
---

6 Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, πριν το πρόβλημα της ανεργίας προολάβει μεγάλες διαστάσεις, ως μακροχρόνια άνεργοι ορίζονταν όσοι είχαν παραμείνει άνεργοι επί έξι μήνες ή περισσότερο. Σχετικά με τους λόγους για τους οποίους επιλέγεται συνήθως το έτος ως περίοδος ορισμού της μακροχρόνιας ανεργίας, βλ. OECD (1983).

7 Η έρευνα του Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP) κάλυπτε δειγματοληπτικά τις περισσότερες χώρες της ΕΕ-15 και διεσαγόταν υπό την επίβλεψη της Eurostat την περίοδο 1994-2001. Κάθε έτος η έρευνα περιλάμβανε πληροφορίες για τα ίδια νοικοκυριά και άτομα. Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αφορούν το χρηματικό εισόδημα, την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας, τις συνθήκες στέγασης, το επίπεδο εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, την κατάσταση της υγείας και άλλους κοινωνικούς δείκτες που αντανακλούν τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Επειδή το μέγεθος του δείγματος συρρικνώθηκε σταδιακά, εφόσον νοικοκυριά που εγκατέλειπαν την έρευνα δεν αντικαθίσταντο με άλλα, η Eurostat ξεκίνησε το 2003 νέα έρευνα, την έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC, European Union-Statistics on Income and Living Conditions) και προεβλεψε για την αντικατάσταση των νοικοκυριών που εγκαταλείπουν την έρευνα. Τη διεξαγωγή των έρευνών αυτών στη χώρα μας έχει αναλάβει η ΕΣΥΕ.

Διάγραμμα 1

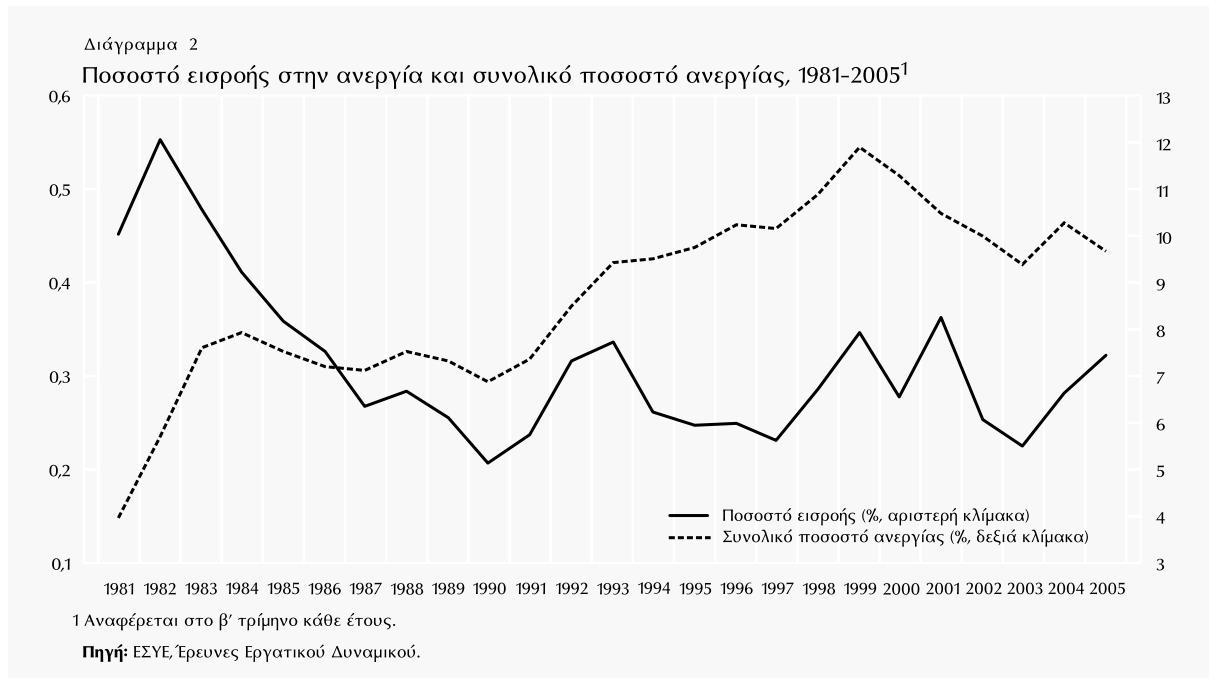
Ποσοστό ανεργίας (%) στην Ελλάδα, 1981-2005¹¹ Αναφέρεται στο β' τρίμηνο κάθε έτους.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού.

2. Διάρκεια της ανεργίας: διαχρονικές εξελίξεις και συγκρίσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και σχεδόν διπλασιάστηκε μεταξύ 1981 και 1985 (από περίπου 4% το 1981 σε περίπου 8% το 1985, βλ. Διάγραμμα 1). Η μεταβολή αυτή αποδίδεται μεταξύ άλλων στη σημαντική άνοδο του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (βλ. Alogoskoufis, 1995). Από το 1986 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990 το ποσοστό ανεργίας κυμάνθηκε γύρω στο 7%. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 όμως, ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε εκ νέου σημαντικά και το ποσοστό ανεργίας έφθασε στο 12% το 1999. Έκτοτε παρατηρείται βραδεία μείωση και το 2005 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 10%,

ενώ τα τελευταία στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα μειώθηκε περαιτέρω στο 9,7% το πρώτο τρίμηνο του 2006. Αν συγκριθούν οι εξελίξεις στην Ελλάδα με εκείνες σε άλλες χώρες της ΕΕ-15, παρατηρείται ότι η αύξηση του ποσοστού ανεργίας σημειώθηκε αργότερα και ότι το ποσοστό ανεργίας έχει παραμείνει σε υψηλό επίπεδο επί μακρότερο χρονικό διάστημα, παρά τους ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας την τελευταία δεκαετία. Το επίμονα υψηλό ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα αποδίδεται, μεταξύ άλλων, στη συνεχιζόμενη συρρίκνωση του αγροτικού τομέα, στην απότομη αύξηση του εργατικού δυναμικού στην οποία συνέβαλαν η διευρυμένη συμμετοχή των γυναικών και η εισροή των μεταναστών, στην έλλειψη επαρκούς ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών και σε ακαμψίες της αγοράς εργασίας (βλ. Δεμέκας και Κοντολέμης, 1998, και Λυμπεράκη, 2005).

Ταυτόχρονα, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι η διάρκεια της ανεργίας έχει επιμηκυνθεί μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η παρούσα ενότητα επιχειρεί να αποτυπώσει τις διαχρονικές μεταβολές της διάρκειας της ανεργίας στην Ελλάδα και να συγκρίνει τη διάρκεια της ανεργίας στην Ελλάδα με την αντίστοιχη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.1. Διαχρονικές μεταβολές της διάρκειας της ανεργίας

Σε συνθήκες μακροχρόνιας ισορροπίας, όταν ο αριθμός των εισερχομένων στην ανεργία ισούται με τον αριθμό των νεοπροσληφθέντων, το ποσοστό ανεργίας είναι ίσο με το γινόμενο του ποσοστού εισροής στην ανεργία (στη διάρκεια ενός μήνα) επί τη μέση διάρκεια της ανεργίας (σε μήνες).⁸ Το ποσοστό εισροής στην ανεργία⁹ στην Ελλάδα μειώθηκε τη δεκαετία του 1980 και έκτοτε παρέμεινε, με κάποιες διακυμάνσεις, στο

ίδιο επίπεδο (βλ. Διάγραμμα 2). Η σχετική σταθερότητα του ποσοστού εισροής στην ανεργία που καταγράφεται στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, σε συνδυασμό με την αύξηση του συνολικού ποσοστού ανεργίας, υποδηλώνει επομένως επιμήκυνση της διάρκειας της ανεργίας.

Πρόσθετες ενδείξεις της επιμήκυνσης της διάρκειας της ανεργίας αποτελούν το αυξημένο ποσοστό μετάβασης από τη βραχυχρό-

⁸ Σε μια οικονομία με εργατικό δυναμικό ίσο με 100, ένα ποσοστό ανεργίας 10% σε ένα έτος μπορεί να συμβαδίζει είτε με την παραμονή στην ανεργία 10 ατόμων για ολόκληρο το έτος είτε με την παραμονή στην ανεργία ολόκληρου του εργατικού δυναμικού για 1,2 μήνες είτε με κάποιο άλλο συνδυασμό εισροής και διάρκειας που θα αντιστοιχούσε σε συνολική διάρκεια ανεργίας 120 μηνών. Όταν η εισροή στην ανεργία είναι σταθερή και ίση με την εκροή από αυτήν, τότε από το συνολικό ποσοστό ανεργίας μπορεί να υπολογιστεί η μέση διάρκεια αυτής.

⁹ Ο ρυθμός εισροής στην ανεργία σε ένα μήνα ορίζεται εδώ ως ο λόγος του αριθμού των ατόμων που τώρα θα αρχίσουν να αναζητούν εργασία ή έχουν παραμείνει άνεργοι λιγότερο από ένα μήνα ως προς τον πληθυσμό 15-64 ετών (βλ. OECD, 1995).

Πίνακας 1

Μέση ετήσια πιθανότητα μετάβασης στη μακροχρόνια ανεργία,¹ 1984-2005

(Ποσοστά %)

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
1984-1989	41,3	–	–
1990-1994	48,2	–	–
1995-1999 ²	55,3	41,0	68,7
2000-2005	55,2	44,1	64,1

1 Η πιθανότητα μετάβασης στη μακροχρόνια ανεργία ορίζεται ως ο λόγος του αριθμού των ατόμων που το έτος (t) είναι άνεργα επί 12-23 μήνες προς τον αριθμό των ανέργων με διάρκεια ανεργίας μικρότερη του έτους τον προηγούμενο χρόνο (t-1). Στον πίνακα παρουσιάζονται οι ετήσιοι μέσοι όροι των πιθανοτήτων αυτών κατά τις αναφερόμενες χρονικές περιόδους.

2 Το 1998 δεν περιλαμβάνεται στον υπολογισμό του μέσου αυτής της περιόδου λόγω των αλλαγών στη μεθοδολογία της ΕΕΔ το έτος αυτό.

Πηγές: OECD (2002), Διάγραμμα 4.3 σελ. 193 για τα έτη 1984-1994 και ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού για το διάστημα 1995-2005.

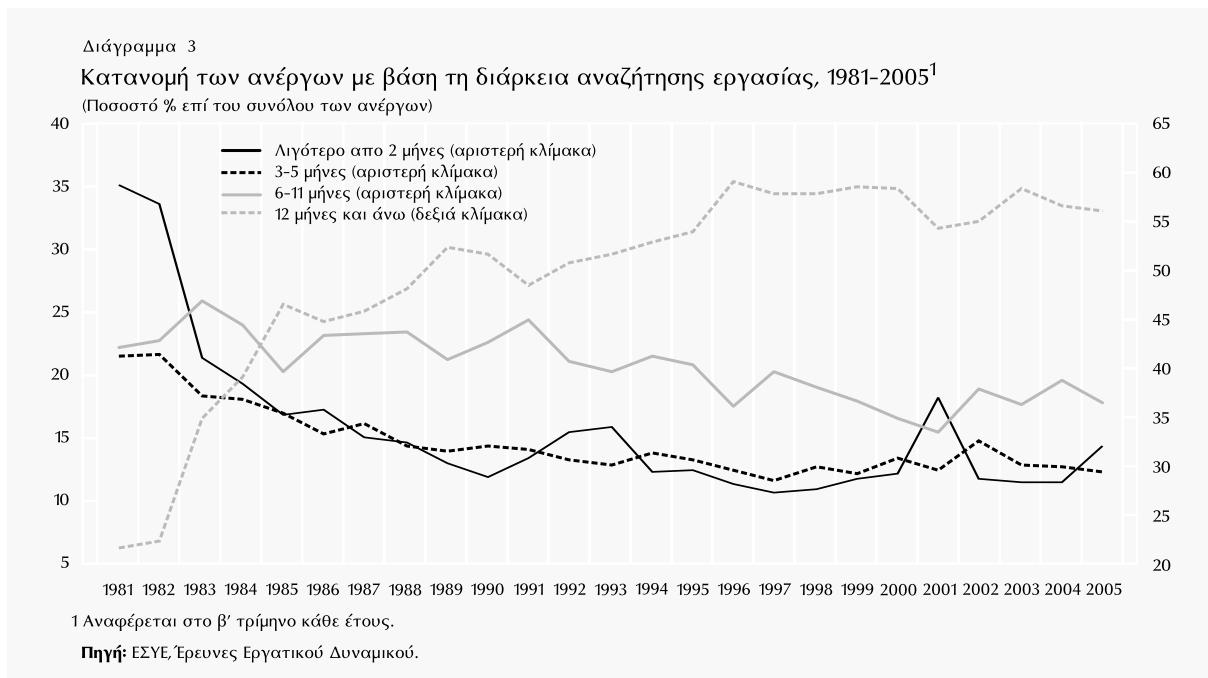
νια στη μακροχρόνια ανεργία και η συνακόλουθη άνοδος του ποσοστού των μακροχρόνια ανέργων. Η αυξανόμενη δυσκολία των ανέργων να βρουν εργασία φαίνεται, μεταξύ άλλων, από την άνοδο της πιθανότητας μετάβασης από τη βραχυχρόνια στη μακροχρόνια ανεργία κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Ειδικότερα, ενώ στο διάστημα 1984-89 περίπου το 41% των ανέργων με διάρκεια ανεργίας μικρότερη του έτους προχωρούσε το επόμενο έτος σε μακροχρόνια ανεργία, το ποσοστό αυτό στο διάστημα 2000-2005 είναι κατά 14 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο (βλ. Πίνακα 1). Με άλλα λόγια, στο διάστημα 2000-2005 από τα 100 άτομα τα οποία ήταν βραχυχρόνια άνεργα σε ένα έτος, περίπου 55 εξακολουθούσαν να είναι άνεργα και ένα έτος αργότερα (με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται ως μακροχρόνια άνεργα). Η δυσκολία εύρεσης εργασίας φαίνεται μάλιστα να είναι πιο έντονη για τις άνεργες γυναίκες, για τις οποίες το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 64,1% έναντι 44,1% για τους άνεργους άνδρες.

Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων προς το σύνολο των ανέργων αυξήθηκε σημαντικά στην Ελλάδα. Ειδικότερα, το

ποσοστό αυτό αυξήθηκε στη δεκαετία του 1980 από 39,0% το 1984 σε 52,2% το 1989.¹⁰ Αυτή η ανοδική τάση συνεχίστηκε αλλά με βραδύτερο ρυθμό μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οπότε το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων υπερέβη το 59% (1996), και έκτοτε παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις γύρω από αυτό το επίπεδο (βλ. Διάγραμμα 3). Το 2005 πάνω από το 55% των ανέργων είχαν παραμείνει άνεργοι για ένα έτος ή περισσότερο.¹¹ Η άνοδος του συνολικού

10 Στοιχεία υπάρχουν επίσης για τη διάρκεια της ανεργίας των εγγεγραμμένων στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) ανέργων. Αυτά όμως είναι διαθέσιμα μόνο από το 2004 και μετά και διακρέουν σημαντικά από εκείνα της ΕΕΔ. Πιο συγκεκριμένα, το 2005 σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ανάμεσα στους εγγεγραμμένους ανέργους ήταν περίπου 29%. Η διαφορά αυτή εξηγείται πιθανόν από την έλλειψη κινήτρων για εγγραφή στον ΟΑΕΔ όσων έχουν παραμείνει άνεργοι για διάστημα μεγαλύτερο του έτους, αφού το επίδομα ανεργίας δεν χορηγείται εν γένει σε αυτούς. Οι προϋποθέσεις, το ύψος και η διάρκεια καταβολής του επιδόματος ανεργίας παρουσιάζονται στην Ενότητα 4 του Παραρτήματος. Ενδεικτικό της έλλειψης κινήτρων ή της διαφοράς των ορισμών είναι ότι τα στοιχεία της ΕΕΔ δείχνουν ότι το β' τρίμηνο του 2005 μόνο 58% δύον είναι άνεργοι σύμφωνα με τον ορισμό της ΕΕΔ είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ και από αυτούς μόνο το 25% λαμβάνει επίδομα ανεργίας, αν και τα ποσοστά αυτά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μετά έχουν αυξηθεί σημαντικά, πιθανόν λόγω και των νομοθετικών παρεμβάσεων.

11 Κατά το α' τρίμηνο του 2006 το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (53,6%) δεν μεταβλήθηκε έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2005.

Πίνακας 2

Ποσοστό (%) μακροχρόνια ανέργων¹ κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα, β' τρίμηνο 1981-2005

	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες			Γυναίκες		
			15-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	15-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών
1981-84	20,8	38,4	21,1	20,1	20,8	38,5	37,5	39,7
1985-89	37,0	55,1	37,0	36,4	37,9	54,7	57,5	51,2
1990-94	41,2	57,4	40,8	42,0	40,8	56,3	60,8	54,7
1995-99	48,8	63,0	47,4	49,3	52,3	61,8	64,9	63,3
2000	51,7	62,7	50,0	53,8	54,4	61,1	64,4	65,6
2001	48,3	58,2	46,5	48,1	54,8	54,8	62,8	58,9
2002	49,9	58,2	49,6	47,6	53,7	53,5	63,8	60,8
2003	51,9	62,4	51,5	52,0	52,8	58,0	68,1	62,1
2004	48,7	61,0	48,8	48,5	48,5	55,3	65,6	66,1
2005	46,4	61,4	45,2	44,8	51,5	55,3	64,3	70,0

1 Τα στοιχεία αφορούν το ποσοστό των ανέργων οι οποίοι έχουν παραμείνει άνεργοι επί ένα έτος ή περισσότερο σε κάθε κατηγορία. Έτοι π.χ. το 2005 το 45,2% των ανέργων ανδρών 15-29 ετών είναι μακροχρόνια ανέργοι.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού.

ποσοστού των μακροχρόνια ανέργων στο διάστημα 1981-2005 αντανακλά μεταβολές στο ποσοστό αυτό και για τα δύο φύλα και για όλες τις ηλικιακές ομάδες (βλ. Πίνακα 2).

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι στην Ελλάδα, όπως και στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, παρατηρείται θετική συσχέτιση ανάμεσα στο συνολικό ποσοστό ανεργίας και στο

ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων.¹² Αυτή η θετική συσχέτιση ερμηνεύεται από το γεγονός ότι καθώς αυξάνεται το συνολικό ποσοστό ανεργίας υπάρχουν λιγότερες κενές θέσεις εργασίας και οι πρώτοι άνεργοι που βρίσκουν εργασία είναι εκείνοι με τις ζητούμενες δεξιότητες (βλ. μεταξύ άλλων Blanchard and Diamond, 1994). Όσο συνεχίζει να αυξάνεται ο συνολικός αριθμός των ανέργων, εκείνοι που δεν διαθέτουν τις ζητούμενες από την αγορά δεξιότητες έχουν ολοένα μικρότερες πιθανότητες να βρουν απασχόληση. Επιπλέον, ακόμη και όταν ανακάμπτει η ζήτηση, πολλοί εργοδότες δεν επιθυμούν να προσλάβουν άτομα που ήταν άνεργα για μεγάλο χρονικό διάστημα, αφενός διότι εκτιμούν ότι αυτά τα άτομα έχουν ήδη απορριφθεί από προηγούμενους εργοδότες και αφετέρου διότι φοβούνται μήπως έχουν απαξιωθεί οι γνώσεις και οι δεξιότητές τους και επομένως είναι λιγότερο παραγωγικά σε σχέση με άτομα με τα ίδια τυπικά προσόντα τα οποία όμως δεν έχουν μείνει άνεργα (βλ. π.χ. Pissarides, 1992). Ουσιαστικά δηλαδή η παρατεταμένη διάρκεια της ανεργίας μπορεί να οφείλεται όχι μόνο σε ανεπάρκεια ζήτησης αλλά και σε μείωση της πιθανότητας για εύρεση εργασίας όσο επιμηκύνεται η χρονική περίοδος της ανεργίας (negative duration dependence).

Η αύξηση του ποσοστού των μακροχρόνια ανέργων έχει οδηγήσει σε νομοθετικές ρυθμίσεις για την οικονομική ενίσχυση των ατόμων αυτών ή τη θέσπιση ποσοστώσεων για την πρόσληψή τους σε θέσεις μερικής απασχόλησης στο Δημόσιο (Ν. 3250/2004). Όσον αφορά την οικονομική τους ενίσχυση, ο Ν. 1545/1985 εισήγαγε την τακτική επιδότηση (για διάστημα 5 μηνών) των μακροχρόνια ανέργων μεταξύ 20 και 29 ετών

χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, ενώ το άρθρο 27 του Ν. 3016/2002 θέσπισε την καταβολή στους μακροχρόνια ανέργους μεταξύ 45 και 64 ετών ειδικού επιδόματος (μετά τη λήξη της τακτικής επιδότησης) για διάστημα μέχρι ένα έτος. Πρόσφατα επίσης ψηφίστηκαν ειδικές ρυθμίσεις για τους απολυμένους από επιχειρήσεις του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας (Ν. 3460/2006, άρθρο 13) και προτάθηκε η σύσταση Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την οικονομική ενίσχυση των ανέργων άνω των 50 ετών.¹³ Οι προϋποθέσεις, το ύψος και η διάρκεια καταβολής του επιδόματος ανεργίας στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ παρουσιάζονται στην Ενότητα 4 του Παραρτήματος.

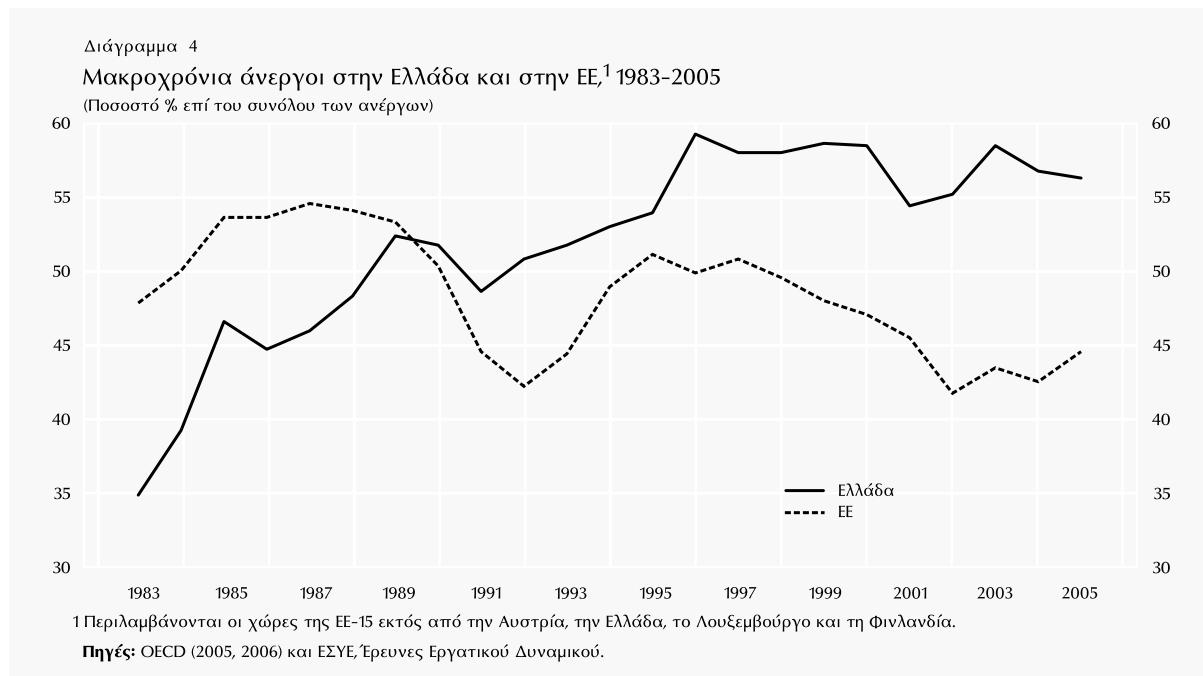
2.2. Συγκρίσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Συγκρίνοντας το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στην Ελλάδα με εκείνο στην ΕΕ-15 διαπιστώνουμε ότι από το 1990 και μετά το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στην Ελλάδα είναι υψηλότερο (βλ. Διάγραμμα 4). Η διαφορά αυτή αντανακλά κυρίως την πολύ μεγαλύτερη διάρκεια της ανεργίας των γυναικών, αφού μάλιστα στο διάστημα μέχρι και το 1998 το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ανδρών ήταν χαμηλότερο στην Ελλάδα από ό,τι στην ΕΕ-15.¹⁴ Στο διάστημα 1998-2005 (κατά μέσον όρο) το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ανδρών στην Ελλάδα ήταν 47% έναντι

¹² Συγκεκριμένα, για το διάστημα 1981-2005 ο συντελεστής συσχέτισης ανάμεσα στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων και στο συνολικό ποσοστό ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας είναι 0,85.

¹³ Βλ. Ομιλία του Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας στις 27 Ιουνίου 2006 στη σύσκεψη της Εθνικής Επιτροπής Απασχόλησης (<http://www.yrapkr.gr/downloads/texts/2190.pdf>).

¹⁴ Βλ. OECD, *Employment Outlook*, διάφορα τεύχη, Στατιστικό Παράρτημα.

43,9% στην ΕΕ-15, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες ήταν 59,3% και 46,3%.¹⁵

Μια εξήγηση για τις διαφορετικές εξελίξεις όσον αφορά τα ποσοστά των μακροχρόνια ανέργων στην Ελλάδα και στην ΕΕ-15 είναι η διαφορετική πορεία των αντίστοιχων συνολικών ποσοστών ανεργίας, δεδομένης της θετικής συσχέτισης η οποία, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, παρατηρείται μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών.

Άλλοι λόγοι, οι οποίοι ενδεχομένως ερμηνεύουν και μέρος της απόκλισης των συνολικών ποσοστών ανεργίας, σχετίζονται με χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας τα οποία μπορεί να δημιουργούν προσκόμματα στην έγκαιρη αντίδραση των αγορών σε εξελίξεις όπως η τεχνολογική πρόοδος και η παγκοσμιοποίηση.¹⁶ Στα χαρακτηριστικά αυτά περιλαμβάνονται: (α) οι ρυθμιστικοί περιορισμοί στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίοι

εμποδίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία του ανταγωνισμού και επομένως τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και συνακόλουθα θέσεων εργασίας, (β) η διστακτικότητα των εργοδοτών (σε ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις) να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, λόγω του μη μισθολογικού κόστους και των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν στη δημιουργία και στην κατάργηση των θέσεων αυτών.

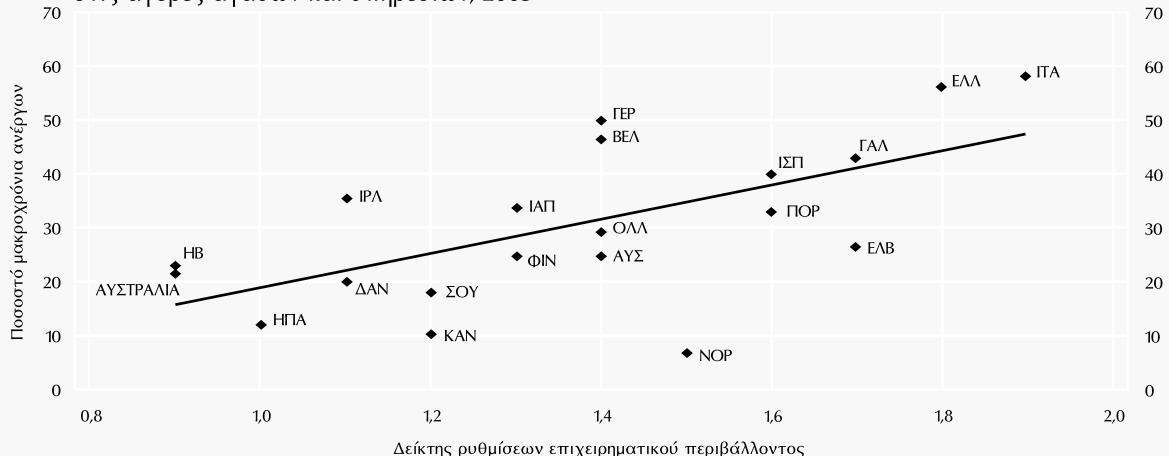
Ο ΟΟΣΑ έχει καταρτίσει δείκτες οι οποίοι, ώς ένα βαθμό, αντανακλούν τους περιορισμούς αυτούς. Όπως φαίνεται από τα διαγράμματα

15 Πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι το 2005 το ποσοστό των μακροχρόνια άνεργων ανδρών στην Ελλάδα είναι οριακά χαμηλότερο του αντίστοιχου στην ΕΕ-15, ενώ το ποσοστό των μακροχρόνια άνεργων γυναικών συνεχίζει να είναι πολύ υψηλότερο στην Ελλάδα.

16 Bl. Blanchard and Portugal (1998) για παρόμοια επιχειρήματα για τη διάρκεια της ανεργίας στην Πορτογαλία και Blanchard (2005) για διεξοδικότερη ανάλυση σχετικά με τη σημασία θεσμικών παραγόντων στην εξήγηση της ανεργίας στην Ευρώπη.

Διάγραμμα 5

Ποσοστό (%) μακροχρόνια ανέργων και δείκτης ρυθμίσεων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, 2003

Σημείωση: Η γραμμή παλινδρόμησης είναι $LTU = -13,2 + 31,9 PMR$, με $R^2 = 0,39$ όπου LTU είναι το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων και PMR ο δείκτης ρυθμίσεων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

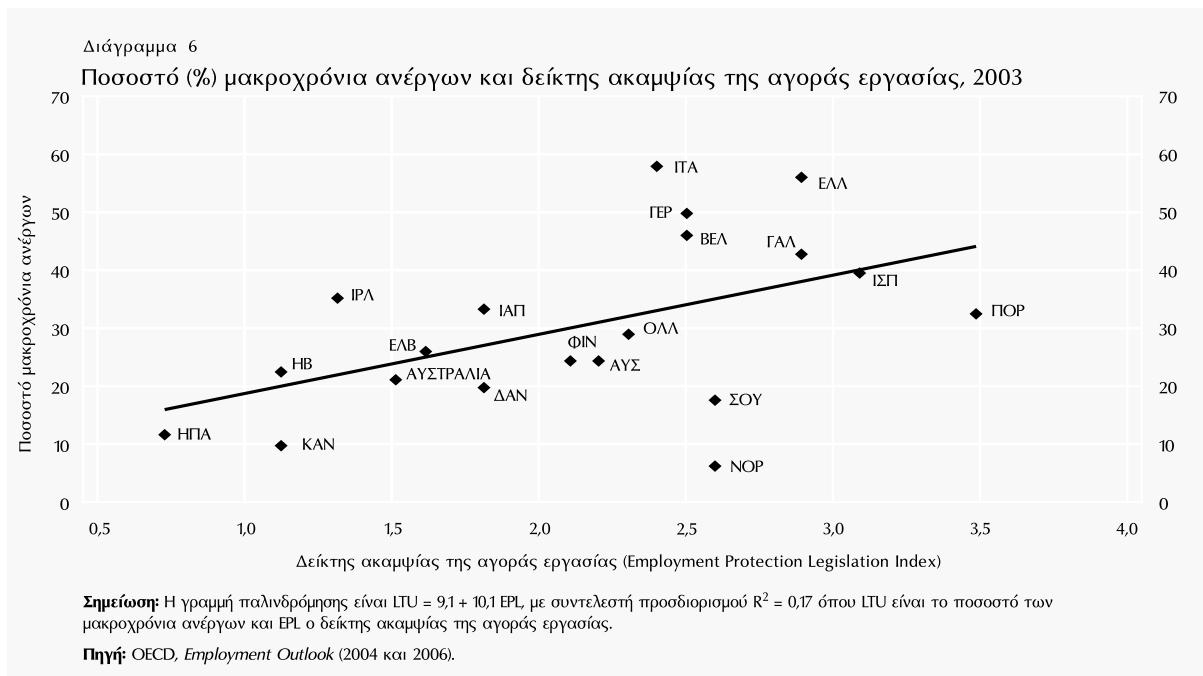
Πηγές: OECD, *Employment Outlook* (2006), και Conway et al. (2005).

που ακολουθούν, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ αυτών των δεικτών και του ποσοστού των μακροχρόνια ανέργων. Ειδικότερα (βλ. Διάγραμμα 5) στην Ελλάδα και στην Ιταλία, οι οποίες χαρακτηρίζονται από το λιγότερο ευελικτο ρυθμιστικό περιβάλλον¹⁷ ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ-15, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων είναι υψηλό, ενώ αντίθετα π.χ. στη Δανία, η οποία διαθέτει σύγχρονο και ορθολογικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων είναι πολύ χαμηλότερο.

Θετική συσχέτιση παρατηρείται επίσης ανάμεσα στο δείκτη ακαμψίας της αγοράς εργασίας (Employment Protection Legislation Index)¹⁸ και στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (Διάγραμμα 6). Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι εξ ορισμού ο δείκτης αυτός δεν λαμβάνει υπόψη του διαφορές μεταξύ χωρών ως προς τα ποσοστά των αυτοαπασχολουμένων ή ως προς την έκταση της αδήλωτης εργασίας. Βεβαίως, οι δια-

φορές αυτές είναι πιθανόν να αντανακλούν, μεταξύ άλλων, την προσπάθεια αποφυγής περιορισμών που υπάρχουν στις αγορές προϊόντων και εργασίας.

17 Ο δείκτης ρυθμίσεων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αντανακλά πτυχές της ποιότητας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μιας χώρας (π.χ. γραφειοκρατικές επιβαρύνσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας, περιορισμούς στον ανταγωνισμό, συμμετοχή του δημόσιου τομέα στην επιχειρηματική δραστηριότητα κ.λπ.). Ο δείκτης λαμβάνει τιμές από 0 έως 6 και όσο χαμηλότερη η τιμή του τόσο λιγότερο επιβαρυμένο είναι το επιχειρηματικό περιβάλλον. Ο δείκτης είναι διαθέσιμος από τον ΟΟΣΑ για 2 έτη (1998 και 2003) και η κατάρτισή του περιγράφεται αναλυτικά στο Conway et al. (2005). Για την Ελλάδα ο δείκτης βελτιώθηκε σημαντικά από 2,8 το 1998 σε 1,8 το 2003, άλλα, όπως φαίνεται στο διάγραμμα, το επιχειρηματικό περιβάλλον συνέχιζε το 2003 να χαρακτηρίζεται ως λιγότερο ευελικτο σε σύγκριση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ (πλην της Ιταλίας). **18** Ο δείκτης συνοψίζει τη νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης και ειδικότερα την έκταση των ρυθμίσεων για τις θέσεις εργασίας αφίστου χρόνου, τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου και την καταγγελία των συμβάσεων. Ο δείκτης λαμβάνει τιμές από 0 έως 6 και όσο υψηλότερη η τιμή του δείκτη τόσο λιγότερο ευελικτη θεωρείται η αγορά εργασίας. Για τον ακριβή ορισμό και τον τρόπο κατάρτισης του δείκτη βλ. OECD (2004).

Μια πρόσθετη εξήγηση για τη μακρότερη διάρκεια ανεργίας στην Ελλάδα μπορεί να αναζητηθεί στην περιορισμένη έκταση εφαρμογής των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την Eurostat, στην Ελλάδα οι δαπάνες για τις πολιτικές αυτές ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι σημαντικά χαμηλότερες από ό,τι στην ΕΕ-15.¹⁹ Πρόσφατη αξιολόγηση του ΟΟΣΑ τονίζει την ανάγκη όχι τόσο για αύξηση των δαπανών αυτών όσο για βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους, π.χ. με την άμεση ενεργοποίηση των δημόσιων γραφείων ευρέσεως εργασίας σε συμβουλευτικό ρόλο (βλ. OECD, 2006).

Πιο πάνω παρουσιάστηκαν συνοπτικά οι εξελίξεις που αφορούν τη διάρκεια της ανεργίας, με έμφαση στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων. Στη συνέχεια δίνεται μια πιο συνολική εικόνα όσον αφορά τη διάρκεια της ανεργίας στην Ελλάδα σήμερα.

3. Διάρκεια της ανεργίας: χαρακτηριστικά της κατανομής της

Στην προηγούμενη ενότητα δόθηκε έμφαση στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων χωρίς να εξεταστεί η συνολική κατανομή της διάρκειας της ανεργίας, η οποία όμως παρουσιάζει μεγάλο εύρος τιμών. Ο Πίνακας 3 δείχνει αναλυτικά την κατανομή των ανέργων με βάση το χρονικό διάστημα κατά το οποίο έχουν παραμείνει άνεργοι τα έτη 1993-2005. Παρά το γεγονός ότι η διάρκεια παρουσιάζεται ομαδοποιημένη κατά σχετικώς μεγάλα διαστήματα,²⁰ από τον πίνακα προκύπτει ότι υπάρχει σημαντική διασπορά των τιμών και αξιοσημείωτα είναι τα

¹⁹ Το 2004 οι δαπάνες αυτές ανέρχονταν σε 0,17% του ΑΕΠ στην Ελλάδα, έναντι 0,64% στην ΕΕ-15.

²⁰ Η ΕΕΔ ομαδοποιεί τις απαντήσεις στο ερώτημα “Πόσο χρόνο ζήτουσατε εργασία;” ως εξής: τώρα θα αρχίσει να αναζητά εργασία, λιγότερο από 1 μήνα, 1-2 μήνες, 3-5 μήνες, 6-11 μήνες, 12-17 μήνες, 18-23 μήνες, 24-47 μήνες, 4 χρόνια και άνω.

Πίνακας 3

Κατανομή των ανέργων με βάση το χρονικό διάστημα¹ που έχουν παραμείνει άνεργοι,
β' τρίμηνο 1993-2005

(Ποσοστά %)

Έτος	Λιγότερο από 1 μήνα ²	1-2 μήνες	3-5 μήνες	6-11 μήνες	12-17 μήνες	18-23 μήνες	24-47 μήνες ³	48 μήνες και άνω	Σύνολο
1993	6,9	9,8	12,6	19,6	14,5	8,0	28,6	-	100,0
1994	5,0	7,8	13,7	21,2	13,5	8,2	30,6	-	100,0
1995	4,5	8,6	13,2	20,8	14,7	8,5	29,7	-	100,0
1996	4,1	7,5	12,5	17,4	14,2	8,9	35,4	-	100,0
1997	3,9	7,0	11,4	20,2	14,4	7,7	35,4	-	100,0
1998	4,3	6,5	12,5	19,0	11,8	7,8	38,1	-	100,0
1999	4,8	6,8	12,1	17,8	13,9	9,9	19,3	15,4	100,0
2000	3,9	8,2	13,3	16,4	14,7	9,9	16,5	17,1	100,0
2001	5,8	12,4	12,3	15,3	13,7	9,1	15,3	16,1	100,0
2002	3,9	7,7	14,6	18,8	12,6	9,5	16,1	16,8	100,0
2003	3,6	7,8	12,7	17,6	15,7	11,4	15,4	15,8	100,0
2004	4,2	7,2	12,6	19,5	13,4	10,4	15,2	17,5	100,0
2005	5,3	8,9	12,1	17,7	14,0	9,3	15,4	17,3	100,0

1 Σε συμπληρωμένους μήνες.

2 Περιλαμβάνονται και οσοι δεν έχουν αρχίσει ακόμη να αναζητούν εργασία.

3 Μέχρι και το 1998 παρουσιάζεται στη στήλη αυτή το συνολικό ποσοστό των ανέργων με διάρκεια ανεργίας 2 ετών ή μεγαλύτερη.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού.

πολύ υψηλά ποσοστά ανέργων με διάρκεια ανεργίας άνω των 4 ετών.

Με βάση τα στοιχεία για την κατανομή της διάρκειας της ανεργίας μπορεί να εκτιμηθεί κατά προσέγγιση το μέσο χρονικό διάστημα κατά το οποίο έχουν παραμείνει εκτός εργασίας όσοι καταγράφονται ως άνεργοι σε κάθε χρονική στιγμή. Δυσκολίες ανακύπτουν όμως τόσο γιατί οι διάρκειες είναι ομαδοποιημένες σε διαστήματα μεγάλου εύρους όσο και γιατί τα δύο ακραία διαστήματα είναι ανοικτά. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η διάρκεια της αναζήτησης προσεγγίζεται συνήθως με το μέσο του διαστήματος (βλ. μεταξύ άλλων Meghir et al., 1989, Κανελλόπουλος, 2005). Όσον αφορά τα ανοικτά διαστήματα γίνονται οι εξής δύο παραδοχές: (α) το διάστημα "τώρα θα αρχίσει να ανα-

ζητά εργασία" ομαδοποιείται μαζί με το διάστημα "λιγότερο από ένα μήνα" και για το σύνολο αυτό γίνεται η υπόθεση ότι η αναζήτηση εργασίας έχει διαρκέσει ένα μήνα και (β) για το διάστημα "από 4 χρόνια και άνω", η μέση διάρκεια αναζήτησης εργασίας τοποθετείται στους 60 μήνες (δηλ. 5 έτη).²¹

Από τους υπολογισμούς αυτούς προκύπτει ότι το 2005 η διάμεσος της διάρκειας της ανεργίας είναι πάνω από ένα έτος (για τα δύο φύλα),

21 Τα δημοσιευμένα στοιχεία του ΟΑΕΔ δεν μπορούν να υποδειχτούν κάποια συγκεκριμένη μέση τιμή γι' αυτό το διάστημα. Η τιμή που χρησιμοποιείται εδώ μοιάζει όμως ρεαλιστική, δεδομένου ότι όσοι έχουν παραμείνει άνεργοι πάνω από 5 έτη είναι πιθανό να έχουν αποσυρθεί από το εργατικό δυναμικό. Επιπλέον, μόνο το 12,5% των ανέργων με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία που δήλωσαν ποιο έτος εργάστηκαν για τελευταία φορά ανέφεραν (στην έρευνα του 2005) ότι αυτό συνέβη πριν από το 2000.

ενώ είναι μικρότερη για τους άνδρες από ό,τι για τις γυναίκες.²² Η εκτίμηση αυτή αποτελεί όμως απλώς προσέγγιση, εφόσον το εύρος των διαστημάτων είναι συνήθως πεντάμηνο και όρα ενδέχεται να υπάρχει απόκλιση της τάξεως μερικών μηνών.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι, πέραν των τεχνικών προβλημάτων που δημιουργούν το εύρος των διαστημάτων και οι ακραίες τιμές, είναι δυνατόν ο εκτιμητής που προκύπτει από στοιχεία όπως αυτά τα οποία χρησιμοποιούνται εδώ, για την καταγραφή της διάρκειας της ανεργίας των ατόμων που είναι τώρα άνεργα, να μην αποδίδει σωστά τη μέση διάρκεια της ανεργίας για τρεις επιπλέον λόγους. Πρώτον, διότι όσοι είναι τώρα άνεργοι δεν έχουν ακόμη βρει εργασία και επομένως θα συνεχίσουν να είναι άνεργοι (αν δεν εγκαταλείψουν τελείως την αγορά εργασίας) μέχρι να επιτευχθεί αυτό.²³ Δεύτερον, η πιθανότητα να καταγραφεί κάποιος ως άνεργος (και όχι ως απασχολούμενος) είναι μεγαλύτερη όσο μακρότερο (συνεχές) χρονικό διάστημα έχει διανύσει ως άνεργος.²⁴ Τρίτον, τα περισσότερα άτομα έχουν μόνο περιορισμένη δυνατότητα να θυμηθούν (“να ανακαλέσουν”) παρελθόντα γεγονότα με ακρίβεια (για το λεγόμενο “σφάλμα ανάκλησης” βλ. μεταξύ άλλων Torelli and Trivellato, 1993). Τα πρώτα δύο προβλήματα επηρεάζουν την εκτίμηση της διάρκειας της ανεργίας προς αντίθετες κατευθύνσεις. Έτσι, εάν αγνοηθεί το ότι το παρατηρούμενο διάστημα ανεργίας είναι ατελές, μειώνεται η εκτιμώμενη διάρκεια της ανεργίας, ενώ αν δεν ληφθούν υπόψη οι βραχυχρόνια άνεργοι υπερεκτιμάται η διάρκεια της ανεργίας.

Προκειμένου να εκτιμηθεί το μέσο χρονικό διάστημα που απαιτείται για εύρεση εργασίας,

αξιοποιείται η δυνατότητα διαχρονικής καταγραφής (longitudinal ή panel) την οποία δίνει η ΕΕΔ. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία της ΕΕΔ επιτρέπουν την καταγραφή ορισμένων (των ίδιων) ατόμων επί έξι συνεχή τρίμηνα. Από τα στοιχεία αυτά είναι δυνατόν να καταγραφεί ο μέσος χρόνος που μεσολαβεί για την εύρεση εργασίας. Στην παρούσα ανάλυση χρησιμοποιούνται στοιχεία για 198 άτομα, τα οποία αποτελούν μέρος του δείγματος και για τα έξι τρίμηνα (αρχής γενομένης από το α' τρίμηνο του 2004) και τα οποία, ενώ ήταν άνεργα το 1ο τρίμηνο, είναι όλα απασχολούμενα το 6ο τρίμηνο (δηλ. το β' τρίμηνο του 2005). Από τα εν λόγω στοιχεία υπολογίζεται το μέσο (διάμεσο) συνολικό διάστημα για την εύρεση εργασίας σε περίπου 9 μήνες, το οποίο στο δείγμα αυτό είναι υψηλότερο για τους άνδρες από ό,τι για τις γυναίκες. Δηλαδή τα στοιχεία δείχνουν ότι το 2005 η μέση διάρκεια αναζήτησης εργασίας (ή ατελής διάρκεια της ανεργίας όσων αναζητούν ακόμη εργασία) είναι

---

²² Η διάμεσος, αν και υπολογίζεται αρκετά προσεγγιστικά, αποτελεί πιο αντιπροσωπευτικό μέτρο σε σύγκριση με το μέσο όρο στην περίπτωση της διάρκειας της ανεργίας λόγω των ακραίων τιμών που εμφανίζει η κατανομή της τελευταίας. Ενδεικτικά μόνο αναφέρεται εδώ ότι, υπό την υπόθεση ότι η μέση διάρκεια ανεργίας για όσους είναι άνεργοι πάνω από 4 έτη είναι 60 μήνες, η μέση διάρκεια της ανεργίας στο β' τρίμηνο του 2005 υπολογίζεται σε περίπου 22 μήνες για το σύνολο του πληθυσμού (περίπου 18 μήνες για τους άνδρες και 24 μήνες για τις γυναίκες).

²³ Η διάκριση ανάμεσα στη μέση διάρκεια της ανεργίας και στο μέσο χρονικό διάστημα για εύρεση εργασίας είναι ανάλογη προς τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στη μέση ηλικία του πληθυσμού και στο μέσο προσδόκιμο ζωής (βλ. Akerlof and Main, 1980).

²⁴ Έτσι π.χ. οι εποχικά άνεργοι, η καταγραφή των οποίων θα μείνει τη μέση διάρκεια της ανεργίας, έχουν λιγότερες πιθανότητες να περιλαμβάνονται στο δείγμα, εφόσον το ενδεχόμενο να καταγραφεί κάποιος ως άνεργος στη δειγματοληπτική έρευνα είναι ανάλογο του πόσο καιρό παραμένει άνεργος. Η εποχικότητα των στοιχείων είναι ιδιαίτερα έντονη στην Ελλάδα, όπως φαίνεται, μεταξύ άλλων, από το συστηματικά υψηλότερο ποσοστό ανέργων οι οποίοι έχουν παραμένει χωρίς απασχόληση επί διάστημα μικρότερο των δύο μηνών το τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους.

υψηλότερη από τη μέση διάρκεια που απαιτείται για εύρεση εργασίας (ή πλήρη διάρκεια της ανεργίας όσων τελικά βρήκαν δουλειά). Το αποτέλεσμα αυτό συνιστά ένδειξη ότι η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία μειώνεται όσο επιμηκύνεται η διάρκεια της ανεργίας (βλ. Salant, 1977).

Η υπολογιζόμενη μέση διάρκεια ενός “επεισοδίου” ανεργίας, με βάση στοιχεία για το πιο πρόσφατο διάστημα κατά το οποίο ο άνεργος αναζητά εργασία αγνοεί ότι για πολλά άτομα ο συνολικός χρόνος τον οποίο διανύουν χωρίς απασχόληση σε μια μεσοπρόθεσμη χρονική περίοδο (π.χ. 5 έτη) είναι πολύ μεγαλύτερος από τη διάρκεια ενός μεμονωμένου επεισοδίου. Στοιχεία του Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (European Community Household Panel) δείχνουν ότι στην Ελλάδα πάνω από 33% των ατόμων που είχαν κάποια εμπειρία ανεργίας στο διάστημα 1994-97 και για τα οποία το συνολικό διάστημα ανεργίας σε αυτή την περίοδο ήταν τουλάχιστον ένα έτος, αντιμετώπισαν 4 διακριτά διαστήματα ανεργίας, κανένα από τα οποία δεν ήταν μεγαλύτερο του έτους (βλ. OECD, 2002). Το πιοσσόστο των ατόμων με επαναλαμβανόμενα επεισόδια ανεργίας φαίνεται μάλιστα να είναι υψηλότερο στην Ελλάδα από ό,τι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πιθανώς εξηγείται από την εποχικότητα που χαρακτηρίζει αρκετούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Η εμμονή της ανεργίας που παρατηρείται στη χώρα μας φαίνεται επομένως ότι αντανακλά τόσο την επιμήκυνση της διάρκειας της ανεργίας ορισμένων ατόμων, η οποία για μεγάλο πιοσσόστο των ανέργων (περίπου 17%) ξεπερνά τα 4 έτη, όσο και την επανάληψη βραχύτερων διαστημάτων ανεργίας, με ενδιάμεσες περιόδους απασχόλησης, για άλλα άτομα.

4. Χαρακτηριστικά της διάρκειας της ανεργίας

Τόσο στην Ενότητα 2 όσο και στην Ενότητα 3 αναφέρθηκαν αποκλίσεις μεταξύ των δύο φύλων ως προς το πιοσσόστο των μακροχρόνια ανέργων και τη μέση διάρκεια της ανεργίας. Διαφορές παρατηρούνται επίσης στα μεγέθη αυτά ανάλογα με την ηλικία, τη γεωγραφική περιφέρεια διαμονής, την ύπαρξη ή μη προηγούμενης εργασιακής εμπειρίας κ.λπ. Η οικονομική θεωρία επιχειρεί να εξηγήσει τις διαφορές αυτές με τη θεωρία αναζήτησης εργασίας (job search theory).

4.1. Η θεωρία αναζήτησης εργασίας: συνοπτική παρουσίαση

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία σε μια χρονική περίοδο είναι το γινόμενο δύο πιθανοτήτων: της πιθανότητας να προσφερθεί στον άνεργο μια θέση εργασίας και της πιθανότητας αποδοχής της θέσης αυτής (βλ. μεταξύ άλλων McKenna, 1990, και Mortensen, 1986, για θεωρητική επισκόπηση των υποδειγμάτων αυτών και Nickell, 1979, Arulampalam and Stewart, 1995, και Layard et al., 2005 για εμπειρικές εφαρμογές).

Σε γενικές γραμμές, η πιθανότητα προσφοράς μιας θέσης εργασίας εξαρτάται τόσο από μακροοικονομικά μεγέθη όσο και από τις δεξιότητες του ανέργου. Στις εμπειρικές εφαρμογές τα μακροοικονομικά μεγέθη προσεγγίζονται με μεταβλητές όπως το πιοσσόστο ανεργίας ή οι διαθέσιμες κενές θέσεις εργασίας στη γεωγραφική περιοχή αναζήτησης απασχόλησης. Οι δεξιότητες και γενικότερα τα παραγωγικά γνωρίσματα

του ανέργου προσεγγίζονται μέσω των δημογραφικών χαρακτηριστικών (της ηλικίας, της οικογενειακής κατάστασης), του εκπαιδευτικού επιπέδου, της εργασιακής εμπειρίας κ.λπ. Η πιθανότητα εύρεσης εργασίας εξαρτάται επίσης από την τακτική αναζήτησης που ακολουθεί ο άνεργος (π.χ. εγγραφή σε γραφεία εύρεσης εργασίας, επικοινωνία με εργοδότες κ.λπ.).

Η πιθανότητα ένας άνεργος να αποδεχθεί την προσφερόμενη θέση εργασίας εξαρτάται από (α) το μισθό που προσφέρεται σε σύγκριση με το μισθό επιφύλαξης (reservation wage), (β) το κόστος αναζήτησης εργασίας, (γ) τα τακτικά εισοδήματα από εναλλακτικές πηγές και (δ) το επίδομα ανεργίας. Ο μισθός επιφύλαξης είναι ο μισθός εκείνος κάτω από τον οποίο ο άνεργος δεν θα δεχόταν να εργαστεί. Το κόστος αναζήτησης περιλαμβάνει πέρα από τα άμεσα έξοδα για την αναζήτηση (π.χ. κόστος αιτήσεων, έξοδα συμμετοχής σε διαγωνισμούς) και την παρούσα αξία του διαφυγόντος (λόγω της αναζήτησης) εισοδήματος.

Ο μισθός επιφύλαξης, τον οποίο μπορεί ενίοτε να παρατηρήσει ο ερευνητής,²⁵ εξαρτάται κυρίως από τις δεξιότητες του ατόμου και από το κόστος ευκαιρίας του χρόνου αναζήτησης και του χρόνου εργασίας (π.χ. φροντίδα παιδιών). Ο μισθός επιφύλαξης δεν είναι απαραίτητα σταθερός διαχρονικά και είναι μάλιστα πιθανόν να μειώνεται με την πάροδο του χρόνου καθώς αυξάνεται το κόστος της έλλειψης εργασίας (το κόστος αυτό περιλαμβάνει τόσο την ψυχολογική επιβάρυνση όσο και τη μείωση των αποταμιεύσεων), ενώ ταυτόχρονα βελτιώνεται η πληροφόρηση του ανέργου (ή γενικότερα εκείνου που αναζητά εργασία) σχετικά με τις διαθέσιμες θέσεις απασχόλησης. Η μείωση

του μισθού επιφύλαξης οδηγεί σε αύξηση της πιθανότητας εύρεσης εργασίας. Η μεταβολή αυτή δεν συνεπάγεται όμως απαραίτητα αύξηση της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία διοχρονικά, εφόσον η τελευταία επηρεάζεται αρνητικά από άλλους παράγοντες όπως αναφέρθηκε στην Ενότητα 2 (π.χ. αρνητική στάση εργοδοτών, απαξίωση δεξιοτήτων κ.λπ.).

Στην οικονομική θεωρία έχουν διατυπωθεί ποικίλα υποδείγματα αναζήτησης εργασίας, τα οποία διαφοροποιούνται μεταξύ τους κυρίως ως προς τις υποθέσεις τους σχετικά με: (α) τη δυνατότητα αναζήτησης εργασίας από άτομα τα οποία ήδη απασχολούνται και (β) τον τρόπο αναζήτησης εργασίας. Ως προς το τελευταίο, σε κάποια υποδείγματα γίνεται η υπόθεση ότι ο άνεργος από την αρχή αποφασίζει να αναζητήσει εργασία σε συγκεκριμένο αριθμό επιχειρήσεων και επιλέγει την καλύτερη ανάμεσα στις προτάσεις που έχει δεχθεί (fixed search models). Άλλα υποδείγματα πάλι υποθέτουν ότι ο άνεργος παύει τη διαδικασία αναζήτησης όταν ο προσφερόμενος μισθός είναι υψηλότερος από το μισθό επιφύλαξης (υπόδειγμα διαδοχικής αναζήτησης – sequential search model). Οι διαφορές αυτές μεταξύ των υποδειγμάτων έχουν διαφορετικές συνέπειες ως προς το ύψος του μισθού επιφύλαξης και την ταχύτητα μεταβολής του, οι οποίες όμως είναι δύσκολο να διακριθούν εμπειρικά.

²⁵ Στο Ευρωπαϊκό Πάνελ Νοικοκυρίων οι ερωτώμενοι που αναζητούν εργασία καλούνται να δηλώσουν το μισθό επιφύλαξης τους. Η ΕΕΔ ζητά μόνο από εκείνους που απέριψαν κάποια πρόταση για θέση εργασίας να δηλώσουν το λόγο (μεταξύ των οποίων και το ύψος των αποδοχών) για τον οποίο απέριψαν την πρόταση αυτή. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, από το 13% των συνόλου των ανέργων (ανδρών και γυναικών) που απέριψαν πρόταση για απασχόληση, το 16,3% την απέριψαν επειδή οι αποδοχές δεν κρίνονταν ικανοποιητικές (στοιχεία για το β' τρίμηνο του 2005).

Οι βασικές ιδέες που αναφέρθηκαν πιο πάνω εφαρμόζονται στη συνέχεια στην αναζήτηση των χαρακτηριστικών που συνδέονται με την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας (Ενότητα 4.2) και της διάρκειας της ανεργίας (Ενότητα 4.3).

4.2. Χαρακτηριστικά των μακροχρόνιας ανέργων: αποτελέσματα από την εκτίμηση υποδείγματος της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας

Για την αναζήτηση των αιτιών της μακροχρόνιας ανεργίας και τη σωστή στοχοθέτηση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, χρήσιμη είναι και η αποτύπωση των χαρακτηριστικών των μακροχρόνιας ανέργων. Τα χαρακτηριστικά τα οποία εξετάζονται θεωρείται ότι μπορούν να επηρεάσουν τόσο την πιθανότητα πρότασης θέσης εργασίας (π.χ. εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου, συνθήκες στην τοπική αγορά εργασίας, οικογενειακή κατάσταση, επαγγελματική εμπειρία) όσο και την αποδοχή της πρότασης αυτής (π.χ. εκπαιδευτικό επίπεδο, επίδομα ανεργίας, εναλλακτικές ασχολίες).

Τα χαρακτηριστικά των μακροχρόνιας ανέργων στην Ελλάδα έχουν ήδη διερευνηθεί από τους Δεδουσόπουλο, Λαμπρινίδη και Σεραφετινίδη (1991) και τους Kostaki and Ioakimoglou (1998). Η πρώτη μελέτη αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά των μακροχρόνιας ανέργων το 1988, τα συγκρίνει με εκείνα των μακροχρόνιας ανέργων το 1983 και αναζητά τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τους μακροχρόνιας ανέργους από τους απασχολουμένους. Η δεύτερη μελέτη εξετάζει τα χαρακτηριστικά των μακροχρόνιας ανέργων σε μια πιο πρόσφατη χρονική στιγμή (1994) και ερευνά τους παράγοντες που διακρίνουν τους μακροχρόνιας ανέρ-

γους από τους λοιπούς ανέργους. Στην εν λόγω μελέτη ορίζονται ως μακροχρόνια άνεργοι όσοι αναζητούν εργασία επί διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών και εκτιμάται μια συνάρτηση logit για την πιθανότητα να είναι κάποιος μακροχρόνιας άνεργος. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πιθανότητα αυτή σχετίζεται με το φύλο (οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να είναι μακροχρόνια ανέργες), με την ηλικία (η πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας αυξάνεται με την ηλικία) και την οικογενειακή κατάσταση (οι παντρεμένοι άνδρες είναι λιγότερο πιθανό να είναι μακροχρόνια ανέργοι), αλλά δεν σχετίζεται με την εκπαιδευτικό επίπεδο των ανέργων.

Η συσχέτιση της μακροχρόνιας ανεργίας με το φύλο φαίνεται να ισχύει σε όλο το διάστημα 1981-2005 (βλ. Πίνακες 2 και 4). Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στο διάστημα 2000-2005 το ποσοστό των μακροχρόνιας ανέργων γυναικών είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών κατά περίπου 10 εκατοστιαίες μονάδες κατά μέσον όρο (βλ. Πίνακα 2). Απόκλιση μάλιστα μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς το ποσοστό αυτό παρατηρείται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Όσον αφορά τις διαφορές ανάλογα με την ηλικία ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου, οι εντονότερες διαφορές καταγράφονται για τις γυναίκες όπου το ποσοστό των μακροχρόνιας ανέργων, είναι στα περισσότερα έτη της εξεταζόμενης περιόδου σημαντικά υψηλότερο για τις γυναίκες μεταξύ 30 και 44 ετών έναντι των άλλων ηλικιακών ομάδων (βλ. Πίνακα 2).

Σημαντικές διαφορές στο ποσοστό των μακροχρόνιας ανέργων παρατηρούνται επίσης και κατά γεωγραφική περιφέρεια (βλ. Πίνακα Π1). Η κατά-

Πίνακας 4

Κατανομή των ανέργων κατά φύλο και ηλικία με βάση το χρονικό διάστημα¹ που έχουν παραμείνει άνεργοι (β' τρίμηνο 2005)

Ηλικία (σε έτη)	Λιγότερο από 1 μήνα ²	1-2 μήνες	3-5 μήνες	6-11 μήνες	12-17 μήνες	18-23 μήνες	24-47 μήνες	48 μήνες και άνω	Σύνολο
Σύνολο									
15-19	7,3	16,4	18,7	27,9	10,5	9,3	8,8	1,1	100,0
20-24	5,9	10,1	12,1	19,9	18,7	12,0	14,6	6,7	100,0
25-29	4,2	9,8	12,3	18,5	14,0	9,4	18,6	13,2	100,0
30-44	5,1	8,1	11,7	16,9	12,0	8,7	15,7	21,8	100,0
45-64	5,9	6,9	11,3	13,7	14,4	7,1	13,5	27,2	100,0
Σύνολο	5,3	8,9	12,1	17,7	14,0	9,3	15,4	17,3	100,0
Άνδρες									
15-19	14,1	6,4	24,1	25,7	8,0	9,7	9,3	2,7	100,0
20-24	4,9	13,6	12,7	19,9	20,9	9,4	10,7	7,9	100,0
25-29	5,1	10,3	19,3	20,0	10,5	7,8	18,0	9,0	100,0
30-44	7,3	11,3	16,5	20,0	10,1	9,2	13,1	12,5	100,0
45-64	6,1	10,0	13,8	18,6	14,1	6,4	12,0	19,0	100,0
Σύνολο	6,5	10,9	16,2	20,0	12,9	8,4	13,3	11,8	100,0
Γυναίκες									
15-19	2,3	23,7	14,8	29,5	12,2	9,1	8,4	0,0	100,0
20-24	6,4	8,0	11,8	19,9	17,5	13,5	16,9	6,0	100,0
25-29	3,7	9,5	8,3	17,7	16,0	10,4	18,9	15,5	100,0
30-44	4,1	6,6	9,6	15,5	12,8	8,4	16,9	26,1	100,0
45-64	5,9	4,7	9,4	10,0	14,6	7,6	14,5	33,3	100,0
Σύνολο	4,6	7,8	9,9	16,4	14,6	9,7	16,6	20,4	100,0

1 Σε συμπληρωμένους μήνες.

2 Περιλαμβάνονται και οισοι δεν έχουν αρχίσει ακόμη να αναζητούν εργασία.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

ταξηδιών των περιοχών ανάλογα με το ποσοστό αυτό φαίνεται να διατηρείται μάλλον σταθερή παρά τις μεταβολές από έτος σε έτος στο ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων κατά περιφέρεια. Έτσι, τα Ιόνια νησιά, το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη έχουν στα περισσότερα έτη, τόσο ανάμεσα στους άνδρες όσο και ανάμεσα στις γυναίκες, τα χαμηλότερα ποσοστά μακροχρόνια ανέργων, ενώ αντίθετα τα ποσοστά για τη Δυτική Μακεδονία και τη Δυτική Ελλάδα είναι από τα υψηλότερα.

Σημαντικές διαφορές παρατηρούνται επίσης ανάλογα με την ύπαρξη προηγούμενης εργασια-

κής εμπειρίας και τους τρόπους αναζήτησης εργασίας. Ειδικότερα, το ποσοστό των ανέργων με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία μειώνεται όσο επιμηκύνεται η διάρκεια της ανεργίας, ενώ ειδικά για τις γυναίκες το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου 51% το β' τρίμηνο του 2005) των μακροχρόνια ανέργων δεν έχει προηγούμενη εργασιακή εμπειρία. Όμως, ανάμεσα στα άτομα με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, ο λόγος για τον οποίο έχασαν την εργασία τους δεν φαίνεται να συνδέεται με το αν είναι μακροχρόνια άνεργοι ή όχι. Από αυτούς που απολύθηκαν και είναι μακροχρόνια άνεργοι, υψηλό ποσοστό των

ανδρών προέρχεται από τον κατασκευαστικό κλάδο, ενώ υψηλό ποσοστό των γυναικών προέρχεται από τους κλάδους του λιανικού εμπορίου και των ξενοδοχείων και εστιατορίων.²⁶ Τέλος, όσον αφορά τους τρόπους αναζήτησης εργασίας, οι μακροχρόνια άνεργοι φαίνεται ότι χρησιμοποιούν περισσότερους εναλλακτικούς τρόπους αναζήτησης.

Οι μερικές συσχετίσεις που παρουσιάστηκαν παραπάνω μεταξύ ορισμένων μεταβλητών και του ποσοστού των μακροχρόνια ανέργων δεν μπορούν να αποδώσουν τη συσχέτιση μεταξύ της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας και ενός μόνο γνωρίσματος, όταν διατηρούνται σταθερά όλα τα άλλα χαρακτηριστικά. Για το σκοπό αυτό απαιτείται η εκτίμηση ενός υποδείγματος της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας όπου θα συνεξετάζονται όλοι οι παραπάνω παράγοντες. Οι εκτιμήσεις αυτές δίνουν τη δυνατότητα να απαντηθεί π.χ. το ερώτημα ποια είναι η συσχέτιση ανάμεσα στις συνθήκες στην τοπική αγορά εργασίας και στην πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο κ.ά.

Το υπόδειγμα που εκτιμάται είναι της μορφής

$$P(ltu=1)=\Phi(z_i,g_i,q_i)$$

όπου $P(ltu)$, η εξαρτημένη μεταβλητή, είναι η πιθανότητα ο άνεργος να έχει παραμείνει χωρίς απασχόληση επί 12 μήνες ή περισσότερο, δηλ. να είναι μακροχρόνια άνεργος, και λαμβάνει την τιμή 1 όταν συμβαίνει αυτό, διαφορετικά λαμβάνει την τιμή 0. Από τις ερμηνευτικές μεταβλητές το z_i περιλαμβάνει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, τόπο διαμονής, παρουσία παιδιών), το

g_i περιλαμβάνει μεταβλητές που μετρούν το εκπαιδευτικό επίπεδο, ενώ το q_i αντιπροσωπεύει μεταβλητές που προσεγγίζουν οικονομικά χαρακτηριστικά των ανέργων (προηγούμενη εργασιακή εμπειρία). Ο δείκτης i υποδηλώνει το άτομο στο δείγμα των ανέργων. Το υπόδειγμα εκτιμάται με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας, όπου επιλέγεται ως συνάρτηση Φ η αθροιστική κανονική κατανομή (υπόδειγμα probit) και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

Το υπόδειγμα της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας εκτιμάται με στοιχεία για το δείγμα των 1.100 άνεργων ανδρών μεταξύ 15 και 64 ετών και των 2.079 γυναικών μεταξύ 15 και 59 ετών στα οποία βασίζεται η ΕΕΔ του β' τριμήνου του 2005.²⁷ Το ποσοστό των μακροχρόνια ανεργων ανδρών στο δείγμα αυτό είναι 46,7% και των μακροχρόνια ανεργων γυναικών 61,2%. Τα χαρακτηριστικά των δύο δειγμάτων παρουσιάζονται στον Πίνακα Π2 στο Παράρτημα.

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων αυτών δείχνουν ότι τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες η πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας αυξάνεται με την ηλικία. Η οικογενειακή κατάσταση επηρεάζει την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας των ανδρών, αλλά όχι των γυναικών. Η ύπαρξη παιδιών δεν φαίνεται να μεταβάλλει την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας. Το αποτέλεσμα αυτό ισχύει ακόμη και αν η ανάλυση περιοριστεί μόνο στις έγγαμες γυναίκες. Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, οι άνδρες απόφοιτοι

²⁶ Για τις γυναίκες τα ποσοστά αυτά είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των απασχολούμενων γυναικών σε αυτούς τους κλάδους.

²⁷ Από το δείγμα έχουν εξαιρεθεί άτομα με μακροχρόνια προβλήματα υγείας.

Πίνακας 5

Αποτελέσματα εκτίμησης υποδείγματος της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας με βάση την

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού για το β' τρίμηνο του 2005

Εξαρτημένη μεταβλητή: Πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας (Υπόδειγμα probit)^{1,2}

Χαρακτηριστικά	Άνδρες		Γυναίκες	
Δημογραφικά χαρακτηριστικά				
Ηλικία	0,020 (0,0032)**		0,014 (0,0019)**	
Έγγαμος/η	-0,22 (0,048)**		0,0083 (0,032)	
Παρουσία παιδιών 0 – 6 ετών	–		0,028 (0,037)	
Παρουσία παιδιών 7–10 ετών	–		-0,0074 (0,038)	
Παρουσία παιδιών 11–15 ετών	–		-0,016 (0,033)	
Ημιαστικές περιοχές	-0,025 (0,050)		-0,014 (0,034)	
Αγροτικές περιοχές	-0,031 (0,041)		0,0045 (0,030)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο				
Έως και απολυτήριο τριτάξιου γυμνασίου*	0,021 (0,044)		-0,025 (0,034)	
Ηλικία ≤ 45 ετών				
Έως και απολυτήριο τριτάξιου γυμνασίου*	-0,23 (0,066)**		-0,13 (0,060)*	
Ηλικία > 45 ετών				
Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*	-0,11 (0,046)*		-0,024 (0,029)	
Ηλικία ≤ 45 ετών				
Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*	-0,10 (0,11)		-0,036 (0,10)	
Ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια του τόπου διαμονής	0,023 (0,0092)**		0,0064 (0,0031)*	
Προηγούμενη εργασιακή εμπειρία	-0,36 (0,041)**		-0,27 (0,025) **	
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στο δείγμα	46,7%		61,2	
Προβλεπόμενο από το υπόδειγμα ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας	46,5%		62,1	
Log likelihood	-697,5		-1.295,2	
Likelihood Ratio	$\chi^2(10)=95,6$		$\chi^2(13)=140,9$	
Ψευδο-R ²	8,2		6,7	
Αριθμός παρατηρήσεων	1.100		2.079	

1 Η εξαρτημένη μεταβλητή είναι δυαδική και λαμβάνει την τιμή 1 όταν το άτομο είναι μακροχρόνια ανέργο, διαφορετικά λαμβάνει την τιμή 0. Όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές, με εξαίρεση την ηλικία και το ποσοστό ανεργίας στη γεωγραφική περιφέρεια του τόπου διαμονής, είναι ψευδομεταβλητές οι οποίες λαμβάνουν την τιμή 1 όταν το άτομο έχει το εν λόγω χαρακτηριστικό, διαφορετικά την τιμή 0.

2 Οι συντελέστες που παρουσιάζονται εδώ μετρούν τις επιδράσεις μιας μεταβολής στις εργητικές μεταβλητές επί της απόκλισης της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας από την ιδια πιθανότητα για την ομάδα αναφοράς (οριακές επιδράσεις – marginal effects). Εντός παρενθέσεων παρουσιάζονται τα τυπικά σφάλματα. Η στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 1% και 5% υποδηλώνεται με ** ή * αντίστοιχα. Η ομάδα αναφοράς αποτελείται από άγαμους, αποφοίτους λυκείου χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία.

τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κάτω των 45 ετών φαίνεται να έχουν μικρότερη πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας από εκείνους με απολυτήριο λυκείου (ομάδα αναφοράς). Ανάλογη συσχέτιση δεν προκύπτει για τις γυναίκες. Ωστόσο, για τους άνω των 45 ετών και στα δύο φύλα η πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας είναι μικρότερη για αυτούς με απολυτήριο τριτάξιου γυμνασίου έναντι της ομάδας αναφοράς. Το αποτέλεσμα

αυτό πιθανόν να αντανακλά το χαμηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας για όσους από αυτή την ηλικιακή ομάδα διαμένουν σε αγροτικές περιοχές. Οι συνθήκες στην τοπική αγορά εργασίας, όπως προσεγγίζονται εδώ από το ποσοστό ανεργίας του τόπου διαμονής, αυξάνουν την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας, αλλά η επίδραση είναι πολύ εντονότερη για τους άνδρες σε σύγκριση με τις γυναίκες. Αντίθετα αρνητική επί-

δραση στην πιθανότητα να παραμείνει κάποιος άνεργος πάνω από ένα έτος έχει η ύπαρξη προηγούμενης εργασιακής εμπειρίας.

Έχοντας εντοπίσει κάποια χαρακτηριστικά της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας, στην επόμενη ενότητα εκτιμούμε υποδείγματα διάρκειας της ανεργίας δεδομένου ότι, όπως φαίνεται και από τα προηγούμενα (βλ. π.χ. Πίνακα 3), η κατανομή της διάρκειας της ανεργίας διαφοροποιείται από μερικές εβδομάδες έως πάνω από 4 έτη. Από όσα έχουν προηγηθεί είναι σαφές ότι η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία διαφέρει μεταξύ των δύο φύλων. Στη συνέχεια της μελέτης διερευνάται μόνο η συνάρτηση εξόδου από την ανεργία των ανδρών, ενώ εκείνη των γυναικών θα εξεταστεί σε επόμενη μελέτη, εφόσον απαιτεί τεχνικά πιο περίπλοκη ανάλυση που να εξετάζει και την πιθανότητα μετάβασης από την ανεργία σε οικονομικά μη ενεργή κατάσταση (η εν λόγω πιθανότητα είναι υψηλότερη για τις γυναίκες).²⁸

4.3. Χαρακτηριστικά της διάρκειας της ανεργίας

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην εκτίμηση των υποδειγμάτων διάρκειας της ανεργίας προέρχεται από το χώρο της ιατρικής και της μηχανολογίας (industrial engineering) και παρουσιάζεται αναλυτικά στην Ενότητα 3 στο Παράρτημα. Εδώ παρατίθενται πρώτα οι πληροφορίες σχετικά με τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται και στη συνέχεια τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων. Στην οικονομική βιβλιογραφία υπάρχουν δύο γνωστές μελέτες που προγματεύονται τα χαρακτηριστικά της διάρκειας της ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας χρησιμοποιώντας ατομικά στοιχεία. Η πρώτη, των Meghir et al. (1989), χρη-

σιμοποιεί στοιχεία από την ΕΕΔ του 1981 για να εκτιμήσει συναρτήσεις πιθανότητας εξόδου από την ανεργία των ανδρών. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι (όταν τηρούνται σταθερά τα άλλα χαρακτηριστικά) υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στη διάρκεια της ανεργίας και στο εκπαιδευτικό επίπεδο. Το αποτέλεσμα αυτό ερμηνεύεται ως ένδειξη ότι η βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου αυξάνει το μισθό επιφύλαξης και επομένως επιμηκύνει τη διάρκεια της ανεργίας. Από την ανάλυση δεν προκύπτουν ενδείξεις ότι η πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία μεταβάλλεται διαχρονικά όσο εξελίσσεται το “επεισόδιο” της ανεργίας. Η δεύτερη συναφής μελέτη, του Κανελλόπουλου (2005), εκτιμά πάλι συναρτήσεις διάρκειας της ανεργίας, για την περίοδο 1998 και 1999, εξετάζοντας όμως τόσο άνδρες όσο και γυναίκες και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν (όταν τηρούνται σταθερά τα άλλα χαρακτηριστικά) υψηλότερη πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία. Επίσης, τα αποτελέσματά του δείχνουν ότι η επαγγελματική κατάρτιση βοηθά στην έξοδο από την ανεργία.

Στην ανάλυση που ακολουθεί χρησιμοποιούνται δύο δείγματα. Το πρώτο είναι το ίδιο με εκείνο που χρησιμοποιήθηκε στην εκτίμηση του υποδειγμάτος πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας (1.100 άνεργοι άνδρες μεταξύ 15 και 64 ετών). Το δεύτερο δείγμα αποτελείται από στοιχεία για 343 άνδρες οι οποίοι περιλαμβάνο-

²⁸ Η χρήση ψευδομεταβλητών για τα δύο φύλα μερικάς μόνο θα βοηθούσε στην αποτύπωση της διαφορετικότητας των δύο συναρτήσεων εξόδου από την ανεργία, εφόσον η κλίση της εκτιμώμενης συνάρτησης δεν θα μεταβαλλόταν ανάλογα με το φύλο. Επιπλέον, για τις γυναίκες απαιτείται να μελετηθούν και άλλες μεταβλητές που να αντανακλούν τις εναλλακτικές ή παράλληλες ασχολίες τους (π.χ. αριθμός παιδιών, διαθεσιμότητα υποδομών παιδικής φροντίδας).

Πίνακας 6

Κατανομή της διάρκειας της ανεργίας στα δύο δείγματα

Διάρκεια ¹	Πρώτο δείγμα (1.100 άτομα)	Δεύτερο δείγμα (343 άτομα)
Έως 2 μήνες	17,7	3,4
3-11 μήνες	35,8	29,7
12-23 μήνες	21,4	30,2
24-47 μήνες	13,3	18,5
48 μήνες και άνω	11,8	18,2
Σύνολο	100,0	100,0

1 Σε συμπληρωμένους μήνες.

νται στο δείγμα της ΕΕΔ τόσο κατά το β' τρίμηνο του 2004 όσο και κατά το β' τρίμηνο του 2005 και οι οποίοι ήταν άνεργοι το β' τρίμηνο του 2004. Από αυτούς, 219 (63,8%) εξακολουθούσαν να είναι άνεργοι το β' τρίμηνο του 2005, ενώ 124 (36,2%) έχουν βρει εργασία μέσα στο διάστημα αυτό.²⁹

Από την άποψη της στατιστικής μεθοδολογίας που ακολουθείται, οι παρατηρήσεις του πρώτου δείγματος είναι όλες ατελείς (censored) ως προς το ότι το συνολικό χρονικό διάστημα κατά το οποίο τα άτομα αυτά θα παραμείνουν άνεργα δεν είναι γνωστό.³⁰ Το δεύτερο δείγμα περιλαμβάνει τόσο πλήρεις ("μη λογοκριμένες"- uncensored) όσο και ατελείς παρατηρήσεις. Οι πρώτες αντιστοιχούν σε εκείνους που εξήλθαν από την ανεργία κάποια χρονική στιγμή στο διάστημα ανάμεσα στο β' τρίμηνο του 2004 και το β' τρίμηνο του 2005 (και είναι απασχολούμενοι κατά το β' τρίμηνο του 2005) και οι δεύτερες σε εκείνους που εξακολουθούν να είναι άνεργοι το β' τρίμηνο του 2005.

Στην ανάλυση που ακολουθεί χρησιμοποιούνται οι απαντήσεις στο ερώτημα της ΕΕΔ σχετικά με

το χρόνο που έχει διανύσει ο ερωτώμενος³¹ αναζητώντας εργασία. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι απαντήσεις εκφράζονται σε διαστήματα³² και όχι σε ακριβή αριθμό μηνών ή εβδομάδων και, όπως αναφέρθηκε και στην Ενότητα 3 με αφορμή την εκτίμηση της μέσης διάρκειας της ανεργίας, η διάρκεια της αναζήτησης προσεγγίζεται με το μέσο του διαστήματος και με κατώτατη τιμή τον ένα μήνα και ανώτατη τους 60 μήνες.

29 Στο δείγμα δεν περιλαμβάνονται 10 άτομα τα οποία ήταν άνεργα το β' τρίμηνο του 2004, αλλά δεν είναι οικονομικώς ενεργά το β' τρίμηνο του 2005.

30 Οι διαθέσιμες παρατηρήσεις από την ΕΕΔ είναι ατελείς τόσο προς τα δεξιά (εφόσον τα άτομα δεν έχουν ακόμη βρει δουλειά) όσο και πρός τα αριστερά της κατανομής (εφόσον όλα τα άτομα είναι ήδη άνεργα όταν ξεκινά η έρευνα). Το γεγονός ότι οι παρατηρήσεις είναι ατελείς προς τα αριστερά δεν επηρεάζει τις εκτιμήσεις, εάν γίνει η υπόθεση ότι η πιθανότητα να παραμείνει κάποιος άνεργος δεν έχει μεταβληθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

31 Η ερώτηση απευθύνεται σε όλους, ανεξάρτητα από το αν απασχολούνται (οπότε μπορεί να φάχνουν για εναλλακτική ή πρόσθετη εργασία) ή όχι, εδώ όμως χρησιμοποιούνται μόνο οι απαντήσεις δύο, σύμφωνα με την ΕΕΔ, είναι άνεργοι.

32 Η ΕΕΔ περιλαμβάνει ακόμη ένα ερώτημα σχετικά με το έτος κατά το οποίο εργάστηκαν για τελευταία φορά όσοι σήμερα δεν εργάζονται. Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό δεν μπορούν όμως να χρησιμοποιηθούν για να προσδιορίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τη διάρκεια της ανεργίας, εφόσον δεν είναι βέβαιο ότι σε όλο το διάστημα που μεσολάβησε οι ερωτώμενοι αναζητούσαν εργασία.

Όπως και στο υπόδειγμα της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας, οι ερμηνευτικές μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στα υποδείγματα που εκτιμώνται στη συνέχεια είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, παρουσία παιδιών, τόπος διαμονής), το εκπαιδευτικό επίπεδο, χαρακτηριστικά της προηγούμενης δραστηριότητας του ατόμου (ύπαρξη προϋπηρεσίας ή μη), η είσπραξη ή μη επιδόματος ανεργίας και οι συνθήκες της αγοράς εργασίας στον τόπο διαμονής. Οι μέσοι των μεταβλητών αυτών για τα δύο δείγματα καθώς και για το σύνολο του ανδρικού εργατικού δυναμικού παρουσιάζονται στον Πίνακα Π3, ενώ στον Πίνακα 6 απεικονίζεται η κατανομή της διάρκειας της ανεργίας στα δύο δείγματα. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων παρουσιάζονται στους Πίνακες 7 και 8.

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα Π3, τα δύο δείγματα διαφέρουν μεταξύ τους όσον αφορά τις ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στο υπόδειγμα μόνο ως προς την αστικότητα του τόπου διαμονής (στο πρώτο δείγμα μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων είναι συγκεντρωμένο στα αστικά κέντρα από ό,τι στο δεύτερο δείγμα).

Όσον αφορά την κατανομή της διάρκειας της ανεργίας στα δύο δείγματα, η οποία αποτυπώνεται στον Πίνακα 6, φαίνεται κατ' αρχήν ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη διασπορά και στα δύο δείγματα. Επείσης, από τον πίνακα προκύπτει ότι στο δεύτερο δείγμα η διάρκεια της ανεργίας είναι μακρότερη, δεδομένου ότι το δείγμα αυτό εξ ορισμού δεν περιλαμβάνει εκείνους που μόλις ξεκίνησαν να είναι άνεργοι και έτσι τα άτομα με βραχυχρόνια διαστήματα ανεργίας είναι πολύ

λιγότερα. Ειδικότερα, όπως φαίνεται και από τον πίνακα, ποσοστό περίπου 67% των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι στο δεύτερο δείγμα, έναντι περίπου 47% στο πρώτο δείγμα. Επιπλέον, 18,2% είναι άνεργοι πάνω από 4 χρόνια στο δεύτερο δείγμα, έναντι 11,8% στο πρώτο.

Αποτελέσματα των εκτιμήσεων των υποδειγμάτων διάρκειας της ανεργίας

Ο Πίνακας 7 παρουσιάζει τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων με βάση το πρώτο δείγμα, στο οποίο, όπως ήδη αναφέρθηκε, όλες οι παρατηρήσεις είναι ατελείς. Για να γίνουν όμως οι εκτιμήσεις θεωρούνται όλες οι παρατηρήσεις ως πλήρεις, με συνέπεια να υπερεκτιμάται η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία (βλ. μεταξύ άλλων Kiefer, 1988). Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι χρήσιμα ως ενδείξεις των χαρακτηριστικών της διάρκειας της αναζήτησης εργασίας. Οι τρεις πρώτες στήλες του πίνακα παρουσιάζουν τα αποτελέσματα από την εκτίμηση του υποδείγματος με τη μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων, με εξαρτημένη μεταβλητή το αρνητικό του λογαρίθμου της διάρκειας της ανεργίας (σε μήνες). Οι στήλες αυτές διαφέρουν μεταξύ τους μόνο ως προς την προσθήκη μιας ερμηνευτικής μεταβλητής κάθε φορά. Η μέθοδος των ελάχιστων τετραγώνων δεν χρησιμοποιείται συνήθως για την εκτίμηση υποδειγμάτων προσδιορισμού της εξόδου από την ανεργία για δύο κυρίως λόγους (βλ. μεταξύ άλλων Jenkins, 2005): πρώτον, γιατί δεν μπορεί να χειριστεί ατελείς παρατηρήσεις και δεύτερον, γιατί δεν επιτρέπει τη χρήση ερμηνευτικών μεταβλητών των οποίων οι τιμές μεταβάλλονται διαχρονικά. Εφόσον όμως εδώ αφενός γίνεται η υπόθεση

Πίνακας 7
Αποτελέσματα εκτίμησης υποδειγμάτων για τη διάρκεια της ανεργίας (πρώτο δείγμα)^{1,2}

Σταθερά	Μέθοδος ελάχιστων τετραγώνων ³				Μέθοδος μέγιστης πιθανόρρευσης (με την υπόθεση ότι η αναφορική συνάρτηση κινδύνου ακολουθεύει τη συνάρτηση Weibull) ³			
	(1) Βασική εξειδίκευση	(2) Προσθήκη τεχνολογικής εκπαίδευσης	(3) Προσθήκη απόρρηψης προσαστίας	(4) Βασική εξειδίκευση	(5) Προσθήκη τεχνολογικής εκπαίδευσης	(6) Προσθήκη απόρρηψης εργασίας	(7) Προσθήκη απόρρηψης εργασίας	
	-1,14 (0,22)**	-1,13 (0,22)**	-1,099 (0,21)**	-	-	-	-	
Δημηγορικά χαρακτηριστικά								
Ηλικία (σε έτη)	-0,049 (0,0066)**	-0,050 (0,0066)**	-0,048 (0,0065)**	0,95 (0,0055)**	0,95 (0,0055)**	0,96 (0,0056)**	0,96 (0,0056)**	
Έγγονος ⁴	0,58 (0,11)**	0,57 (0,11)**	0,56 (0,11)**	1,67 (0,17)**	1,65 (0,17)**	1,66 (0,17)**	1,66 (0,17)**	
Ημιοπτικές περιοχές ⁴	0,19 (0,12)	0,19 (0,12)	0,17 (0,12)	1,071 (0,13)	1,072 (0,13)	1,050 (0,13)	1,050 (0,13)	
Άγροποικές περιοχές ⁴	0,020 (0,094)	0,017 (0,094)	-0,012 (0,095)	1,025 (0,079)	1,025 (0,079)	1,0026 (0,078)	1,0026 (0,078)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο								
Έπος και απολυτήριο γηγενασίου * Ηλικία ≤ 45 ετών ⁴	-0,22 (0,097)*	-0,22 (0,097)*	-0,24 (0,098)*	0,86 (0,074)	0,86 (0,074)	0,84 (0,073)*	0,84 (0,073)*	
Έπος και απολυτήριο γηγενασίου * Ηλικία > 45 ετών ⁴	0,44 (0,18)*	0,46 (0,18)**	0,39 (0,17)*	1,59 (0,23)**	1,64 (0,24)**	1,52 (0,22)**	1,52 (0,22)**	
Πτυχιού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης * Ηλικία ≤ 45 ετών ⁴	0,25 (0,11)**	0,083 (0,12)	0,22 (0,10)*	1,37 (0,12)**	1,20 (0,11)*	1,33 (0,11)**	1,33 (0,11)**	
Πτυχιού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης * Ηλικία > 45 ετών ⁴	0,43 (0,26)	0,31 (0,25)	0,43 (0,25)	1,56 (0,29)**	1,42 (0,27)	1,55 (0,29)*	1,55 (0,29)*	
Τεχνολογική εκπαίδευση ⁴	-	-	0,46 (0,16)**	-	-	1,53 (0,19)**	-	
Ποσοστό ανεργίας ανάμεσα στους άνδρες στη γενογραφική περιφέρεια του τόπου διαμονής	-0,051 (0,019)**	-0,049 (0,019)**	-0,051 (0,019)**	0,97 (0,016)	0,97 (0,016)	0,97 (0,016)	0,97 (0,016)	
Προϋπηρεσία ⁴	0,82 (0,097)**	0,83 (0,097)**	0,81 (0,096)**	1,93 (0,16)**	1,98 (0,16)**	1,92 (0,16)**	1,92 (0,16)**	
Απόρρηψη προσαστίας για εργασία ⁴	-	-	-0,42 (0,11)**	-	-	-	0,78 (0,067)**	
Αριθμός παραπρήσεων	1,100	1,100	1,100	1,100	1,100	1,100	1,100	
Συντελεστής προσδοτηρίου R ²	11,3	12,1	12,5	-	-	-	-	
Log-likelihood	-	-	-	-1,729,6	-1,723,3	-1,727	-1,727	
Likelihood Ratio	-	-	-	$\chi^2(10)=119,9$	$\chi^2(11)=133,6$	$\chi^2(1)=124,5$	$\chi^2(1)=124,5$	
α^5	-	-	-	1,00 (0,021)	1,00 (0,021)	1,00 (0,021)	1,00 (0,021)	

1 Το δεύτερα αυτό αποτελείται από 1:100 άνδρες μεταξύ 15 και 64 ετών οι οποίοι είναι οι άνεργοι το β' τρίμηνο του 2005. Επομένως όλες οι παραπτήριοι είναι εναντίστατες.

2 Εντός πρενθέσεων κάτιο από τους αυγελεστές παρουσιάζονται τα διαφθορέματα για εγροσκοπική στατιστική από τον συντελεστό. Η στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 1% και 5% υποδηλώνεται με ** και * αντίστοχα.

3 Στη σκιτιμήσης με τη μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων η εξορτιμένη μεταβλητή είναι το σφραγιδικό πρόσημο του συντελεστών σημάνει μετώπη (epiμήκης) τη διάρκεια, για τη σκιτιμήσης με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανότητας συντελεστές αλλά ο αντιλογόφθρον αστρών (δηλ. ο σχετικός κινδύνος) τα τυπικά εφεδρούτα δήμους αντιστοχούν στους αρχικούς συντελεστές και δχ στο σχετικό κινδύνο. Π.χ. ο συντελεστής της μεταβλητής "ανεργία" στη σήμη 4 είναι -0,0287 (=ln(0,97)) με τυπικό σφράλμα 0,016 και επομένως είναι μόνο οριακά στατιστικά σημαντικός σε επίπεδο σημαντικότητας 7%.

4 Οι μεταβλητές αυτές είναι διαδικτικές μεταβλητές που δεν έχουν δεχθεί πρόσημο για εργασία από την ανεργία διότι την ανεργία δεν μεταβάλλεται με τη διάρκεια της δεν μπορεί να απορριφθεί.

5 Η υπόθεση ότι τα είναι ίσο με τη μονάδα και επομένως ότι η πιθανότητα ξέσθου από την ανεργία δεν μεταβάλλεται με τη διάρκεια της δεν μπορεί να απορριφθεί.

Πίνακας 8

Αποτελέσματα εκτίμησης υποδειγμάτων για τη διάρκεια της ανεργίας με πλήρεις και ατελείς παρατηρήσεις¹ (δεύτερο δείγμα)

	Μέθοδος μέγιστης πιθανοφάνειας					
	Weibull	Cox		PGM ²		
Δημογραφικά χαρακτηριστικά						
Ηλικία	0,94 (0,015)**	0,94 (0,014)**		0,93 (0,019)**		
Έγγαμος	2,056 (0,57)**	1,76 (0,47)*		3,33 (1,24)**		
Ημιαστικές περιοχές	2,20 (0,55)**	1,76 (0,41)*		2,32 (0,72)**		
Αγροτικές περιοχές	1,27 (0,28)	1,045 (0,22)		1,31 (0,37)		
Εκπαιδευτικό επίπεδο						
Έως και απολυτήριο γυμνασίου * Ηλικία ≤ 45 ετών	1,43 (0,32)	1,28 (0,25)		1,30 (0,35)		
Έως και απολυτήριο γυμνασίου * Ηλικία > 45 ετών	1,15 (0,59)	1,11 (0,52)		0,56 (0,31)		
Πτυχιό τριτοβάθμιας εκπαίδευσης *						
Ηλικία ≤ 45 ετών	1,57 (0,41)	1,30 (0,32)		1,35 (0,45)		
Πτυχιό τριτοβάθμιας εκπαίδευσης *						
Ηλικία > 45 ετών	1,096 (0,88)	1,34 (1,01)		1,67 (1,44)		
Ποσοστό ανεργίας ανάμεσα στους άνδρες στην περιφέρεια διαμονής	0,97 (0,062)	0,95 (0,061)		0,93 (0,066)		
Προϋπηρεσία	2,12 (0,47)**	2,45 (0,52)**		2,68 (0,84)**		
Likelihood Ratio	$\chi^2(10)=42,43$	$\chi^2(10)=43,33$		–		
Log-likelihood	-291,22	-575,62		-471,11		
α	1,26 (0,089)	– –		– –		
Αριθμός παρατηρήσεων (παρατηρήσεις στην περίπτωση του PGM* μήνες)	343	343		8.564 (343 άτομα* 25 μήνες κατά μέσον όρο για κάθε άτομο)		

1 Βλ. και υποσημειώσεις 2-4 του Πίνακα 7.

2 Στη συνάρτηση που εκτιμάται με τη μέθοδο Prentice-Gloeckler-Meyer (PGM) περιλαμβάνονται και ψευδομεταβλητές για να αποτυπώσουν τη μεταβολή της πιθανότητας εξόδου διαχρονικά.

ότι όλες οι παρατηρήσεις είναι πλήρεις και αφετέρου δεν χρησιμοποιούνται διαχρονικά μεταβαλλόμενες ερμηνευτικές μεταβλητές, τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων αποτελούν έναν εναλλακτικό τρόπο διερεύνησης των χαρακτηριστικών της διάρκειας αναζήτησης εργασίας. Αρνητικό πρόσημο στους συντελεστές που παρουσιάζονται στις τρεις πρώτες στήλες σημαίνει ότι η εν λόγω μεταβλητή οδηγεί σε επιμήκυνση της διάρκειας της ανεργίας (ή αλλιώς μείωση της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία), ενώ θετικό πρόσημο σημαίνει ότι

οδηγεί σε μείωση της διάρκειας της ανεργίας (ή αλλιώς άνοδο της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία).

Στις τρεις τελευταίες στήλες του πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την εκτίμηση του υποδειγματος με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας υπό την υπόθεση ότι η αναφορική συνάρτηση κινδύνου ακολουθεί την κατανομή Weibull. Στις στήλες αυτές παρουσιάζονται οι αντιλογάριθμοι των συντελεστών, οι οποίοι δείχνουν την επίπτωση των ερμηνευτικών μεταβλητών στην πιθανότητα

εξόδου (διαφυγής) από την ανεργία.³³ Συντελεστές (ή ακριβέστερα αντιλογάριθμοι των συντελεστών) με τιμές χαμηλότερες της μονάδας υποδηλώνουν ότι η πιθανότητα διαφυγής μειώνεται καθώς αυξάνεται η τιμή της ερμηνευτικής μεταβλητής. Τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από τους δύο τρόπους εκτίμησης δεν διαφέρουν σε γενικές γραμμές μεταξύ τους.

Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα στον Πίνακα 7 δείχνουν ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία (όταν τηρούνται σταθερά τα άλλα χαρακτηριστικά) έχουν μικρότερη πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία, ενώ η πιθανότητα διαφυγής είναι πολύ υψηλότερη για τους έγγαμους. Η παρουσία παιδιών ή ο συνολικός αριθμός αυτών ή ο αριθμός των παιδιών σε συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες (0-6 ετών, 7-10 ετών, 11-15 ετών) δεν βρέθηκαν να σχετίζονται με την πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία. Επίσης, από τα στοιχεία δεν προκύπτει ότι η διάρκεια της ανεργίας διαφοροποιείται ανάλογα με το αν η σύζυγος του ανέργου απασχολείται ή όχι. Η αρνητική συσχέτιση της διάρκειας με την ηλικία, την οποία διαπιστώνουν και οι Meghir et al. (1989), δεδομένων όλων των άλλων μεταβλητών που περιλαμβάνονται στην ανάλυση, μπορεί να οφειλεται είτε σε υψηλότερο μισθό επιφύλαξης των ατόμων αυτών ή σε διστακτικότητα των εργοδοτών να προσλάβουν μεγαλύτερης ηλικίας άτομα.

Ο τόπος διαμονής (δηλ. οι συνθήκες της αγοράς εργασίας σ' αυτόν) επηρεάζει την πιθανότητα εξόδου από την ανεργία. Όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό ανεργίας σε μια γεωγραφική περιφέρεια, τόσο χαμηλότερη η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία, αν και στις εκτιμήσεις με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας η μετα-

βλητή αυτή είναι μόνο οριακά στατιστικά σημαντική (σε επίπεδο σημαντικότητας 7%). Στα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 7 η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία δεν φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά ανάμεσα στις ημιαστικές περιοχές³⁴ από τη μια και στις αστικές περιοχές (ομάδα αναφοράς) από την άλλη. Σε εξισώσεις όμως που δεν περιλαμβάνουν το συνολικό ποσοστό ανεργίας υπάρχει κάποια ένδειξη για υψηλότερη πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία στις ημιαστικές περιοχές σε σύγκριση με τις αστικές περιοχές. Η πιθανότητα διαφυγής στις αγροτικές περιοχές δεν φαίνεται να διαφέρει έναντι των αστικών περιοχών. Εκτιμήσεις, αν και δεν παρουσιάζονται εδώ, έγιναν επίσης με ψευδομεταβλητές για καθεμιά από τις 13 γεωγραφικές περιφέρειες και οι συντελεστές δείχνουν ότι, όπως ήταν αναμενόμενο, η πιθανότητα εξόδου είναι μεγαλύτερη στις τουριστικές περιοχές της χώρας. Φαίνεται επομένως ότι οι τοπικές συνθήκες της αγοράς εργασίας επηρεάζουν σε κάποιο βαθμό τη διάρκεια της ανεργίας και μπορούν να αποτελέσουν πιθανή εξήγηση των αποκλίσεων αυτής μεταξύ περιοχών, επιβεβαιώνοντας τη θετική συσχέτιση μεταξύ του συνολικού ποσοστού ανεργίας και της διάρκειας της που παρατηρείται για την οικονομία διαχρονικά (βλ. Ενότητα 2).

Η άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου ενός ατόμου αναμένεται να οδηγήσει σε αύξηση του μισθού επιφύλαξής του και άρα να επηρεάσει αρνητικά την πιθανότητα αποδοχής μιας θέσης

³³ Βλ. τις υποσημειώσεις του Πίνακα 7 σχετικά με τα τυπικά σφάλματα.

³⁴ Τα αποτελέσματα των Meghir et al. (1989) δίνουν ένδειξη για μεγαλύτερη διάρκεια της ανεργίας στις αγροτικές περιοχές.

εργασίας. Από την άλλη πλευρά όμως, τα άτομα που είναι πιο εκπαιδευμένα δέχονται περισσότερες προτάσεις για απασχόληση. Το τελικό αποτέλεσμα επομένως θα εξαρτηθεί από το σχετικό μέγεθος των δύο αυτών επιδράσεων. Οι εκτιμήσεις που παρουσιάζονται εδώ δείχνουν ότι για τα νεότερα των 45 ετών άτομα το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο βελτιώνει τις πιθανότητες εξόδου από την ανεργία και αντίθετα το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τις επιδεινώνει. Για τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα, το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και πάλι βελτιώνει την πιθανότητα εξόδου από την ανεργία, αλλά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, σε αντίθεση με τους νεότερους, δεν φαίνεται να λειτουργεί αρνητικά. Μια άλλη διάκριση που φαίνεται να είναι σημαντική είναι ανάμεσα σε εκείνους που έχουν "τεχνολογική εκπαίδευση" και στους λοιπούς. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι όσοι έχουν αποφοιτήσει από ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ και ορισμένες σχολές ΑΕΙ (πολυτεχνικές σχολές, σχολές πληροφορικής, σχολές φυσικών και μαθηματικών επιστημών, σχολές γεωπονίας, περιβάλλοντος και φυσικών πόρων και ιατρικές σχολές) έχουν υψηλότερη πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία έναντι των υπόλοιπων. Άλλες μεταβλητές που εξετάστηκαν ήταν η διάρκεια των σπουδών καθώς και διαφορετικοί εναλλακτικοί ορισμοί της τεχνολογικής εκπαίδευσης (π.χ. ώστε να περιλαμβάνει μόνο τους αποφοίτους των ΤΕΙ), αλλά οι μεταβλητές αυτές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Όπως ήδη αναφέρθηκε, σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και ο Κανελλόπουλος (2005). Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης και της μελέτης του Κανελλόπουλου έρχονται όμως σε αντίθεση με εκείνα των Meghir et al. (1989). Οι διαφορές πιθανόν να οφελούνται στο ότι η εξειδίκευση του υποδείγματος των Meghir et al. δεν εξετάζει το ενδεχόμενο οι συσχετίσεις της διάρκειας της ανεργίας

με την εκπαίδευση να διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία του ανέργου. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις των Meghir et al. αναφέρονται σε τελείως διαφορετική χρονική περίοδο (1981), κατά την οποία σημειώνονταν σημαντικές αλλαγές στη σύνθεση της οικονομικής δραστηριότητας, με πιθανές συνέπειες για τη ζήτηση ορισμένων ειδικοτήτων, αλλά και σημαντική αύξηση του ποσοστού ανεργίας.

Η προϋπηρεσία φαίνεται να επηρεάζει την πιθανότητα εξόδου από την ανεργία, αυξάνοντας σημαντικά αυτή την πιθανότητα για εκείνους με προηγούμενη εργασιακή εμπειρία σε σύγκριση με τους υπόλοιπους.

Μεταξύ άλλων μεταβλητών που εξετάστηκαν είναι και η απόρριψη προσφοράς εργασίας. Το σχετικό ερώτημα που τίθεται από την ΕΕΔ είναι αν ο άνεργος κατά το διάστημα που αναζητά εργασία έχει απορρίψει κάποιες προτάσεις για θέση εργασίας και γιατί. Στο δείγμα που εξετάζεται εδώ, περίπου 12% των ανέργων έχει απορρίψει κάποια προσφορά εργασίας. Ανάμεσα σε αυτούς, περίπου 23% απέρριψε την προσφορά διότι οι αποδοχές δεν κρίνονταν ικανοποιητικές, 20% διότι δεν εξυπηρετούσε ο τόπος εργασίας, 23% διότι η θέση δεν παρείχε προοπτικές κατάλληλης επαγγελματικής σταδιοδρομίας και 9% διότι η θέση δεν ανταποκρίνόταν στα τυπικά τους προσόντα. Η μεταβλητή αυτή ενδέχεται βέβαια να είναι ενδογενής, εφόσον η απόρριψη προσφορών οδηγεί εξ ορισμού σε μείωση της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία.³⁵ Πράγματι, η μεταβλητή αυτή έχει το

³⁵ Από το 2002 και μετά, οπότε και είναι διαθέσιμη η πληροφόρηση αυτή, το ποσοστό των άνεργων ανδρών που έχουν απορρίψει μια προσφορά εργασίας εμφανίζει κάποια μείωση, από 19% το 2002 σε 12% το δεύτερο τρίμηνο του 2005.

αναμενόμενο πρόσημο αλλά η προσθήκη της δεν μεταβάλλει τα πρόσημα ούτε τη σημαντικότητα των άλλων μεταβλητών.

Μια ακόμη μεταβλητή η οποία εξετάστηκε, αν και δεν παρουσιάζεται εδώ, είναι η είσπραξη επιδόματος ανεργίας. Η είσπραξη επιδόματος ανεργίας συνδέεται με βραχύτερη χρονική διάρκεια ανεργίας, αποτέλεσμα το οποίο διαπιστώνουν και οι Meghir et al. (1989) και ο Κανελλόπουλος (2005). Είναι όμως πιθανόν το αποτέλεσμα αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι η ανώτατη επιτρεπόμενη διάρκεια της τακτικής επιδότησης είναι ένα έτος και οι δυνατότητες επέκτασης περιορισμένες. Ταυτόχρονα, μεταξύ των ανέργων που εισπράττουν επίδομα ανεργίας (17% του συνόλου των ανέργων στο δείγμα) υπάρχει μεγάλος αριθμός εποχικά ανέργων (βλ. Παράρτημα για τις προ-ϋποθέσεις είσπραξης του επιδόματος ανεργίας και τη διάρκεια καταβολής του).³⁶ Το αποτέλεσμα αυτό δεν επαρκεί όμως για την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς το πώς τυχόν αύξηση του επιδόματος ανεργίας θα επηρέαζε τη διάρκειά της. Το επίδομα ανεργίας και τα αντικίνητρα που πιθανόν να δημιουργεί όταν είναι υψηλό (σε σύγκριση με το μέσο μισθό) ή χορηγείται χωρίς προϋποθέσεις και με απεριόριστη διάρκεια έχουν απασχολήσει ιδιαίτερα ερευνητές σε άλλες χώρες (βλ. π.χ. OECD, 2006).

Ως προς τη μεταβολή της πιθανότητας εύρεσης εργασίας όσο επιμηκύνεται η διάρκεια της ανεργίας, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πιθανότητα αυτή δεν μεταβάλλεται διαχρονικά, όπως προκύπτει από τη σύγκριση της τιμής της παραμέτρου α της συνάρτησης Weibull με τη μονάδα.

Τα αποτελέσματα στον Πίνακα 7 αναφέρονται σε παρατηρήσεις οι οποίες είναι όλες ατελείς και ως εκ τούτου ενδέχεται να υπερεκτιμούν την πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία (βλ. μεταξύ άλλων Kiefer, 1988). Προκειμένου λοιπόν να ελεγχθούν τα αποτελέσματα, χρησιμοποιείται και το μικρότερο δείγμα των 343 ατόμων, τα βασικά χαρακτηριστικά του οποίου έχουν ήδη αναφερθεί. Ο Πίνακας 8 παρουσιάζει τα αποτελέσματα από την εκτίμηση της εξισωσης με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας υποθέτοντας ότι η αναφορική συνάρτηση κινδύνου ακολουθεί είτε την κατανομή Weibull (στήλη 1) είτε επιτρέποντας μια πιο ευέλικτη μορφή για την αναφορική συνάρτηση κινδύνου εκτιμώντας το υπόδειγμα με τη μέθοδο Cox (στήλη 2) καθώς και με τη μέθοδο των Prentice-Gloegler-Meyer (στήλη 3).³⁷

Όσον αφορά τα αποτελέσματα με βάση το δεύτερο δείγμα σε σύγκριση με εκείνα που παρουσιάστηκαν στον Πίνακα 7, πρέπει να αναφερθούν τα εξής: τα αποτελέσματα από την εκτίμηση με τη μέθοδο Cox δείχνουν ότι η αναφορική συνάρτηση κινδύνου δεν είναι μονοτονική, όπως υποθέτει η Weibull. Αντίθετα, η πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία αυξάνεται για το πρώτο ενάμιση έτος περίπου και μετά μειώ-

³⁶ Τα στοιχεία της ΕΕΔ δείχνουν πάντως σημαντική αύξηση διαχρονικά στο ποσοστό των ανέργων ανδρών που είναι εγγεγραμμένοι σε δημόσιο γραφείο ευρέσεως εργασίας και εισπράττουν επίδομα. Το ποσοστό αυτό ήταν μόλις 7% στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ενώ το 2005 είχε υπερβιπλασιαστεί.

³⁷ Οι μέθοδοι Cox και Prentice-Gloegler-Meyer (PGM) δεν επιβάλλουν κάποια συγκεκριμένη υπόθεση σχετικά με το πώς μεταβάλλεται η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία όσο επιμηκύνεται το διάστημα της ανεργίας, αλλά αφήνουν τα διαθέσιμα στοιχεία να αποτυπώσουν αυτό που συμβαίνει. Επίσης η μέθοδος PGM ελέγχει για την πιθανή ανομοιογένεια μεταξύ των ανέργων που απομένει ακόμη και μετά τη χρήση των ερμηνευτικών μεταβλητών.

νεται μέχρι περίπου τα τρία χρόνια, οπότε και αρχίζει και αυξάνεται πάλι. Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να αποτυπώνει αφενός την αύξηση της πιθανότητας διαφυγής από την ανεργία εκείνων που είναι εποχικά αποσχολούμενοι και επομένως έχουν μικρές διάρκειες ανεργίας και αυξημένες (και γνωστές εκ των προτέρων) πιθανότητες διαφυγής και αφετέρου δείχνει ότι η παραμονή στην ανεργία μετά από κάποιο χρονικό σημείο έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα για εύρεση εργασίας. Τα αποτελέσματα για τη μεταβολή της πιθανότητας διαφυγής όσο επιμηκύνεται η παραμονή στην ανεργία επηρεάζονται όμως από τα συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα που επιλέγει να χρησιμοποιήσει η ΕΕΔ για την καταγραφή της διάρκειας της ανεργίας, τα οποία μάλιστα από τα 2 έτη και μετά έχουν πολύ μεγάλο εύρος. Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι λόγω του περιορισμένου μεγέθους του δείγματος και ιδιαίτερα του μικρού χρονικού διαστήματος το οποίο αυτό καλύπτει είναι πολύ δύσκολο να εξαχθούν στατιστικώς σημαντικά συμπεράσματα.

Όσον αφορά την ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση, τα αποτελέσματα από το πρώτο δείγμα εξακολουθούν να ισχύουν. Διαφοροποιηση παρατηρείται επίσης μεταξύ των ημιαστικών και των αστικών περιοχών. Τα αποτελέσματα αυτά μαζί με την επίδραση από την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία είναι μάλιστα εκείνα τα οποία παραμένουν λίγο ώς πολύ σταθερά, ανεξάρτητα από την εξειδίκευση του υποδείγματος που εκτιμάται. Αντίθετα, οι συντελεστές στις άλλες μεταβλητές επηρεάζονται από τη συγκεκριμένη κάθε φορά εξειδίκευση. Ειδικότερα, το επίπεδο εκπαίδευσης δεν φαίνεται πλέον να έχει κάποια επίδραση στην πιθανότητα διαφυγής από την ανεργία.

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια διερεύνησης των εξελίξεων και των χαρακτηριστικών της διάρκειας της ανεργίας. Πιο συγκεκριμένα, πέραν του να αποτυπώσει τα δεδομένα σχετικά με τη διάρκεια της ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας, η μελέτη αυτή προσπάθησε να καταγράψει, με βάση στοιχεία από δειγματοληπτική έρευνα, τα χαρακτηριστικά που συνδέονται με την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας καθώς και με τη συγκεκριμένη χρονική διάρκεια της ανεργίας. Η μελέτη δεν πραγματεύεται την εξήγηση του συνολικού ποσοστού ανεργίας, θέμα το οποίο θα απαιτούσε εκτενέστερη μακροοικονομική ανάλυση.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχει επιμηκυνθεί η διάρκεια της ανεργίας. Σήμερα, πάνω από 55% των ανέργων είναι άνεργοι για διάστημα τουλάχιστον ενός έτους. Ταυτόχρονα, υπάρχουν και άλλα άτομα τα οποία δοκιμάζονται από επαναλαμβανόμενα διαστήματα ανεργίας και τα οποία συνολικά σε μια χρονική περίοδο ορισμένων ετών έχουν επίσης παραμείνει άνεργα πάνω από ένα έτος. Η άνοδος της διάρκειας της ανεργίας συνδέεται με αύξηση του συνολικού ποσοστού ανεργίας και με υψηλή πιθανότητα μετάβασης από τη βραχυχρόνια στη μακροχρόνια ανεργία. Η ανεπαρκής δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην οποία πιθανόν να οδηγούν, μεταξύ άλλων, το επιβαρυμένο ρυθμιστικό περιβάλλον στις αγορές αγαθών, υπηρεσιών και εργασίας στη χώρα μας, μπορεί να συμβάλει στην εξήγηση της διαφοράς του ποσοστού της μακροχρόνιας ανεργίας μεταξύ της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από τις εκτιμήσεις της μελέτης αναδεικνύονται ορισμένα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας και τη διάρκεια της ανεργίας μεταξύ των ανέργων. Ειδικότερα, τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία σε περιφέρειες με υψηλό ποσοστό ανεργίας είναι πιο πιθανό να παραμείνουν άνεργα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο φαίνεται να συνδέεται με χαμηλότερη πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας και γενικότερα με μικρότερη διάρκεια της ανεργίας για τους νεότερους. Όσον αφορά τη μεταβολή της πιθανότητας εξόδου από την ανεργία όταν επιμηκύνεται η διάρκεια της ανεργίας, η πιθανότητα αυτή φαίνεται να αυξάνεται μέχρι κάποιο χρονικό σημείο, ενώ μετά μειώνεται όσο το άτομο συνεχίζει να είναι άνεργο. Το αποτέλεσμα όμως αυτό θα πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω, καθότι η σχετική εκτίμηση επηρεάζεται ιδιαίτερα από την ομαδοποίηση της διάρ-

κειας της ανεργίας (από το εύρος των σχετικών διαστημάτων) στα πρωτογενή στοιχεία, από το σημαντικό αριθμό των εποχικά ανέργων και από το γεγονός ότι, στο συγκεκριμένο διάστημα που εξετάζεται, η ανεργία ήταν σε καθοδική φάση. Η χρήση στοιχείων από το Ευρωπαϊκό Πάνελ Νοικοκυριών μπορεί να αντιμετωπίσει ορισμένα από αυτά τα προβλήματα.

Τα πιο πάνω αποτελέσματα δείχνουν επομένως ότι μέτρα που ενισχύουν την αποτελεσματικότητα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, ώστε οι άνεργοι να αποκτούν εργασιακή εμπειρία και να καταρτίζονται σε ειδικότητες που ζητούνται στην αγορά εργασίας, μπορούν να περιορίσουν τη διάρκεια της ανεργίας. Επιπλέον, μέτρα που τονώνουν τη ζήτηση μέσω της βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη μείωση του ποσοστού μακροχρόνιας ανεργίας.

Παράρτημα

1. Γεωγραφική κατανομή των μακροχρόνια ανέργων

Πίνακας Π1

Ποσοστό (%) μακροχρόνια ανέργων¹ κατά γεωγραφική περιφέρεια,^{β'} τρίμηνο 1993-2005

	1993-99	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Άνδρες							
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	39,2	44,1	37,8	51,3	45,7	50,5	42,8
Κεντρική Μακεδονία	43,8	51,3	43,2	47,3	56,9	52,2	46,4
Δυτική Μακεδονία	49,1	57,1	54,5	64,0	51,7	63,3	65,2
Ήπειρος	53,3	62,8	65,3	54,6	56,7	61,4	46,9
Θεσσαλία	55,1	59,8	48,2	54,2	50,3	58,0	38,7
Ιόνια νησιά	42,2	36,4	45,1	33,4	41,7	16,4	21,0
Δυτική Ελλάδα	61,3	57,2	66,4	66,6	71,7	58,7	54,0
Λοιπή Στερεά & Εύβοια	53,4	58,6	44,5	63,2	56,0	53,5	41,1
Αττική	44,6	51,4	50,0	51,2	51,8	44,0	45,7
Πελοπόννησος	49,6	51,8	55,5	51,8	48,8	61,6	62,7
Βόρειο Αιγαίο	40,6	58,0	45,4	48,9	56,6	40,1	43,6
Νότιο Αιγαίο	26,6	18,0	14,9	15,2	11,6	17,0	28,8
Κρήτη	41,2	45,8	39,0	32,0	44,0	31,6	34,6
Γυναίκες							
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	55,6	50,8	47,4	66,7	56,7	64,4	68,8
Κεντρική Μακεδονία	54,2	60,1	53,5	53,9	63,2	59,3	57,0
Δυτική Μακεδονία	63,5	70,8	71,1	73,5	70,3	75,9	73,8
Ήπειρος	67,2	78,1	75,1	54,0	69,0	68,4	73,0
Θεσσαλία	70,2	72,5	63,8	65,5	70,2	76,6	70,1
Ιόνια νησιά	54,4	38,8	34,8	35,1	37,7	25,6	26,4
Δυτική Ελλάδα	71,9	71,6	66,3	71,8	64,7	66,9	63,9
Λοιπή Στερεά & Εύβοια	67,4	78,8	70,3	77,1	75,9	66,6	68,1
Αττική	59,5	61,6	60,3	57,5	62,9	58,5	60,7
Πελοπόννησος	66,5	62,6	60,1	47,6	60,9	66,0	61,6
Βόρειο Αιγαίο	66,1	59,0	52,8	50,9	72,6	53,1	69,7
Νότιο Αιγαίο	38,2	23,0	9,7	25,3	24,6	33,5	35,6
Κρήτη	55,2	49,3	37,3	49,0	52,5	39,1	50,2

¹ Τα στοιχεία αφορούν το ποσοστό των ανέργων οι οποίοι έχουν παραμείνει άνεργοι επί ένα έτος ή περισσότερο σε κάθε γεωγραφική περιφέρεια.
Πηγή: ΕΣΥΕ, Ερευνες Εργατικού Δυναμικού.

2. Χαρακτηριστικά των δειγμάτων που χρησιμοποιούνται στην εκτίμηση των υποδειγμάτων πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας και της διάρκειας της ανεργίας

Πίνακας Π2

Μέσοι των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται στην εκτίμηση του υποδείγματος της πιθανότητας μακροχρόνιας ανεργίας¹

(Ποσοστά %)

	Άνεργοι άνδρες 15-64 ετών	Άνεργες γυναίκες 15-59 ετών
Δημογραφικά χαρακτηριστικά		
Ηλικία (σε έτη)	33,7	33,1
Έγχροος/ή	29,9	48,2
Παρουσία παιδιών 0 – 6 ετών	–	15,2
Παρουσία παιδιών 7–10 ετών	–	13,5
Παρουσία παιδιών 11–15 ετών	–	18,2
Αστικές περιοχές	70,2	70,9
Ημιαστικές περιοχές	11,6	12,1
Αγροτικές περιοχές	18,2	17,0
Εκπαιδευτικό επίπεδο		
Έως και απολυτήριο τριτάξιου γυμνασίου	37,1	27,2
Έως και απολυτήριο λυκείου	36,0	37,5
Πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	26,9	35,3
Ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια του τόπου διαμονής	6,1	16,0
Προηγούμενη εργασιακή εμπειρία	71,3	55,9
Ποσοστό μακροχρόνια ανέργων στο δείγμα	46,7	61,2

1 Οι μέσοι που παρουσιάζονται αναφέρονται σε εκείνους που έχουν προέλθει από την αναγωγή του εκάστοτε δεήματος στον πληθυσμό με βάση τους αναγωγικούς συντελεστές της ΕΕΔ. Για όλες τις μεταβλητές, εκτός από την ηλικία και το ποσοστό ανεργίας, τα μεγέθη που αναφέρονται είναι τα ποσοστά των απόμαν στο κάθε δεήμα με το εν λόγω χαρακτηριστικό. Μικρές διαφορές μεταξύ των ποσοστών που παρουσιάζονται στον πίνακα και στο κείμενο οφείλονται στην ελαφρώς διαφορετική σύνθεση των δειγμάτων (π.χ. διαφορετικές ηλικιακές ομάδες κ.λπ.)

Πίνακας Π3

Βασικά χαρακτηριστικά των δειγμάτων που χρησιμοποιούνται στις εκτιμήσεις των υποδειγμάτων της διάρκειας της ανεργίας¹

(Ποσοστά %)

	Πρώτο δείγμα		Δεύτερο δείγμα		Συνολικό ανδρικό εργαστικό δυναμικό (15-64 ετών, β' τρίμηνο 2005)	
	Όλοι οι ανεργοί	Μακροχρόνια ανεργοί	Όλοι οι ανεργοί	Μακροχρόνια ανεργοί		
Δημογραφικά χαρακτηριστικά						
Ηλικία						
Μέση ηλικία (σε έτη)	33,7	34,3	33,9	34,2	40,0	
Κάτω των 25 ετών	24,3	23,5	22,7	21,9	8,1	
25-29 ετών	21,4	20,9	23,6	23,4	13,2	
30-44 ετών	33,9	33,0	33,2	33,4	42,6	
45-54 ετών	13,7	14,4	12,8	12,1	23,6	
55-64 ετών	6,7	8,2	7,7	9,2	12,5	
Οικογενειακή κατάσταση						
Έγγαμοι	29,9	25,6	27,6	29,3	63,2	
Αστικότητα του τόπου διαμονής						
Αστικές	70,2	70,6	65,5	63,5	66,7	
Ημιαστικές	11,6	10,4	14,4	14,9	13,1	
Άγριτικές	18,2	19,0	20,1	21,6	20,2	
Εκπαιδευτικό επίπεδο						
Έως και απολυτήριο γυμνασίου	37,1	36,8	37,3	36,5	37,1	
Έως και απολυτήριο λυκείου	36,0	37,6	38,4	41,0	33,9	
Πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	26,9	25,6	24,3	22,5	29,0	
"Τεχνολογική" εκπαίδευση ²	9,4	6,9	9,0	9,5	11,2	
Οικονομικά χαρακτηριστικά						
Κατάσταση απασχόλησης						
Άνεργοι	100,0	100,0	63,8	69,5	5,8	
Απασχολούμενοι	–	–	36,2	30,5	94,2	
Προυπηρεσία	71,3	61,9	67,6	62,6	71,3	
Απόρριψη πρότασης για εργασία						
Απόρριψη πρότασης για εργασία	12,0	16,3	–	–	12,0	
Τοπικά μακροοικονομικά χαρακτηριστικά						
Μέσο ποσοστό ανεργίας στη γεωγραφική περιφέρεια όπου διαμένουν	6,1	6,3	6,2	6,3	5,8	
Αριθμός παραπτηρήσεων	1.100	515	343	230	19.343 άτομα	

1 Οι μέοροι που παρουσιάζονται αναφέρονται σε εκείνους που έχουν προέλθει από την αναγωγή του εκάστοτε δείγματος στον πληθυσμό με βάση τους αναγωγικούς συντελεστές της ΕΕΔ.

2 Ως απόφοιτοι "τεχνολογικής εκπαίδευσης" ορίζονται οι απόφοιτοι των TEI/KATEE και των ακόλουθων σχολών ΑΕΙ: πολυτεχνικές σχολές, σχολές πληροφορικής, σχολές φυσικών και μαθηματικών επιστημών, σχολές γεωπονίας, περιβάλλοντος και φυσικών πόρων και ιατρικές σχολές.

3. Μεθοδολογία εκτίμησης υποδειγμάτων διάρκειας της ανεργίας

Η μεθοδολογία εκτίμησης υποδειγμάτων για μεταβλητές οι οποίες εκφράζουν τη χρονική διάρκεια που μεσολαβεί μέχρι την πραγματοποίηση ενός γεγονότος προέρχεται από το χώρο της ιατρικής και της μηχανολογίας (industrial engineering). Σ' αυτές τις επιστήμες τέτοια υποδείγματα χρησιμοποιούνται συνήθως για να εξηγήσουν π.χ. τις διαφορές μεταξύ ασθενών στα διαστήματα που μεσολαβούν μέχρι την ίαση ή την κατάληξή τους ή τις διαφορές στα διαστήματα απρόσκοπτης λειτουργίας των μηχανών. Τα υποδείγματα αυτά είναι γνωστά με τον όρο “υποδείγματα κινδύνου” (hazard models).³⁸ Στο θέμα που εξετάζεται εδώ ο κίνδυνος έχει την έννοια της παραμονής στην ανεργία.³⁹ Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί (και δυσχεραίνει) την εκτίμηση των υποδειγμάτων κινδύνου είναι ότι συχνά οι διαθέσιμες παρατηρήσεις δεν αποτυπώνουν το πλήρες ιστορικό του ασθενούς, του ανέργου ή της μηχανής, δεδομένου ότι τη στιγμή που παρατηρείται η κατάσταση του αντικειμένου το φαινόμενο υπό μελέτη βρίσκεται, για ορισμένες τουλάχιστον παρατηρήσεις, ακόμη σε εξέλιξη. Έτσι, οι παρατηρήσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται διακρίνονται σε πλήρεις (ή “μη λογοκριμένες” – uncensored) και σε ατελείς (ή “λογοκριμένες” – censored). Πλήρεις είναι οι παρατηρήσεις εκείνες για τις οποίες το συνολικό χρονικό διάστημα κατά το οποίο τα άτομα αυτά έχουν παραμείνει άνεργα είναι γνωστό, ενώ ατελείς είναι οι παρατηρήσεις που καταγράφονται για άτομα τα οποία είναι ακόμη άνεργα και επομένως τη στιγμή της καταγραφής δεν είναι γνωστό πόσο χρονικό διάστημα (συνολικά) θα παραμείνουν σ' αυτή την κατάσταση.⁴⁰

Τα υποδείγματα κινδύνου χαρακτηρίζονται από τρεις συνδεδεμένες συναρτήσεις: (α) τη συνάρτηση

κατανομής $F(t) = Pr(T < t)$, η οποία προσδιορίζει την πιθανότητα η τυχαία μεταβλητή T (π.χ. διάρκεια της ανεργίας) να λάβει τιμή χαμηλότερη του t (δηλ. εκτιμά το ποσοστό των ανέργων που έχουν βρει εργασία μέχρι τη χρονική στιγμή t), (β) τη συνάρτηση επιβίωσης $S(t) = 1 - F(t) = Pr(T \geq t)$, η οποία προσδιορίζει την πιθανότητα η τυχαία μεταβλητή T να λάβει τιμή υψηλότερη ή ίση του t (π.χ. εκτιμά την πιθανότητα παραμονής στην ανεργία πέραν του χρόνου t), και (γ) τη συνάρτηση κινδύνου $h(t)$ (hazard function) η οποία ορίζεται ως ο λόγος της συνάρτησης πιθανότητας $f(t)$ ⁴¹ προς τη συνάρτηση επιβίωσης $S(t)$ δηλ. $h(t) = f(t)/S(t)$. Η συνάρτηση αυτή εκφράζει την πιθανότητα πραγματοποίησης του γεγονότος που σηματοδοτεί την αλλαγή στην υπό εξέταση κατάσταση (π.χ. εύρεση εργασίας, θάνατος, μηχανική βλάβη), δεδομένου όμως του χρόνου τον οποίο το άτομο (ή το μηχάνημα) έχει ήδη διανύσει στην προηγούμενη κατάσταση (π.χ. ανεργία, θεραπευτική αγωγή, ομαλή λειτουργία). Η συνάρτηση κινδύνου $h(t)$ είναι δηλαδή εδώ συνώνυμη με τη συνάρτηση εξόδου από την ανεργία.

Η συνάρτηση εξόδου από την ανεργία εξαρτάται συνήθως τόσο από τη χρονική διάρκεια που προηγείται της εξόδου (t) όσο και από άλλους προσδιοριστικούς παράγοντες, ορισμένοι μάλιστα από τους οποίους ενδέχεται να μεταβάλλονται διαχρονικά (time varying

³⁸ Τα υποδείγματα αυτά συχνά αναφέρονται και ως υποδείγματα επιβίωσης (survival models), υποδείγματα μετάβασης (transition models) ή υποδείγματα αποτυχίας (failure models). Αναλυτική παρουσίαση των υποδειγμάτων αυτών και της μεθοδολογίας εκτίμησής τους γίνεται μεταξύ άλλων από τον Kiefer (1988) και τους McCullagh and Nelder (1995).

³⁹ Άλλες εφαρμογές στα οικονομικά περιλαμβάνουν την εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της “επιβίωσης” επιχειρήσεων μέχρι την εξαγορά τους (βλ. Dickerson et al., 2001) ή την περίοδο μέχρι την επανευθυγράμμιση συναλλαγματικών ισοτιμιών (βλ. Gibson, 2003).

⁴⁰ Οι παρατηρήσεις αυτές αναφέρονται στη βιβλιογραφία και ως ημιτελείς.

⁴¹ Όπου $f(t) = dF(t)/dt$.

covariates), όπως π.χ. οι μακροοικονομικές συνθήκες, η οικογενειακή κατάσταση του ανέργου κ.λπ. Ανάλογα με τις υποθέσεις που γίνονται για τον τρόπο με τον οποίο η συνάρτηση εξόδου $h(t)$ μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, διακρίνονται μεταξύ άλλων υποδείγματα αναλογικής διακινδύνευσης (proportional hazard models) και υποδείγματα επιταχυνόμενης διακοτής (accelerated failure time models). Στα υποδείγματα αναλογικής διακινδύνευσης η συνάρτηση εξόδου από την ανεργία εκφράζεται ως το γινόμενο: (α) μιας μεταβλητής $\lambda(t)$ που είναι συνάρτηση του χρόνου (η αποκαλούμενη αναφορική συνάρτηση κινδύνου – baseline hazard), (β) των προσδιοριστικών παραγόντων x , οι οποίοι στα υποδείγματα αυτά μεταβάλλουν μόνο τη θέση αλλά όχι και το σχήμα της συνάρτησης κινδύνου. Προκειμένου να εκτιμηθεί το υπόδειγμα αυτό, θα πρέπει να προστεθεί και ένας διαταρακτικός όρος, δηλ. μια τυχαία μεταβλητή v που να αποτυπώνει μη παρατηρούμενες επιδράσεις οι οποίες θεωρούνται ανεξάρτητες των μεταβλητών x . Η προς εκτίμηση συνάρτηση κινδύνου μπορεί συνοπτικά να παρασταθεί ως εξής:

$$h(t;x) = v * \lambda(t) * \exp\{G(x; \beta)\} \quad (1)$$

Συνήθως γίνεται επιπλέον η υπόθεση ότι οι επιδράσεις των ερμηνευτικών μεταβλητών είναι πολλαπλασιαστικές, οπότε η εξίσωση (1) γίνεται:

$$h(t;x) = v * \lambda(t) * \exp(\beta' x) \quad (2)$$

Στη μεθοδολογία εκτίμησης των υποδειγμάτων αυτών γίνονται δύο βασικές διακρίσεις ανάλογα με: (α) την υιοθέτηση ή μη συγκεκριμένης στατιστικής κατανομής για την αναφορική συνάρτηση κινδύνου και (β) την κατανομή που υιοθετείται για την τυχαία μεταβλητή v . Ανάλογα με την επιλογή της συνάρτησης κατανομής για την αναφορική συνάρτηση κινδύνου τα υποδείγματα διακρίνονται σε παραμετρικά, μη παραμετρικά και ημιπαραμετρικά. Στα παραμετρικά

υποδείγματα η αναφορική συνάρτηση κινδύνου θεωρείται ότι ακολουθεί συγκεκριμένη στατιστική κατανομή και η συνηθέστερα χρησιμοποιούμενη κατανομή στην εκτίμηση των υποδειγμάτων εξόδου από την ανεργία είναι η Weibull, η οποία περιλαμβάνει την εκθετική ως ειδική μορφή αυτής.

Η υιοθέτηση της κατανομής Weibull συνεπάγεται ότι η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία μεταβάλλεται μονοτονικά (δηλ. όσο επιμηκύνεται η διάρκεια της ανεργίας, η πιθανότητα εξόδου από αυτή μεταβάλλεται συνεχώς προς την ίδια κατεύθυνση). Πιο συγκεκριμένα, ανάλογα με την τιμή της παραμέτρου α διακρίνουμε την περίπτωση στην οποία η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία αυξάνεται με την παράταση της διάρκειας της ανεργίας ($\alpha > 1$), την περίπτωση στην οποία η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία μειώνεται με την επιμήκυνση της διάρκειας της ανεργίας ($\alpha < 1$) ενώ τέλος, ειδική περίπτωση είναι αυτή όπου η πιθανότητα εξόδου από την ανεργία δεν μεταβάλλεται διαχρονικά οπότε $\alpha = 1$. Στην τελευταία περίπτωση η κατανομή Weibull συμπίπτει με την εκθετική. Η εκτίμηση των υποδειγμάτων κινδύνου γίνεται με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας (maximum likelihood) και η συνάρτηση πιθανοφάνειας που μεγιστοποιείται είναι η εξής:

$$L = \sum_{i=1}^{n+m} \{w_i \ln f(t_i) + (1 - w_i) \ln S(t_i)\} \quad (3)$$

όπου n είναι ο αριθμός των μη λογοκριμένων παρατηρήσεων οι οποίες συμβάλλουν κατά $f(t)$ στη συνάρτηση πιθανοφάνειας και m είναι ο αριθμός των λογοκριμένων (ατελών) παρατηρήσεων που συμβάλλουν κατά $S(t)$ στη συνάρτηση πιθανοφάνειας. Το w λαμβάνει την τιμή 1 για τις μη λογοκριμένες παρατηρήσεις και την τιμή 0 για τις υπόλοιπες.

Όταν δεν επιλεγεί συγκεκριμένη κατανομή για την αναφορική συνάρτηση, τότε εκτιμώνται ημιπαραμε-

τρικά ή μη παραμετρικά υποδείγματα. Η συνηθέστερη μέθοδος στην οικονομική βιβλιογραφία είναι η ημιπαραμετρική μέθοδος αναλογικής διακινδύνευσης του Cox (Cox proportional hazards method), όπου δεν υιοθετείται συγκεκριμένη συναρτησιακή μορφή για τη $\lambda(t)$. Στην ενότητα 4.3 παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα από την εκτίμηση υποδειγμάτων Weibull και Cox, καθώς και από το υπόδειγμα της αναλογικής διακινδύνευσης των Prentice-Gloeckler-Meyer (βλ. Prentice and Gloeckler, 1978, και Meyer, 1990), το οποίο αποτελεί ευέλικτη μορφή του Cox για περιπτώσεις όπου οι παρατηρούμενες διάρκειες είναι ομοιοδοποιημένες.⁴²

4. Επίδομα ανεργίας: προϋποθέσεις, ύψος και διάρκεια καταβολής

Στην Ελλάδα, οι προϋποθέσεις για την είσπραξη, το ύψος καθώς και η διάρκεια καταβολής του επιδόματος ανεργίας σχετίζονται με την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία του ανέργου.⁴³ Σε γενικές γραμμές το επίδομα ανεργίας καταβάλλεται σε μισθωτούς των οποίων η σύμβαση εργασίας έληξε ή καταγγέλθηκε και οι οποίοι ήταν ασφαλισμένοι στον κλάδο ανεργίας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

Προϋποθέσεις

Για να λάβει επιδότηση ο άνεργος ο οποίος επιδοτείται για πρώτη φορά, πρέπει να έχει εργαστεί: (α) επί 80 τουλάχιστον ημέρες καθένα από τα δύο προηγούμενα πριν από την επιδότηση έτη και (β) επί 125 τουλάχιστον ημέρες μέσα στο 14μηνο πριν από την επιδότηση, χωρίς όμως να υπολογίζονται στο διάστημα αυτό οι τελευταίοι δύο μήνες. Όταν πρόκειται για επιδότηση για δεύτερη φορά, αρκούν 125 ημέρες εργασίας το προηγούμενο 14μηνο,

χωρίς και πάλι να υπολογίζονται στο διάστημα αυτό οι ημέρες εργασίας των τελευταίων δύο μηνών. Για ορισμένα επαγγέλματα (π.χ. τουριστικά), οι προϋποθέσεις είναι πιο ελαστικές και απαιτείται η συμπλήρωση μόνο 100 ημερών εργασίας το τελευταίο έτος ή 14μηνο. Κατ' εξαίρεση των παραπάνω θεσπίστηκε, με τον Ν. 1545/1985, επιδότηση επί πέντε μήνες για νέους (ηλικίας 20-29 ετών) χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία οι οποίοι, μετά τις σπουδές τους ή την απόλυτη τους από το στρατό, είναι εγγεγραμμένοι επί ένα έτος στα μητρώα ανέργων.

Διάρκεια επιδότησης

Η διάρκεια της τακτικής επιδότησης κυμαίνεται από πέντε μήνες έως ένα έτος ανάλογα με τον αριθμό των ημερών εργασίας κατά το 14μηνο πριν από την επιδότηση. Από το 2002 και μετά επιτρέπεται επέκταση της διάρκειας καταβολής του επιδόματος ανεργίας και πέραν του έτους για μακροχρόνια ανέργους μεταξύ 45 και 65 ετών επί ένα ακόμη έτος.

Ύψος επιδόματος

Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν. 2224/1994 ("Ρύθμιση θεμάτων εργασίας, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων και οργάνωσης Υπουργείου Εργασίας και των εποπτευομένων από αυτό νομικών προσώπων και άλλες διατάξεις"),

⁴² Βλ. Meyer (1990) για αναλυτικότερη παρουσίαση όλων των παραπάνω υποδειγμάτων.

⁴³ Οι νόμοι που προβλέπουν τα σχετικά με το τακτικό επίδομα ανεργίας και το επίδομα προς νέους μακροχρόνια ανέργους είναι οι εξής: Ν.Δ. 2961/1954 (άρθρο 11), Ν. 1545/1985, Ν. 1836/1989 (άρθρο 15), Ν. 1892/1990 (άρθρο 37). Ακόμη, ο Ν. 3016/2002 (άρθρο 27) καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις χορήγησης του επιδόματος ανεργίας στους μακροχρόνια ανέργους, ενώ ο Ν. 3460/2006 (άρθρο 13) προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για τους απολυμένους από την κλωστοϋφαντουργία.

το βασικό επίδομα ανεργίας ορίζεται σε σαράντα τοις εκατό (40%) του ημερομισθίου ή σε πενήντα τοις εκατό (50%) του μισθού για υπαλλήλους, με τον περιορισμό ότι το επίδομα δεν θα είναι χαμηλότερο από το 67% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη ούτε ανώτερο του ποσού που καθορίζεται κάθε φορά με υπουργική απόφαση. Εάν όμως "η

σχέση εισφορών-παροχών του Λογαριασμού Ανεργίας (του ΟΑΕΔ) δεν επιτρέπει την εφαρμογή των παραπάνω ορίων, είναι δυνατόν ο Υπουργός Εργασίας, έπειτα από αιτιολογημένη γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ, να αναπροσαρμόζει αναλόγως τα ανωτέρω όρια" (άρθρο 12, Ν. 2224/1994). Για το 2006, το κατώτατο ημερήσιο επίδομα το οποίο

Πίνακας Π4

Επίδομα ανεργίας: προϋποθέσεις, διάρκεια επιδότησης και ποσοστό του μέσου μισθού σε χώρες του ΟΟΣΑ, 2004

	Ελάχιστη περίοδος πληρωμής εισφορών ¹ (1)	Ελάχιστη διάρκεια είσπραξης του επιδόματος ανεργίας ² (2)	Χρονική διάρκεια είσπραξης επιδόματος προς χρονική διάρκεια καταβολής εισφορών (3)	Ποσοστό του μέσου μισθού (%) το οποίο καλύπτει το τακτικό επίδομα στα αρχικά στάδια της ανεργίας ³ (4)	Ποσοστό του μέσου μισθού (%) το οποίο καλύπτει το επίδομα για τους μακροχρόνια ανέργους (5)
Αυστρία	28 εβδομάδες	20 εβδομάδες	0,7	82	71
Βέλγιο	468 ημέρες (78 εβδομάδες)	αόριστη	-	74	68
Γαλλία	4 μήνες	4 μήνες	1,0	84	48
Γερμανία	12 μήνες	6 μήνες	0,5	91	58
Δανία	6 μήνες ή 1 έτος	4 χρόνια	4 ή 8	77	58
Ελβετία	12 μήνες	2 χρόνια	2,0	87	48
Ελλάδα	125 ημέρες (25 εβδομάδες)	5 μήνες	1,0	60	41
Ην. Βασίλειο	περίπου 10 εβδομάδες	182 ημέρες (6 μήνες)	2,6	65	62
ΗΠΑ	2 τρίμηνα	6 μήνες	1,0	80	54
Ιαπωνία	6 μήνες	90 ημέρες (3 μήνες)	0,5	79	51
Ιρλανδία	13 εβδομάδες	390 ημέρες (65 εβδομάδες)	5,0	65	65
Ισπανία	360 ημέρες (12 μήνες)	120 ημέρες (4 μήνες)	0,3	87	44
Ιταλία	78 ημέρες (3 μήνες)	78 ημέρες (3 μήνες)	1,0	79	56
Καναδάς	429 ώρες (11 εβδομάδες)	45 εβδομάδες	4,1	83	57
Νορβηγία	περίπου 10 εβδομάδες	3 χρόνια	15,6	83	47
Ολλανδία	26 εβδομάδες	6 μήνες	1,0	83	47
Πορτογαλία	540 ημέρες (18 μήνες)	18 μήνες	1,0	88	59
Σουηδία	6 μήνες	300 ημέρες (60 εβδομάδες)	2,3	88	49
Φινλανδία	10 μήνες	500 ημέρες (100 εβδομάδες)	2,3	79	63

1 Τα στοιχεία αναφέρονται στη χρονική διάρκεια για επιδότηση για δεύτερη φορά ανέργων ηλικίας 40 ετών. Για την Ελλάδα τα στοιχεία αφορούν το 2006 και για τις λοιπές χώρες το 2002. Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με ορισμένες χώρες περιλαμβάνονται στο OECD (2002).

2 Χρονική διάρκεια που αντιστοιχεί στην ελάχιστη περίοδο πληρωμής εισφορών που αναφέρεται στην πρώτη στήλη.

3 Ως αρχικό στάδιο νοείται για την Ελλάδα το διάστημα της τακτικής επιδότησης (δηλ. μέχρι ένα έτος). Τα ποσοστά στις στήλες 4 και 5 έχουν υπόλογιστεί με βάση μετά τους φόρους μεγέθη και περιλαμβάνουν όλα τα επιδόματα (π.χ. οικογενειακά, επίδομα στέγασης, κλπ.). Τα στοιχεία αφορούν ένα άνεργο άτομο με τετραφελή οικογένεια που είχε εισόδημα ίσο προς το μέσο μισθού, ενώ ο/η αύγυντος έχει εισόδημα ίσο προς το 67% του μέσου μισθού.

Πηγές: OECD (2002), Πίνακας 4.10, σελ. 219 και OECD, Tax-Benefit Models (www.oecd.org/els/social/workincentives).

καταβάλλεται είναι 12,45 ευρώ (311,25 ευρώ το μήνα) και το ανώτερο ημερήσιο επίδομα 13,17 ευρώ (329,25 ευρώ το μήνα). Το επίδομα ανεργίας προσαυξάνεται κατά 10% για κάθε μέλος της οικογένειας. Για το 2006 το κατώτατο επίδομα ανεργίας αντιστοιχεί στο 45,3% του κατώτατου ημερομισθίου και το ανώτατο επίδομα στο 48%. Επομένως το επίδομα ανεργίας αντιστοιχεί σε ακόμη χαμηλότερο ποσοστό του μέσου ημερομισθίου ή μισθού. Το επίδομα για τους μακροχρόνια ανέργους ανέρχεται σε 200 ευρώ το μήνα. Το μηνιαίο επίδομα ανεργίας για τους νέους 20-29 ετών ανέρχεται σε 73,37 ευρώ για τους άγαμους, 79,24 ευρώ για τους έγγαμους και προσαυξάνεται κατά 5,87 ευρώ για κάθε παιδί.

Πρόσφατα προτάθηκε από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας⁴⁴ η ίδρυση Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης που θα ενισχύει ανέργους άνω των 50 ετών οι οποίοι προέρχονται από φθίνοντες κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και για τους οποίους έχουν εξαντληθεί όλα τα ενεργητικά ή παθητικά μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας. Η ενίσχυση θα φθάνει μέχρι το 80% του τελευταίου μισθού ή κάποιο ανώτατο όριο το οποίο θα θέτει το Υπουργείο Απασχόλησης και θα παρέχεται υπό τον όρο ότι ο δικαιούχος θα συνεχίσει να αναζητά εργασία ή να συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα.

Σε σύγκριση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, οι προϋποθέσεις καταβολής του επιδόματος ανεργίας στην Ελλάδα είναι αυστηρότερες και το σχετικό ύψος του επιδόματος είναι χαμηλότερο, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα Π4. Ειδικότερα, ενώ το σύστημα φαίνεται ανταποδοτικό για αυτούς που έχουν εργαστεί επί μικρό χρονικό διάστημα (εφόσον η χρονική διάρκεια της επιδότησης είναι ίση με την ελάχιστη χρονική διάρκεια καταβολής εισφορών, βλ. στήλη 3 του πίνακα), το επίδομα ως ποσοστό του μέσου μισθού (ποσοστό αντικατάστασης) είναι γενικά χαμηλότερο από ό,τι στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Ο Πίνακας Π4 παρουσιάζει τα στοιχεία αυτά για την περίπτωση άνεργου ατόμου με τετραμελή οικογένεια, που είχε εισόδημα ίσο προς το μέσο μισθό και ο/η σύζυγος έχει εισόδημα ίσο με το 67% του μέσου μισθού. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το ποσοστό αντικατάστασης είναι το χαμηλότερο μεταξύ όλων των χωρών του ΟΟΣΑ τόσο για την τακτική επιδότηση (στήλη 4) όσο και για την επιδότηση προς μακροχρόνια ανέργους (στήλη 5).

---

44 Βλ. Ομιλία του Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας στη σύσκεψη της Εθνικής Επιτροπής Απασχόλησης (<http://www.ypakp.gr/downloads/texts/2190.pdf>).

Βιβλιογραφία

A. Ελληνική

Δεδουσόπουλος, Α., Μ. Λαμπρινίδης και Γ. Σεραφετίνδης (1991), *Η Μακροχρόνια Ανεργία στην Ελλάδα*, ΟΑΕΔ.

Δεμέκας, Δ.Γ. και Ζ.Γ. Κοντολέμης (1998), "Η ανεργία στην Ελλάδα: ανασκόπηση των προβλημάτων", *Οικονομικά θέματα*, αρ. 7.

Κανελλόπουλος, Κ. (2005), *Οικονομικές διαστάσεις της κατάρτισης ενηλίκων*, Μελέτη 61 ΚΕΠΕ.

Λυμπεράκη, Α. (2005), "Γυναίκες στο νέο τοπίο απασχόλησης: παλιές προκαταλήψεις και σύγχρονα διλήμματα", στο *Έργασία 2005*, Α. Δεδουσόπουλος, Γ. Κουζής, Ξ. Πετρινιώτη, Σ. Ρομπόλης (επιμ.), Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Παναγιωτόπουλος, Ν. (2005), *Η οδύνη των ανέργων*, Πολύτροπο, Αθήνα.

B. Ξενόγλωσση

Akerlof, G. and G. Main (1980), "Unemployment spells and unemployment experience", *American Economic Review*, 70:5, 885-93.

Alogoskoufis, G. (1995), "The two faces of Janus: institutions, policy regimes and macroeconomic performance in Greece", *Economic Policy* 10:20, 149-92.

Arulampalam, W. and M. Stewart (1995), "The determinants of individual unemployment durations in an

era of high unemployment", *Economic Journal*, 105:429, 321-32.

Blanchard, O. and P. Diamond (1994), "Ranking, unemployment duration, and wages", *Review of Economic Studies*, 61:3, 417-434.

Blanchard, O. and P. Portugal (1998), "What hides behind an unemployment rate: comparing Portuguese and US unemployment", NBER Working Paper 6636.

Blanchard, O. (2005), "European unemployment: the evolution of facts and ideas", NBER Working Paper 11750.

Clark, A.E. (2002), "A note on unhappiness and unemployment duration", DELTA Working Paper.

Clark, K.B. and L.H. Summers (1979), "Labor market dynamics and unemployment: a reconsideration", *Brookings Papers on Economic Activity* 1, 13-72.

Conway, P., V. Janod and G. Nicoletti (2005), "Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003," OECD Working Paper No. 419.

Cox, D.R. (1972), "Regression models and life tables", *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*, 34:2, 187-220.

Dickerson, A., H.D. Gibson and E. Tsakalotos (2001), "Takeover risk and the market for corporate control: the experience of British firms in the 1970s and 1980s", *International Journal of Industrial Organisation*, 20:8, 1167-95.

Gibson, H.D. (2003), "Realignment probabilities and reputation effects in the EMS", *Oxford Economic Papers*, 55:2, 314-55.

- Jenkins, S.P. (2005), *Survival analysis*, Institute for Social and Economic Research, University of Essex, Colchester, UK. (<http://www.iser.essex.ac.uk/teaching/degree/stephenj/ec968/pdfs/ec968notesv6.pdf>).
- Kaplan, E.L. and P. Meier (1958), "Nonparametric estimation from incomplete observations", *Journal of the American Statistical Association*, 53:282, 457-81.
- Kiefer, N. (1988), "Economic duration data and hazard functions", *Journal of Economic Literature*, 26:21, 646-79.
- Kostaki, A. and E. Ioakimoglou (1998), "Demographic factors affecting long-term unemployment in Greece", *Proceedings of the International Labour Market Conference, Aberdeen*.
- Layard, R.J. (2005), *Happiness: lessons from a new science*, Allen Lane, Λονδίνο.
- Layard, R., S. Nickell and R. Jackman (2005), *Unemployment: macroeconomic performance and the labour market*, 2nd ed., Oxford University Press, Οξφόρδη.
- Machin, S. and A. Manning (1999), "The causes and consequences of longterm unemployment in Europe", στο Ashenfelter, O. and D. Card, (επιμ.), *Handbook of Labor Economics*, Vol. 3, Elsevier, 3085-3139 Αμστερνταμ.
- McCullagh, P. and J.A. Nelder (1995), *Generalised linear models*, 2nd edition, Chapman and Hall, Λονδίνο.
- McKenna, C.J. (1990), "The theory of search in labour markets", στο Sapsford, D. and Z. Tzannatos, (επιμ.). *Current issues in labour economics*, McMillan, Λονδίνο.
- Meghir, C., Y. Ioannides and C. Pissarides (1989), "Female participation and male unemployment duration in Greece", *European Economic Review*, 33:3, 395-406.
- Meyer (1990), "Unemployment insurance and unemployment spells", *Econometrica*, 58:4, 757-782.
- Mortensen, D.T. (1986), "Job search and labor market analysis" στο Ashenfelter, O. and R. Layard (επιμ.) *Handbook of Labor Economics*, Vol. 1, 103-204, Elsevier, Αμστερνταμ.
- Nickell, S. (1979), "Estimating the probability of leaving unemployment", *Econometrica*, 47:5, 1249-66.
- Nickell, S. and B. Bell (1995), "The collapse in the demand for the unskilled and unemployment across the OECD", *Oxford Review of Economic Policy*, 11:1, 40-62.
- OECD (1983), *Employment Outlook*, Παρίσι.
- OECD (1995), *Employment Outlook*, Παρίσι.
- OECD (2002), *Employment Outlook*, Παρίσι.
- OECD (2004), *Employment Outlook*, Παρίσι.
- OECD (2005), *Labour Force Statistics 1984-2004*, Παρίσι.
- OECD (2006), *Employment Outlook*, Παρίσι.
- Pissarides, C. (1992), "Loss of skill during unemployment and the persistence of employment shocks", *Quarterly Journal of Economics*, 107:4, 1371-91.
- Prentice, R.L. and L.A. Gloeckler (1978), "Regression analysis of grouped survival data with application to breast cancer data", *Biometrics*, 34:1, 57-67.
- Røed, Z. and T. Zhang (2003), "Does unemployment compensation affect unemployment duration?", *Economic Journal*, 113:484, 190-206.

Røed, Z. and T. Zhang (2005), "Unemployment duration and economic incentives: a quasi-random assignment approach", *European Economic Review*, 49:7, 1799-1825.

Salant, S.W. (1997), "Search theory and duration data: a theory of sorts", *Quarterly Journal of Economics*, 91:1, 39-57.

Torelli, N. and U. Trivellato (1993), "Modelling inaccuracies in job-search duration data", *Journal of Econometrics*, Vol. 59:1-2, 187-211.

Άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα*

Φαίδων Καλφάογλου
Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος

1. Εισαγωγή

Το 2005 το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), για πρώτη φορά στην Ελλάδα, διεξήγαγε πρόγραμμα αξιολόγησης του χρηματοπιστωτικού τομέα (Financial Sector Assessment Program – FSAP, βλ. IMF, 2006). Το πρόγραμμα εστιάστηκε σε δύο πεδία, την εξέταση της συμμόρφωσης προς τις βασικές αρχές που διέπουν την εποπτεία των τραπεζών και μια άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress testing). Σκοπός της άσκησης προσομοίωσης ήταν να αξιολογηθεί η ανθεκτικότητα των ελληνικών τραπεζών και να αναλυθούν οι πιθανοί κίνδυνοι του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η άσκηση περιορίστηκε στον τραπεζικό τομέα, ο οποίος αντιπροσωπεύει περίπου το 85% του ενεργητικού του χρηματοπιστωτικού τομέα, και διεξήχθη από τις συμμετέχουσες τράπεζες υπό την καθοδήγηση της Τράπεζας της Ελλάδος και με τη συνεργασία του ΔΝΤ. Εστιάστηκε κυρίως στον πιστωτικό κίνδυνο και τον κίνδυνο αγοράς, ενώ παράλληλα εξετάστηκαν οι κίνδυνοι ρευστότητας και μετάδοσης κρίσεων.

Στο άρθρο παρουσιάζεται μια επισκόπηση της άσκησης προσομοίωσης που διενεργήθηκε στο πλαίσιο του FSAP. Κατ' αρχάς αναλύονται μεθοδολογικά ζητήματα, με ειδική αναφορά στους περιορισμούς, και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της άσκησης. Η ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι τράπεζες είναι ανθεκτικές σε διαταραχές και συνεπώς το

* Στην άσκηση έλαβαν μέρος πολλοί συνάδελφοι από τη Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος. Το άρθρο αυτό είναι λοιπόν αποτέλεσμα ομαδικής προσπάθειας. Βεβαίως απηχεί τις απόψεις του συγγραφέα και όχι κατ' ανάγκη της Τράπεζας της Ελλάδος ή των άλλων στελεχών της Τράπεζας που έλαβαν μέρος στην άσκηση.

ελληνικό τραπεζικό σύστημα μπορεί να αντεπεξέλθει στα δυσμενή σενάρια που εξετάστηκαν.

2. Άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων

Η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα τι μπορεί να συμβεί σε μεμονωμένες τράπεζες ή/και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, εάν και όταν υλοποιηθούν ορισμένοι κίνδυνοι. Τα αποτελέσματα μπορούν να μετρηθούν με δύο εναλλακτικές τεχνικές, την ανάλυση ευαισθησίας (sensitivity approach) και την ανάλυση σεναρίου (scenario approach). Η ανάλυση ευαισθησίας υποθέτει μια αλλαγή σε έναν συγκεκριμένο παράγοντα κινδύνου, ανεξάρτητα από τους άλλους παράγοντες κινδύνου και χωρίς να διευκρινίζεται η αιτία, και ποσοτικοποιούνται οι επιπτώσεις αυτής της αλλαγής. Η ανάλυση σεναρίου εξετάζει περισσότερους από έναν παράγοντας κινδύνου, οι οποίοι προέρχονται είτε από ένα συγκεκριμένο χαρτοφυλάκιο είτε από ένα συγκεκριμένο γεγονός. Και στις δύο προσεγγίσεις οι διαταραχές μπορούν να είναι είτε υποθετικές είτε βασισμένες στην ιστορική εμπειρία.

Όταν οι ασκήσεις προσομοίωσης εφαρμόζονται σε μεμονωμένες τράπεζες, τα αποτελέσματα χρησιμεύουν για να εξεταστεί η ανθεκτικότητα των εν λόγω τραπεζών σε δυσμενείς συνθήκες. Τα αποτελέσματα πρέπει να είναι μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων μέσα στην τράπεζα προκειμένου να καθοριστεί ο κατάλληλος βαθμός ανοχής στις διάφορες μορφές κινδύνων, καθώς και το κεφάλαιο που απαιτείται για να καλυφθούν. Όταν οι ασκήσεις προσομοίωσης εφαρμόζονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα,

επιτρέπουν στους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής να αξιολογήσουν την ανθεκτικότητά του συνολικά. Ειδικότερα, τους βοηθούν να αξιολογήσουν τις πιθανές επιπτώσεις των διαφόρων κινδύνων και να προσδιορίσουν τα σημεία ευπάθειας του συστήματος, ώστε να λάβουν εγκαίρως τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα για να αυξήσουν την αντοχή του συστήματος στις διαταραχές. Έτσι, η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων αναδεικνύεται ως χρήσιμο εργαλείο πολιτικής για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

Η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων είναι ένα σχετικά νέο εργαλείο διαχείρισης κινδύνων. Μέχρι πρόσφατα οι ασκήσεις προσομοίωσης περιορίζονταν στους κινδύνους αγοράς του χαρτοφυλακίου συναλλαγών, δεδομένου ότι υπάρχουν οι καθιερωμένες και αρκετά ομοιογενείς μεθοδολογίες και υποδείγματα. Οι τράπεζες είναι σε θέση να αξιολογήσουν ποιος κίνδυνος αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή και συνεπώς αξίζει τη μεγαλύτερη προσοχή. Εντούτοις, το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις των τραπεζών (Βασιλεία II¹) προβλέπει ότι οι ασκήσεις προσομοίωσης θα πρέπει να επεκταθούν και στον πιστωτικό κίνδυνο. Στο πλαίσιο του Πυλώνα I, οι ασκήσεις προσομοίωσης επιτρέπουν να αξιολογηθεί η λειτουργία των υποδειγμάτων υπό ακραίες συν-

¹ "Βασιλεία II" είναι η κωδικοποιημένη ονομασία του νέου πλαισίου κεφαλαιακών απαιτήσεων των τραπεζών που έχει ψηφιστεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Οδηγίες 2006/48/EK και 2006/49/EK) και αναμένεται να αντικαταστάσει το υφιστάμενο πλαίσιο (Βασιλεία I) μέχρι το τέλος του 2006. Αποτελείται από τρεις πυλώνες. Ο Πυλώνας I περιγράφει τη μεθοδολογία υπολογισμού των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων για τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αγοράς και το λειτουργικό κίνδυνο. Ο Πυλώνας II αναφέρεται στις εποπτικές διαδικασίες αξιολόγησης των κεφαλαίων των τραπεζών. Ο Πυλώνας III αναφέρεται στην υποχρέωση των τραπεζών για δημοσιοποίηση στοιχείων.

θήκες. Στο πλαίσιο του Πυλώνα II, οι ασκήσεις προσομοίωσης καλύπτουν τους κινδύνους που δεν εξετάζονται επαρκώς ή δεν εξετάζονται καθόλου στον Πυλώνα I. Τα αποτελέσματα των ασκήσεων καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το αναγκαίο επίπεδο του κεφαλαίου. Από αυτή την άποψη, οι τράπεζες έχουν κίνητρο να αναπτύξουν δικά τους υποδείγματα προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για τα χαρτοφυλάκια δανείων, μια διαδικασία που είναι εν εξελίξει. Το νέο πλαίσιο θέτει απαιτητικούς στόχους για τις τράπεζες και η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων γίνεται σταδιακά μέρος της νέας νομοθεσίας για την εποπτεία των τραπεζών. Διάφορες εποπτικές αρχές έχουν θεσμοθετήσει τις ασκήσεις προσομοίωσης και προσπαθούν να καθιερώσουν βέλτιστες πρακτικές. Μια παρόμοια πρωτοβουλία έχει αναλάβει η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Αρχών Τραπεζικής Εποπτείας (Committee of European Banking Supervisors – CEBS) με σκοπό να προωθήσει την ενιαία αντιμετώπιση μεταξύ των εποπτικών αρχών.

3. Ο σχεδιασμός της άσκησης

Η άσκηση προσομοίωσης που διεξήχθη στην Ελλάδα στο πλαίσιο του FSAP ακολούθησε την προσέγγιση ευαισθησίας. Έγινε η υπόθεση μιας μη αναμενόμενης διαταραχής S σε έναν συγκεκριμένο παράγοντα κινδύνου και μετρήθηκε η επίπτωση I_t^s ως επίδραση στα εποπτικά κεφάλαια, στο δείκτη επάρκειας κεφαλαίων και στα καθαρά κέρδη του 2004. Οι αναλυτικοί υπολογισμοί περιγράφονται από τους ακόλουθους τύπους:

$$\frac{RC_t - RC_t^s}{RC_t} = \frac{RC_t - (RC_t - I_t^s)}{RC_t} = \frac{I_t^s}{RC_t}$$

$$CAR_t - CAR_t^s = \frac{RC_t}{RWA_t} - \frac{(RC_t - I_t^s)}{RWA - I_t^s}$$

$$\frac{P_t - P_t^s}{P_t} = \frac{P_t - (P_t - I_t^s)}{P_t} = \frac{I_t^s}{P_t}$$

όπου RC = εποπτικά κεφάλαια, CAR = δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας, RWA = σταθμισμένο ως προς τον κίνδυνο ενεργητικό και P = κέρδη.

Η άσκηση σχεδιάστηκε με στόχο την εκτίμηση της επίπτωσης I_t^s για κάθε κίνδυνο χωριστά.² Αυτό έγινε – υπό την καθοδήγηση της Τράπεζα της Ελλάδος – από τις συμμετέχουσες τράπεζες, οι οποίες προς το σκοπό αυτό χρησιμοποίησαν τα εσωτερικά τους συστήματα διαχείρισης και μέτρησης των κινδύνων. Αυτή η αναλυτική (bottom-up) προσέγγιση προτιμήθηκε έναντι της συγκεντρωτικής (top-down) προσέγγισης,³ επειδή η ανάπτυξη υποδειγμάτων πιστωτικού κινδύνου στην Τράπεζα της Ελλάδος βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και τα υποδείγματα σε προκαταρκτικό στάδιο. Η αναλυτική προσέγγιση είναι καταλληλότερη για τον κίνδυνο αγοράς, δεδομένου ότι οι τράπεζες εφαρμόζουν παρόμοιες μεθοδολογίες και έχουν αναπτύξει συγκρίσιμα υποδείγματα. Αντίθετα, για τον πιστωτικό κίνδυνο παρατηρούνται διαφοροποιημένες προσεγγίσεις και ως εκ τούτου η συγκεντρωτική προσέγγιση είναι πιο κατάλληλη. Παρ' όλα αυτά,

² Σημειώνεται ότι δεν ελήφθησαν υπόψη οι πιθανές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κινδύνων και συνεπώς δεν νοείται η άθροιση των επιπτώσεων κατά κίνδυνο.

³ Η αναλυτική προσέγγιση υπολογίζει τις επιπτώσεις κατά τράπεζα, οι οποίες στη συνέχεια αθροίζονται για να προκύψουν οι επιπτώσεις για το σύστημα. Αντίθετα, στη συγκεντρωτική προσέγγιση υπολογίζονται οι επιπτώσεις για ολόκληρο το σύστημα (π.χ. με οικονομετρικό υπόδειγμα) και στη συνέχεια υπολογίζονται για κάθε τράπεζα.

η αναλυτική προσέγγιση εφαρμόστηκε και στον πιστωτικό κίνδυνο, αλλά συμπληρώθηκε από τις εκτιμήσεις του υποδείγματος πιστωτικού κινδύνου, έτσι ώστε το σενάριο να συνδεθεί με το σχετικό μακροοικονομικό περιβάλλον. Αυτές οι εκτιμήσεις παρουσιάζονται στο Παράρτημα 1.

Η Τράπεζα της Ελλάδας και το ΔΝΤ επεξεργάστηκαν διάφορα σενάρια για κάθε κίνδυνο, τα οποία δόθηκαν σε επτά ελληνικές τράπεζες. Το δείγμα περιέλαβε τις 5 μεγαλύτερες τράπεζες και 2 μεσαίου μεγέθους τράπεζες, που όλες μαζί αντιπροσώπευαν το 74% του συνολικού ενεργητικού το 2004. Επιπλέον, μια τράπεζα του δημόσιου τομέα, η οποία αντιπροσώπευε περίπου 10% του συνολικού ενεργητικού το 2004, διενήργησε μόνο την άσκηση προσομοίωσης για τον κίνδυνο αγοράς. Από τις τράπεζες ζητήθηκε να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις των σεναρίων στα χαρτοφυλάκια τους σε ενοποιημένη βάση, χρησιμοποιώντας τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για το Δεκέμβριο του 2004. Η Τράπεζα της Ελλάδος συγκέντρωσε τις απαντήσεις των τραπεζών και τις άθροισε. Η άθροιση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε ανακρίβεις, λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων που υιοθετούνται από τις μεμονωμένες τράπεζες. Προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί αυτός ο κίνδυνος, η Τράπεζα της Ελλάδος κατέρτισε ένα ερωτηματολόγιο με ορισμένα ποιοτικά ζητήματα, εξέτασε τη λογική των αποτελεσμάτων, συνέκρινε τα μεμονωμένα αποτελέσματα προς τους αντίστοιχους μέσους όρους καθώς και την προηγούμενη εμπειρία της από τους επιπτόπιους ελέγχους των τραπεζών και έγιναν οι κατάλληλες προσαρμογές, όπου κρίθηκε απαραίτητο.

4. Πιστωτικός κίνδυνος: μεθοδολογικά ζητήματα και αποτελέσματα

4.1 Μεθοδολογικά ζητήματα

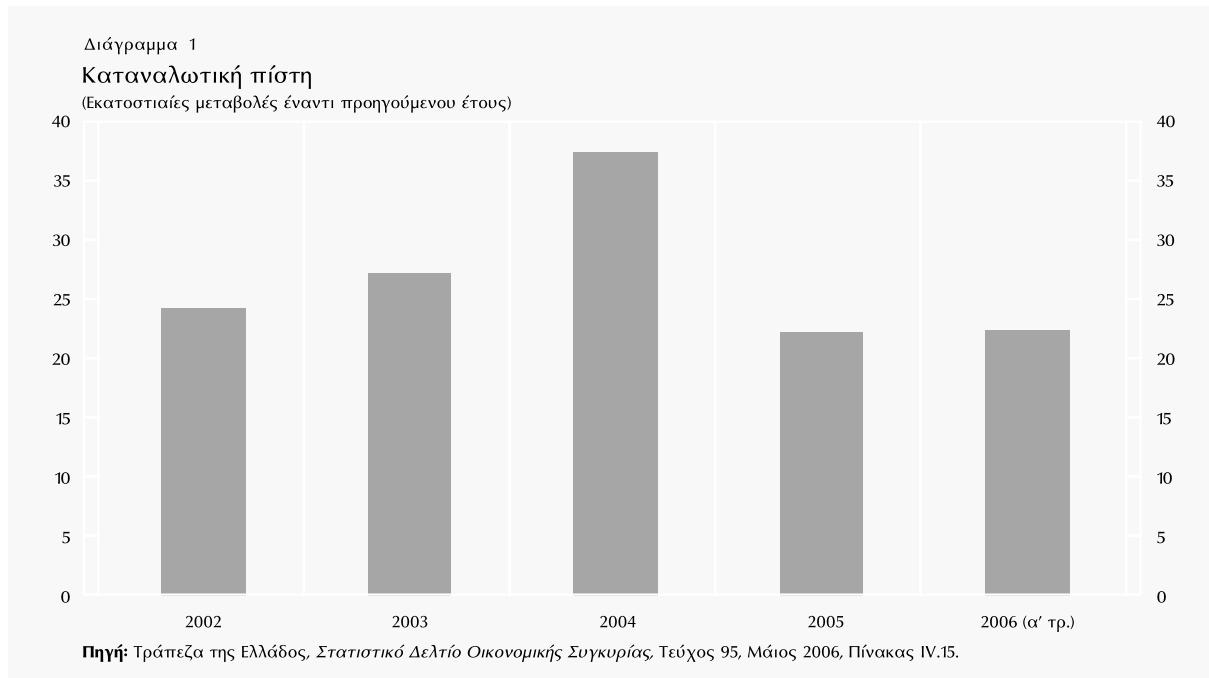
Η πρώτη άσκηση προσομοίωσης κάλυψε την έκθεση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στον πιστωτικό κίνδυνο. Ο πιστωτικός κίνδυνος αναλύθηκε σε τέσσερις συνιστώσες:

- ανοίγματα προς πιστούχους εντός της χώρας
- ανοίγματα στην αγορά ομολόγων
- ανοίγματα προς τις βαλκανικές χώρες
- συγκέντρωση ανοιγμάτων προς κλάδους της οικονομίας

α. Ανοίγματα προς πιστούχους εντός της χώρας

Η πρώτη άσκηση για τον πιστωτικό κίνδυνο εστιάστηκε στο χαρτοφυλάκιο δανείων. Μεταξύ των τριών κύριων παραμέτρων πιστωτικού κινδύνου (ύψος ανοίγματος κατά το χρόνο αθέτησης –exposure at default– EAD, πιθανότητα αθέτησης –probability of default– PD και ζημία ως ποσοστό του ανοίγματος κατά το χρόνο αθέτησης –loss given default– LGD), η πιθανότητα αθέτησης (PD) ήταν ο παράγοντας κινδύνου που επιλέχθηκε για να εφαρμοστεί η διαταραχή, διότι η μεθοδολογία εκτίμησης των EAD και LGD ήταν λιγότερο εξελιγμένη από την εκτίμηση της PD.⁴

⁴ Για το EAD χρησιμοποιήθηκε η ονομαστική αξία των εντός ισολογισμού στοιχείων στις 31.12.2004. Η παράμετρος LGD για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο ορίστηκε στο 45% (η τιμή που προτείνεται από τη Βασιλεία II), για το λιανικό χαρτοφυλάκιο στο 80% και για το στεγαστικό χαρτοφυλάκιο στο 35%. Πρέπει να αναφερθεί ότι, με βάση την εμπειρία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι παράμετροι LGD είναι σε μερικές περιπτώσεις μικρότερες από τις προκαθορισμένες, ιδιαίτερα για ειδικές μορφές λιανικών πιστοδοτήσεων, και συνεπώς πρακτικά η διαταραχή αφορά και τις δύο παραμέτρους PD και LGD.

Οι τράπεζες κλήθηκαν να χρησιμοποιήσουν τα εσωτερικά τους συστήματα για να υπολογίσουν τις πιθανότητες αθέτησης για κάθε τύπο δανειακού χαρτοφυλακίου (επιχειρηματικό, λιανικό, στεγαστικό), χωρίς τη διενέργεια οποιωνδήποτε προσαρμογών είτε στη μεθοδολογία τους είτε στους ορισμούς.

Η εμπειρία των ελληνικών τραπεζών όσον αφορά την εκτίμηση της πιθανότητας αθέτησης είναι σχετικά πρόσφατη. Μέχρι πρότινος, για το εταιρικό χαρτοφυλάκιο, το βασικό κριτήριο διαβάθμισης ήταν η αναμενόμενη ζημιά (expected loss). Για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του Συμφώνου της Βασιλείας II για τον πιστωτικό κίνδυνο, οι ελληνικές τράπεζες έχουν αρχίσει να αλλάζουν φιλοσοφία διαβάθμισης και να αναπτύσσουν χωριστά συστήματα για τον κίνδυνο πιστούχου και τον κίνδυνο πιστοδότησης.⁵ Για το λιανικό χαρτοφυλάκιο υπάρχουν συστήματα βαθμολόγησης, αλλά η ιστορική εμπειρία

ενδέχεται να μην παρέχει δυναμικές εκτιμήσεις της πιθανότητας αθέτησης, δεδομένου ότι η λιανική τραπεζική έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα και έτσι το πρόβλημα της ωρίμανσης ίσως να μη λαμβάνεται επαρκώς υπόψη. Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη της καταναλωτικής πίστης.

Παρόμοιες ανησυχίες μπορούν να διατυπωθούν για το στεγαστικό χαρτοφυλάκιο, καθώς η πτώση των επιποκίων λόγω της εισαγωγής του ευρώ προκάλεσε απότομη αύξηση της στεγαστικής πίστης. Εντούτοις, οι συναφείς εκτιμήσεις θεωρούνται πιο αξιόπιστες, λόγω της φύσης της αγοράς κατοικιών στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την άσκηση κάλυπταν περίοδο 1-4 ετών.

⁵ Ο κίνδυνος πιστούχου εστιάζεται αποκλειστικά στην πιστοληπτική ικανότητα του πιστούχου, ενώ ο κίνδυνος πιστοδότησης λαμβάνει υπόψη και πιθανές εξασφαλίσεις και εγγυήσεις.

Επιπλέον, ο ορισμός της αθέτησης διέφερε μεταξύ των τραπεζών. Για ορισμένες τράπεζες ως αθέτηση νοείται η καθυστέρηση 90 ημερών, για άλλες 180 ημερών. Δεν ζητήθηκε καμιά προσαρμογή για ενιαίο ορισμό. Γενικά, η Τράπεζα της Ελλάδος έλεγχε τις πιθανότητες αθέτησης σε σχέση με την προηγούμενη εμπειρία. Είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι οι εκτιμήσεις των πιθανοτήτων αθέτησης θα μπορούσαν να έχουν επικυρωθεί με βάση τις απαιτήσεις της Βασιλείας II κατά το χρόνο διεξαγωγής της άσκησης. Εντούτοις, η Τράπεζα της Ελλάδος θεώρησε ότι ήταν κατάλληλες για την άσκηση.⁶

Κατά συνέπεια, η αναμενόμενη ζημία (expected loss – EL) για ένα χαρτοφυλάκιο δανείου υπολογίστηκε ως:

$$\begin{aligned} EL &= (Claims_{notdefaulted} \times PD \times LGD) \\ &+ (Claims_{defaulted} \times LGD) \end{aligned}$$

Η ακραία αναμενόμενη ζημία (Stressed expected loss – StressedEL) υπολογίστηκε με βάση την αύξηση του PD κατά 60% ως:

$$\begin{aligned} StressedEL &= (Claims_{notdefaulted} \times 1,6 \times PD \times LGD) \\ &+ (Claims_{defaulted} \times LGD) \end{aligned}$$

Οι επιπτώσεις I_t^s του σεναρίου υπολογίστηκαν ως:

$$I_t^s = StressedEL - \min(Supervisory provisions, EL)$$

Η ανωτέρω μεθοδολογία υποθέτει ότι οι προβλέψεις που καθιερώθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος (supervisory provisions – εποπτικές προβλέψεις σύμφωνα με την ΠΔ/ΤΕ 2442/99, όπως ισχύει) αντιμετωπίζονται ως η αναμενόμενη ζημία. Η Τράπεζα της Ελλάδος αφαιρεί τη

διαφορά μεταξύ λογιστικών και εποπτικών προβλέψεων για τους σκοπούς του υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας και συνεπώς το υπόδειγμα που εφαρμόστηκε στην άσκηση ήταν συμβατό με αυτή την πρακτική.

β. Ανοίγματα στην αγορά ομολόγων

Η δεύτερη άσκηση για τον πιστωτικό κίνδυνο εστιάστηκε στο χαρτοφυλάκιο ομολόγων, είτε ανήκουν στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών είτε στο τραπεζικό χαρτοφυλάκιο.⁷ Ο στόχος ήταν να απεικονιστεί η πιστωτική συνιστώσα του κινδύνου αγοράς, γι' αυτό και ο παράγοντας κινδύνου που επιλέχθηκε για να εφαρμοστεί η διαταραχή ήταν τα πιστωτικά περιθώρια (credit spreads). Αυτό ήταν αρκετά εύκολο, καθώς με βάση τη μεταβολή των πιστωτικών περιθωρίων υπολογίστηκαν οι νέες ακραίες αγοραίες αξίες των στοιχείων του χαρτοφυλακίου ομολόγων. Κατά συνέπεια η επίπτωση υπολογίστηκε ως:

$$I_t^s = PV_{bonds}(r) - PV_{bonds}(r')$$

όπου PV = παρούσα αξία και $r'-r$ = προκαθορισμένη διαταραχή στο πιστωτικό περιθώριο.

Για τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου εξετάστηκε μια διεύρυνση του περιθωρίου κατά 50 μονάδες βάσης έναντι των γερμανικών Bunds.

6 Μερικές τράπεζες που συμμετείχαν στην άσκηση έλαβαν επίσης μέρος στην 5η Μελέτη Ποσοτικών Επιπτώσεων (QIS 5) στις αρχές του 2006. Οι πιθανότητες αθέτησης που αναφέρθηκαν είναι συγκρίσιμες με τις πιθανότητες που χρησιμοποιήθηκαν στην άσκηση.

7 Το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών περιλαμβάνει χρηματοοικονομικά προϊόντα που διακρατούνται με σκοπό την αγοραπωλησία ή την αντιστάθμιση κινδύνων, ενώ το τραπεζικό χαρτοφυλάκιο περιλαμβάνει προϊόντα που διακρατούνται μέχρι τη λήξη τους.

Για τα ελληνικά εταιρικά ομόλογα εξετάστηκε μια διεύρυνση του περιθωρίου κατά 150 μονάδες βάσης σε σχέση με τα έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου, ενώ η αντίστοιχη διεύρυνση για τους ξένους εταιρικούς τίτλους περιορίστηκε στις 100 μονάδες βάσης.

γ. Ανοίγματα προς τις βαλκανικές χώρες

Λόγω της αυξανόμενης δραστηριοποίησης των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές χώρες,⁸ θεωρήθηκε ότι η εξέταση ενός χωριστού σεναρίου που επηρεάζει τα ανοίγματα στις χώρες αυτές θα αποτελούσε σημαντικό στοιχείο στην αξιολόγηση της ανθεκτικότητας του ελληνικού τραπεζικού τομέα σε εξωγενείς διαταραχές. Παρά το διαφορετικό επίπεδο επικινδυνότητας και μορφής του κινδύνου χώρας για κάθε βαλκανική χώρα, η Τράπεζα της Ελλάδος υπέθεσε μια κοινή διαταραχή σε σχέση με τον πιστωτικό κίνδυνο, δηλαδή:

- Για τα χαρτοφυλάκια δανείων, αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων κατά 100%.⁹
- Για τα χαρτοφυλάκια ομολόγων, αύξηση 100 μονάδων βάσης (*bp*) σε σχέση με το υποκείμενο στοιχείο.

Συνεπώς,

$$I_t^s = \text{StressedNPLs} - \text{Provisions}^{10}$$

$$I_t^s = PV_{bonds}(r) - PV_{bonds}(r + 100bp)$$

δ. Συγκέντρωση ανοιγμάτων προς κλάδους της οικονομίας

Η τέταρτη άσκηση για τον πιστωτικό κίνδυνο εστιάστηκε σε συγκεντρώσεις ανοιγμάτων προς κλάδους της οικονομίας (κλαδικές συγκεντρώσεις). Επιλέχθηκαν τρεις τομείς, ο τομέας

της κλωστοϋφαντουργίας, ο τομέας των κατασκευών και ο τομέας της ναυτιλίας. Χρησιμοποιήθηκε μεθοδολογία παρόμοια με αυτήν που περιγράφηκε ανωτέρω (ενότητα α), αλλά κρίθηκαν απαραίτητες ορισμένες προσαρμογές, επειδή το πρόβλημα σχετικά με την αξιοπιστία εκτίμησης της πιθανότητας αθέτησης έγινε στην περίπτωση αυτή οξύτερο. Για τον κλωστοϋφαντουργικό τομέα η πιθανότητα αθέτησης του εταιρικού χαρτοφυλακίου κάθε τράπεζας τριπλασιάστηκε, δεδομένου ότι είναι ένας κλάδος που φθίνει. Για τον τομέα των κατασκευών η πιθανότητα αθέτησης του εταιρικού χαρτοφυλακίου κάθε τράπεζας διπλασιάστηκε, ώστε να ληφθούν υπόψη οι πιθανές επιπτώσεις μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Για τον τομέα της ναυτιλίας, τον τομέα με τη μεγαλύτερη συνολική συγκέντρωση, η πιθανότητα αθέτησης που υπολογίστηκε από τις τράπεζες θεωρήθηκε αξιόπιστη και διατηρήθηκε. Στις ανωτέρω πιθανότητες αθέτησης εφαρμόστηκε αύξηση της τάξεως του 90%. Τέλος, υπολογίστηκε η συνολική επίπτωση ως το άθροισμα των επιμέρους επιπτώσεων, ως εξής:

$$I_t^s = I_t^{s-textile} + I_t^{s-construction} + I_t^{s-shipping}$$

4.2 Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων για τον πιστωτικό κίνδυνο

Τα αποτελέσματα των αναλύσεων ευαισθησίας παρουσιάζονται στους Πίνακες Π2.1-Π2.5 στο Παράρτημα 2. Για το χαρτοφυλάκιο δανείων το

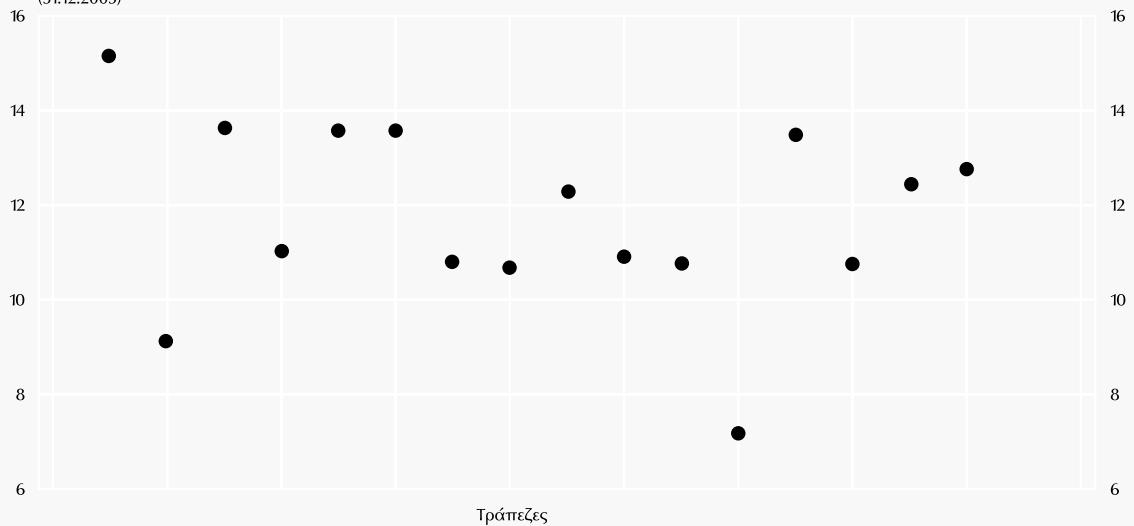
⁸ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Stubos and Tsikripis, 2005.

⁹ Η μεθοδολογία που εξετάστηκε στην ενότητα (α) δεν μπορούσε να εφαρμοστεί, λόγω περιορισμών στη διαθεσιμότητα των στοιχείων.

¹⁰ Οι προβλέψεις για κάθε χώρα υπολογίστηκαν με βάση το ποσοστό των δανειακών ανοιγμάτων.

Διάγραμμα 2
Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας
(31.12.2005)

Πηγή: Υπολογισμοί Τράπεζας της Ελλάδος.

σενάριο οδήγησε σε ζημία ισοδύναμη με το 9,93% των εποπτικών κεφαλαίων. Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας μειώθηκε από 12,81 σε 11,69 και η επίπτωση στα κέρδη της 31.12.2004 ήταν 88,7%. Τα σχετικά "ήπια" αποτελέσματα της άσκησης μπορούν να αποδοθούν σε δύο παράγοντες: την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών και το εποπτικό σύστημα προβλέψεων.

Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας των τραπεζών υπερέβαινε σημαντικά το εποπτικό ελάχιστο. Ο μέσος όρος για τις επτά συμμετέχουσες τράπεζες ήταν 12,81 στις 31.12.2004, ενώ για ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα ήταν 12,33.¹¹ Οι αντίστοιχοι δείκτες για τις μεσαίου μεγέθους εγχώριες τράπεζες στη ζώνη του ευρώ και για όλες τις τράπεζες στην ΕΕ-25 ήταν 12,10 και 11,80 αντίστοιχα. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπερέβαινε αυτούς τους μέσους όρους και επομένως μπορεί να θεωρηθεί ότι

χαρακτηρίζεται από επάρκεια κεφαλαίων. Η κεφαλαιακή βάση ήταν αρκετά υψηλή και υπήρχε περιθώριο για απορρόφηση πιθανών ζημιών. Περίπου 80% των εποπτικών κεφαλαίων ήταν βασικά ίδια κεφάλαια (Tier 1) και ο δείκτης επάρκειας βασικών ιδίων κεφαλαίων ήταν 10,00 στις 31.12.2004. Συμπερασματικά, οι ζημίες που προέκυψαν από την άσκηση προσομοίωσης αντιστοιχούσαν σε διαχειρίσιμο ύψος κεφαλαίου.

Παρά ταύτα, υπήρχαν διαφορές μεταξύ των τραπεζών. Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας μετά τη διαταραχή κυμάνθηκε από ένα μέγιστο 13,40 ώς ένα ελάχιστο 6,07.¹² Το Διάγραμμα 2

11 Ο αντίστοιχος δείκτης για τις 31.12.2005 ήταν 12,99.

12 Σε μία τράπεζα, που άρχισε την άσκηση με αρκετά χαμηλό δείκτη, ο δείκτης έπεσε κάτω από το ελάχιστο όριο. Τους πρώτους μήνες του 2005 έγινε αύξηση κεφαλαίου στην τράπεζα και ο δείκτης επανήλθε σε επίπεδα σημαντικά ανώτερα από τα ελάχιστα επιτρεπόμενα.

παρουσιάζει το Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας των ελληνικών τραπεζών στις 31.12.2005. Σημειώνεται ότι τρεις θετικές ακραίες περιπτώσεις δεν παρουσιάζονται στο διάγραμμα. Για την τράπεζα που δεν καλύπτει το όριο 8% έχουν ήδη δρομολογηθεί διορθωτικές ενέργειες.

Όσον αφορά το σύστημα προβλέψεων, η πρακτική των τραπεζών στην Ελλάδα, κατά την περίοδο της άσκησης και πριν από την εισαγωγή των Διεθνών Προτύπων Χρηματοκονομικής Πληροφόρησης (IFRS), ήταν να σχηματίζουν γενικές προβλέψεις, οι οποίες μέχρι 1% των δανείων ήταν απαλλαγμένες από το φόρο. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει καθιερώσει τις εποπτικές προβλέψεις, οι οποίες έχουν οδηγήσει στο σχηματισμό συμπληρωματικών προβλέψεων ύψους περίπου 152 εκατ. ευρώ (στις 31.12.2004) για τις 7 τράπεζες που συμμετείχαν στην άσκηση. Το ποσό αυτό αφαιρείται από τα εποπτικά κεφάλαια κατά τον υπολογισμό του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας. Κατά συνέπεια αυτές οι προβλέψεις είναι η πρώτη ασπίδα προστασίας από οποιαδήποτε πιθανή ζημία, και ήταν μια αποτελεσματική ασπίδα για τις ζημίες που προήλθαν από την άσκηση προσομοίωσης.

Όσον αφορά την άσκηση προσομοίωσης για το χαρτοφυλάκιο των ομολόγων του Δημοσίου καθώς και το χαρτοφυλάκιο εταιρικών και τραπεζικών ομολόγων, η επίπτωση στα εποπτικά κεφάλαια, στο δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας και στα προ φόρων κέρδη ήταν μικρή. Αυτή η "ήπια" ευαισθησία οφείλεται στη μετατόπιση των χαρτοφυλακίων από τα ομόλογα του Δημοσίου προς το δανεισμό του ιδιωτικού τομέα, καθώς και στη βραχυπρόθεσμη φύση των θέσεων σε ομόλογα.

Όσον αφορά τα ανοίγματα στα Βαλκάνια, μια αύξηση 100% στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια πάνω από 90 ημέρες θα μείωναν τα εποπτικά κεφάλαια κατά μέγιστο ποσοστό 2,44%. Η μικρή επιδραση αποδόθηκε στο μικρό μέγεθος της επένδυσής τους στην περιοχή σε σχέση με το μέγεθός τους. Εντούτοις, αυτό το συμπέρασμα αντιστοιχεί στην κατάσταση που επικρατούσε κατά την περίοδο της άσκησης. Από τότε η κατάσταση εξελίσσεται δυναμικά και η εικόνα κατά ένα μεγάλο μέρος έχει αλλάξει. Παρατηρείται ταχεία και σημαντική διείσδυση των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή και γι' αυτό η Τράπεζα της Ελλάδος προγραμματίζει νέα άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων που θα ενσωματώσει όλες τις πρόσφατες εξελίξεις.

Σύμφωνα με την άσκηση για τις κλαδικές συγκεντρώσεις οι επιπτώσεις ήταν πολύ μικρές λόγω των σχετικά μικρών συγκεντρώσεων. Η συνολική επίπτωση από τη συγκέντρωση ανοιγμάτων έναντι των αντίστοιχων κλάδων, δηλ. της ναυτιλίας, της κλωστοϋφαντουργίας και των κατασκευών, επί των εποπτικών κεφαλαίων ήταν 0,89%. Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας μειώθηκε από 12,81 σε 12,71 και η μεγαλύτερη επίπτωση προήλθε από τον τομέα των κατασκευών.

---

5. Κίνδυνος αγοράς: μεθοδολογικά ζητήματα και αποτελέσματα

5.1 Μεθοδολογικά ζητήματα

Η δεύτερη άσκηση προσομοίωσης κάλυψε την έκθεση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στον κίνδυνο αγοράς. Ο κίνδυνος αγοράς αναλύθηκε σε τρεις συνιστώσες:

Πίνακας 1
Σενάρια κινδύνου αγοράς

	O/N – 3 μήνες	3 μήνες – 5 έτη	> 5 έτη
Κίνδυνος επιτοκίου			
Σενάριο 1	+200 μ.β.	+200 μ.β.	+200 μ.β.
Σενάριο 2	-200 μ.β.	-200 μ.β.	-200 μ.β.
Σενάριο 3	+0 μ.β.	+100 μ.β.	+200 μ.β.
Σενάριο 4	+200 μ.β.	+100 μ.β.	+0 μ.β.
Κίνδυνος συναλλάγματος		Υποτίμηση του ευρώ κατά 30%	
Κίνδυνος τιμών μετοχών		Ανεπτυγμένες αγορές : -30% Αναδυόμενες αγορές : -50%	

- τον κίνδυνο επιτοκίου
- τον κίνδυνο συναλλάγματος
- τον κίνδυνο τιμών μετοχών

Στο πλαίσιο της άσκησης οι τράπεζες κλήθηκαν να υπολογίσουν τις μεταβολές στην αξία των θέσεών τους τόσο στο τραπεζικό χαρτοφυλάκιο όσο και στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών. Για κάθε παράγοντα κινδύνου που επιλέχθηκε οι θέσεις αποτιμήθηκαν εκ νέου προκειμένου να υπολογιστούν οι ζημίες. Έγινε η υπόθεση ότι οι ζημίες απεικονίστηκαν άμεσα στις αξίες των στοιχείων του ισολογισμού. Πιθανές προσαρμογές από τις τράπεζες καθώς επίσης και οι διαφορετικοί κανόνες λογιστικής για το τραπεζικό χαρτοφυλάκιο και το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών δεν λήφθηκαν υπόψη.

Η Τράπεζα της Ελλάδος ζήτησε από οκτώ πιστωτικά ιδρύματα να διεξαγάγουν τις αναλύσεις ευαισθησίας που παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

α. Κίνδυνος επιτοκίου

Ο κίνδυνος επιτοκίου δεν υπόκειται σε ειδικούς εποπτικούς κανόνες. Οι τράπεζες δεν είναι

υποχρεωμένες να αναφέρουν τη θέση επιτοκίου τους και ο κίνδυνος επιτοκίου αναλύεται συνήθως κατά τη διάρκεια των επιτόπιων ελέγχων. Προκειμένου να επιτευχθούν συγκρίσιμα αποτελέσματα, η Τράπεζα της Ελλάδος ζήτησε από τις τράπεζες που συμμετείχαν στην άσκηση να αναφέρουν όλες τις ευαίσθητες θέσεις επιτοκίου τους ταξινομημένες σε τρεις ζώνες ληκτότητας. Αυτές οι ζώνες, δηλ. από μία ημέρα (O/N) έως 3 μήνες, πάνω από 3 μήνες και έως 5 έτη και πάνω από 5 έτη, αντιπροσωπεύουν το χρόνο μέχρι τον επόμενο επανακαθορισμό του επιτοκίου (time to repricing). Οι τράπεζες ανέφεραν τις συνολικές θέσεις τους σε ευρώ ή τις θέσεις σε άλλα νομίσματα εκφρασμένες σε ευρώ και η επίπτωση για καθένα από τα τέσσερα σενάρια υπολογίστηκε ως εξής:

$$I_t^s = PV_{bonds}(r) - PV_{bonds}(r')$$

όπου $r' - r$ = προκαθορισμένη διαταραχή στην καμπύλη επιτοκίου (EUR, USD και JPY).

Τα σενάρια που εφαρμόστηκαν οδήγησαν σε ζημίες στην περίπτωση μιας ανοδικής μετατόπι-

σης της καμπύλης επιτοκίων και δημιούργησαν κέρδη σε περίπτωση καθοδικής μετατόπισης.

β. Συναλλαγματικός κίνδυνος

Με βάση το τρέχον κανονιστικό πλαίσιο, όλες οι τράπεζες, σε τριμηνιαία βάση, αναφέρουν τις θέσεις σε ξένα νομίσματα για τα εντός και εκτός ισολογισμού στοιχεία. Αυτές οι θέσεις χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να αξιολογηθεί η επίπτωση του συναλλαγματικού κινδύνου. Η συνολική θέση υπολογίστηκε ως η καθαρή θέση (θετική μείον αρνητική θέση) σε κάθε νόμισμα. Έτσι, για κάθε σημαντικό νόμισμα η τράπεζα υπολόγισε την καθαρή θέση (*NP*) ως:

$$NP = (L - S)$$

Κατά συνέπεια, η επίπτωση της προσομοίωσης ήταν:

$$I_t^s = a\% \times \sum_{currencies} NP = 30\% \times \sum_{currencies} NP$$

Εάν η *NP* ήταν θετική (θετική καθαρή θέση) το σενάριο οδηγούσε σε κέρδος, ενώ εάν η *NP* ήταν αρνητική (αρνητική καθαρή θέση) οδηγούσε σε ζημία.

γ. Κίνδυνος τιμών μετοχών

Προκειμένου να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα μιας διαταραχής στις εγχώριες και διεθνείς τιμές των μετοχών, επιλέχθηκε ένα ακραίο σενάριο για τις τιμές των μετοχών. Για τις ανεπτυγμένες αγορές (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος) υποτέθηκε μια πτώση 30%, ενώ για τις αναδυόμενες αγορές η αντίστοιχη πτώση ήταν 50%. Οι θέσεις σε μετοχές τόσο του τραπεζικού χαρτοφυλακίου όσο και του χαρτοφυλακίου συναλλα-

γών επηρεάστηκαν από τις ακραίες μεταβολές του σεναρίου. Η επίπτωση υπολογίστηκε ως:

$$I_t^s = a\% \times \sum_{Developed} E = 30\% \times \sum_{Emerging} E + 50\% \times \sum E$$

όπου E = θέσεις σε μετοχές.

5.2 Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων για τον κίνδυνο αγοράς

Τα αποτελέσματα των αναλύσεων ευαισθησίας παρουσιάζονται στους Πίνακες Π3.1-Π3.3 στο Παράρτημα 3. Για τον κίνδυνο επιτοκίου η παράλληλη μετατόπιση της καμπύλης επιτοκίων κατά +200 μονάδες βάσης οδήγησε στην υψηλότερη επίπτωση κατά μέσο όρο. Το ανωτέρω είναι το τυπικό εποπτικό σενάριο, αλλά με βάση την ιστορική εμπειρία είναι αρκετά ακραίο, καθώς δεν έχει παρατηρηθεί για πολλά χρόνια σε ανεπτυγμένες αγορές. Η ζημία που προέκυψε ήταν ισοδύναμη με 4,33% των εποπτικών κεφαλαίων. Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας μειώθηκε από 12,52¹³ στο 12,05 και η επίπτωση στα κέρδη της 31.12.2004 ήταν 39,7%. Παρότι οι μακροπρόθεσμες θέσεις επιτοκίου στο τραπεζικό χαρτοφυλακίο είναι γενικά σημαντικές, η διαταραχή στα επιτόκια έχει μικρότερη επίδραση από ότι η διαταραχή στον πιστωτικό κίνδυνο. Αυτό ήταν αναμενόμενο και υποδηλώνει ότι ο πιστωτικός κίνδυνος παραμένει ο σημαντικότερος κίνδυνος στον ελληνικό τραπεζικό τομέα.

Εάν συγκριθούν τα αποτελέσματα των σεναρίων που υποθέτουν μεταβολή στην κλίση της

¹³ Υπενθυμίζεται ότι οκτώ τράπεζες έλαβαν μέρος στην άσκηση προσομοίωσης για τον κίνδυνο αγοράς και ο μέσος δείκτης διαφέρει από εκείνον της άσκησης προσομοίωσης για τον πιστωτικό κίνδυνο.

Πίνακας 2

Ανάλυση των αποτελεσμάτων διαταραχής των επιτοκίων

(Σε εκατοστιαίες μονάδες)

	Σενάριο 1 +200 μ. β.		Σενάριο 2 -200 μ. β.		Σενάριο 3 +0, +100, +200 μ. β.		Σενάριο 4 +200, +100, +0 μ. β.	
Χαρτοφυλάκιο σε:	Συναλλαγών	Τραπεζικό	Συναλλαγών	Τραπεζικό	Συναλλαγών	Τραπεζικό	Συναλλαγών	Τραπεζικό
Ευρώ	10,17	89,83	6,24	93,76	11,74	88,26	69,20	30,80
Γιεν Ιαπωνίας	67,54	32,46	78,31	21,69	79,26	20,74	41,19	58,81
Δολάρια ΗΠΑ	21,68	78,32	11,25	88,75	43,70	56,30	17,65	82,35
Άλλα	90,20	9,80	91,73	8,27	98,52	1,48	67,51	32,49
Σύνολο	14,50	85,50	12,99	87,01	4,39	95,61	64,41	35,59

καμπύλης επιτοκίων, διαπιστώνεται ότι η επίπτωση του σεναρίου που αφορά αύξηση της κλίσης ήταν πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το σενάριο για μείωση της κλίσης. Αυτό υποδηλώνει ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιστάθμισαν τις βραχυπρόθεσμες θέσεις τους, ενώ οι μακροπρόθεσμες θέσεις ήταν σχετικά μη αντισταθμισμένες. Ανάλυση των αποτελεσμάτων ανά νόμισμα δείχνει ότι η μεγαλύτερη επίπτωση προέκυψε από τις θέσεις σε ευρώ. Από περαιτέρω ανάλυση των αποτελεσμάτων ανά κατηγορία χαρτοφυλακίου προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος της επίπτωσης προήλθε από το τραπεζικό χαρτοφυλάκιο. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τους λεπτομερείς υπολογισμούς.

Με εξαίρεση το σενάριο 4, σύμφωνα με το οποίο η κλίση της καμπύλης επιτοκίου μειώθηκε, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η επίπτωση από τη διαταραχή στα επιτόκια προήλθε από το τραπεζικό χαρτοφυλάκιο. Η συμβολή του τραπεζικού χαρτοφυλακίου ήταν στο μέγιστό της στο 3ο σενάριο, όπου έγινε προσομοίωση για αύξηση της κλίσης της καμπύλης. Αυτό οφείλεται στην αναντιστοιχία ως προς τις ληκτότητες των πιστοδοτικών και καταθετικών δραστηριοτή-

των. Οι ελληνικές τράπεζες είχαν σημαντική θέση επιτοκίου μη αντισταθμισμένη. Αυτό δεν συνιστά άμεσο λόγο ανησυχίας καθώς, εάν υλοποιηθεί οποιοδήποτε από αυτά τα σενάρια, οι τράπεζες δεν θα αντιμετώπιζαν άμεσες ζημίες δεδομένου ότι αυτές οι θέσεις δεν αποτιμώνται στην αγορά. Εντούτοις η αποδοτικότητα θα επηρεαζόταν μακροπρόθεσμα.

Όσον αφορά το συναλλαγματικό κίνδυνο η επίδραση ήταν μικρή, καθώς οι θέσεις ήταν αντισταθμισμένες κατά ένα μεγάλο μέρος. Η επίδραση αποδείχθηκε θετική, πράγμα που σημαίνει ότι η καθαρή θέση (NP) ήταν θετική. Η επίδραση από τη διαταραχή στις ισοτιμίες αντιστοιχούσε σε 0,53% των εποπτικών κεφαλαίων, αύξησε το Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας κατά 0,06% και αντιστοιχούσε σε 4,86% των καθαρών κερδών του 2004. Με βάση την ανάλυση κατά νόμισμα, διαπιστώνεται ότι οι θετικές θέσεις ήταν σε δολάρια ΗΠΑ και οι αρνητικές σε γιεν Ιαπωνίας, με αντισταθμιστικά αποτελέσματα. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι η επίπτωση επηρεάστηκε κατά ένα μεγάλο μέρος από την αρνητική θέση μιας συγκεκριμένης τράπεζας,

χωρίς την οποία οι θετικές επιδράσεις θα ήταν μεγαλύτερες.

Ο κίνδυνος τιμών μετοχών αποδείχθηκε ο δεύτερος σε σπουδαιότητα κίνδυνος αγοράς, μετά από το τρίτο σενάριο κινδύνου επιτοκίου, και οδήγησε σε μείωση των εποπτικών κεφαλαίων κατά 6,45%, του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας κατά 0,71% και των καθαρών κερδών κατά 58,60%. Το μεγαλύτερο μέρος της επίδρασης (76,5%) προήλθε από το τραπεζικό χαρτοφυλάκιο, στο οποίο συμπεριλήφθηκαν όλες οι στρατηγικές συμμετοχές. Δεδομένου ότι αυτές οι θέσεις συνήθως δεν αποτιμώνται σε τιμές αγοράς, το σενάριο μπορεί να θεωρηθεί αρκετά συντηρητικό.

---

6. Κίνδυνος ρευστότητας

Για τον κίνδυνο ρευστότητας η μεθοδολογία της άσκησης προσομοίωσης τροποποιήθηκε. Δεν εφαρμόστηκε κάποιο ιδιαίτερο σενάριο και η αξιολόγηση βασίστηκε στην ανάλυση των στοιχείων ρευστότητας που ήταν διαθέσιμα στην Τράπεζα της Ελλάδος. Σύμφωνα με το προγιούμενο κανονιστικό πλαίσιο (ΠΔ/ΤΕ 2156/92), οι τράπεζες ανέφεραν στοιχεία ασυμφωνίας ληκτοτήτων και υπολογιζόταν ένας μη δεσμευτικός δείκτης ρευστότητας. Ο ορισμός και μια χρονολογική σειρά του δείκτη παρουσιάζονται στο Παράρτημα 4. Την τετραετία έως το Δεκέμβριο του 2004 παρατηρείται μικρή συνολικά πτώση του δείκτη, αν και υπάρχουν διακυμάνσεις στα ενδιάμεσα διαστήματα. Η πτώση της ρευστότητας είναι το αποτέλεσμα της σημαντικής πιστωτικής επέκτασης που βρίσκεται σε εξέλιξη από το 1997.

Από τον Ιούλιο του 2005 έχει καθιερωθεί νέο καθεστώς ρευστότητας (ΠΔ/ΤΕ 2560/05), με δύο δεσμευτικούς δείκτες: ένα δείκτη ρευστών διαθεσίμων 20% και ένα δείκτη ασυμφωνίας ληκτότητας -20% (βλ. Παράρτημα 4). Κατά την περίοδο της άσκησης οι τράπεζες δεν ήταν έτοιμες να εφαρμόσουν πλήρως το νέο καθεστώς και γι' αυτό κλήθηκαν να εφαρμόσουν μια απλουστευμένη εκδοχή. Ο μέσος δείκτης ρευστών διαθεσίμων ήταν 22,3%, ενώ ο δείκτης ασυμφωνίας ληκτότητας -13,9%. Κατά μέσον όρο, οι τράπεζες είχαν επαρκή ρευστότητα. Αυτό το συμπέρασμα παρέμεινε έγκυρο όταν η πλήρης εφαρμογή του νέου καθεστώτος ήταν δυνατή. Ο μέσος δείκτης ρευστών διαθεσίμων για τις 31.12.2005 ήταν 22,33% και ο δείκτης ασυμφωνίας ληκτότητας -1,46%, εντός των θεσμοθετημένων ορίων. Σε ατομική βάση (βλ. Διάγραμμα Π4.2 στο Παράρτημα 4) όλες οι τράπεζες είναι επάνω από το όριο του δείκτη ασυμφωνίας ληκτότητας και τέσσερεις τράπεζες (από τις 21) είναι κάτω από το όριο του δείκτη ρευστών διαθεσίμων. Για όσες τράπεζες ήταν εκτός ορίων έχουν υποβληθεί και εγκριθεί δεσμευτικά προγράμματα βελτίωσης του δείκτη.

---

7. Κίνδυνος μετάδοσης κρίσεων

Η τελευταία άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων ανέλυσε ένα απλό σενάριο μετάδοσης κρίσης αφερεγγυότητας. Διακρίνονται δύο πηγές συστημικού κινδύνου: η συσχέτιση των χαρτοφυλακίων και οι διατραπεζικές σχέσεις. Εξετάστηκε μόνο η δεύτερη πηγή, και συγκεκριμένα αναλύθηκε μια πλήρης μήτρα διατραπεζικών τοποθετήσεων μεταξύ των τραπέζων και η πιθανή επίπτωση μιας πτώχευσης

Πίνακας 3

Διατραπεζικές τοποθετήσεις

(Σε χιλιάδες ευρώ, 31.12.2004)

	Ελλάδα	Ζώνη ευρώ	Εκτός Ζώνης ευρώ	Βαλκανία	Λοιπά	Σύνολο
Ανοίγματα	917,5	3.136,3	1.135,2	125,2	219,1	5.533,5
(Ποσοστά %)						
Ανοίγματα/ίδια κεφάλαια	6,39	21,83	7,90	0,87	1,53	38,52
Ανοίγματα/σταθμ. ενεργητικό	0,85	2,91	1,06	0,12	0,20	5,41
Ανοίγματα/σύνολο ενεργητικού	0,20	0,67	0,24	0,03	0,05	1,19

στα εποπτικά κεφάλαια. Τα συνολικά αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

Τα διατραπεζικά ανοίγματα εντός Ελλάδος ήταν αρκετά μικρά, καθώς ο ακαθάριστος εσωτερικός δανεισμός ανερχόταν στο 0,20% του συνολικού ενεργητικού. Ο εξωτερικός διατραπεζικός δανεισμός ήταν κάπως μεγαλύτερος και συγκεντρωμένος στη ζώνη του ευρώ. Τα συνολικά ανοίγματα ισοδυναμούσαν με 38,5% των ιδίων κεφαλαίων, αλλά τα ουσιαστικά αποτελέσματα για τον κίνδυνο μετάδοσης κρίσης επιτεύχθηκαν με την ανάλυση των αποτελεσμάτων κατά τράπεζα. Καμία τράπεζα δεν είχε ανοίγματα προς άλλες τράπεζες μέσα στη χώρα που να απειλούν τη φερεγγυότητά της. Επιπλέον, σε εξωτερικό διατραπεζικό δανεισμό προσέφυγαν κυρίως οι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες που συγκεντρώνουν την εσωτερική ρευστότητα και συνάπτουν συμφωνίες με υψηλής ποιότητας αντισυμβαλλομένους στο εξωτερικό. Επομένως, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο κίνδυνος μετάδοσης κρίσης που προέρχεται από τις διατραπεζικές τοποθετήσεις δεν ήταν σημαντικός.

8. Συμπεράσματα

Η άσκηση προσομοίωσης στο πλαίσιο του FSAP ήταν μια χρήσιμη εμπειρία για τις συμμετέχουσες τράπεζες και την Τράπεζα της Ελλάδος. Εκτός από τα ποσοτικά αποτελέσματα, η Τράπεζα της Ελλάδος είχε την ευκαιρία να αξιολογήσει και την ετοιμότητα των τραπεζών να διενεργούν τέτοιες ασκήσεις. Παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των τραπεζών, αλλά είναι μάλλον προφανές ότι οι τράπεζες χρησιμοποιούν τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων όλο και περισσότερο, συμπληρωματικά προς τις παραδοσιακές μεθόδους διαχείρισης κινδύνων.

Ειδικότερα όσον αφορά τα ποσοτικά αποτελέσματα, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι τράπεζες ήταν σε θέση να ανταποκριθούν ικανοποιητικά στα σενάρια που υποτέθηκαν στην άσκηση, καθώς είχαν επαρκείς προβλέψεις και κεφάλαια. Αυτό τους παρείχε τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τις ζημίες που προήλθαν από τον πιστωτικό κίνδυνο και τον κίνδυνο αγοράς. Ο πρώτος κίνδυνος είχε τη μεγαλύτερη

επιδραση και η Τράπεζα της Ελλάδος, έχοντας επίγνωση των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων, έχει ήδη λάβει προληπτικά μέτρα γενικής εφαρμογής (π.χ. έχει ζητήσει από τις τράπεζες να φροντίζουν ώστε το ποσό που απαιτείται για την εξυπηρέτηση του συνολικού τραπεζικού δανεισμού κάθε ιδιώτη οφειλέτη να μην υπερβαίνει ένα εύλογο ανώτατο όριο 30% έως 40% του εισοδήματός του, αναλόγως του επιπέδου του εισοδήματος). Εντούτοις, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι είναι ευθύνη κάθε μεμονωμένης τράπεζας να καθιερώσει ασκήσεις προσομοίωσης που να συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κινδύνου της και να ενσωματώσει τα αποτελέσματα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Παρά τα ικανοποιητικά αποτελέσματα της άσκησης προσομοίωσης, η δυναμική φύση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δεν επιτρέπει εφησυχασμό. Οι ελληνικές τράπεζες, έχοντας αποκτήσει επαρκή ρευστότητα και κεφαλαιακή βάση, στοχεύουν στην εξωτερική επέκταση. Αυτό τις καθιστά ευαίσθητες σε εξωτε-

ρικές διαταραχές (π.χ. κίνδυνο χώρας), γεγονός που απαιτεί τις καλύτερες και εντατικότερες πρακτικές διαχείρισης κινδύνου. Τα τελευταία χρόνια οι εξελίξεις στη διαχείριση κινδύνων ήταν αξιοπρόσεκτες, αλλά πρέπει να επιδιωχθούν περαιτέρω βελτιώσεις.

Η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων που διενεργήθηκε στο πλαίσιο του FSAP έδειξε ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι ανθεκτικό και μπορεί να απορροφήσει εσωτερικές ή εξωτερικές διαταραχές. Εντούτοις, τα αποτελέσματα αντιστοιχούν στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο πραγματοποιήθηκε η άσκηση. Προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι τα συμπεράσματα παραμένουν έγκυρα, η άσκηση προσομοίωσης θα πρέπει να επαναλαμβάνεται τακτικά. Η Τράπεζα της Ελλάδος λειτουργεί προς αυτή την κατεύθυνση με την προετοιμασία ενός βασικού σεναρίου. Συγχρόνως έχει καθιερώσει την υποχρέωση των τραπεζών (ΠΔ/ΤΕ 2577/2006) να διεξάγουν τέτοιες ασκήσεις σε τακτική βάση με σενάρια που προσδιάζουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κινδύνου τους.

Παράρτημα 1

Μακροοικονομική άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων

Για να συνδεθεί το σενάριο που επιλέχθηκε για το χαρτοφυλάκιο δανείων (αύξηση πιθανότητας αθέτησης κατά 60%) με το αντίστοιχο μακροοικονομικό περιβάλλον, χρησιμοποιήθηκε το μακροοικονομετρικό υπόδειγμα της Τράπεζα της Ελλάδος.¹⁴ Διερευνήθηκαν τα αποτελέσματα δύο σεναρίων κρίσης, με βασική υπόθεση ότι δεν υπάρχει καμία παρέμβαση από την κεντρική τράπεζα. Το πρώτο σενάριο υπέθεσε μια εσωτερική κρίση που περιελαβε επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ το 2003 και μηδενική αύξηση το 2004 (εντός δείγματος προβολή) προερχόμενη από διαταραχές στην εγχώρια κατανάλωση και στις εγχώριες επενδύσεις. Το δεύτερο σενάριο υπέθεσε μια εξωτερική κρίση, στην οποία τα ονομαστικά επιτοκία θα έφθαναν στο 5% εντός μιας διετίας, ως μέρος μιας γενικότερης διαταραχής στα επιτόκια.

Παράλληλα τέθηκε σε εφαρμογή ένα δεύτερο υπόδειγμα για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (*NPL*). Αυτό το υπόδειγμα, που βρίσκεται ακόμη σε ένα αρχικό στάδιο ανάπτυξης, είναι στο πνεύμα της πρότασης του ΔΝΤ (βλ. Blaschke et al., 2001). Η αναλυτική μορφή του υποδείγματος είναι:

$$\Delta(NPL)_t = \beta_{GDP} \Delta(GDP)_{t-1} + \beta_{NLR} \Delta(NLR)_{t-1} + \beta_{CPI} \Delta(CPI)_{t-1} + e_{it}$$

όπου

NPL = μη εξυπηρετούμενα δάνεια άνω των 3 μηνών σε σχέση με το σύνολο των δανείων

GDP = ΑΕΠ

NLR = μακροπρόθεσμα ονομαστικά επιτόκια δανεισμού επιχειρήσεων

CPI = Δείκτης Τιμών Καταναλωτή.

Η παραπάνω εξειδίκευση επιτρέπει να εκτιμηθεί η ευαισθησία των πιστούχων των τραπεζών σε μακροοικονομικούς παράγοντες. Αύξηση του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ αναμένεται να έχει θετικές επιπτώσεις στην ευρωστία των επιχειρήσεων και συνεπώς να μειώσει τα *NPL* ($\beta_{GDP} < 0$). Αντίθετα, αύξηση των ονομαστικών επιτοκίων αναμένεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις και να αυξήσει τα *NPL* ($\beta_{NLR} > 0$). Η επίδραση του πληθωρισμού είναι περισσότερο έμμεση και αναμένεται να επηρεάσει τα *NPL* μέσω της αναμενόμενης μεταβολής των επιτοκίων και συνεπώς $\beta_{CPI} > 0$.

Για την εκτίμηση του υποδείγματος χρησιμοποιήθηκαν διαστρωματικά δεδομένα και χρονολογικές σειρές (panel data) για 18 τράπεζες, $i = 1 \dots 18$, και έξι έτη, $t = 1999 \dots 2004$. Χρησιμοποιήθηκαν οι πρώτες διαφορές (Δ) κάθε μεταβλητής ώστε να αποφευχθούν τυχόν φαινομενικά αποτελέσματα (spurious results). Τα πρόσημα των εκτιμηθέντων συντελεστών (ελαστικότητες) είναι σύμφωνα με τα θεωρητικά αναμενόμενα και παρουσιάζονται στον Πίνακα Π1.

Σε επόμενη φάση, τα αποτελέσματα από την προσομοίωση των δύο σεναρίων κρίσης με βάση το μακροοικονομικό υπόδειγμα της Τράπεζας της Ελλάδος τροφοδότησαν το υπόδειγμα για τα *NPL*. Αυτή η άσκηση πρόβλεψης οδήγησε σε αύξηση των *NPL* κατά 36% κάτω από τη χειρότερη περίπτωση του σεναρίου 1. Η εκτιμηθείσα ελαστικότητα συγκρίθηκε με τα αποτελέσματα μελέτης του ΔΝΤ που υπολόγισε τον ίδιο συντελεστή για μια ομάδα 47 χωρών στη διάρκεια μιας δεκαετίας. Η μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ελαστικότητα των *NPL* ως προς το ΑΕΠ είναι $-0,26$, περίπου η μισή από

14 Βλ. Zonzilos, 2004.

Πίνακας Π1

Αποτελέσματα παλινδρόμησης

	β_{GDP}	β_{NLR}	β_{CPI}
Συντελεστές	-0,589	0,261	0,498
Τυπικό σφάλμα	0,299	0,103	0,246
z-test	-1,97	2,54	2,02

εκείνη που προέκυψε από το υπόδειγμα της Τράπεζα της Ελλάδος.

Τέλος, για να εξασφαλιστεί συγκρισιμότητα μεταξύ των τραπεζών, τα αποτελέσματα των υποδειγμάτων εκφράστηκαν ως μεταβολές στις πιθανότητες αθέτησης (PD), με την υπόθεση ότι η μεταβολή του

πισσοστού των NPL ήταν ίση με τη μεταβολή του πισσοστού στις PD. Αυτό σήμαινε ότι όλες οι τράπεζες αντέδρασαν με τον ίδιο τρόπο στις αλλαγές των μακροοικονομικών μεταβλητών, και επομένως η αύξηση των PD κατά 60% αντιστοιχούσε κατά προσέγγιση στα σενάρια που χρησιμοποιήθηκαν στην προσομοίωση.

Παράρτημα 2

Αποτελέσματα άσκησης προσομοίωσης για τον πιστωτικό κίνδυνο¹⁵

Πίνακας Π2.1

Πιστωτικός κίνδυνος

(Χαρτοφυλάκιο δανείων)

Δάνεια	Επιδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επιδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Επιχειρηματικά	3,64	12,41	32,52
Λιανικής τραπεζικής	5,53	12,19	49,43
Στεγαστικά	0,76	12,73	6,83
Σύνολο	9,93	11,69	88,78

Πίνακας Π2.2

Πιστωτικός κίνδυνος

(Χαρτοφυλάκιο ομολόγων)

Ομόλογα	Επιδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επιδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Δημοσίου	2,07	12,58	18,53
Ελληνικά εταιρικά και τραπεζικά	0,91	12,71	8,14
Ξένα εταιρικά και τραπεζικά	0,53	12,75	4,78
Σύνολο	3,52	12,42	31,45

Πίνακας Π2.3

Πιστωτικός κίνδυνος

(Βαλκανία, χαρτοφυλάκιο δανείων)

Δάνεια	Επιδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επιδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Δάνεια	1,03	12,70	9,21

¹⁵ Όλες οι διαταραχές στην άσκηση προσομοίωσης σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο έχουν αρνητικές επιπτώσεις. Στους Πίνακες Π2.1-Π2.5 το αρνητικό πρόσημο δεν εμφανίζεται και όλοι οι αριθμοί παρουσιάζονται με θετική αξία.

Άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Πίνακας Π2.4

Πιστωτικός κίνδυνος

(Βαλκανια, χαρτοφυλάκιο ομολόγων)

Ομόλογα	Επιδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επιδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Δημοσίου	0,25	12,79	2,17
Τραπεζικά	0,003	12,81	0,03
Εταιρικά	0,0003	12,81	0,003
Σύνολο	0,26	12,79	2,20

Πίνακας Π2.5

Πιστωτικός κίνδυνος

(Κλαδικές συγκεντρώσεις)

Κλάδοι	Επιδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επιδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Ναυτιλία	0,24	12,79	2,18
Κλωστοϋφαντουργία	0,20	12,79	1,79
Κατασκευές	0,44	12,76	3,95
Σύνολο	0,89	12,71	7,92

Παράρτημα 3

Αποτελέσματα άσκησης προσομοίωσης για τον κίνδυνο αγοράς¹⁶

Πίνακας Π3.1

Κίνδυνος αγοράς: κίνδυνος επιτοκίου

	Επίδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επίδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
+200 μ.β.	4,33	12,05	39,37
-200 μ.β.	(4,91)	13,06	(44,62)
+0, +100, +200 μ.β.	3,40	12,15	30,92
+200, +100, +0 μ.β.	1,31	12,38	11,91

Πίνακας Π3.2

Κίνδυνος αγοράς: συναλλαγματικός κίνδυνος

	Επίδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επίδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Υποτίμηση του ευρώ κατά 30%	(0,53)	12,58	(4,86)

Πίνακας Π3.3

Κίνδυνος αγοράς: κίνδυνος τιμών μετοχών

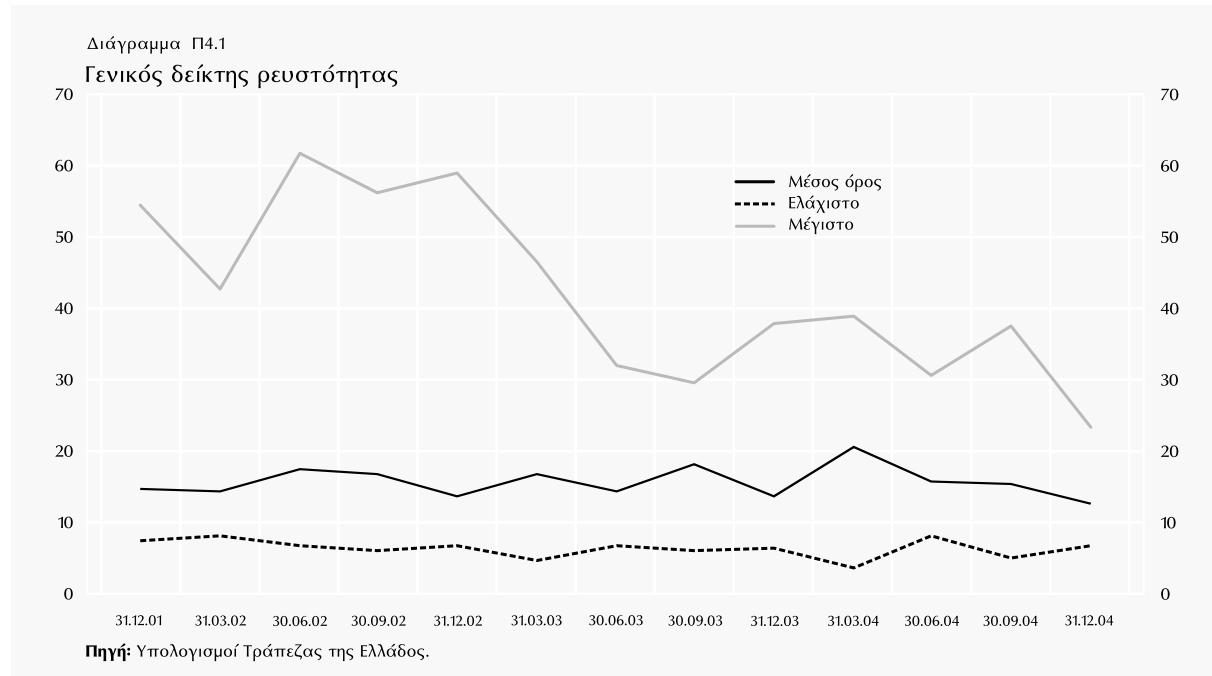
	Επίδραση στα εποπτικά κεφάλαια (Ποσοστά %)	Δ.Κ.Ε. μετά τη διαταραχή (Δ.Κ.Ε. πριν από τη διαταραχή: 12,81)	Επίδραση στα κέρδη (Ποσοστά % επί των καθαρών κερδών του 2004)
Πτώση τιμών μετοχών κατά 30% και 50%	6,45	11,82	58,60

16 Στην άσκηση προσομοίωσης σχετικά με τον κίνδυνο αγοράς, ορισμένες διαταραχές έχουν αρνητικές επιπτώσεις και ορισμένες έχουν θετικές επιπτώσεις. Για να υπάρχει ενιαία παρουσίαση με το Παράρτημα 2 για όλες τις αρνητικές επιπτώσεις, στους Πίνακες Π3.1-Π3.3 το αρνητικό πρόσημο δεν εμφανίζεται και όλοι οι αριθμοί παρουσιάζονται με θετική αξία. Για τις θετικές επιπτώσεις οι αριθμοί παρουσιάζονται εντός παρενθέσεων.

Παράρτημα 4

Δείκτες ρευστότητας

Απαιτήσεις άμεσης λήξης (Ο/Ν)	
1. Συνολικός Δείκτης Ρευστότητας =	$\frac{\text{Υποχρεώσεις άμεσης λήξης (Ο/Ν) + \text{Αρνητική ασυμφωνία σε επόμενες ζώνες οι οποίες δεν αντισταθμίζονται από θετικές ασυμφωνίες σε προηγούμενες ζώνες}}{\text{Απαιτήσεις μείον Υποχρεώσεις με διάρκεια μέχρι 1 μήνα}}$
2. Δείκτης Ασυμφωνίας Ληκτότητας =	$\frac{\text{Δανειακά κεφάλαια}}{\text{Ρευστά διαθέσιμα διάρκειας 1 μηνός}^{17}}$
3. Δείκτης Ρευστών Διαθεσίμων =	
	$\frac{\text{Δανειακά κεφάλαια}^{18}}{\text{Ρευστά διαθέσιμα διάρκειας 1 μηνός}^{17}}$

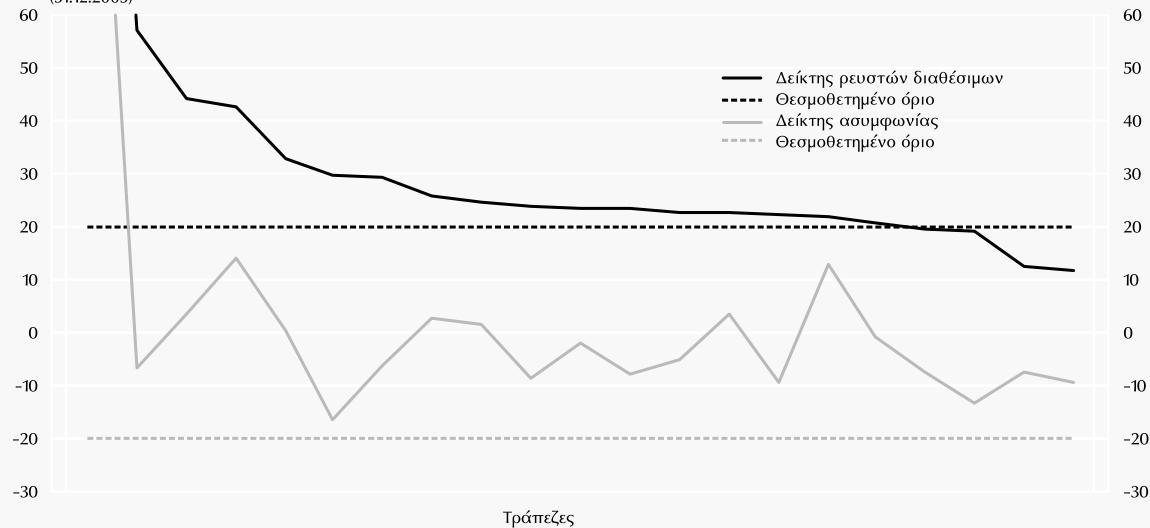
¹⁷ Ρευστά Διαθέσιμα = Διαθέσιμα + Απαιτήσεις από τράπεζες + Κρατικά ομόλογα χαρτοφυλακίου συναλλαγών + Μετοχές + Μεριδια αμοιβαίων κεφαλαίων.

¹⁸ Δανειακά κεφάλαια = Καταθέσεις όψεως και ταμιευτηρίου + λοιπές υποχρεώσεις με ληκτότητα μέχρι 12 μήνες.

Διάγραμμα Π4.2

Δείκτες ρευστότητας
(31.12.2005)

Πηγή: Υπολογισμοί Τράπεζας της Ελλάδος.

Βιβλιογραφία

BIS – Bank for International Settlements (2005), “Stress testing at major financial institutions: survey results and practice”, Report by a working group established by the Committee on the Global Financial System.

Blaschke W. M. T. Jones, G. Majnoni and M. S. Martinez Peria (2001), “Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies, and FSAP Experiences”, IMF Working Paper 01/88.

De Bandt O. and V. Oung (2004), “Assessment of stress tests conducted on the French banking system”, Banque de France, *Financial Stability Review*, No. 5.

Glenn H., S. Sorensen and L. Zicchino (2005), “Stress tests of UK banks using a VAR approach”, Bank of England Working Paper No. 282.

Hoggarth G. and J. Whitley (2003), “Assessing the strength of UK banks through macroeconomic stress tests”, Bank of England, *Financial Stability Review*, 91-103.

IMF – International Monetary Fund, The World Bank (2003α), “Financial Sector Assessment Program – Review, Lessons, and Issues Going Forward”, Policy Paper.

IMF – International Monetary Fund, The World Bank (2003β), “Analytical Tools of the FSAP”.

IMF – International Monetary Fund (2006), “Greece: Financial System Stability Assessment”.

Lopez J. (2005), “Stress tests: useful complements to financial risk models”, *FRBSF Economic Letter*, No. 2005/14.

Mawdsley A., M. McGuire and N. O'Donnell (2004), “The Stress Testing of Irish Credit Institutions”, Central Bank and Financial Authority of Ireland, *Financial Stability Report*.

Sorge M. (2004), “Stress-testing financial systems: an overview of current methodologies”, BIS Working Paper No. 165.

Stubos, G. and I. Tsikripis (2005), “Regional Integration Challenges in South East Europe: Banking Sector Trends”, Bank of Greece Working Paper No. 24, Ιούνιος 2005.

Virolainen K. (2004), “Macro stress testing with a macroeconomic credit risk model for Finland”, Bank of Finland Discussion Paper 18.

Zonzilos, N. (2004), “Econometric Modelling at the Bank of Greece”, Bank of Greece Working Paper No. 14, Ιούνιος 2004.

Έρευνα συνόρων για την ταξιδιωτική δαπάνη: μεθοδολογία – παρουσίαση και αξιολόγηση αποτελεσμάτων 2003-2005*

Ευάγγελος Θ. Παντελίδης
Διεύθυνση Στατιστικής,
Τομέας Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών

Γεώργιος Α. Κουβατσέας
Διεύθυνση Στατιστικής,
Τομέας Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών

1. Εισαγωγή

Οι εξωτερικές συναλλαγές που σχετίζονται με την ταξιδιωτική δαπάνη ήταν, ιδίως στο σκέλος των εισπράξεων, βασικοί παράγοντες διαμόρφωσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στη μεταπολεμική περίοδο. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 έως το 1998, το πλαίσιο των συναλλαγματικών ελέγχων και περιορισμών (εν ισχύι από το 1932) αποτέλεσε τη βάση για την παραγωγή των στατιστικών στοιχείων του ισοζυγίου πληρωμών (συναλλαγματική στατιστική). Ειδικότερα για το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα, οι εισπράξεις κατέγραφαν τα ποσά σε συνάλλαγμα που δραχμοποιούνταν στο τραπεζικό σύστημα και αφορούσαν την παροχή τουριστικών υπηρεσιών προς αλλοδαπούς ταξιδιώτες στην Ελλάδα. Το σκέλος των πληρωμών περιλόγιζε το ξένο συνάλλαγμα που χορηγούνταν σε μόνιμους κατοίκους Ελλάδος οι οποίοι μετέβαιναν στο εξωτερικό για σπουδές, νοσηλεία, αναψυχή ή επαγγελματικούς λόγους. Οι εξωτερικές συναλλαγές μέσω του τραπεζικού συστήματος της χώρας αποτελούσαν την κύρια πηγή πληροφοριών για την κατάρτιση των μηνιαίων αναγγελιών ισοζυγίου πληρωμών, η οποία ήταν και εξακολουθεί να είναι αρμοδιότητα της Τράπεζης της Ελλάδος.

Με την πλήρη κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών (Μάιος 1994), το μεθοδολογικό πλαίσιο καταγραφής των εξωτερικών συναλλαγών έπρεπε πλέον να προσαρμοστεί στα νέα

* Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον Γ. Συμιγιάννη, τον Α. Καραπαππά και την Heather Gibson για τα σχόλια και τις επισημάνσεις τους και στην Α. Λυμπέρη της εταιρίας Quantos για την παραγωγή των στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη. Οι απόψεις που διατυπώνονται στην εργασία αυτή ανήκουν αποκλειστικά στους συγγραφείς και δεν θα πρέπει να αποδοθούν στην Τράπεζα της Ελλάδος.

δεδομένα. Η Τράπεζα της Ελλάδος προχώρησε στη ριζική αλλαγή της μεθοδολογίας κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών με βάση το εννοιολογικό πλαισίο που είχε καθορίσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) στην 5η έκδοση του Εγχειρίδιου για το Ισοζύγιο Πληρωμών (Balance of Payments Manual – BPM5, 1993). Κεντρικός άξονας της νέας μεθοδολογίας είναι η καταγραφή των συναλλαγών μεταξύ των κατοίκων μίας χώρας και των μη κατοίκων, δηλαδή των κατοίκων του υπόλοιπου κόσμου. Σύμφωνα με τον ορισμό του ΔΝΤ, κάτοικος Ελλάδος (resident) είναι κάθε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από ιθαγένεια, που κατοικεί ή προτίθεται να κατοικήσει για τουλάχιστον ένα έτος στην Ελλάδα, ενώ μη κάτοικος (non-resident) είναι, εξ αντιδιαστολής, κάθε φυσικό πρόσωπο που δεν είναι κάτοικος Ελλάδος.¹ Ειδικότερα, ως “ταξιδιωτικές” καταγράφονται οι εισπράξεις κατοίκων για παροχή υπηρεσιών και πώληση αγαθών στην Ελλάδα σε ταξιδιώτες μη κατοίκους και οι πληρωμές κατοίκων για αντίστοιχες δαπάνες στο εξωτερικό. Οι εισπράξεις και πληρωμές για ταξιδιωτικούς λόγους έπρεπε να καταγράφονται, από τις μεσολαβούσες τράπεζες, ανάλογα με το μέσο πληρωμής που χρησιμοποιήθηκε για το διακανονισμό, π.χ. ξένα τραπεζογραμμάτια, τραπεζικές εντολές και επιταγές, πιστωτικές κάρτες. Βασική πηγή της στατιστικής πληροφόρησης ήταν και πάλι οι μεσολαβούσες τράπεζες που λειτουργούν στην Ελλάδα. Το νέο σύστημα τέθηκε σε περιορισμένη εφαρμογή τον Απρίλιο του 1998 και στη συνέχεια σε πλήρη εφαρμογή την 1.1.1999.

Η ένταξη της Ελλάδος στην ΟΝΕ και η χρήση του ευρώ ως μέσου συναλλαγής στις χώρες-μέλη από 1.1.2002 οδήγησαν στην αχρήστευση των μέχρι τότε παραδοσιακών πηγών πληροφόρησης για την κατάρτιση του ταξιδιωτικού ισοζυγίου πλη-

ρωμών. Η Τράπεζα της Ελλάδος προχώρησε στην υιοθέτηση, για πρώτη φορά, δειγματοληπτικής έρευνας για τον υπολογισμό αυτής της σημαντικής συνιστώσας του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Από τις διάφορες εναλλακτικές προσεγγίσεις επέλεξε τη Δειγματοληπτική Έρευνα Συνόρων (Frontier Travel Survey), η οποία ανατέθηκε στην εταιρία TNS ICAP ΑΕ, ενώ η εταιρία στατιστικών αναλύσεων QUANTOS ΕΠΕ έχει την ευθύνη της επεξεργασίας των πρωτογενών αποτελεσμάτων. Η ανάλυση των δευτερογενών αποτελεσμάτων, ο ποιοτικός έλεγχος των στοιχείων και η εποπτεία των διαδικασιών της έρευνας πεδίου (της συλλογής των ερωτηματολογίων στους μεθοριακούς σταθμούς κ.λπ.) πραγματοποιείται από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η έρευνα σε μηνιαία βάση άρχισε το Μάιο του 2002 και έως το Δεκέμβριο του 2002 ήταν σε πιλοτική μορφή. Η μεθοδολογία, μετά από ορισμένες προσαρμογές, οριστικοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2003.

Το παρόν άρθρο έχει τρεις κύριους στόχους:

- Αναλυτική παρουσίαση της μεθοδολογίας της Έρευνας Συνόρων (ΕΣ) καθώς και των στόχων της αναφορικά με την παραγωγή κύριων και συμπληρωματικών πληροφοριών που σχετίζονται με την ταξιδιωτική δαπάνη κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό και μη κατοίκων στην Ελλάδα.
- Παρουσίαση και ανάλυση των κυριότερων αποτελεσμάτων της έρευνας για την τριετία 2003-2005.
- Ποιοτική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

¹ Ο ορισμός του κατοίκου, είτε πρόκειται για φυσικό είτε για νομικό πρόσωπο, δίνεται στο Παράρτημα 1.

2. Γενικά για την Έρευνα Συνόρων (ΕΣ) στην Ευρώπη

Στην ΕΕ-25 χρησιμοποιούνται διάφορα συστήματα συλλογής στοιχείων για την ταξιδιωτική δαπάνη και αρκετές χώρες έχουν υιοθετήσει την ΕΣ. Οι εξελίξεις στη μεθοδολογία συλλογής των στοιχείων, η ποιότητα των αποτελεσμάτων, καθώς και οι διμερείς ανά χώρα-μέλος της ΕΕ αποκλίσεις, παρακολουθούνται και αξιολογούνται από ειδική ομάδα εργασίας (Technical Group Travel "TGT") που έχει συσταθεί από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) και στην οποία συμμετέχουν οι χώρες της ΕΕ-25, ενώ προσκεκλημένες χώρες είναι οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία.

Τα συστήματα συλλογής στοιχείων για την ταξιδιωτική δαπάνη που χρησιμοποιούν οι χώρες της ΕΕ-25 είναι περιληπτικά τα εξής:

- Εννέα χώρες (Ελλάδα, Εσθονία, Ήνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία και Πολωνία) χρησιμοποιούν ΕΣ τόσο για την εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση (μη κάτοικοι στη χώρα) όσο και για την εξερχόμενη (κάτοικοι στο εξωτερικό).
- Οκτώ χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία και Φινλανδία) χρησιμοποιούν υβριδικό σύστημα, που συνδύαζε διάφορες πηγές πληροφοριών (πιστωτικές κάρτες, ταξιδιωτικά γραφεία, αναγγελίες τραπεζών, στοιχεία άλλων χωρών, ΕΣ για την εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση, έρευνα ξενοδοχείων και λοιπές διοικητικές πηγές), με κοινό όμως χαρακτηριστικό τη χρήση έρευνας νοικοκυριών για την εξερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση.

- Τρεις χώρες (Ισπανία, Κύπρος και Μάλτα) χρησιμοποιούν ΕΣ και αναγγελίες τραπεζών (η Ισπανία χρησιμοποιεί και στοιχεία από την έρευνα τουριστικών πρακτορείων).
- Τρεις χώρες (Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχία) χρησιμοποιούν αναγγελίες τραπεζών, προγραμματίζουν όμως σύντομα να στραφούν προς την ΕΣ.
- Η Ελβετία χρησιμοποιεί ένα μικτό σύστημα, που συνδύαζε έρευνα τουριστικών πρακτορείων και γραφείων, στοιχεία πιστωτικών καρτών και εκτιμήσεις βάσει στατιστικών υποδειγμάτων.
- Τέλος, η Πορτογαλία κατά το 2005 ολοκλήρωσε την πιλοτική φάση διεξαγωγής της ΕΣ και σύντομα αναμένεται να την ξεκινήσει επίσημα, εγκαταλείποντας το παλαιό σύστημα που συνδύαζε τραπεζικές αναγγελίες, στοιχεία πιστωτικών καρτών και εκτιμήσεις βάσει στατιστικών υποδειγμάτων.

Η επιλογή του συστήματος συλλογής στοιχείων από κάθε χώρα είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων, τόσο στατιστικής αποτελεσματικότητας όσο και οικονομικής φύσεως. Η ΕΣ είναι η πλέον κατάλληλη λύση για χώρες όπως η Ελλάδα, όπου ο αριθμός των σταθμών εισόδου/εξόδου στην επικράτειά τους είναι περιορισμένος και όπου οι κύριες πύλες είναι οργανωμένοι σταθμοί, π.χ. αεροδρόμια, τα οποία στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν άνω του 65% της εισερχόμενης και εξερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης. (βλ. Διάγραμμα 1). Αντίθετα, δεν θα ήταν ενδεδειγμένη για τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης όπως η Αυστρία ή το Λουξεμβούργο, όπου πρακτικά έχουν καταργηθεί τα σύνορα

και όπου το εξαιρετικά πυκνό οδικό δίκτυο καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την επιλογή αντι-προσωπευτικών σταθμών εισόδου/εξόδου για κάθε χώρα.

Εναλλακτικές λύσεις, όπως η έρευνα σε επιχειρήσεις συγκεκριμένων κλάδων του τουρισμού (π.χ. σε τουριστικά γραφεία και πρακτορεία, καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης κτλ.) ή η έρευνα νοικοκυριών, δεν παρέχουν ικανοποιητική στατιστική κάλυψη του φαινομένου του τουρισμού. Η έρευνα τουριστικών γραφείων και πρακτορείων καλύπτει μόνο τον εξερχόμενο τουρισμό και μερικώς τον εισερχόμενο, ενώ η έρευνα καταλυμάτων καλύπτει μόνο τον εισερχόμενο. Επίσης, οι έρευνες τουριστικών γραφείων και πρακτορείων δεν είναι δυνατόν να δώσουν πλήρη στοιχεία για τις δαπάνες που διενεργούν οι ταξιδιώτες, ενώ η έρευνα καταλυμάτων δεν καταγράφει ταξιδιώτες που διαμένουν σε φίλους και συγγενείς ή σε ιδιόκτητα ακίνητα. Η έρευνα νοικοκυριών καλύπτει μόνο τον εξερχόμενο τουρισμό, μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμη και μήνες μετά την ολοκλήρωση του ταξιδιού, οπότε δεν είναι άμεση η συλλογή της πληροφορίας, ενώ απαιτεί δείγματα μεγάλου μεγέθους για ένα σχετικά μικρό μέρος του πληθυσμού. Καθώς ένας συνδυασμός των παραπάνω ερευνών θα δημιουργούσε προβλήματα κάλυψης του όλου φάσματος της παροχής τουριστικών υπηρεσιών αλλά και καθυστερήσεις στην παραγωγή της σχετικής στατιστικής πληροφόρησης, οπότε θα ήταν ίσως δύσκολο να ανταποκριθεί η Τράπεζα της Ελλάδος στα στενά χρονικά περιθώρια αποστολής στοιχείων στην Eurostat και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), αποφασίστηκε να υιοθετηθεί η λύση της ΕΣ.

Τα στοιχεία που παράγει η ΕΣ της Τράπεζας της Ελλάδος αντιστοιχούν πλήρως στις απαιτήσεις και τις μεθοδολογικές προδιαγραφές του ΔΝΤ, της Eurostat, της EKT, του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) καθώς και των φορέων και μελετητών που ασχολούνται με τον τουρισμό στην Ελλάδα. Το ερωτηματολόγιο της ΕΣ της Τράπεζας της Ελλάδος βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της αντίστοιχης ιταλικής και βρετανικής έρευνας και διατίθεται στους ερωτώμενους με τη μορφή δίφυλλου εντύπου, απαιτούνται για τη συμπλήρωσή του 7-10 λεπτά και είναι μεταφρασμένο σε 13 γλώσσες.² Οι μη κάτοικοι το συμπληρώνουν μόνοι τους, ενώ για τους κατοίκους πραγματοποιείται συνέντευξη. Οι κύριες ερωτήσεις αφορούν τη χώρα μόνιμης κατοικίας, το λόγο ταξιδιού, την ημερομηνία άφιξης στη χώρα επίσκεψης, τη δαπάνη για το ταξίδι στη χώρα κατοικίας και στη χώρα επίσκεψης κτλ., ενώ υπάρχουν και δευτερεύουσες ερωτήσεις που αφορούν το φύλο, την ηλικία, το είδος καταλύματος κ.ά. Ειδικά για τους κατοίκους καταγράφονται όλες οι χώρες επίσκεψης και γίνεται αναλογική κατανομή της συνολικής δαπάνης του ταξιδιού με βάση τη διάρκεια παραμονής σε κάθε χώρα.

3. Σχεδιασμός της Έρευνας Συνόρων

Όπως προαναφέρθηκε, η ΕΣ είναι μια δειγματοληπτική έρευνα εισερχόμενων (μη κατοίκων) και εξερχόμενων (κατοίκων) ταξιδιωτών, με βασικό στόχο την εκτίμηση, με μηνιαία συχνότητα, της δαπάνης των μη κατοίκων στην

² Αγγλικά, Αλβανικά, Βουλγαρικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ισπανικά, Ιταλικά, Ουγγρικά, Ρουμανικά, Ρωσικά, Σερβικά, Τουρκικά και Τσεχικά.

Ελλάδα και των κατοίκων στο εξωτερικό. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται στο τέλος του ταξιδιού, δηλαδή κατά την αναχώρηση των μη κατοίκων από την Ελλάδα και κατά την επιστροφή των κατοίκων από το εξωτερικό. Η έρευνα καλύπτει όλη την κίνηση των ταξιδιωτών, εξερχόμενη και εισερχόμενη, σε κάθε τύπο συνοριακού σταθμού (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικοί και σιδηροδρομικοί συνοριακοί σταθμοί).

Βασική μεθοδολογική ιδιαιτερότητα της ΕΣ είναι ότι στοιχεία όπως το μέγεθος και η σύνθεση του πληθυσμού-στόχου δεν είναι εκ των προτέρων γνωστά, αλλά αποτελούν μέρος της διαδικασίας εκτίμησης μαζί με τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την ταξιδιωτική δαπάνη. Σε αντίθεση δηλαδή με μια τυπική έρευνα ατόμων ή νοικοκυριών (π.χ. έρευνα εργατικού δυναμικού), όπου το δειγματοληπτικό πλαίσιο είναι εκ των προτέρων γνωστό και προκαθορισμένο, στην ΕΣ το δειγματοληπτικό πλαίσιο είναι άγνωστο και αποτελεί και αυτό μέρος της διαδικασίας εκτίμησης μαζί με τα μεγέθη για τα οποία ερωτάται ο ταξιδιώτης στο ερωτηματολόγιο.³

Ο σχεδιασμός της δειγματοληψίας είναι επομένως εξαιρετικής σημασίας σε έρευνες τέτοιου τύπου και γι' αυτό το λόγο πριν από την επίσημη έναρξη της έρευνας υπήρξε πιλοτική φάση διάρκειας οκτώ μηνών, από το Μάιο του 2002 έως το Δεκέμβριο του 2002. Σκοπός της πιλοτικής φάσης ήταν να ελεγχθεί και να επαναπροσδιοριστεί, μέσω κατάλληλων διορθωτικών επεμβάσεων, το συνολικό πλαίσιο των διαδικασιών που συνιστούν την έρευνα (η μεθοδολογία συλλογής των στοιχείων και εκτίμησης των μεγεθών, το μέγεθος του δείγματος κτλ.), έτσι ώστε να είναι δυνατή η έναρξη της οριστικής μηνιαίας έρευνας τον Ιανουάριο του 2003.

Η επόμενη ενότητα περιγράφει τις βασικές συνιστώσες της μεθοδολογίας της ΕΣ, οι οποίες είναι: α) η επιλογή των συνοριακών σταθμών, β) το μέγεθος του δείγματος, γ) η διαδικασία δειγματοληψίας και στάθμισης, δ) ο χειρισμός των οργανωμένων ταξιδιών ή πακέτων ταξιδιού (package tours) και ε) ο μηχανισμός διαχρονικής κατανομής της δαπάνης. Η μεθοδολογία της ΕΣ, πέρα από το ερωτηματολόγιο, στηρίχθηκε στις αντίστοιχες έρευνες που διεξάγονται στην Ιταλία (από το 1996), με την οποία έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά, και στο Ήνωμένο Βασίλειο (από το 1961).

Επιλογή των συνοριακών σταθμών του δείγματος

Η επιλογή των συνοριακών σταθμών που περιλήφθηκαν στην έρευνα έγινε με βάση την κίνηση των αλλοδαπών τουριστών μέσω κάθε σταθμού, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ετήσιων αφίξεων αλλοδαπών της ΕΣΥΕ για το 1999.⁴ Από το σύνολο των συνοριακών σταθμών της χώρας επιλέχθηκαν τόσοι ώστε να καλύπτουν ένα ικανοποιητικό ποσοστό της συνολικής κίνησης των ταξιδιωτών. Για κάθε τύπο συνοριακού σταθμού (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικές αρτηρίες και σιδηροδρομικοί σταθμοί) ορίστηκε ένα συγκεκριμένο όριο, διαφορετικό για την εισερχόμενη και διαφορετικό για την εξερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση. Το όριο

³ Δειγματοληπτικό πλαίσιο είναι η αναλυτική καταγραφή όλων των πιθανών ερωτώμενων του πληθυσμού-στόχου σε ένα κατάλογο. Το δειγματοληπτικό πλαίσιο, εάν είναι γνωστό πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας, χρησιμοποιείται ως ο πυρήνας του σχεδιασμού της δειγματοληψίας, αφού από αυτό προκύπτει ο συνολικός αριθμός των ατόμων/νοικοκυριών, η ηλικιακή κατανομή κτλ. Στην ΕΣ δειγματοληπτικό πλαίσιο, όπως είναι φυσικό, δεν υφίσταται.

⁴ Βλ. Δελτίο Τύπου Γενικής Γραμματείας ΕΣΥΕ (Τμήμα Στατιστικών Τουρισμού), Απρίλιος 2002, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (www.gnto.org).

Πίνακας 1

Συνοριακοί σταθμοί έρευνας

Τύπος συνοριακού σταθμού	Συνοριακοί σταθμοί έρευνας	Συνολική επιβατική κίνηση αλλοδαπών το 1999 (εκατ.)	Ποσοστό κάλυψης (%)
Αεροδρόμια	Αθήνα*, Ζάκυνθος, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη*, Κέρκυρα, Κως, Ρόδος, Σαντορίνη, Χανιά,	9,9	91
Λιμάνια	Ηγουμενίτσα*, Κέρκυρα, Πάτρα* (προς Ιταλία)	0,7	64
Οδικοί συνοριακοί σταθμοί	Εύζωνοι*, Κακκαβιά*, Κήποι*, Προμαχώνας*, (προς Αλβανία, Βουλγαρία, ΠΓΔΜ και Τουρκία)	1,3	80
Σιδηροδρομικοί σταθμοί	Προμαχώνας* (προς Βουλγαρία)	0,03	83

* Σ' αυτά τα συνοριακά σημεία η έρευνα καλύπτει τόσο την εισερχόμενη (μη κατοίκους) όσο και την εξερχόμενη (κατοίκους) ταξιδιωτική κίνηση, ενώ στα υπόλοιπα αφορά μόνο την εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση.
Πηγή: ΕΣΥΕ.

αυτό ήταν συνάρτηση: α) του μεγέθους της συνολικής κίνησης ταξιδιωτών που εξυπηρετούν οι σταθμοί του συγκεκριμένου τύπου, β) του πλήθους των συνοριακών σταθμών για κάθε τύπο και γ) της κατανομής της συνολικής κίνησης των ταξιδιωτών στα επιμέρους συνοριακά σημεία του συγκεκριμένου τύπου.

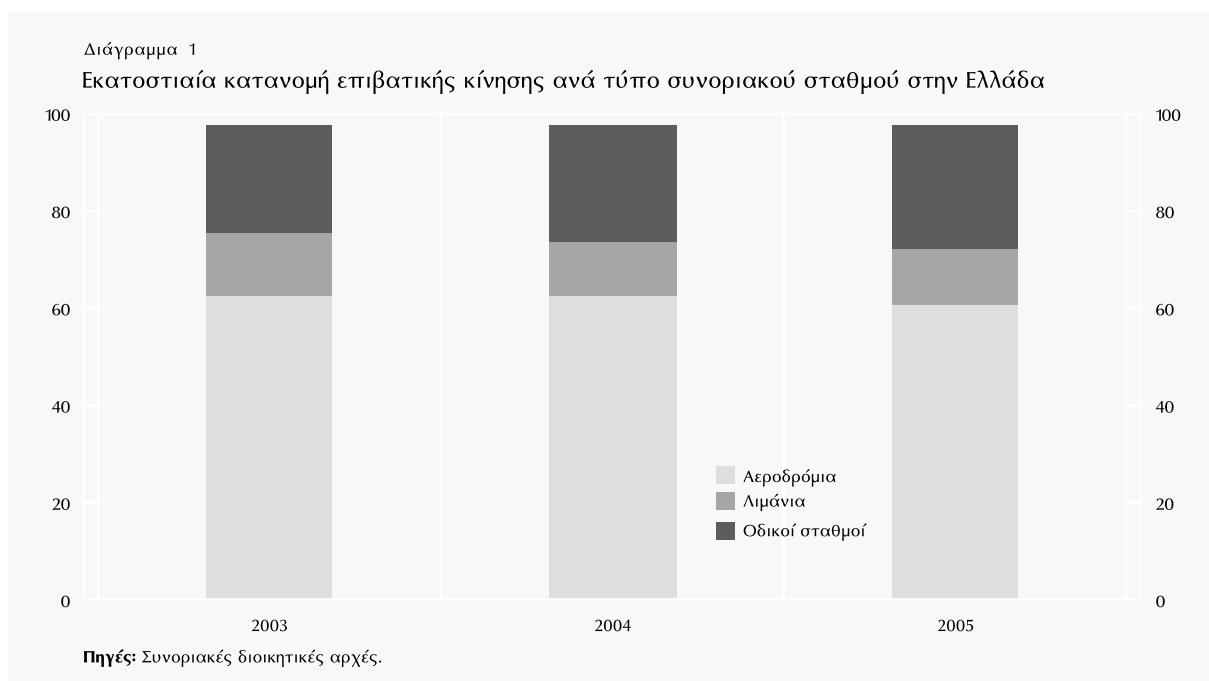
Με βάση τα παραπάνω κριτήρια επιλέχθηκαν οι συνοριακοί σταθμοί στους οποίους θα γινόταν η συλλογή των στοιχείων (βλ. Πίνακα 1). Με γνώμονα τα στοιχεία της συνολικής (επιβατικής) κίνησης αλλοδαπών το 1999, το ποσοστό κάλυψης⁵ που διασφαλίζοταν με τους σταθμούς οι οποίοι τελικά επιλέχθηκαν ήταν: για τα αεροδρόμια 91%, για τα λιμάνια 64%, για τα οδικά συνοριακά σημεία 80% και για τους σιδηροδρομικούς σταθμούς 83%.

Για τους κατοίκους δεν ήταν δυνατόν να υπολογιστούν ποσοστά κάλυψης ανά τύπο συνοριακού σταθμού, καθώς δεν υπήρχαν επίσημα

στοιχεία ταξιδιωτικής κίνησης με την απαιτούμενη ανάλυση, παρά μόνο εκτίμηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού για τη συνολική κίνηση σε ετήσια βάση (2,2 εκατ. ταξιδια). Με δεδομένο όμως ότι οι κύριες πύλες εισόδου και εξόδου από τη χώρα είναι τα αεροδρόμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, αποφασίστηκε η έρευνα σε αυτά να διεξάγεται όλο το χρόνο, ενώ στα λοιπά συνοριακά σημεία το μέγεθος του δείγματος είναι περιορισμένο εκτός από τις περιόδους εκείνες που παρατηρείται υψηλή κίνηση κατοίκων ταξιδιωτών, όπως είναι οι καλοκαιρινοί μήνες, τα Χριστούγεννα, το Πάσχα κ.λπ.

Τα ποσοστά κάλυψης αντανακλούν τις ιδιαιτερότητες κάθε τύπου συνοριακού σταθμού. Τα αεροδρόμια συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο

⁵ Το ποσοστό κάλυψης ανά τύπο συνοριακού σταθμού υπολογίζεται ως το πηλίκο της συνολικής επιβατικής κίνησης των συνοριακών σταθμών του δείγματος προς το σύνολο των συνοριακών σταθμών.

μέρος της ταξιδιωτικής κίνησης, οπότε ήταν απαραίτητο να υπάρχει ικανοποιητικό ποσοστό κάλυψης. Αυτό ήταν σχετικά εύκολο να επιτευχθεί, δεδομένου ότι ο κύριος όγκος των ταξιδιωτών εξυπηρετείται από τα αεροδρόμια της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και του Ηρακλείου, ενώ τα υπόλοιπα αεροδρόμια έχουν ουσιαστικά μηδενική κίνηση εξωτερικού κατά τη μη τουριστική περίοδο και κυρίως έκτακτες πτήσεις κατά την τουριστική περίοδο. Τα λιμάνια έχουν το χαμηλότερο ποσοστό κάλυψης, γιατί δεν κρίθηκε σκόπιμο λόγω κόστους να περιληφθούν στην έρευνα τα λιμάνια στα ανατολικά σύνορα της χώρας. Επειδή όμως η συμμετοχή των λιμανιών στο σύνολο της ταξιδιωτικής κίνησης είναι μικρή, η επίδραση στο τελικό αποτέλεσμα είναι επουσιώδης.

Τέλος, τα οδικά συνοριακά σημεία και οι σιδηροδρομικοί σταθμοί έχουν υψηλό βαθμό συγκεντρωσης, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται

υψηλό ποσοστό κάλυψης ακόμη και όταν η συλλογή στοιχείων πραγματοποιείται σε λίγα μόνο (γενικά) σημεία.

Προσδιορισμός του μεγέθους του δείγματος

Για τον προσδιορισμό του μεγέθους του δείγματος χρησιμοποιήθηκε ρυθμός δειγματοληψίας 1/580 για τους μη κατοίκους και 1/360 για τους κατοίκους.⁶ Για τους μη κατοίκους ο ρυθμός δειγματοληψίας προσδιορίστηκε με βάση την εμπειρία άλλων χωρών,⁷ ενώ για τους κατοίκους αποφασίστηκε να υιοθετηθεί υψηλότερος ρυθμός, καθώς αναμενόταν ότι οι ερω-

⁶ Ο ρυθμός δειγματοληψίας είναι ο λόγος του μεγέθους του δείγματος προς το συνολικό πληθυσμό (δηλαδή την κίνηση των μη κατοίκων και των κατοίκων). Έτσι, πραγματοποιείται μία συνέντευξη για κάθε 580 ταξιδιώτες μη κατοίκους και για κάθε 360 ταξιδιώτες κατοίκους, κατά προσέγγιση.

⁷ Για την ιταλική έρευνα ο ρυθμός δειγματοληψίας είναι 1/600 και για τη βρετανική 1/500.

Πίνακας 2

Μεταβλητές στρωματοποίησης και επίπεδα

Παράγοντες στρωματοποίησης	Επίπεδα
1. Κατεύθυνση	2 (εισερχόμενη και εξερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση)
2. Τύπος συνοριακού σταθμού	4 (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικοί και σιδηροδρομικοί)
3. Συνοριακός σταθμός	17 (4 οδικοί, 1 σιδηροδρομικός, 9 αεροδρόμια και 3 λιμάνια)*
4. Ημέρα δειγματοληψίας	2 ή 3 ανάλογα με τον τύπο του συνοριακού σταθμού (ημέρες υψηλής, μέτριας και χαμηλής κίνησης)
5. Βάρδιες δειγματοληψίας	2 ή 3 περίοδοι ανάλογα με τον τύπο του συνοριακού σταθμού (περίοδοι υψηλής, μέτριας και χαμηλής κίνησης)

* Το μέγεθος αυτό μεταβάλλεται μέσα στο έτος ανάλογα με την τουριστική κίνηση. Επίσης μπορεί να μεταβληθεί λόγω αλλαγών των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που επηρέαζουν την ταξιδιωτική κίνηση γενικότερα.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

τώμενοι θα έδειχναν μικρότερο βαθμό συνεργασίας λόγω του ότι οι συνεντεύξεις λαμβάνονται στο τέλος του ταξιδιού και οι ταξιδιώτες είτε είναι κουρασμένοι είτε δεν διαθέτουν το απαιτούμενο χρόνο για τη συνέντευξη. Στη συνέχεια προσαρμόστηκε το αρχικό μέγεθος του δείγματος για να ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε συνοριακού σημείου⁸ με βάση τα παρακάτω κριτήρια: α) την ποιότητα της πληροφορίας για τον αναμενόμενο αριθμό ταξιδιωτών, β) την κατανομή της κίνησης εντός του μήνα αναφοράς, γ) το κόστος διενέργειας της έρευνας και δ) ειδικά χαρακτηριστικά (π.χ. διέλευση μεγάλου αριθμού μεταναστών από το συνοριακό σταθμό). Το τελικό μέγεθος δείγματος για το 2002 (από το Μάιο έως και το Δεκέμβριο) ήταν 19.000 άτομα για την έρευνα των μη κατοίκων και 4.400 για την έρευνα των κατοίκων. Το 2003, σε 12μηνη βάση πλέον, το μέγεθος του δείγματος των μη κατοίκων ήταν 24.500 συνεντεύξεις και των κατοίκων 7.500.

Κατά τα τρία χρόνια διεξαγωγής της έρευνας έχουν γίνει διάφορες τροποποιήσεις στο σχεδιασμό και την κατανομή του δείγματος είτε

για να αντιμετωπιστούν έκτακτα γεγονότα, π.χ. οι Ολυμπιακοί Αγώνες, είτε λόγω της αλλαγής των συνθηκών σε επιμέρους συνοριακούς σταθμούς π.χ. αύξηση της ταξιδιωτικής κίνησης προς και από τη Βουλγαρία σε σχέση με προηγούμενα έτη. Έτσι για το 2006 ο στόχος είναι να πραγματοποιηθούν 27.500 συνεντεύξεις σε μη κατοίκους και 9.600 συνεντεύξεις σε κατοίκους.

Διαδικασία δειγματοληψίας

Η δειγματοληψία σχεδιάστηκε με πρότυπο τη στρωματοποιημένη πολυυσταδιακή συστηματική δειγματοληψία κατά συστάδες. Σε πρώτη φάση το δείγμα στρωματοποιείται με βάση τους εξής πεντε παράγοντες: την κατεύθυνση των ταξιδιωτών, τον τύπο συνοριακού σταθ-

⁸ Η αρχική κατανομή του συνολικού δείγματος στα επιμέρους συνοριακά σημεία έγινε αναλογικά, με βάση την ετήσια κίνηση. Στη συνέχεια έγινε η μηνιαία κατανομή του δείγματος, η οποία, όπως είναι φυσικό, είχε εντονότερη εποχικότητα για το δείγμα των μη κατοίκων από ό,τι των κατοίκων. Αφού ολοκληρώθηκε η μηνιαία κατανομή, πραγματοποιήθηκαν ad hoc διορθωτικές επεμβάσεις στα επιμέρους συνοριακά σημεία για τα οποία η μηνιαία κατανομή δεν έδωσε μέγεθος δείγματος που να ικανοποιεί την ελάχιστη απαιτούμενη αριθμητική βάση για τη συλλογή στοιχείων.

μού, το συνοριακό σταθμό, την ημέρα δειγματοληψίας και τέλος τη βάρδια δειγματοληψίας (βλ. Πίνακα 2). Με τη στρωματοποίηση αυτή επιδιώκεται η όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική κάλυψη της συνολικής ταξιδιωτικής κίνησης.

Στη συνέχεια εφαρμόζεται η πολυσταδιακή συστηματική δειγματοληψία κατά συστάδες, με τελικό στόχο την απολύτως τυχαία επιλογή των ταξιδιωτών στους οποίους θα πραγματοποιηθεί συνέντευξη (η διαδικασία που ακολουθείται για την επιλογή του δείγματος καθώς και η στάθμιση των αποτελεσμάτων περιγράφονται αναλυτικά στο Παράρτημα 2, ενώ η συνοπτική αιτιολόγηση της μεθοδολογίας δίνεται στο Παράρτημα 3).

Ταξιδιωτικά πακέτα

Για τον υπολογισμό της ταξιδιωτικής δαπάνης την οποία πραγματοποιεί κάθε επισκέπτης στη χώρα προέλευσης πρέπει από το συνολικό κόστος του ταξιδιού να αφαιρεθούν τα έξοδα μεταφοράς από και προς τη χώρα προέλευσης, καθώς τα ποσά αυτά δεν αποτελούν μέρος των ταξιδιωτικών εισπράξεων και πληρωμών, όπως αυτές νοούνται στο ισοζύγιο πληρωμών, αφού δεν αντιπροσωπεύουν συναλλαγές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων. Για τους μεμονωμένους ταξιδιώτες αυτό γίνεται με άμεσο τρόπο, καθώς υπάρχει σχετική ερώτηση στο ερωτηματολόγιο για το κόστος του εισιτηρίου. Οι ταξιδιώτες όμως που έρχονται (ή ταξιδεύουν στο εξωτερικό) με οργανωμένα ταξίδια μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων (tour operators) δεν γνωρίζουν τα επιμέρους στοιχεία του συνολικού κόστους του ταξιδιωτικού πακέτου. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν δαπάνες που αφορούν τη χώρα προέλευ-

σης (έξοδα μεταφοράς από και προς τη χώρα προορισμού, οργανωτικά έξοδα στη χώρα προέλευσης και το κέρδος από τη λιανική ή χονδρική πώληση του πακέτου) και δαπάνες που αφορούν τη χώρα προορισμού και πρέπει να καταγραφούν στο ισοζύγιο πληρωμών (κυρίως κατάλυμα, διατροφή, εσωτερικές μεταφορές κτλ.). Τα ποσά που αφορούν τη χώρα προέλευσης πρέπει να αφαιρεθούν με ειδική διαδικασία⁹ και να υπολογιστεί η τεκμαρτή δαπάνη (imputed expenditure) που πρέπει να κατοχωρηθεί στη χώρα προορισμού αλλά έχει καταβληθεί στη χώρα προέλευσης.

Διαχρονική κατανομή των δαπανών

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ΔΝΤ, οι ταξιδιωτικές δαπάνες και εισπράξεις πρέπει να καταγράφονται στο ισοζύγιο πληρωμών την περίοδο κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η αγορά του αγαθού ή η παροχή της υπηρεσίας στον ταξιδιώτη. Προσεγγιστικά και επειδή ακριβώς δεν υπάρχει αναλυτική καταγραφή για τις δαπάνες των ταξιδιωτών σε ημερήσια βάση, η συνολική ταξιδιωτική δαπάνη κατανέμεται αναλογικά σε όλες τις ημέρες που διήρκεσε η παραμονή των ξένων στην Ελλάδα και των Ελλήνων στο εξωτερικό. Έτσι, εάν οι ημέρες παραμονής εκτείνονται σε περισσότερους από ένα μήνας, η συνολική δαπάνη κατανέμεται αναλογικά στους αντίστοιχους μήνες.

---

⁹ Η διαδικασία αυτή έχει ως εξής: από το συνολικό κόστος του πακέτου που δηλώνει ο ερωτώμενος αφαιρείται 10% (το ποσοστό αυτό έχει συμφωνηθεί στο πλαίσιο της TGT) για την πληρωμή των διαφόρων προμηθειών και ένα ποσό για το εισιτήριο. Το ποσό του εισιτηρίου προκύπτει από ειδική έρευνα των τιμών αεροπορικού εισιτηρίου για κάθε κύρια χώρα προέλευσης/προορισμού που διεξάγεται τουλάχιστον 3 μήνες πριν από το μήνα αναφοράς και από την οποία επιλέγεται το πιο φημένο εισιτήριο ως το "τυπικό" εισιτήριο του πακέτου.

Η διαδικασία¹⁰ αυτή, η οποία αποκαλείται διαχρονική αναθεώρηση, εφαρμόζεται κάθε τρίμηνο για το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (π.χ. το Μάρτιο του 2006 έγινε η αναθεώρηση του τέταρτου τριμήνου του 2005). Εκτός από τη δαπάνη αναθεωρείται και ο αριθμός των διανυκτερεύσεων. Η ταξιδιωτική κίνηση όμως, δηλαδή ο αριθμός των ταξιδιωτών, δεν αναθεωρείται, αλλά αποδίδεται εξ ολοκλήρου στο μήνα κατά τον οποίο πραγματοποιήθηκε η συλλογή των στοιχείων.

4. Οι εξελίξεις των ετήσιων μεγεθών και της εποχικής κατανομής της ταξιδιωτικής δαπάνης την περίοδο 1995-2005

Έπως ήδη αναφέρθηκε, η δεκαετία 1995-2005 ήταν μια περίοδος αλλαγών στο σύστημα συλλογής στοιχείων για την κατάρτιση του ισοζυγίου πληρωμών, τα αποτελέσματα των οποίων αντανακλώνται στα συνολικά μεγέθη εισπράξεων και πληρωμών του ταξιδιωτικού ισοζυγίου. Η πρώτη αλλαγή πραγματοποιήθηκε μερικά το 1998 και ολικά το 1999, οπότε το παλαιό σύστημα συλλογής στοιχείων αντικαταστάθηκε από το νέο σύστημα, και η δεύτερη αλλαγή πραγματοποιήθηκε το 2002 με την υιοθέτηση του ευρώ και την έναρξη της ΕΣ. Οι δύο αλλαγές του συστήματος συλλογής των στατιστικών δεδομένων είναι οι βασικές αιτίες οι οποίες προκαλούν μεταβολές στο ύψος της δαπάνης που καταγράφεται στο ταξιδιωτικό ισοζυγίο (βλ. Πίνακα 3 και Διάγραμμα 2).

Ως προς το σκέλος των εισπράξεων, η αλλαγή της μεθοδολογίας κατάρτισης του ισοζυγίου

πληρωμών την περίοδο 1998-1999 συνέβαλε σε σημαντική άνοδο των καταγραφόμενων στο ισοζυγίο πληρωμών μεγεθών (βλ. Διάγραμμα 3). Έτσι, οι συνολικές εισπράξεις αυξήθηκαν από 8,4 δισεκ. ευρώ την τριετία 1995-1997 σε 29 δισεκ. ευρώ περίπου την τριετία 1999-2001. Ο βασικός λόγος της αλματώδους αυτής αύξησης είναι η καταχώρηση στις εισπράξεις που αφορούν την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών των συναλλαγών που μέχρι τότε περιλαμβάνονταν στην κίνηση των δραχμικών λογαριασμών (ή μετατρέψιμων σε δραχμές) μη κατοίκων δεδομένου ότι με το παλαιό σύστημα δεν υπήρχε η δυνατότητα διαχωρισμού κατά κατηγορία συναλλαγής (π.χ. εξαγωγές αγαθών, τουριστικές ή ναυτιλιακές συναλλαγές).

Η χρησιμοποίηση των εκτιμήσεων της ΕΣ για τον υπολογισμό της ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα συνέβαλε και στην

10 Η διαδικασία εφαρμόζεται ως εξής:

- Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων πραγματοποιείται στο τέλος του ταξιδιού, δηλαδή κατά την αναχώρηση των μη κατοίκων και κατά την άφιξη των κατοίκων, ενώ η ημερομηνία έναρξης του ταξιδιού υπολογίζεται σύμφωνα με τη διάρκεια παραμονής (στοιχείο το οποίο δηλώνει ο ταξιδιώτης στο ερωτηματόλογο).
- Στη συνέχεια η δαπάνη κατανέμεται αναλογικά στο σύνολο των ημερών παραμονής των ταξιδιωτών στη χώρα.
- Με βάση την κατανομή των ημερών στους διαδοχικούς μήνες, υπολογίζεται (ως ποσοστό) η δαπάνη των ταξιδιωτών κατά τους προηγούμενους μήνες από το μήνα διεξαγωγής της έρευνας. Για παράδειγμα, κατά την ΕΣ λαμβάνεται μια συνέντευξη στις 3 Απριλίου και ο ταξιδιώτης (είτε πρόκειται για κάτοικο είτε για μη κάτοικο, η διαδικασία δεν αλλάζει) δηλώνει συνολική διάρκεια παραμονής 10 ημέρες και δαπάνη 1.000 ευρώ. Εφόσον 7 ημέρες από τη συνολική διάρκεια της παραμονής του ήταν μέσα στο Μάρτιο και οι υπόλοιπες 3 μέσα στον Απρίλιο, το ποσό των 1.000 ευρώ θα κατανεμηθεί στους δύο μήνες Μάρτιο και Απρίλιο κατ' αναλογία προς τις ημέρες που αντιστοιχούν σε κάθε μήνα. Συγκεκριμένα, ποσό 300 ευρώ (30% της συνολικής δαπάνης) θα καταχωρηθεί στο ταξιδιωτικό ισοζυγίο τον Απρίλιο, ενώ το υπόλοιπο ποσό των 700 ευρώ (70% της συνολικής δαπάνης) θα καταγραφεί, κατά την αναθεώρηση των σχετικών στοιχείων, στο ταξιδιωτικό ισοζυγίο του Μαρτίου.

Πίνακας 3

Ταξιδιωτικές εισπράξεις και πληρωμές, 1995-2005

(Εκατ. ευρώ)

Έτος	Εισπράξεις		Πληρωμές	
	Ποσό	Δείκτης: 1995=100	Ποσό	Δείκτης: 1995=100
Παλαιό σύστημα	1995	2.799	—	899
	1996	2.622	94	855
	1997	2.985	107	1.048
Νέο σύστημα	1998 ¹	5.514	197	1.558
	1999	8.296	296	3.761
	2000	10.061	359	4.949
	2001	10.580	378	4.651
Έρευνα Συνόρων (ΕΣ)	2002 ²	10.285	367	2.549
	2003	9.495	339	2.136
	2004	10.348	370	2.310
	2005	11.037	394	2.785 ³

1 Μερική εφαρμογή του συστήματος από τον Απρίλιο του 1998. Το 1999 το νέο σύστημα εφαρμόστηκε πλήρως από όλες τις μεσολαβούσες τράπεζες.

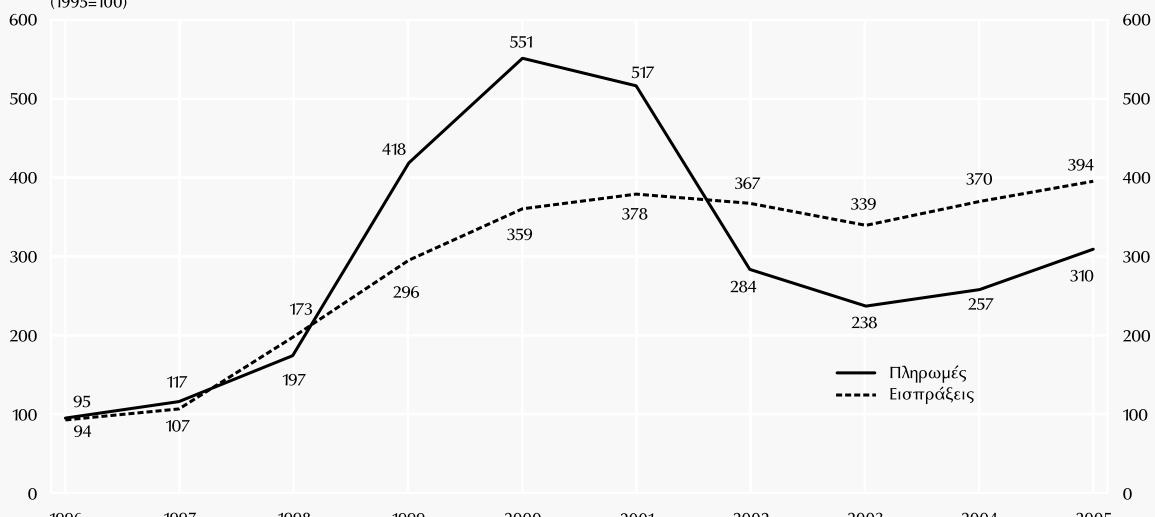
2 Πλιοτική εφαρμογή της ΕΣ από το Μάιο έως το Δεκέμβριο.

3 Το ποσό αυτό διαφέρει κατά 339,1 εκατ. ευρώ από τα στοιχεία της ταξιδιωτικής δαπάνης κατοίκων που έχει δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος για το 2005, διότι η εν λόγω διαφορά έχει καταχωριθεί στις "μονομερείς μεταβιβάσεις ιδιωτών (μεταναστευτικά εμβάσματα)". Για λόγους διαχρονικής συγκρισιμότητας των εκτιμήσεων και δεικτών που προκύπτουν βάσει της ΕΣ, το ποσό αυτό διατηρείται το 2005 στο μέγεθος των πληρωμών στην παρούσα μελέτη.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 2

Εξέλιξη ταξιδιωτικών εισπράξεων και πληρωμών
(1995=100)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

οριακή αύξηση των σχετικών μεγεθών την τριετία 2003-05 (1999-2001: 29 δισεκ. ευρώ, 2003-05: 31 δισεκ. ευρώ).

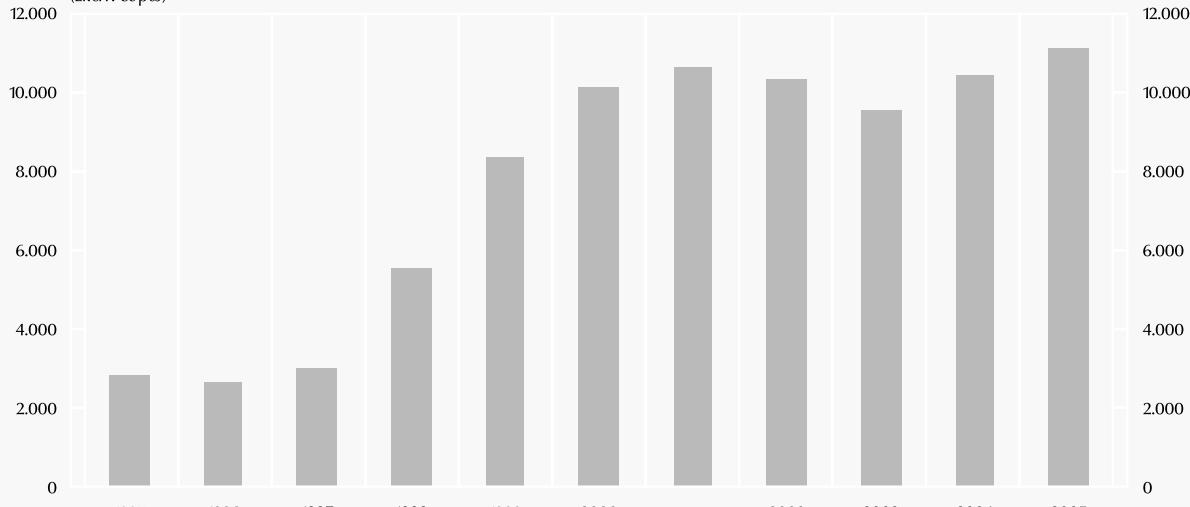
Όσον αφορά την εξέλιξη της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό, με την αλλαγή του συστήματος την περίοδο

Διάγραμμα 3

Ταξιδιωτικές εισπράξεις, 1995-2005

(Εκατ. ευρώ)

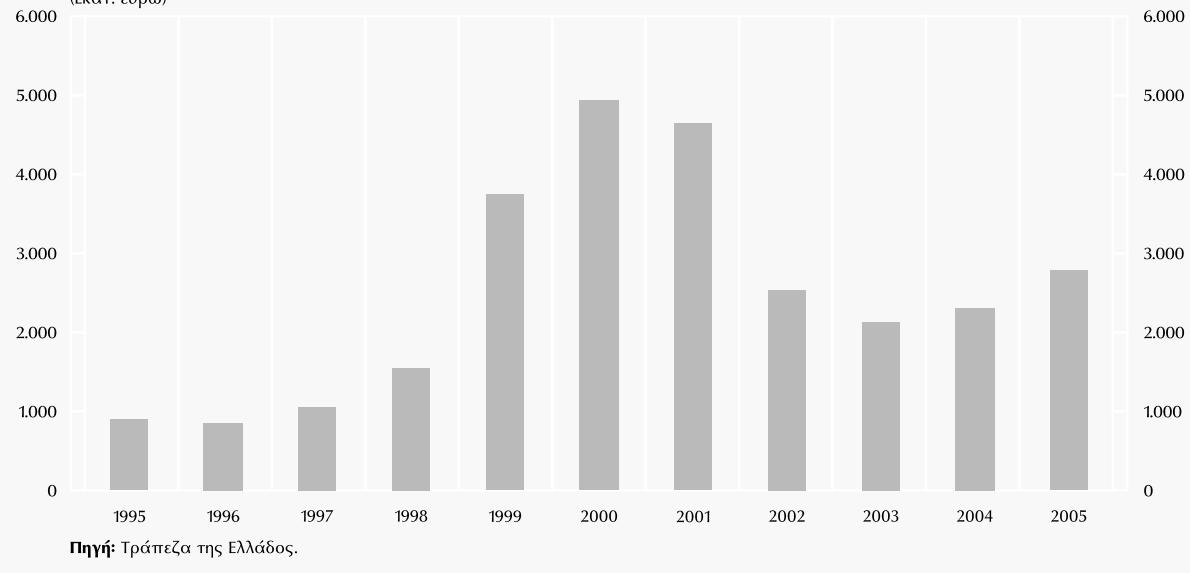

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα 4

Ταξιδιωτικές πληρωμές, 1995-2005

(Εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1998-1999 τα σχετικά μεγέθη αυξήθηκαν επίσης κατακόρυφα (1995-1997: 2,8 δισεκ. ευρώ, 1999-2001: 13,4 δισεκ. ευρώ). Σε αντίθεση με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις όμως, οι εκτιμήσεις που

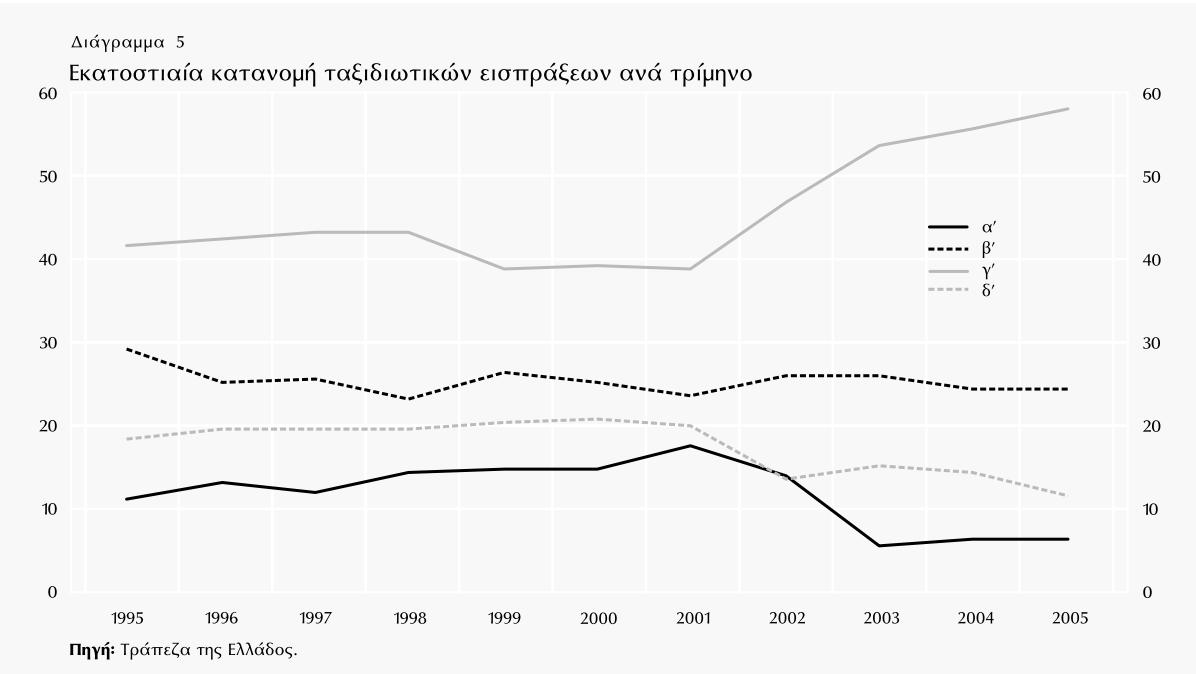
προέκυψαν από την ΕΣ για τις πληρωμές στο εξωτερικό είναι αισθητά χαμηλότερες (2003-2005: 7,2 δισεκ. ευρώ, βλ. Διάγραμμα 4). Η διαφορά αυτή αποτελεί αντικείμενο έρευνας από

Πίνακας 4

Εκατοστιαία κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων ανά τρίμηνο

Τρίμηνο	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
α'	11,1	13,0	11,8	14,1	14,4	14,7	17,4	13,6	5,3	6,0	6,0
β'	29,1	25,3	25,5	23,1	26,2	25,3	23,7	25,8	26,0	24,2	24,3
γ'	41,7	42,4	43,4	43,3	39,1	39,2	39,0	47,0	53,9	55,9	58,2
δ'	18,1	19,4	19,4	19,4	20,3	20,8	19,9	13,5	14,8	14,0	11,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

την Τράπεζα της Ελλάδος, δεδομένου ότι μπορεί να οφείλεται σε υπερεκτίμηση των μεγεθών από τις μεσολαβούσες τράπεζες το 1999-2001 (καταχώρηση συναλλαγών που δεν έχουν σχέση με ταξίδια στο εξωτερικό) ή υποεκτίμηση της δαπάνης από την ΕΣ από το 2003 και μετά επειδή οι απαντήσεις των κατοίκων στο ερωτηματολόγιο ενδέχεται να μην περιλαμβάνουν και τα εμβάσματα για καταβολή διδάκτρων, έξοδα διαμονής σε φοιτητικές εστίες και νοσήλια.

Εξέλιξη εποχικής κατανομής ταξιδιωτικής δαπάνης

Αναφορικά με την εποχικότητα των εισπράξεων, ουσιαστικά μόνο η έναρξη της ΕΣ από το 2002 προκαλεί αλλαγές στην κατανομή των δαπανών εντός του έτους, ενώ η εισαγωγή του νέου συστήματος κατάρτισης του ισοζυγίου το 1998 δεν επηρεάζει την εικόνα της εποχικότητας (βλ. Πίνακα 4). Με την έναρξη της ΕΣ η εποχικό-

Πίνακας 5

Εκατοστιαία κατανομή ταξιδιωτικών πληρωμών ανά τρίμηνο

Τρίμηνο	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
α'	23,6	22,7	21,5	19,8	19,1	22,0	23,4	11,9	20,9	22,6	24,8
β'	25,0	23,6	22,3	21,2	22,8	25,2	23,0	29,5	26,1	24,7	27,5
γ'	27,3	27,0	27,7	33,9	28,7	28,0	29,1	30,0	25,1	26,5	28,6
δ'	24,1	26,8	28,4	25,0	29,4	24,7	24,5	28,6	27,8	26,3	19,2

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

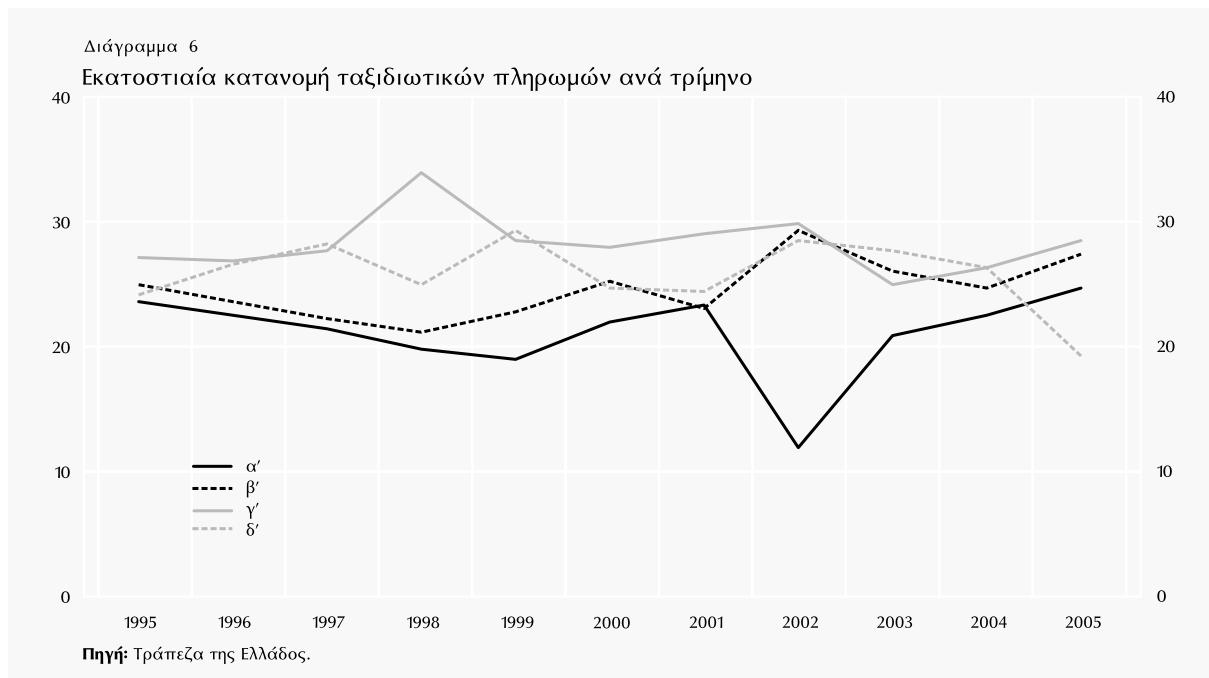
τητα γίνεται πιο έντονη, καθώς οι εισπράξεις του τρίτου τριμήνου αντιπροσωπεύουν σταθερά μεγαλύτερο μερίδιο της ετήσιας δαπάνης και αντίστοιχα μειώνονται τα μερίδια του πρώτου και του τέταρτου τριμήνου, ενώ το δεύτερο τρίμηνο παραμένει ανεπηρέαστο χωρίς να διαφαίνεται τάση μεταβολής (βλ. Διάγραμμα 5).

Η αλλαγή στα χαρακτηριστικά της εποχικότητας αντανακλά τη χρονική ταύτιση της περιόδου πραγματοποίησης του ταξιδιού με την περίοδο καταγραφής της δαπάνης, όπως ορίζεται από το μεθοδολογικό πλαίσιο του ΔΝΤ, που κατέστη δυνατή με την έναρξη της ΕΣ. Το σύστημα αναγγελιών των συναλλαγών μέσω των τραπεζών αντανακλούσε, κατά κύριο λόγο, τη διαδικασία πληρωμής των οργανωμένων πακέτων ταξιδιού από τους ταξιδιωτικούς πράκτορες (tour operators) του εξωτερικού, και συγκεκριμένα το γεγονός ότι οι προκαταβολές και εξοφλήσεις προηγούνται και έπονται αντίστοιχα της περιόδου επίσκεψης.

Όσον αφορά τις πληρωμές, η διεξαγωγή της ΕΣ δεν προκάλεσε μεταβολή στην εικόνα της εποχικότητας, όπως δεν είχε προκαλέσει και η αντικατάσταση του παλαιού συστήματος κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών από το νέο σύστημα.

Οι βασικοί λόγοι είναι α) ότι οι κάτοικοι δεν επιλέγουν κυρίως —ή τουλάχιστον όχι στον ίδιο βαθμό με τους μη κατοίκους— το εξωτερικό για ταξιδια αναψυχής (μόλις το 20%-25% περίπου της συνολικής δαπάνης αφορά ταξιδια για αναψυχή, όπως αναλύεται σε επόμενη ενότητα), και άρα δεν εμφανίζουν υψηλή καλοκαιρινή κίνηση και β) ότι το μερίδιο των πακέτων ταξιδιού στο σύνολο των πληρωμών των κατοίκων προς το εξωτερικό για παροχή τουριστικών υπηρεσιών δεν είναι εξίσου υψηλό όπως για τους μη κατοίκους, οπότε δεν είναι σημαντική η εποχική επίδραση των σχετικών προκαταβολών και εξοφλήσεων.

Εξαιτίας αυτών των δύο παραγόντων το ποσοστό των πληρωμών του τρίτου τριμήνου επί του ετήσιου συνόλου διαμορφώνεται παραπλήσιο προς τα αντίστοιχα ποσοστά των υπόλοιπων τριμήνων (βλ. Πίνακα 5). Το 1998 και το 2002, που είναι τα μεταβατικά έτη από το παλαιό στο νέο σύστημα και από το νέο σύστημα στην ΕΣ αντίστοιχα, συνδέονται με εμφάνιση ακραίων τιμών, το μεν 1998 για το τρίτο τρίμηνο που αυξάνεται στο 33,9% το δε 2002 για το πρώτο τρίμηνο που συρρικνώνεται στο 11,9% (βλ. Διάγραμμα 6). Οι ακραίες τιμές που παρατηρούνται αυτά τα δύο έτη οφείλονται στην πιο αργή προσαρμογή των

διαδικασιών κατάρτισης του ταξιδιωτικού ισοζυγίου σε σχέση με τις πληρωμές από ό,τι σε σχέση με τις εισπράξεις.

5. Ανάλυση αποτελεσμάτων Έρευνας Συνόρων για την περίοδο 2003-2005

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ΕΣ, η ταξιδιωτική δαπάνη των μη κατοίκων στην Ελλάδα και των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό παρουσιάζει τις τάσεις που περιγράφονται κατωτέρω (βλ. Πίνακα 6).

Αναφορικά με την ταξιδιωτική δαπάνη των μη κατοίκων στην Ελλάδα, τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από τις εκτιμήσεις της ΕΣ είναι τα εξής:

Το 2004 σημειώθηκε αύξηση στη συνολική δαπάνη, που προήλθε αποκλειστικά από την

άνοδο της μέσης ανά διανυκτέρευση δαπάνης, δεδομένου ότι η ταξιδιωτική κίνηση σημείωσε μικρή κάμψη και η μέση διάρκεια παραμονής παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη. Το 2005 όμως ο ρυθμός ανόδου της συνολικής δαπάνης σημείωσε σχετική επιτάχυνση, η οποία συνδέεται κυρίως με την αύξηση της ταξιδιωτικής κίνησης και κατά δεύτερο λόγο με μικρή αύξηση της δαπάνης ανά διανυκτέρευση. Η μέση διάρκεια παραμονής παρέμεινε αμετάβλητη.

Η δαπάνη κατά ταξίδι παρουσίασε ανοδική τάση, γεγονός που σχετίζεται με τη μικρή άνοδο της δαπάνης κατά διανυκτέρευση, δεδομένου ότι η μέση διάρκεια παραμονής κυμάνθηκε στα ίδια περίπεδα σε όλη την τριετία 2003-05.

Αναφορικά με την ταξιδιωτική δαπάνη των κατοίκων στο εξωτερικό, παρατηρούνται τα εξής σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΣ:

Πίνακας 6

Τάσεις ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα και των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό

Έτος	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Δαπάνη κατά ταξίδι (ευρώ)	Διανυκτερεύσεις κατά ταξίδι	Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)
Μη κάτοικοι				
2003	9.495	714,0	10,9	65,7
2004	10.348	738,1	10,7	68,9
2005	11.037	744,2	10,7	69,8
Κάτοικοι				
2003	2.136	587,1	12,0	48,9
2004	2.310	598,1	11,2	53,6
2005	2.785*	656,7	10,1	64,8

Σημείωση: Λόγω στρογγυλοποίησεων, τα αναγραφόμενα στοιχεία διαφέρουν από το γινόμενο που θα προέκυπτε από τον πολλαπλασιασμό των επιμέρους δεικτών.

*Βλ. σημείωση 3 στον Πίνακα 3.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η συνολική δαπάνη αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 8% το 2004 και στη συνέχεια παρουσίασε σημαντική άνοδο κατά 20,5% το 2005.

Η ταξιδιωτική κίνηση των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό παρουσίασε ανοδική τάση, με αύξηση 6,2% το 2004 και 9,8% το 2005. Αντίθετα, οι διανυκτερεύσεις των κατοίκων στο εξωτερικό παρουσίασαν οριακή κάμψη (2003: 43,7 εκατ., 2004: 43,1 εκατ., 2005: 43,0 εκατομμύρια). Υπό την επίδραση αυτών των δύο τάσεων, η μέση διάρκεια παραμονής των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό κινείται πτωτικά και από 12 διανυκτερεύσεις το 2003 μειώθηκε στις 10 το 2005.

Η δαπάνη κατά ταξίδι και η δαπάνη κατά διανυκτέρευση παρουσίασαν αυξητική τάση την περίοδο 2003-2005.

Στο επόμενο τμήμα της μελέτης θα επιχειρηθεί ανάλυση των σημαντικότερων παραγόντων

που συνέβαλαν στη διαμόρφωση των παραπάνω συνολικών μεγεθών, όπως τα ειδικά χαρακτηριστικά των κυριότερων χωρών προέλευσης των μη κατοίκων επισκεπτών μας και των χωρών προορισμού των κατοίκων Ελλάδος που ταξιδεύουν στο εξωτερικό, οι λόγοι ταξιδιού και η συμμετοχή των ταξιδιωτών σε πακέτα ταξιδιού.

Ανάλυση ταξιδιωτικής δαπάνης στην Ελλάδα κατά χώρα προέλευσης μη κατοίκων

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 7, το μεγαλύτερο μέρος των εισπράξεων από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών σε μη κατοίκους προέρχεται από τις χώρες-μέλη της ΕΕ των 15, με συμμετοχή που κυμάνθηκε γύρω στο 70% σε καθένα από τα τρία έτη 2003-05. Οι δύο σημαντικότερες αγορές ήταν η Γερμανία και το Ήνωμένο Βασίλειο, που διατήρησαν επίσης σχετικά σταθερή τη συμμετοχή τους γύρω στο 20% (για καθεμία χώρα). Η δε συμμετοχή των

Πίνακας 7

Ταξιδιωτικές εισπράξεις της Ελλάδος κατά κύρια χώρα προέλευσης

Χώρες	2003		2004		2005	
	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί ¹ του συνόλου	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί ¹ του συνόλου	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί ¹ του συνόλου
Σύνολο ζώνης ευρώ	4.494	47,3	4.764	46,0	5.280	47,8
εκ του οποίου:						
Αυστρία	276	2,9	376	3,6	344	3,1
Βέλγιο	263	2,8	245	2,4	287	2,6
Γαλλία	613	6,5	490	4,7	639	5,8
Γερμανία	2.008	21,2	2.146	20,7	2.304	20,9
Ισπανία	97	1,0	98	1,0	126	1,1
Ιταλία	670	7,1	797	7,7	875	7,9
Ολλανδία	383	4,0	383	3,7	477	4,3
Σύνολο EE-15	6.767	71,3	7.234	69,9	7.637	69,2
εκ του οποίου:						
Δανία	126	1,3	146	1,4	180	1,6
Ηνωμένο Βασίλειο	1.968	20,7	2.143	20,7	1.992	18,1
Σουηδία	178	1,9	181	1,8	184	1,7
Σύνολο νέων κρατών-μελών EE-25 συν Βουλγαρία & Ρουμανία	712	7,5	1.045	10,1	1.082	9,8
εκ του οποίου:						
Κύπρος	236	2,5	436	4,2	411	3,7
Αλβανία	128	1,4	97	0,9	62	0,6
Ρωσία	95	1,0	150	1,5	132	1,2
Τουρκία	68	0,7	86	0,8	65	0,6
ΗΠΑ	428	4,5	501	4,8	689	6,2
Ελβετία	300	3,2	242	2,3	219	2,0
Σύνολο κόσμου	9.495	100,0	10.348	100,0	11.037	100,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

χωρών-μελών της ΟΝΕ, ως υποσυνόλου της ΕΕ των 15, παρέμεινε επίσης σταθερή, με οριακές μεταβολές μεταξύ 46% και 48%.

Από τις υπόλοιπες αγορές, η συμμετοχή των νέων μελών της ΕΕ (από 1.1.2004) και των δύο υπό ένταξη κρατών (Βουλγαρία και Ρουμανία) κυμάνθηκε μεταξύ 7,5% και 10,1%. Η συμμετοχή των ΗΠΑ ήταν μεν σε χαμηλά επίπεδα, αλλά παρουσίασε ανοδική τάση (από 4,5% το

2003 σε 6,2% το 2005), ενώ αντίθετα η συμμετοχή της Ελβετίας παρουσίασε μικρή κάμψη (από 3,2% το 2003 σε 2,0% το 2005).

Τέλος, παρατηρείται μεγάλη διασπορά στη συμβολή των υπόλοιπων χωρών στη διαμόρφωση της ταξιδιωτικής δαπάνης και μόνο τέσσερεις χώρες (Νορβηγία, Ρωσία, Αυστραλία και Καναδάς) εμφανίζουν συμμετοχή γύρω στο 1% και στα τρία χρόνια 2003, 2004 και 2005.

Πίνακας 8

Συμπληρωματικοί δείκτες εισερχόμενων ταξιδιωτών

Χώρες	Δαπάνη κατά ταξιδί (ευρώ)						Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)		
	Σε τρέχουσες τιμές			Σε τιμές 2003			2003	2004	2005	2003	2004	2005
	2003	2004	2005	2003	2004	2005						
Σύνολο ζώνης ευρώ	734	765	781	734	743	733	11,9	11,8	11,9	61,7	65,0	65,8
εκ του οποίου:												
Αυστρία	662	693	711	662	673	667	11,5	10,2	10,3	57,4	67,9	69,5
Βέλγιο	682	714	770	682	694	723	11,0	10,2	10,2	61,8	70,0	75,6
Γαλλία	722	720	819	722	700	769	10,9	10,3	10,3	66,4	69,9	79,8
Γερμανία	795	823	801	795	800	752	13,6	14,2	14,0	58,5	58,0	57,1
Ισπανία	837	728	895	837	707	840	8,8	7,3	9,0	95,1	99,6	99,4
Ιταλία	687	740	775	687	719	727	10,5	9,7	10,4	65,3	76,2	74,5
Ολλανδία	626	694	704	626	674	661	10,8	10,8	10,6	57,9	64,1	66,6
Σύνολο EE-15	749	781	785	749	759	737	11,5	11,3	11,4	65,2	69,1	69,0
εκ του οποίου:												
Δανία	597	735	647	597	714	607	9,2	9,1	9,0	64,9	80,7	71,6
Ηνωμένο Βασίλειο	825	834	842	825	811	790	10,6	10,4	10,5	77,7	80,0	80,4
Σουηδία	575	684	587	575	665	551	11,3	10,5	10,0	50,8	65,1	58,7
Σύνολο νέων κρατών-μελών EE-25 συν Βουλγαρία & Ρουμανία	719	730	693	719	709	650	11,2	11,2	11,2	64,0	65,1	61,9
εκ του οποίου:												
Κύπρος	842	879	897	842	854	842	14,7	15,0	16,2	57,3	58,5	55,3
Αλβανία	480	310	321	480	301	301	5,5	4,8	4,2	87,2	64,3	77,5
Ρωσία	1.278	1.142	1.209	1.278	1.110	1.135	11,8	13,1	12,3	108,8	87,4	98,0
Τουρκία	497	663	522	497	644	490	8,0	6,6	4,6	61,9	100,9	112,5
ΗΠΑ	1.133	1.226	1.209	1.133	1.191	1.135	15,7	13,4	11,9	72,2	91,3	101,6
Ελβετία	908	905	890	908	880	835	12,1	11,5	12,0	75,3	78,8	74,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ο σχεδιασμός της ΕΣ, όπως προαναφέρθηκε, βασίστηκε στο εννοιολογικό πλαίσιο που έχει καθορίσει το ΔΝΤ, δηλαδή τη διάκριση μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων και όχι την υπηκοότητα των ταξιδιωτών. Η υιοθέτηση της αρχής αυτής συνέβαλε στη βελτίωση της αξιοπιστίας των εκτιμήσεων σχετικά με την ταξιδιωτική κίνηση και τις διανυκτερεύσεις που χρησιμοποιού-

ίθηκαν για τον υπολογισμό της ταξιδιωτικής δαπάνης. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι οι πολυάριθμοι Αλβανοί υπήκοοι που εργάζονται και διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα καταγράφηκαν ως κάτοικοι Ελλάδος. Έτσι, οι ταξιδιώτες που δήλωσαν ότι είναι κάτοικοι Αλβανίας αντιπροσώπευαν πολύ χαμηλά προσοστά επί της συνολικής ταξιδιωτικής κίνησης των μη κατοί-

κων (2003: 2,2%, 2004: 2,3%, 2005: 1,3%). Αντίστροφα, τα ποσοστά των κατοίκων Ελλάδος (κυρίως Αλβανών υπηκόων) που δήλωσαν ότι ταξιδεύουν με προορισμό την Αλβανία σε σχέση με τη συνολική ταξιδιωτική κίνηση των κατοίκων κυμάνθηκαν σε υψηλά επίπεδα, μεταξύ 13% και 16%.

Οι κυριότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταξιδιωτικής δαπάνης κατά χώρα κατοικίας είναι η εξέλιξη της ταξιδιωτικής κίνησης από αυτή τη χώρα, η μέση διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα, δηλαδή ο αριθμός των διανυκτερεύσεων, και τέλος η δαπάνη κατά διανυκτέρευση. Οι παραπάνω παράγοντες επηρεάζονται και από το λόγο επίσκεψης και ενδεχομένως από τη συμμετοχή των ταξιδιωτών σε οργανωμένα ταξίδια ("πακέτα"). Στον Πίνακα 8 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα της εξέλιξης της κατά ταξίδι δαπάνης, της μέσης διάρκειας παραμονής και της δαπάνης κατά διανυκτέρευση για τις κυριότερες χώρες προέλευσης των μη κατοίκων ταξιδιωτών.

Από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στον παραπάνω πίνακα προκύπτουν τα εξής βασικά συμπεράσματα :

Δαπάνη κατά ταξίδι μη κατοίκων

Η συνολική δαπάνη κατά ταξίδι παρουσίασε ανοδική τάση την περίοδο 2003-2005, ως αποτέλεσμα της αυξημένης δαπάνης κυρίως των χωρών-μελών της ΕΕ-15 (2003: 749 ευρώ, 2005: 785 ευρώ) και κατά δεύτερο λόγο των λοιπών χωρών (2003: 693 ευρώ, 2005: 723 ευρώ). Από τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15, σημαντική αυξητική συμβολή είχε η σημαντικά

υψηλότερη από το μέσο όρο ταξιδιωτική δαπάνη των δύο μεγαλύτερων αγορών, δηλαδή του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, και σε πολύ μικρότερη κλίμακα του Λουξεμβούργου και της Ιρλανδίας. Η ταξιδιωτική δαπάνη των υπόλοιπων χωρών-μελών της ΕΕ-15 δεν παρουσίασε αξιόλογες διαφορές από χώρα σε χώρα, αλλά σημείωσε ανοδική τάση σε όλες τις χώρες με εξαίρεση τη Σουηδία και τη Δανία. Από την ομάδα των λοιπών χωρών, οι νέες χώρες-μέλη της ΕΕ μαζί με τις δύο υπό ένταξη χώρες (Βουλγαρία και Ρουμανία) είχαν κατά ταξίδι δαπάνη αισθητά χαμηλότερη από το μέσο όρο. Εξαίρεση στην ομάδα αυτή αποτέλεσε η κατά ταξίδι δαπάνη των κατοίκων Κύπρου, που κυμάνθηκε σε υψηλά επίπεδα και παρουσίασε επίσης ανοδική τάση. Τέλος, αξιόλογη αυξητική επίδραση στη διαμόρφωση των συνολικών μεγεθών είχαν τρεις σχετικά μικρές αγορές, των ΗΠΑ, της Ελβετίας και της Ρωσίας, που είχαν ιδιαίτερα υψηλή κατά ταξίδι δαπάνη.

Όσον αφορά την εξέλιξη της κατά ταξίδι δαπάνης σε σταθερές τιμές¹¹ (2003), το 2005 παρατηρήθηκε μείωση του ύψους των μεγεθών, η οποία ήταν πιο έντονη στις εκτός ΕΕ-15 χώρες. Επειδή όμως ο δείκτης τιμών καταναλωτή περιλαμβάνει όχι τις τιμές δωματίου (με ημιδιατροφή) που συμφωνούν οι ξένοι tour operators με τα ξενοδοχεία αλλά τις τιμές που προσφέρουν τα ξενοδοχεία σε μεμονωμένους ταξιδιώτες (τιμές πόρτας), η εξέλιξη της δαπάνης σε σταθερές τιμές πρέπει να αξιολογείται με προσοχή και αφού ληφθεί υπόψη αυτή η ιδιαιτερότητα.

---

11 Υπολογισμός βάσει του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή της ΕΣΥΕ.

Μέση διάρκεια παραμονής κατά ταξίδι μη κατοίκων

Όπως έχουμε επισημάνει προηγουμένως, η συνολική μέση διάρκεια παραμονής διατηρήθηκε ουσιαστικά αμετάβλητη την τριετία 2003-05, αντικατοπτρίζοντας την αξιοσημείωτη σταθερότητα, με οριακές μόνο διακυμάνσεις, της μέσης διάρκειας παραμονής των μη κατοίκων επισκεπτών μας που προέρχονται από τις περισσότερες χώρες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η μέση διάρκεια παραμονής των επισκεπτών από τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 κυμάνθηκε από 11,5 διανυκτερεύσεις το 2003 σε 11,3 διανυκτερεύσεις το 2004 και 11,4 διανυκτερεύσεις το 2005. Όσον αφορά τις επιμέρους χώρες, με εξαίρεση τη βασική αγορά της Γερμανίας, δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη διαφοροποίηση της μέσης διάρκειας παραμονής ούτε η διαμόρφωση κάποιας τάσης. Το ίδιο ισχύει και για τις κατά ταξίδι διανυκτερεύσεις από τις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ και τις λοιπές, εκτός ΕΕ, χώρες.

Ιδιαίτερα υψηλή μέση διάρκεια παραμονής κατά ταξίδι εμφανίζουν οι ταξιδιώτες από τη Γερμανία, την Κύπρο και τις ΗΠΑ, γεγονός που ενδεχομένως συνδέεται με τους λόγους ταξιδιού στην Ελλάδα, π.χ. επίσκεψη σε συγγενείς. Σχετική παρουσίαση των μεγεθών ανά λόγο ταξιδιού υπάρχει σε επόμενη ενότητα.

Δαπάνη κατά διανυκτέρευση μη κατοίκων

Η δαπάνη κατά διανυκτέρευση παρουσίασε μικρή άνοδο κυρίως το 2004 και στη συνέχεια στασιμότητα το 2005. Η τάση αυτή αντανακλά τις εξελίξεις στις περισσότερες βασικές αγορές, όπως των χωρών-μελών της ΕΕ και της ΟΝΕ,

των νέων μελών της ΕΕ και των ΗΠΑ. Αναφορικά με τις εξελίξεις στις επιμέρους χώρες της ΕΕ, οριακή πτωτική τάση παρατηρείται στη δαπάνη των ταξιδιωτών που προέρχονται από τη Γερμανία: από 58,5 ευρώ κατά διανυκτέρευση το 2003, έφθασε τα 57,1 ευρώ το 2005. Οι υπόλοιπες χώρες-μέλη παρουσίασαν σε γενικές γραμμές ανοδική τάση, με οριακές διαφοροποιήσεις. Από τις υπόλοιπες αγορές, αισθητή άνοδο σημείωσε η κατά διανυκτέρευση δαπάνη από τις ΗΠΑ, που από 72,2 ευρώ το 2003 έφθασε τα 101,6 ευρώ το 2005, ενώ η δαπάνη από την Ελβετία, τη Ρωσία και την Κύπρο παρουσίασε αυξομειώσεις.

Από την επεξεργασία των στοιχείων της ομάδας εργασίας για το ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών (TGT) της Eurostat, εκτιμήθηκε (βλ. Πίνακα 9) η δαπάνη κατά διανυκτέρευση των επισκεπτών των χωρών-μελών της ΕΕ-25, καθώς και των χωρών της Μεσογείου που είναι δυνατόν να θεωρηθούν οι κυριότερες ανταγωνιστριες χώρες της Ελλάδος. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει υστέρηση της κατά διανυκτέρευση δαπάνης των επισκεπτών της Ελλάδος σε σχέση με το μέσο όρο για τους επισκέπτες της ΕΕ-25 καθώς και ορισμένων ανταγωνιστριών χωρών.

Ταξιδιωτική δαπάνη κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό

Η κατανομή της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό κατά χώρα προορισμού είναι πιο ισομερής σε σύγκριση με την κατανομή της δαπάνης των μη κατοίκων κατά χώρα κατοικίας. Ειδικότερα, η συμμετοχή της δαπάνης με προορισμό τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 έφθασε το 48% το 2003 και στη συνέχεια σημείωσε μείωση (2004: 47%, 2005: 44%), η δε

Πίνακας 9

Συγκριτικά στοιχεία δαπάνης κατά διανυκτέρευση ταξιδιωτών-μη κατοίκων
(Σε ευρώ)

Χώρες προορισμού	2003	2004	2005
ΕΕ-25	84,4	88,7	86,3
Γαλλία	49,3	49,8	55,4
Ισπανία	69,2	68,0	69,7
Ιταλία	73,4	84,9	81,1
Κύπρος	144,1	130,6	131,7
Ελλάδα	61,7	69,4	69,7

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων TGT.

συμμετοχή των χωρών-μελών της ΟΝΕ παρέμεινε σταθερή σε γενικές γραμμές και κυμάνθηκε μεταξύ 33% και 34%.

Από τις τρεις κυριότερες χώρες προορισμού που είναι μέλη της ΕΕ-15, το ποσοστό συμμετοχής της Γερμανίας παρέμεινε στα ίδια περίπου επίπεδα και τα τρία χρόνια (10%), ενώ τα σχετικά ποσοστά της Ιταλίας και του Ήνωμένου Βασιλείου παρουσίασαν πτωτική τάση. Σε σύγκριση, τα ποσοστά συμμετοχής των περισσότερων άλλων χωρών-μελών της ΕΕ-15 παρουσίασαν μικρές μόνο διακυμάνσεις με οριακή επίδραση στην εξέλιξη της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων στο εξωτερικό.

Η πιο σημαντική χώρα προορισμού φαίνεται να είναι η Αλβανία, με ποσοστά συμμετοχής μεταξύ 12% και 16%. Τα αυξημένα αυτά ποσοστά οφείλονται στο γεγονός ότι, σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, καταγράφονται ως κάτοικοι Ελλάδος οι μετανάστες αλβανικής υπηκοότητας που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ένα μέρος αυτής της δαπάνης είναι χρηματικά ποσά που αποτελούν ενίσχυση του εισοδήματος των οικογενειών των ταξιδιωτών και μεταφέρονται “χέρι με χέρι” σε

τραπεζογραμμάτια εξαιτίας της περιορισμένης ανάπτυξης του τραπεζικού δικτύου στην Αλβανία. Τα ποσά αυτά είναι ουσιαστικά μονομερείς μεταβιβάσεις (δεν ανήκουν δηλαδή στο ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών, αλλά στο ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων) και θα πρέπει να διαχωρίζονται από την ταξιδιωτική δαπάνη με βάση ορισμένα αντικειμενικά κριτήρια. Ο διαχωρισμός αυτός έχει πραγματοποιηθεί για το έτος 2005,¹² καθώς από τις εκτιμήσεις της ΕΣ έχουν αφαιρεθεί 339,1 εκατ. ευρώ από τις πληρωμές για ταξιδιωτικούς λόγους προς την Αλβανία και έχουν προστεθεί στις μονομερείς μεταβιβάσεις κατοίκων προς την Αλβανία (βλ. Πίνακα 3 και Πίνακα 10). Στο πλαίσιο όμως της παρούσης μελέτης, όπου παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις και οι δείκτες της ΕΣ, το ποσό αυτό διατηρείται το 2005 στις ταξιδιωτικές πληρωμές για να εξασφαλιστεί η διαχρονική συγκρισιμότητα των μεγεθών που αναλύονται.

Από τις υπόλοιπες χώρες προορισμού των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό, η ομάδα των

¹² Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε ήταν να αφαιρεθεί το σύνολο της δαπάνης που αφορούσε λόγους ταξιδιού α) επίσκεψη σε οικογένεια, β) επαγγελματικούς λόγους και γ) άλλους λόγους.

Πίνακας 10

Ταξιδιωτικές πληρωμές προς τις κύριες χώρες προορισμού

Χώρες	2003		2004		2005	
	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη (εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % επί του συνόλου
Σύνολο ζώνης ευρώ	733	34,3	780	33,8	938	33,7
εκ του οποίου:						
Αυστρία	34	1,6	38	1,7	48	1,7
Βέλγιο	37	1,7	43	1,9	51	1,8
Γαλλία	97	4,6	114	4,9	144	5,2
Γερμανία	211	9,9	244	10,5	274	9,9
Ισπανία	51	2,4	40	1,7	71	2,6
Ιταλία	242	11,3	221	9,6	227	8,2
Ολλανδία	39	1,8	54	2,3	64	2,3
Σύνολο EE-15	1.026	48,1	1.085	47,0	1.229	44,1
εκ του οποίου:						
Δανία	16	0,8	12	0,5	14	0,5
Ηνωμένο Βασίλειο	262	12,3	279	12,1	263	9,4
Σουηδία	15	0,7	14	0,6	14	0,5
Σύνολο νέων κρατών-μελών						
<i>EE-25 συν Βουλγαρία & Ρουμανία</i>	197	9,2	305	13,2	318	11,4
εκ του οποίου:						
Κύπρος	60	2,8	89	3,9	103	3,7
Αλβανία	347	16,3	283	12,3	350	12,6
Ρωσία	31	1,4	38	1,6	45	1,6
Τουρκία	45	2,1	53	2,3	101	3,6
ΗΠΑ	72	3,4	82	3,6	101	3,6
Ελβετία	31	1,4	24	1,1	31	1,1
Σύνολο κόσμου	2.136	100,0	2.310	100,0	2.785*	100,0

* Βλ. σημείωση 3 στον Πίνακα 3.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

νέων χωρών-μελών της ΕΕ και των δύο υπό ένταξη χωρών παρουσίασε αύξηση της συμμετοχής της από 9% το 2003 σε 11%-13% τη διετία 2004-05. Από την ομάδα αυτή τη μεγαλύτερη συμμετοχή είχαν η Κύπρος και η Βουλγαρία και ακολουθούν η Τσεχία και η Ρουμανία. Από τις γειτονικές προς την Ελλάδα χώρες, επισημαίνεται η αύξηση της συμμετοχής της Τουρκίας από 2,1% σε 3,6%.

Οι υπόλοιπες αγορές παρουσιάζουν σε γενικές γραμμές μεγάλη διασπορά και πολύ μικρή συμμετοχή, με εξαίρεση τις ΗΠΑ (3,4%-3,6%), την Αίγυπτο (1,1% έως 1,8%) τη Ρωσία (1,4% έως 1,6%) και την Ελβετία (1,1% έως 1,4%).

Τέλος, η χώρα προορισμού εμφανίζεται ως μη προσδιορίσιμη για ορισμένους ταξιδιώτες οδικών σταθμών, με συμμετοχή στη συνολική

Πίνακας 11

Συμπληρωματικοί δείκτες εξερχόμενων ταξιδιωτών

Χώρες	Δαπάνη κατά ταξίδι (ευρώ)			Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Σύνολο ζώνης ευρώ	615	649	711	7,4	7,3	7,1	83,6	89,1	100,2
εκ του οποίου:									
Αυστρία	441	456	541	4,5	3,5	4,8	97,0	132,1	113,2
Βέλγιο	536	579	657	6,5	7,5	7,1	82,0	77,3	92,1
Γαλλία	736	774	833	6,0	6,4	6,9	123,5	121,4	120,1
Γερμανία	617	695	791	9,8	9,1	9,4	63,2	76,1	84,6
Ισπανία	824	749	800	8,1	7,8	7,6	101,9	95,9	105,9
Ιταλία	598	592	618	6,8	6,9	6,0	88,3	86,2	102,5
Ολλανδία	513	673	698	5,0	6,7	5,4	103,2	100,8	128,9
Σύνολο EE-15	705	719	776	9,5	9,6	8,9	74,2	75,3	87,3
εκ του οποίου:									
Δανία	701	665	909	5,6	6,6	8,6	125,9	101,1	105,7
Ηνωμένο Βασίλειο	1.171	1.036	1.132	21,0	19,5	18,7	55,7	53,1	60,6
Σουηδία	857	727	855	13,1	14,3	14,7	65,3	50,7	58,3
Σύνολο νέων κρατών-μελών EE-25 συν Βουλγαρία & Ρουμανία	629	580	577	8,9	8,2	7,8	70,8	70,8	74,1
εκ του οποίου:									
Κύπρος	584	601	607	15,6	15,4	12,0	37,5	39,1	50,7
Αλβανία	621	535	600	15,3	16,0	14,7	40,7	33,3	40,8
Ρωσία	815	1.106	1.297	15,6	22,1	15,6	52,2	49,9	83,4
Τουρκία	390	335	406	4,2	4,6	4,9	92,7	72,0	83,5
ΗΠΑ	1.535	1.339	1.609	19,7	25,0	24,4	77,8	53,6	65,9
Ελβετία	657	715	819	5,3	6,9	7,6	123,5	103,3	107,9
Σύνολο κόσμου	718	665	695	12,0	11,2	10,1	59,9	59,6	68,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

δαπάνη κατοίκων που κυμαίνεται μεταξύ 6,6% (2005) και 5,5% (2004). Η δαπάνη αυτή θα πρέπει να σχετίζεται με την ταξιδιωτική κίνηση προς ορισμένες γειτονικές χώρες, π.χ. την Αλβανία και τη Βουλγαρία.

Κατά ταξίδι δαπάνη κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό

Οι αυξομειώσεις που σημείωσε η συνολική κατά ταξίδι δαπάνη στο εξωτερικό των κατοίκων

(2003: 718 ευρώ, 2004: 665 ευρώ, 2005: 695 ευρώ) οφείλονται στις αντίστοιχες εξελίξεις της κατά ταξίδι δαπάνης με προορισμό τόσο τις εντός όσο και τις εκτός της EE-15 χώρες (βλ. Πίνακα 11).

Η ταξιδιωτική δαπάνη με προορισμό τις χώρες-μέλη της EE-15 παρουσίασε ανοδική τάση και από 705 ευρώ το 2003 έφθασε τα 776 ευρώ το 2005. Ανάλογη τάση παρατηρήθηκε στην ταξιδιωτική δαπάνη με προορισμό τις χώρες-μέλη της ΟΝΕ. Από τις επιμέρους χώρες της ΕΕ, ανο-

δική τάση παρατηρήθηκε στην κατά ταξίδι δαπάνη για Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία, Αυστρία και Βέλγιο, ενώ αυξομειώσεις σημείωσε η δαπάνη για Ιταλία και Ήνωμένο Βασίλειο καθώς και στις μικρότερες αγορές.

Από τις εκτός της ΕΕ-15 χώρες, η κατά ταξίδι δαπάνη για την Αλβανία παρουσίασε έντονες αυξομειώσεις: από 621 ευρώ το 2003, μειώθηκε στα 535 ευρώ το 2004 και στη συνέχεια αυξήθηκε στα 600 ευρώ το 2005. Ανάλογες τάσεις παρατηρήθηκαν και στην κατά ταξίδι δαπάνη με προορισμό την ομάδα των νέων και υπό ένταξη κρατών της ΕΕ, καθώς και σε άλλες αγορές όπως η Τουρκία, οι ΗΠΑ και η Αίγυπτος. Αυξητική τάση παρατηρήθηκε στην κατά ταξίδι δαπάνη για Ρωσία και Ελβετία, ενώ μικρή επίδραση είχε η πτωτική τάση της ομάδας των "μη προσδιορισμένων" χωρών.

Μέση διάρκεια παραμονής κατά ταξίδι κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό

Η πτωτική τάση της μέσης διάρκειας παραμονής των κατοίκων στο εξωτερικό προήλθε κατά κύριο λόγο από τα ταξίδια με προορισμό τις εκτός της ΕΕ-15 χώρες και τις λοιπές "μη προσδιορισμένες" χώρες. Από τις επιμέρους χώρες σ' αυτή την ομάδα, η μέση διάρκεια παραμονής στην Αλβανία σημείωσε μεν οριακή κάμψη αλλά παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα (15-16 διανυκτερεύσεις). Υψηλή μέση διάρκεια παραμονής παρατηρείται και στα ταξίδια για την Κύπρο, τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Ουκρανία και τον Καναδά. Αντίθετα, ο μέσος κατά ταξίδι αριθμός διανυκτερεύσεων για ταξίδια προς τη Βουλγαρία και την Τουρκία παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα, παρά την αυξητική τάση που παρατηρήθηκε.

Σε σύγκριση με τις παραπάνω τάσεις, η μέση διάρκεια παραμονής για ταξίδια με προορισμό τις χώρες-μελή της ΕΕ-15 παρέμεινε σχετικά σταθερή (2003: 9,5 διανυκτερεύσεις, 2004: 9,6 διανυκτερεύσεις, 2005: 8,9 διανυκτερεύσεις). Η ίδια περίπτων τάση παρατηρήθηκε και στα ταξίδια με προορισμό τις χώρες της ΟΝΕ. Από τις επιμέρους χώρες της ΕΕ-15, πολύ υψηλή μέση διάρκεια παραμονής, με οριακή πτωτική τάση, παρατηρείται στα ταξίδια με προορισμό το Ήνωμένο Βασίλειο (από 21 σε 18,7 διανυκτερεύσεις), ενώ η μέση διάρκεια παραμονής στις περισσότερες άλλες χώρες κυμάνθηκε με οριακές μεταβολές σε επίπεδα γύρω από το μέσο όρο (με εξαίρεση τη Σουηδία, όπου η διάρκεια είναι υψηλή).

Δαπάνη κατά διανυκτέρευση κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό

Η δαπάνη κατά διανυκτέρευση των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό παρέμεινε αμετάβλητη τη διετία 2003-04 και στη συνέχεια παρουσίασε αξιόλογη άνοδο το 2005. Στη διαμόρφωση της παραπάνω τάσης συνέβαλαν δύο εξελίξεις: οι αυξομειώσεις της κατά διανυκτέρευση δαπάνης στις εκτός ΕΕ-15 χώρες (2003: 54,5 ευρώ, 2004: 50,7 ευρώ, 2005: 60,3 ευρώ) και η αυξητική πτορεία της σχετικής δαπάνης για ταξίδια στις χώρες της ΕΕ-15 (από 74,2 ευρώ σε 87,3 ευρώ). Ανοδική τάση είχε και η δαπάνη για ταξίδια στην ομάδα των χωρών-μελών της ΟΝΕ. Οριακή αυξητική επίδραση είχε επίσης και η κατά διανυκτέρευση δαπάνη στην ομάδα των "μη προσδιορισμένων" χωρών.

Η κατά διανυκτέρευση δαπάνη στην Αλβανία διαμορφώθηκε σε συγκριτικώς χαμηλά επίπεδα, παρουσιάζοντας οριακές αυξομειώσεις (2003: 40,7 ευρώ, 2004: 33,3 ευρώ, 2005: 40,8

Πίνακας 12

Δαπάνη κατά λόγο ταξιδιού

(Εκατ. ευρώ)

Λόγοι ταξιδιού	2003		2004		2005	
	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου
Μη κάτοικοι						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	7.150	75,3	7.699	74,4	8.586	77,8
Σπουδές/μαθήματα	256	2,7	238	2,3	298	2,7
Λόγοι υγείας	57	0,6	62	0,6	44	0,4
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	769	8,1	807	7,8	750	6,8
Άλλοι λόγοι	285	3,0	383	3,7	386	3,5
Σύνολο	8.517	89,7	9.189	88,8	10.065	91,2
Επαγγελματικοί λόγοι	978	10,3	1.159	11,2	971	8,8
Γενικό σύνολο	9.495	100,0	10.348	100,0	11.037	100,0
Κάτοικοι						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	404	18,9	548	23,7	746	26,8
Σπουδές/μαθήματα	214	10,0	185	8,0	203	7,3
Λόγοι υγείας	23	1,1	16	0,7	17	0,6
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	491	23,0	531	23,0	613	22,0
Άλλοι λόγοι	152	7,1	99	4,3	139	5,0
Σύνολο	1.282	60,0	1.379	59,7	1.713	61,5
Επαγγελματικοί λόγοι	854	40,0	931	40,3	1.072	38,5
Γενικό σύνολο	2.136	100,0	2.310	100,0	2.785	100,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

ευρώ). Ανάλογες εξελίξεις παρατηρήθηκαν στο μέγεθος αυτό και στις περισσότερες από τις χώρες προορισμού των κατοίκων, π.χ. την Τουρκία, τη Βουλγαρία, τη Ρωσία, την Αίγυπτο, τις ΗΠΑ και την Ελβετία. Αυξητική τάση παρουσίασε η κατά διανυκτέρευση δαπάνη στην Κύπρο.

Αναφορικά με την εξελίξη της κατά διανυκτέρευση δαπάνης στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15, ανο-

δική τάση παρατηρήθηκε για τη Γερμανία και την Ιταλία, ενώ οι περισσότερες άλλες χώρες σημείωσαν περιορισμένες διακυμάνσεις.

Δαπάνη ανά λόγο ταξιδιού

Ένα από τα κυριότερα στοιχεία που παράγει η ΕΣ είναι οι εκτιμήσεις δαπάνης ανά λόγο ταξιδιού (βλ. Πίνακα 12). Οι εκτιμήσεις αυτές είναι σημαντικές για την παρακολούθηση της ποιότη-

τας των στοιχείων καθώς και για την κατάρτιση των εθνικών λογαριασμών, ενώ χρησιμοποιούνται ευρέως κατά τη διμερή ανταλλαγή στοιχείων με άλλες χώρες στο πλαίσιο της σύγκρισης των συνολικών εκτιμήσεων. Η βασική κατηγοριοποίηση της δαπάνης είναι σε προσωπικούς και επαγγελματικούς λόγους, ενώ οι προσωπικοί λόγοι αναλύονται περαιτέρω σε "Αναψυχή", "Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς" κτλ.

Όσον αφορά τη δαπάνη των μη κατοίκων στην Ελλάδα, ο κύριος λόγος ταξιδιού είναι η "Αναψυχή" και ακολουθεί η "Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς" και οι "Σπουδές/μαθήματα". Μαζί με τη δαπάνη από ταξιδιά για "Λόγους υγείας" και τη δαπάνη που οι ταξιδιώτες κατέταξαν στην επιλογή "Άλλοι λόγοι", το ποσοστό της δαπάνης για προσωπικούς λόγους μεταβάλλεται ελάχιστα, από 89,7% το 2003 σε 88,8% το 2004 και 91,2% το 2005.

Όσον αφορά τις πληρωμές των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό, τα ποσοστά συμμετοχής των προσωπικών λόγων στη συνολική δαπάνη μεταβάλλονται οριακά, παραμένοντας σχετικά σταθερά την τριετία 2003-05 στο 60,0% περίπου. Τάση μεταβολής με αύξηση των ποσοστών διαγράφεται στην κατηγορία "Αναψυχή", η οποία όμως αντισταθμίζεται από μείωση σε όλους τους υπόλοιπους προσωπικούς λόγους και κυρίως των ποσοστών για "Σπουδές/μαθήματα" και δευτερευόντως για τους "Άλλους λόγους" και "Λόγους υγείας". Τέλος, η συμμετοχή στη συνολική δαπάνη των ταξιδιών για "Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς" παρουσίασε μικρή κάμψη το 2005 σε σχέση με τη διετία 2003-04.

Οι εξελίξεις στις επιμέρους κατηγορίες της δαπάνης των κατοίκων πρέπει να αποτελέσουν

αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης, γιατί ειδικά στην περίπτωση των δαπανών για σπουδές τα στοιχεία δεν φαίνεται να συσχετίζονται επαρκώς με τα στοιχεία για την εξελίξη του αριθμού των κατοίκων που σπουδάζουν στο εξωτερικό. Είναι πιθανό οι εκτιμήσεις της δαπάνης στο εξωτερικό να μην καλύπτουν τα εμβάσματα που αποστέλλονται μέσω τραπεζικών εντολών ή καταθέσεων και αφορούν δίδακτρα, κόστος διαμονής και νοσήλια σε νοσοκομεία και κλινικές. Έτσι, θα πρέπει να συμπληρώνονται με στοιχεία από διάφορους φορείς στην Ελλάδα, π.χ. το ΙΚΑ και άλλα ασφαλιστικά ταμεία για τα νοσήλια, και να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικής έρευνας για τις σπουδές στο εξωτερικό.

Ταξιδιωτική δαπάνη μη κατοίκων ανά λόγο ταξιδιού

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρατηρείται σχετική σταθερότητα στην κατανομή της ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά λόγο ταξιδιού: Η συμμετοχή των ταξιδιών για προσωπικούς λόγους κυμάνθηκε γύρω στο 90% και η δαπάνη για επαγγελματικά ταξίδια γύρω στο 10%. Από τα ταξίδια για προσωπικούς λόγους, τη μεγαλύτερη συμμετοχή (74%-78%) είχαν τα ταξίδια αναψυχής και ακολουθεί η επίσκεψη σε συγγενείς (γύρω στο 8%).

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η κατά ταξίδι δαπάνη των μη κατοίκων στην Ελλάδα παρουσίασε ανοδική τάση την περίοδο 2003-05. Η εξελίξη αυτή αντικατοπτρίζει την ανοδική τάση της κατά ταξίδι δαπάνης για προσωπικούς λόγους (2003: 744 ευρώ, 2004: 768 ευρώ, 2005: 774 ευρώ), ενώ αντίθετα η δαπάνη για επαγγελματικούς λόγους σημείωσε αυξομειώσεις. Οι παραπάνω τάσεις οφείλονται σχεδόν αποκλειστικά

Πίνακας 13

Συμπληρωματικοί δείκτες για μη κατοίκους κατά λόγο ταξιδιού

Λόγοι ταξιδιού	Δαπάνη κατά ταξίδι (ευρώ)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	729	767	769	67,1	71,8	72,0	10,8	10,6	10,6
Σπουδές/μαθήματα	1392	1215	1269	48,0	38,2	40,8	28,9	31,8	31,1
Λόγοι υγείας	598	662	702	62,1	71,2	77,5	9,6	9,2	9,0
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	767	774	797	46,8	51,1	54,4	16,4	15,1	14,6
Άλλοι λόγοι	805	643	652	58,7	61,2	62,3	13,7	10,5	10,4
Σύνολο	744	768	774	63,5	67,4	68,4	11,7	11,4	11,3
Επαγγελματικοί λόγοι	524	561	528	93,9	83,7	86,8	5,5	6,7	6,0
Γενικό σύνολο	714	738	744	65,7	68,9	69,7	10,8	10,7	10,6

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

στην άνοδο της κατά διανυκτέρευση δαπάνης για προσωπικούς λόγους, ενώ η μέση διάρκεια παραμονής γι' αυτούς τους λόγους στην Ελλάδα παρέμεινε ουσιαστικά στάσιμη και κυμάνθηκε μεταξύ 11,3 καί 11,7 διανυκτερεύσεων. Επισημαίνεται σχετικά ότι η μέση κατά ταξίδι δαπάνη για επαγγελματικούς λόγους κυμαίνεται σε επίπεδα περίπου 25% χαμηλότερα σε σύγκριση με τη δαπάνη για προσωπικούς λόγους εξαιτίας της μικρής μέσης διάρκειας παραμονής, ενώ η κατά διανυκτέρευση δαπάνη είναι σημαντικά μεγαλύτερη.

Από τις επιμέρους χώρες κατοικίας των εισερχόμενων ταξιδιωτών, οι εισπράξεις από τα ταξίδια για προσωπικούς λόγους συμμετείχαν με ποσοστά μεταξύ 90-97% στις περισσότερες χώρες. Ως υποκατηγορία των προσωπικών λόγων η "επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς" αναφέρεται σε όλες τις χώρες, με σχετικά αυξημένα ποσοστά (10% έως 14%) στη Γερμανία και τη Σουηδία, χώρες παραμονής Ελλήνων μεταναστών. Τα ποσοστά συμμετοχής των ταξιδιών

για προσωπικούς λόγους είναι χαμηλότερα στις εκτός ΕΕ-15 χώρες. Αυξημένα ποσοστά συμμετοχής για ταξίδια με κύριο λόγο την επίσκεψη συγγενών στην Ελλάδα προκύπτουν για τη δαπάνη με προελευση της ΗΠΑ, τον Καναδά, την Κύπρο, αλλά και την Αλβανία και τη Ρουμανία.

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 14, η μέση διάρκεια παραμονής των ταξιδιωτών για προσωπικούς λόγους και με προελευση τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 παρέμεινε σταθερή στις 11-12 ημέρες. Ιδιαίτερα υψηλή διαμορφώθηκε η μέση διάρκεια παραμονής για προσωπικούς λόγους των ταξιδιωτών από τη Γερμανία, που αυξήθηκε από 13,6 διανυκτερεύσεις το 2003 σε 14,2 και 14,0 αντίστοιχα το 2004 και το 2005, εξέλιξη που προήλθε κυρίως από την υποκατηγορία επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς στην Ελλάδα (19,5 έως 21,3 διανυκτερεύσεις). Από τις υπόλοιπες χώρες, υψηλή μέση διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα είχαν χώρες με μεγάλο πληθυσμό ελληνικής καταγωγής,

Πίνακας 14

Συμπληρωματικοί δείκτες για ταξιδιώτες—μη κατοίκους προερχόμενους από τις χώρες της ΕΕ-15, τη Γερμανία, την Κύπρο και την Αλβανία, κατά λόγο ταξιδιού

Λόγοι ταξιδιού	Δαπάνη κατά ταξιδίου (ευρώ)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Σύνολο ΕΕ-15									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	742	785	787	66,4	70,8	70,0	11,2	11,1	11,2
Σπουδές/μαθήματα	1.403	724	834	82,9	55,0	47,5	16,9	13,2	17,6
Λόγοι υγείας	936	1.112	1.057	64,6	82,9	82,2	14,5	13,4	12,9
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	858	830	836	47,4	50,3	53,0	18,1	16,5	15,8
Άλλοι λόγοι	789	744	832	51,6	56,5	58,5	15,3	13,2	14,2
Σύνολο	757	787	793	64,3	68,2	68,0	11,8	11,5	11,7
Επαγγελματικοί λόγοι	625	707	673	90,1	83,8	92,3	6,9	8,4	7,3
Γενικό σύνολο	749	781	785	65,2	69,1	69,0	11,5	11,3	11,4
Γερμανία									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	743	794	780	58,0	57,7	57,0	12,8	13,8	13,7
Σπουδές/μαθήματα	2.768	700	811	153,8	46,6	45,9	18,0	15,0	17,7
Λόγοι υγείας	981	884	880	68,0	63,1	58,7	14,4	14,0	15,0
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	1.037	1.052	1.013	48,7	51,5	52,0	21,3	20,4	19,5
Άλλοι λόγοι	1.007	816	933	60,5	55,0	50,6	16,6	14,8	18,4
Σύνολο	805	821	806	57,8	56,6	56,0	13,9	14,5	14,4
Επαγγελματικοί λόγοι	616	862	718	82,6	89,6	102,5	7,5	9,6	7,0
Γενικό σύνολο	795	823	801	58,5	58,0	57,1	13,6	14,2	14,0
Κύπρος									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	668	744	692	90,8	96,2	93,0	7,4	7,7	7,5
Σπουδές/μαθήματα	1.456	1.769	1.613	35,0	34,6	35,4	41,6	51,1	45,6
Λόγοι υγείας	633	602	809	78,6	66,4	68,0	8,1	9,1	11,9
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	583	661	707	55,8	58,8	73,1	10,4	11,2	9,7
Άλλοι λόγοι	973	722	635	98,7	87,0	86,9	9,9	8,3	7,3
Σύνολο	859	916	932	50,6	53,1	51,8	17,0	17,3	18,0
Επαγγελματικοί λόγοι	766	726	731	165,3	129,6	91,3	4,6	5,6	8,0
Γενικό σύνολο	841	880	897	57,3	58,5	55,3	14,7	15,0	16,2
Αλβανία									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	444	341	716	68,4	73,8	99,8	6,5	4,6	7,2
Σπουδές/μαθήματα	456	355	—	11,2	19,3	—	40,8	18,4	—
Λόγοι υγείας	269	218	152	52,8	54,9	31,1	5,1	4,0	4,9
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	245	233	192	38,8	36,9	37,5	6,3	6,3	5,1
Άλλοι λόγοι	463	372	324	75,6	89,9	78,1	6,1	4,1	4,2
Σύνολο	318	290	303	48,8	54,3	62,7	6,5	5,3	4,8
Επαγγελματικοί λόγοι	607	331	348	128,1	77,2	107,1	4,7	4,3	3,3
Γενικό σύνολο	481	310	322	87,2	64,3	77,5	5,5	4,8	4,2

—: Μη διαθέσιμη εκτίμηση λόγω μικρού δείγματος.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία, ή χώρες καταγωγής αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται μόνιμα στη χώρα μας, π.χ. η Ρουμανία, η Πολωνία και η Ρωσία. Η πολύ υψηλή μέση διάρκεια παραμονής των κατοίκων Κύπρου φαίνεται ότι προέρχεται από τους σπουδαστές, των οποίων η μέση διάρκεια παραμονής είναι 40-50 διανυκτερεύσεις. Τα στοιχεία των ταξιδιωτών με προέλευση την Αλβανία είναι αξιοσημείωτα: 71%, 53% και 46%, τα έτη 2003, 2004 και 2005 αντίστοιχα, της συνολικής δαπάνης είναι για επαγγελματικούς λόγους, ενώ η επίσκεψη σε συγγενείς κυμαίνεται μεταξύ 10% και 16% του συνόλου. Η μέση διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα κυμαίνεται μεταξύ 3,3 και 4,7 διανυκτερεύσεων στην περίπτωση των επισκεπτών για επαγγελματικούς λόγους, ενώ η παραμονή των επισκεπτών για προσωπικούς λόγους είναι λίγο υψηλότερη (4,8-6,5 διανυκτερεύσεις).

Ταξιδιωτική δαπάνη κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό ανά λόγο ταξιδιού

Η κατανομή της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό ανά λόγο ταξιδιού είναι πιο ισομερής, δεδομένου ότι η συμμετοχή των προσωπικών λόγων κυμαίνεται γύρω στο 60% και των επαγγελματικών λόγων γύρω στο 40% στα τρία χρόνια που διεξάγεται η ΕΣ (βλ. Πίνακα 12). Από τις υποκατηγορίες των ταξιδιών για προσωπικούς λόγους, ανοδική τάση παρατηρείται στους λόγους αναψυχής (2003: 19%, 2004: 24%, 2005: 27%). Αντίθετα, η συμμετοχή της δαπάνης για επίσκεψη σε συγγενείς παρέμεινε αμετάβλητη (22% έως 23%), ενώ το μερίδιο των ταξιδιών για λόγους σπουδών παρουσίασε μικρή κάμψη, από 10% σε 7%. Αξιοσημείωτη είναι η πολύ χαμηλή συμμετοχή

των δαπανών για ταξίδια για λόγους υγείας (0,6%-1%).

Ως προς τις χώρες προορισμού των κατοίκων Ελλάδος που ταξιδεύουν στο εξωτερικό, τα ταξίδια για προσωπικούς λόγους συμμετείχαν με ποσοστά 20%, 23% και 28% το 2003, 2004 και 2005 αντίστοιχα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 (βλ. Πίνακα 15). Από τις επιμέρους χώρες-μέλη της ΕΕ-15 παρατηρείται σημαντική διασπορά στα σχετικά ποσοστά συμμετοχής. Χαμηλή διασπορά παρουσίασαν τα ταξίδια για το Ήνωμένο Βασίλειο, γεγονός που αντικατοπτρίζει την πολύ υψηλή συμμετοχή της δαπάνης για λόγους σπουδών η οποία όμως έχει πτωτική τάση (2003: 49%, 2004: 39%, 2005: 36%), ενώ σχετικώς υψηλά ποσοστά συμμετοχής για ταξίδια σπουδών παρατηρείται και στην περίπτωση της Ιταλίας (11% έως 16%).

Από τις λοιπές υποκατηγορίες των προσωπικών λόγων για ταξίδια στις χώρες της ΕΕ-15, επισημαίνεται η αυξημένη συμμετοχή των επισκέψεων σε συγγενείς στη Γερμανία (16%-22%), το Ήνωμένο Βασίλειο (11%-14%) και το Βέλγιο (10%-12%). Από τις εκτός ΕΕ-15 χώρες, αυξημένα ποσοστά συμμετοχής στα ταξίδια για προσωπικούς λόγους παρατηρούνται στην Αλβανία και την Κύπρο, εξαιτίας του σημαντικού μεριδίου των επισκέψεων σε συγγενείς (60%-70% για την Αλβανία, 30%-38% για την Κύπρο). Στις υπόλοιπες χώρες παρατηρείται διασπορά στα σχετικά ποσοστά. Αξιοσημείωτη είναι η ανοδική τάση της συμμετοχής των προσωπικών λόγων για ταξίδια στην Τουρκία, που οφείλεται αποκλειστικά στα ταξίδια αναψυχής. Η δαπάνη για ταξίδια με σκοπό την επίσκεψη συγγενών εμφανίζεται αυξημένη στις περιπτώσεις των ΗΠΑ και της Ρωσίας, ενώ στα ταξίδια για τη Ρουμανία οι λόγοι

Πίνακας 15

Δαπάνη κατοίκων κατά λόγο ταξιδιού σε επιλεγμένους προορισμούς

(Εκατ. ευρώ)

Λόγοι ταξιδιού	2003		2004		2005	
	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου
Σύνολο ΕΕ-15						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	211	20,6	251	23,1	353	28,7
Σπουδές/μαθήματα	189	18,4	163	15,0	159	12,9
Λόγοι υγείας	7	0,7	4	0,4	4	0,3
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	109	10,6	122	11,2	116	9,4
Άλλοι λόγοι	21	2,0	24	2,2	21	1,7
Σύνολο	537	52,3	563	51,9	651	53,0
Επαγγελματικοί λόγοι	490	47,8	522	48,1	578	47,0
Γενικό σύνολο	1.026	100,0	1.085	100,0	1.229	100,0
Βέλγιο						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	7	17,9	5	12,6	8	16,4
Σπουδές/μαθήματα	–	–	2	4,5	–	–
Λόγοι υγείας	–	–	1	2,9	–	–
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	4	11,1	5	12,3	5	10,1
Άλλοι λόγοι	2	4,2	1	1,9	1	2,6
Σύνολο	14	38,2	14	32,9	18	35,4
Επαγγελματικοί λόγοι	23	61,6	29	67,1	33	64,6
Γενικό σύνολο	37	100,0	43	100,0	51	100,0
Γερμανία						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	24	11,5	37	15,4	52	18,9
Σπουδές/μαθήματα	6	2,8	9	3,5	8	3,1
Λόγοι υγείας	2	0,8	1	0,5	2	0,8
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	46	21,8	39	16,2	43	15,6
Άλλοι λόγοι	4	1,7	4	1,5	5	1,9
Σύνολο	81	38,6	90	37,2	110	40,2
Επαγγελματικοί λόγοι	130	61,4	153	62,8	164	59,7
Γενικό σύνολο	211	100,0	243	100,0	274	100,0
Ηνωμένο Βασίλειο						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	30	11,3	50	18,0	54	20,7
Σπουδές/μαθήματα	130	49,5	110	39,4	94	35,9
Λόγοι υγείας	4	1,5	0	0,0	0	0,0
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	32	12,3	38	13,6	29	11,0
Άλλοι λόγοι	4	1,6	4	1,6	4	1,5
Σύνολο	199	76,1	203	72,8	182	69,5
Επαγγελματικοί λόγοι	63	23,9	76	27,1	80	30,5
Γενικό σύνολο	262	100,0	279	100,0	262	100,0

–: Μη διαθέσιμη εκτίμηση λόγω μικρού δείγματος.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας 15 (συνέχεια)

Δαπάνη κατοίκων κατά λόγο ταξιδιού σε επιλεγμένους προορισμούς
(Εκατ. ευρώ)

Λόγοι ταξιδιού	2003		2004		2005	
	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου
Ιταλία						
Προσωπικοί λόγοι						
Αναψυχή	60	24,6	57	25,9	97	37,7
Σπουδές/μαθήματα	38	15,6	32	14,3	29	11,3
Λόγοι υγείας	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	14	5,6	15	7,0	16	6,2
Άλλοι λόγοι	2	1,0	5	2,4	2	0,6
Σύνολο	114	47,0	110	49,8	145	56,1
Επαγγελματικοί λόγοι	128	53,0	111	50,2	113	43,9
Γενικό σύνολο	242	100,0	221	100,0	258	100,0
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.						

Πίνακας 16

Συμπληρωματικοί δείκτες για κατοίκους κατά λόγο ταξιδιού

Λόγοι ταξιδιού	Δαπάνη κατά ταξίδι (ευρώ)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	627	506	540	101,7	90,8	107,8	6,2	5,6	5,0
Σπουδές/μαθήματα	2.034	1.515	1.807	35,5	30,2	37,9	57,3	50,1	47,7
Λόγοι υγείας	843	671	644	61,2	38,9	52,7	13,8	17,2	12,2
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	583	582	585	36,7	37,5	43,0	15,9	15,5	13,6
Άλλοι λόγοι	602	667	652	45,5	46,3	49,9	13,2	14,4	13,1
Σύνολο	686	602	617	47,4	47,7	58,0	14,5	12,6	10,6
Επαγγελματικοί λόγοι	773	785	869	98,9	94,3	96,4	7,8	8,3	9,0
Γενικό σύνολο	718	665	695	59,9	59,6	68,5	12,0	11,2	10,1
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.									

σπουδών παρουσιάζουν συμμετοχή που από 15% το 2003 διαμορφώνεται στο 8,5% το 2005.

Οι αυξομειώσεις της μέσης κατά ταξίδι δαπάνης στο εξωτερικό των κατοίκων Ελλάδος οφείλονται στις αντίστοιχες τάσεις στην κατά ταξίδι

δαπάνη για προσωπικούς λόγους, ενώ η δαπάνη για επαγγελματικούς λόγους παρουσιάζει ανοδική τάση (βλ. Πίνακα 16).

Οι εξελίξεις στην κατά ταξίδι δαπάνη είναι αποτέλεσμα της πτωτικής πορείας της μέσης

Πίνακας 17

Συμπληρωματικοί δείκτες για κατοίκους, κατά λόγο ταξιδιού για επιλεγμένους προορισμούς

Λόγοι ταξιδιού	Δαπάνη κατά ταξιδιού (ευρώ)			Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			Μέση διάρκεια παραμονής (ημέρες)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Σύνολο χωρών-μελών ΕΕ-15									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	654	720	739	114,9	110,2	121,0	5,7	6,5	6,1
Σπουδές/μαθήματα	2.125	1.563	1.866	36,1	30,9	36,9	58,9	50,6	50,6
Λόγοι υγείας	1.204	887	979	89,2	53,6	95,2	13,5	16,6	10,3
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	620	677	730	45,4	51,4	54,7	13,7	13,2	13,3
Άλλοι λόγοι	576	554	452	71,5	87,1	99,3	8,1	6,4	4,6
Σύνολο	853	829	845	54,6	54,9	68,1	15,6	15,1	12,4
Επαγγελματικοί λόγοι	593	630	710	122,5	125,9	128,3	4,8	5,0	5,5
Γενικό σύνολο	705	719	776	74,2	75,3	87,4	9,5	9,6	8,9
Ηνωμένο Βασίλειο									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	682	837	816	114,5	102,4	114,7	6,0	8,2	7,1
Σπουδές/μαθήματα	2.399	1.655	2.036	39,4	32,1	36,2	60,9	51,5	56,2
Λόγοι υγείας	1.538	—	—	95,9	—	—	16,1	—	—
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	667	753	778	69,6	75,9	79,5	9,6	9,9	9,8
Άλλοι λόγοι	689	578	706	53,3	54,6	192,6	12,9	10,6	3,7
Σύνολο	1.293	1.098	1.162	48,3	45,1	52,6	26,8	24,3	22,1
Επαγγελματικοί λόγοι	901	899	1.070	109,6	101,5	92,8	8,2	8,9	11,5
Γενικό σύνολο	1.171	1.036	1.132	55,7	53,1	60,6	21,0	19,5	18,7
Ιταλία									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	656	756	768	127,4	144,5	157,3	5,2	5,2	4,9
Σπουδές/μαθήματα	1.817	1.409	1.594	31,4	28,9	36,5	57,8	48,8	43,6
Λόγοι υγείας	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	533	660	646	62,5	64,6	65,6	8,5	10,2	9,8
Άλλοι λόγοι	340	567	154	144,7	86,4	101,3	2,4	6,6	1,5
Σύνολο	787	837	802	59,8	61,4	86,1	13,2	13,6	9,3
Επαγγελματικοί λόγοι	493	458	479	153,1	144,3	135,7	3,2	3,2	3,5
Γενικό σύνολο	598	592	618	88,3	86,3	102,5	6,8	6,9	6,0
Αλβανία									
Προσωπικοί λόγοι									
Αναψυχή	594	323	729	33,7	19,0	52,7	17,6	17,0	13,9
Σπουδές/μαθήματα	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Λόγοι υγείας	792	490	947	50,2	26,9	49,4	15,8	18,2	19,2
Επίσκεψη σε οικογένεια/συγγενείς	584	512	535	36,7	32,8	40,6	15,9	15,6	13,2
Άλλοι λόγοι	646	534	584	46,1	44,4	44,9	14,0	12,0	13,0
Σύνολο	604	503	549	39,0	32,8	41,6	15,5	15,3	13,2
Επαγγελματικοί λόγοι	763	784	1.221	56,2	36,5	37,3	13,6	21,5	32,7
Γενικό σύνολο	621	535	600	40,7	33,3	40,8	15,3	16,0	14,7

—: Μη διαθέσιμη εκτίμηση λόγω μικρού δείγματος.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας 18

Δαπάνη κατά τύπο συνοριακού σταθμού

(Εκατ. ευρώ)

Τύπος συνοριακού σταθμού	2003		2004		2005	
	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου	Δαπάνη	Ποσοστό % επί του συνόλου
Μη κάτοικοι						
Οδικοί συνοριακοί σταθμοί	817	8,6	859	8,3	982	8,9
Αεροδρόμια	7.719	81,3	8.672	83,8	9.095	82,4
Λιμάνια	931	9,8	786	7,6	927	8,4
Σιδηροδρομοί	28	0,3	31	0,3	33	0,3
Σύνολο χώρας	9.495	100,0	10.348	100,0	11.037	100,0
Κάτοικοι						
Οδικοί συνοριακοί σταθμοί	568	26,6	573	24,8	705	25,3
Αεροδρόμια	1.215	56,9	1.398	60,5	1.699	61,0
Λιμάνια	342	16	330	14,3	368	13,2
Σιδηροδρομοί	11	0,5	9	0,4	14	0,5
Σύνολο χώρας	2.136	100,0	2.310	100,0	2.785*	100,0

* Βλ. σημείωση 3 στον Πίνακα 3.
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

διάρκειας παραμονής των κατοίκων στο εξωτερικό και των εξελίξεων στη δαπάνη κατά διανυκτέρευση: στασιμότητα τη διετία 2003-04 και σημαντική αύξηση το 2005. Η δαπάνη ανά διανυκτέρευση για ταξίδια για προσωπικούς λόγους παρέμεινε στάσιμη τη διετία 2003-04 και αυξήθηκε το 2005. Η αντίστοιχη δαπάνη για επαγγελματικά ταξίδια παρουσίασε οριακές αυξομειώσεις, διαμορφώθηκε όμως σε επίπεδα σχεδόν διπλάσια της δαπάνης για προσωπικούς λόγους.

Αναφορικά με την εξέλιξη των σχετικών μεγεθών στις επιμέρους χώρες δεν παρατηρούνται αξιόλογες διαφορές στο ύψος και την εξέλιξη της μέσης διάρκειας παραμονής στο εξωτερικό. Η σχετικά υψηλή μέση διάρκεια παραμονής σε

ορισμένες χώρες προορισμού (βλ. Πίνακα 17) σχετίζεται με ειδικούς λόγους, όπως τα ταξίδια για λόγους σπουδών (Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Ρουμανία) ή για επισκέψεις σε συγγενείς (Γερμανία, Αλβανία και ΗΠΑ).

Δαπάνη ανά τύπο συνοριακού σταθμού

Στην παρακολούθηση της ποιότητας των εκτιμήσεων που παράγει η ΕΣ συμβάλλουν και οι εκτιμήσεις της δαπάνης κατά τύπο συνοριακού σταθμού (αεροδρόμια, λιμάνια κτλ.), της δαπάνης δηλαδή των ταξιδιωτών που χρησιμοποιήσαν το αντίστοιχο μέσο μεταφοράς κατά την αναχώρηση (μη κάτοικοι) ή άφιξή τους στη χώρα (επιστροφή των κατοίκων Ελλάδος από ταξίδι στο εξωτερικό) (βλ. Πίνακα 18).

Κατά την τριετία 2003-05 η κατανομή των εισπράξεων από μη κατοίκους ανά τύπο συνοριακού σταθμού παρουσιάζει αξιοσημείωτη σταθερότητα. Όσον αφορά τα αεροδρόμια, η συμμετοχή τους στις συνολικές εισπράξεις (στη συνολική δαπάνη) όλων των τύπων συνοριακών σταθμών ήταν 81,3% το 2003, 83,8% το 2004 (η αύξηση αυτή κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2003 ίσως οφείλεται στην επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων) και 82,4% το 2005. Η συμμετοχή των οδικών συνοριακών σταθμών ήταν 8,6% το 2003, 8,3% το 2004 και 8,9% το 2005, η συμμετοχή των λιμανιών ήταν 9,8% το 2003, 7,6% το 2004 και 8,4% το 2005 (παρατηρείται ότι συσχετίζεται με τη μεταβολή στα αεροδρόμια) και τέλος η συμμετοχή των σιδηροδρομικών γραμμών ήταν πολύ περιορισμένη και σταθερά 0,3% και τα τρία έτη.

Οριακές τάσεις μεταβολής παρουσιάζει η κατανομή των πληρωμών από κατοίκους Ελλάδος. Η συμμετοχή των αεροδρομίων στη συνολική δαπάνη όλων των τύπων συνοριακών σταθμών παρουσιάζει μια μικρή άνοδο, καθώς ήταν 56,9% το 2003, 60,5% το 2004 και 61,0% το 2005. Η άνοδος αυτή συνδυάζεται με σταθερή κάμψη της συμμετοχής των λιμανιών, η οποία ήταν 16,0% το 2003, 14,3% το 2004 και 13,2% το 2005, και με μικρότερη μείωση της συμμετοχής των οδικών συνοριακών σταθμών που από 26,6% το 2003 κυμαίνεται μεταξύ 24,8% το 2004 και 25,3% το 2005 (αυτά τα υψηλά ποσοστά δαπάνης οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο συνοριακό σταθμό της Κακκαβιάς στα σύνορα με την Αλβανία). Τέλος, η συμμετοχή των σιδηροδρόμων δεν παρουσιάσει αξιοσημείωτη μεταβολή και κυμάνθηκε μεταξύ 0,4% και 0,5%.

Οργανωμένα ταξίδια (πακέτα ταξιδιού)

Η παραγωγή αξιόπιστων στοιχείων για τη συμβολή των οργανωμένων ταξιδιών (πακέτα ταξιδιού – package tours) στην εξέλιξη των ταξιδιωτικών μεγεθών στην Ελλάδα ήταν ένας από τους βασικούς στόχους της ΕΣ. Για πρώτη φορά στον υπολογισμό της συνολικής ταξιδιωτικής δαπάνης για την κατάρτιση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, επιχειρήθηκε εκτίμηση και της τεκμαρτής δαπάνης (imputed expenditure, βλ. Πίνακα 19), η οποία περιλαμβάνει το κόστος των υπηρεσιών που έχουν παρασχεθεί στην Ελλάδα (π.χ. δαπάνη καταλύματος και διατροφής, κόστος μεταφοράς από και προς αερολιμένα, υπηρεσίες αρχηγού/συνοδού (tour leader), αλλά έχουν πληρωθεί από τον μη κάτοικο ταξιδιώτη στο εξωτερικό και περιλαμβάνονται στο συνολικό κόστος του πακέτου που έχει δηλωθεί στην ΕΣ. Για τους κατοίκους που ταξιδεύουν στο εξωτερικό με πακέτο, η τεκμαρτή δαπάνη αφορά βεβαίως το κόστος για υπηρεσίες που έχουν παρασχεθεί στο εξωτερικό αλλά έχουν πληρωθεί στην Ελλάδα.

Αναφορικά με την ταξιδιωτική δαπάνη των μη κατοίκων παρατηρούνται τα εξής:

Τα πακέτα ταξιδιού αντιπροσώπευαν ποσοστό γύρω στο 1/3 επί της συνολικής ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα την περίοδο 2003-05. Σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό παρατηρείται, όπως είναι εύλογο, στην ταξιδιωτική δαπάνη από τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 σε σύγκριση με τις εκτός ΕΕ χώρες (βλ. Πίνακα 20).

Τα ποσοστά συμμετοχής των περισσότερων επιμέρους χωρών της ΕΕ-15 κυμαίνονται με οριακές

Πίνακας 19
Ταξιδιώτες με πακέτο ταξιδιού

Δείκτες	Μη κάτοικοι			Κάτοικοι		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
<i>Κίνηση και δαπάνη</i>						
% συνολικής κίνησης	29,0	28,6	25,5	8,3	8,3	12,7
% κίνησης για λόγο ταξιδιού αναψυχή	39,3	40,0	33,9	38,3	26,6	31,5
% συνολικής δαπάνης	36,1	36,9	31,1	12,1	11,0	14,7
% δαπάνης για λόγο ταξιδιού αναψυχή	47,9	49,6	40,0	63,8	46,2	48,0
<i>Διάρκεια παραμονής (ημέρες)</i>						
Ταξιδιώτων με πακέτο	10,1	9,7	9,9	5,8	5,6	5,0
Μεμονωμένων ταξιδιώτων	11,2	11,1	10,9	12,6	11,7	10,0
<i>Δαπάνη ανά διανυκτέρευση (ευρώ)</i>						
Ταξιδιώτων με πακέτο	87,8	98,0	91,5	180,1	156,7	164,1
– Τεκμαρτή δαπάνη	48,5	56,1	55,5	84,1	73,8	78,6
– Λοιπή δαπάνη	39,3	41,9	36,0	96,0	82,9	85,5
Μεμονωμένων ταξιδιώτων	57,5	58,7	63,0	54,6	55,2	69,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας 20
Εκατοστιαία συμμετοχή πακέτων ταξιδιού στη συνολική δαπάνη μη κατοίκων στην Ελλάδα

	2003	2004	2005
ΕΕ-15	42	45	37
Χώρες εκτός ΕΕ-15	24	23	19

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

διαφορές γύρω από το μέσο όρο, με εξαίρεση τη δαπάνη από το Ηνωμένο Βασίλειο που διαμορφώνεται σε υψηλότερα επίπεδα (46%-55%).

Η κατά ταξίδι δαπάνη για τους μη κατοίκους που διακινήθηκαν με πακέτο ταξιδιού είναι σημαντικά μεγαλύτερη (2003: 38%, 2004: 46%, 2005: 32%) σε σύγκριση με την αντίστοιχη δαπάνη των μεμονωμένων ταξιδιώτων. Η τάση αυτή οφείλεται στη δαπάνη κατά διανυκτέρευση, επειδή η μέση διάρκεια παραμονής κινή-

θηκε αντίστροφα: 11 περίπου διανυκτερεύσεις για τους μεμονωμένους ταξιδιώτες έναντι 10 για τα πακέτα ταξιδιού. Ειδικότερα, η μέση δαπάνη κατά διανυκτέρευση για τους ταξιδιώτες με πακέτο παρουσίασε σημαντική άνοδο την περίοδο 2003-04, προφανώς λόγω Ολυμπιακών Αγώνων, και στη συνέχεια μικρή πτώση το 2005. Τα επίπεδα είναι αισθητά αυξημένα σε σύγκριση με την κατά διανυκτέρευση δαπάνη των μεμονωμένων ταξιδιώτων (2003: 53%, 2004: 67%, 2005: 45%).

Επισημαίνεται ότι η τεκμαρτή δαπάνη, όπως έχει υπολογιστεί, παρουσιάζει αυξητική τάση ως προς τη συμβολή της στη διαμόρφωση της κατά διανυκτέρευση δαπάνης και αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος αυτής (55%-61%).

Για την ποιοτική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της ΕΣ ως προς το θέμα των οργανωμένων ταξιδιών, στο Παράρτημα 4 παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία κατά αεροδρόμιο (τα κυριότερα είναι των Αθηνών, του Ηρακλείου, της Ρόδου και της Κέρκυρας) και κατά χώρα κατοικίας των ταξιδιωτών (οι κυριότερες είναι η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία). Παρατηρείται αξιοσημείωτη σταθερότητα και σχετικά μικρή διασπορά στα στοιχεία της κατά ταξίδι και κατά διανυκτέρευση δαπάνης και της μέσης διάρκειας παραμονής τόσο στα επιμέρους αεροδρόμια του δείγματος όσο και στις χώρες προέλευσης.

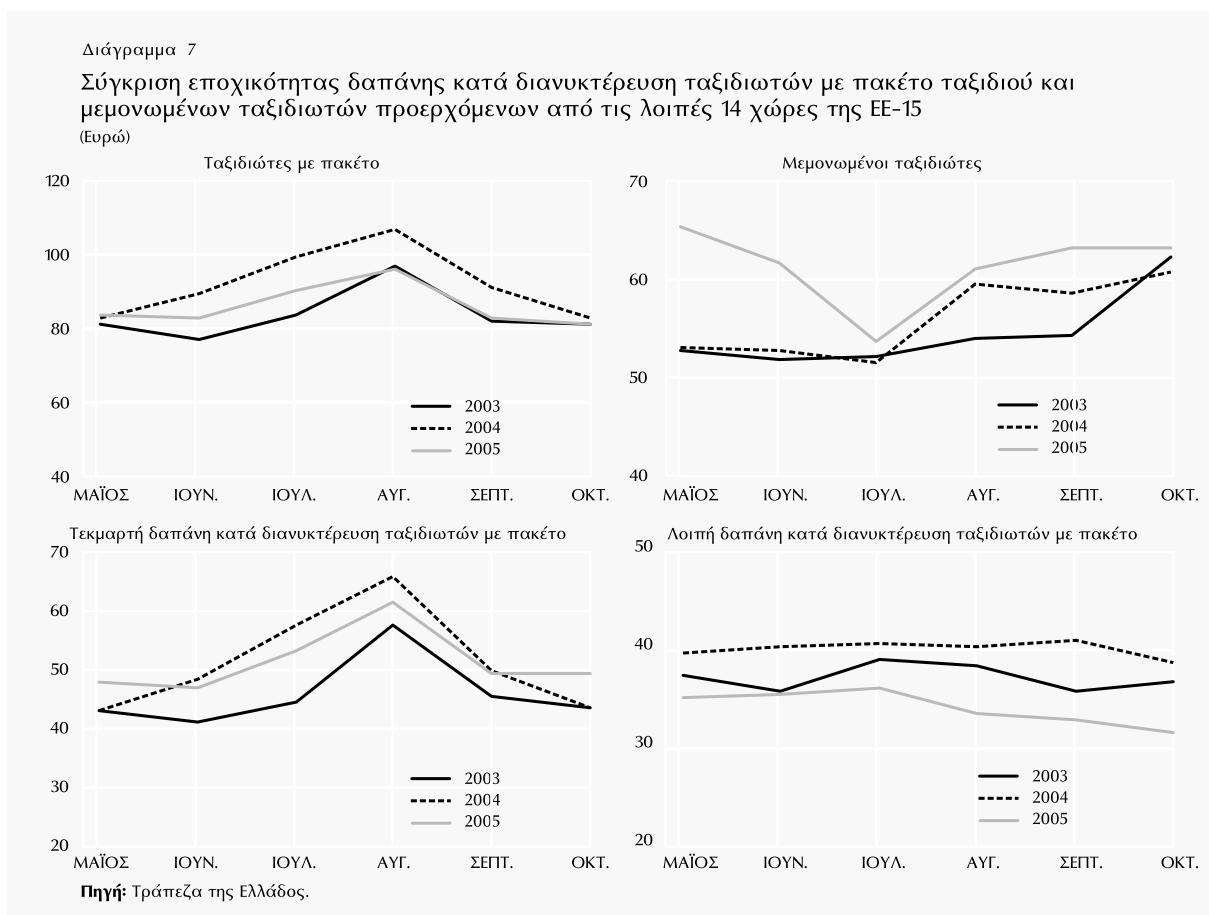
Αναφορικά με την ταξιδιωτική δαπάνη των κατοίκων παρατηρούνται τα εξής:

Η συμμετοχή της δαπάνης για οργανωμένα ταξίδια στη συνολική δαπάνη κατοίκων για ταξίδια στο εξωτερικό διαμορφώθηκε σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα, 12%-15%. Αξιοσημείωτη είναι η άνοδος του σχετικού ποσοστού την περίοδο 2004-05, αλλά δεν είναι γνωστό αν αποτελεί μέρος μιας μονιμότερης τάσης. Παρά την πολύ μικρότερη μέση διάρκεια παραμονής στο εξωτερικό (5-6 διανυκτερεύσεις για τους ταξιδιώτες με πακέτο, έναντι 10-13 διανυκτερεύσεις για τους μεμονωμένους), η κατά ταξίδι δαπάνη για τους ταξιδιώτες με πακέτο είναι συγκριτικά ιδιαίτερα αυξημένη, γεγονός που δύσκολα μπορεί να ερμηνευθεί με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα.

Ανάλυση εποχικότητας δαπάνης μη κατοίκων ταξιδιωτών με πακέτο

Για τις 14 χώρες της ΕΕ, οι οποίες αποτελούν την κύρια πηγή ταξιδιωτών στη χώρα μας, το ύψος της μέσης δαπάνης ανά διανυκτέρευση των ταξιδιωτών με πακέτο χαρακτηρίζεται από έντονη εποχική κύμανση (βλ. Διάγραμμα 7, άνω αριστερά). Ως μέσος όρος των τριών ετών (2003, 2004 και 2005) από το επίπεδο των 82 ευρώ περίπου το Μάιο αυξάνεται σταδιακά στα 100 ευρώ περίπου τον Αύγουστο και μειώνεται πάλι στα 82 ευρώ περίπου τον Οκτώβριο. Η κύμανση αυτή οφείλεται στη μεταβολή του ημερήσιου κόστους του πακέτου και όχι στις λοιπές δαπάνες, καθώς η μηνιαία μεταβολή των δαπανών αυτών, ως μέσος όρος των τριών ετών, παραμένει εντός μικρού εύρους τιμών μεταξύ 39 και 37 ευρώ (βλ. Διάγραμμα 7, κάτω δεξιά). Εν αντιθέσει, η δαπάνη για την κάλυψη του ημερήσιου κόστους του πακέτου (τεκμαρτή δαπάνη) αυξάνεται, ως μέσος όρος των τριών ετών, από τα 45 ευρώ το Μάιο στα 62 ευρώ περίπου τον Αύγουστο και επανέρχεται στα 46 ευρώ τον Οκτώβριο. Οι διακυμάνσεις αυτές αντανακλούν την τιμολογιακή πολιτική των tour operators, σύμφωνα με την οποία το κόστος διαμονής διαμορφώνεται ανάλογα με την εποχή του έτους.

Σε σχέση με τους μεμονωμένους ταξιδιώτες, η μεταβολή του επιπέδου της δαπάνης δεν χαρακτηρίζεται από την ίδια εποχικότητα (βλ. Διάγραμμα 7, άνω δεξιά). Για τη διετία 2003-04 είναι δυνατόν να διακρίνουμε δύο ομάδες μηνών: τους μήνες Μάιο, Ιούνιο και Ιούλιο που έχουν χαμηλό μέσο όρο (52 έως 53 ευρώ) και τους μήνες Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο με υψηλότερο μέσο όρο (57 έως 62 ευρώ)

(βλ. Πίνακα 2). Το 2005 η δαπάνη κυμάνθηκε πάνω από τα 60 ευρώ, χωρίς να διαγράφονται κάποιες τάσεις, με μόνη εξαίρεση τον Ιούλιο κατά τον οποίο ήταν 53 ευρώ περίπου.

6. Σύγκριση εκτιμήσεων ΕΣ και εκτιμήσεων από τις χώρες της ΕΕ-15 και της ΕΕ-25

Ένα από τα βασικά κριτήρια για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων οποιουδήποτε συστήματος παραγωγής στατιστικών στοιχείων είναι ο βαθμός συμφωνίας (external consistency) με τα στοιχεία που προέρχονται από άλλες πηγές¹³ (mirror statistics). Για το ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών, γίνεται σύγκριση κυρίως με τα στοι-

χεία που παράγουν οι άλλες χώρες τόσο για τις εισπράξεις τους από την Ελλάδα όσο και για τις πληρωμές τους προς την Ελλάδα.¹⁴

Η σύγκριση σε επίπεδο ΕΕ-15 δείχνει σημαντική μείωση του μεγέθους των αποκλίσεων, ή αλλιώς της ασυμμετρίας των στοιχείων, κατά την περίοδο 2002-04 σε σχέση με την περίοδο 1995-2001¹⁵ (βλ. Πίνακα 21). Αναλυτικότερα,

13 Κατά τη σύγκριση πρέπει πάντοτε να λαμβάνονται υπόψη και τα διαφορετικά συστήματα συλλογής των στοιχείων που εφαρμόζουν οι χώρες, καθώς αυτά διαφοροποιούν πολλές φορές σημαντικά το υπό μέτρηση οικονομικό μέγεθος.

14 Το συντονισμό αυτής της δραστηριότητας έχει η Eurostat στο πλαίσιο του TGT.

15 Σε επίπεδο ΕΕ-25 τα διαθέσιμα στοιχεία ξεκινούν από το 2002.

Πίνακας 21

Σύγκριση στοιχείων ταξιδιωτικών εισπράξεων και πληρωμών Ελλάδος με αντίστοιχα της Eurostat (mirror statistics)

(Εκατ. ευρώ)

Έτος	Τράπεζα της Ελλάδος (1)	Eurostat (2)	Απόλυτη ασυμμετρία (3)	Ποσοστό ασυμμετρίας (4)
Εισπράξεις Ελλάδος από τις λοιπές χώρες της ΕΕ-15				
1995	2.020	3.305	-1.285	-48%
1996	1.792	3.023	-1.231	-51%
1997	1.958	3.327	-1.369	-52%
1998	1.818	3.841	-2.023	-71%
1999	3.740	4.799	-1.059	-25%
2000	4.002	5.574	-1.573	-33%
2001	4.585	6.742	-2.157	-38%
2002	7.600	6.759	841	12%
2003	6.767	7.333	-566	-8%
2004	7.234	6.941	293	4%
Εισπράξεις Ελλάδος από τις λοιπές χώρες της ΕΕ-25				
2002	8.010	7.201	809	11%
2003	7.296	7.815	-519	-7%
2004	7.987	7403	584	8%
Πληρωμές Ελλάδος προς τις λοιπές χώρες της ΕΕ-15				
1995	572	410	162	33%
1996	573	785	-212	-31%
1997	656	1.183	-527	-57%
1998	1.305	1.114	191	16%
1999	1.564	1.266	298	21%
2000	1.970	1.411	559	33%
2001	1.574	1.382	192	13%
2002	1.240	1.376	-136	-10%
2003	1.026	1.540	-514	-40%
2004	1.085	1.240	-155	-13%
Πληρωμές Ελλάδος προς τις λοιπές χώρες της ΕΕ-25				
2002	1.391	1.526	-135	-9%
2003	1.157	1.669	-512	-36%
2004	1.264	1.363	-99	-8%

Σημείωση: (1): Δαπάνη που δηλώνει η Ελλάδα για ταξίδια από/προς τις λοιπές χώρες της ΕΕ-15.

(2): Δαπάνη που δηλώνουν συνολικά οι λοιπές χώρες της ΕΕ-15 για ταξίδια από/προς την Ελλάδα.

(3): (1)-(2).

(4): $\{(1)-(2)\}/\{[(1)+(2)]/2\}$.

1995-1998: Στοιχεία με βάση τα προά κατά ξένο νόμισμα.

1999-2001: Στοιχεία των τραπεζών που μεσολαβούν για τις συναλλαγές αυτές ("νέο" σύστημα).

2002: Ιανουάριος- Απρίλιος: Εκτιμήσεις στοιχείων.

2002: Μάιος-Δεκέμβριος: Στοιχεία έρευνας συνόρων πιλοτικής φάσης.

2003-2004: Στοιχεία έρευνας συνόρων.

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και Eurostat.

για τις εισπράξεις από χώρες της ΕΕ-15 η ασυμμετρία διαμορφώθηκε το 2004 στα 293 εκατ. ευρώ ή σε ποσοστό 4%,¹⁶ ενώ σε επίπεδο ΕΕ-25 η ασυμμετρία ήταν 584 εκατ. ευρώ (8%). Το 1995 η ασυμμετρία των στατιστικών στοιχείων σε επίπεδο ΕΕ-15 ήταν 1,285 εκατ. ευρώ (48%), ενώ το 2001 είχε υπερβεί τα 2 δισεκ. ευρώ (38%). Με την έναρξη της ΕΣ το 2002, η ασυμμετρία μειώθηκε στα 841 εκατ. ευρώ (12%) και το 2003 μειώθηκε περαιτέρω στα 566 εκατ. ευρώ (8%).

Όσον αφορά τις πληρωμές προς χώρες της ΕΕ-15, η ασυμμετρία διαμορφώθηκε το 2004 στα 155 εκατ. ευρώ (13%), ενώ σε επίπεδο ΕΕ-25 η ασυμμετρία ήταν 99 εκατ. ευρώ (8%). Το 1995 η ασυμμετρία των στατιστικών στοιχείων σε επίπεδο ΕΕ-15 ήταν 162 εκατ. ευρώ (33%), ενώ το 2001 ήταν 192 εκατ. ευρώ (13%). Η μεγαλύτερη ασυμμετρία ως απόλυτο μέγεθος παρατηρήθηκε το 2000, όταν ανήλθε σε 559 εκατ. ευρώ (33%). Το 2002 η ασυμμετρία μειώθηκε στα 136 εκατ. ευρώ (10%), ενώ το 2003 αυξήθηκε εκ νέου και διαμορφώθηκε στα 514 εκατ. ευρώ (40%).

---

7. Συμπεράσματα – προοπτικές

Η χρησιμοποίηση δειγματοληπτικής έρευνας, όπως η ΕΣ, για την εκτίμηση της ταξιδιωτικής δαπάνης καθώς και των βασικών παραμέτρων της είναι μια καινοτομία που εντάσσεται στην προσπάθεια της Τράπεζας της Ελλάδος να αναβαθμίζει συνεχώς τη μεθοδολογία συλλογής στοιχείων για την κατάρτιση του ισοζυγίου πληρωμών. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν δείχνουν τις ευρύτερες δυνατότητες που υπάρχουν για την παραγωγή στοιχείων για τις εξωτερικές συναλλαγές από πηγές πληροφοριών

εκτός των στενών ορίων των συναλλαγών που διενεργούνται μέσω των μεσολαβουσών τραπεζών-κατοίκων Ελλάδος.

Οι εκτιμήσεις της ΕΣ καλύπτουν:

- Τα βασικά μεγέθη της ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων στην Ελλάδα και των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό, καθώς και τη γεωγραφική κατανομή αυτής της δαπάνης κατά χώρα προέλευσης και προορισμού αντίστοιχα.
- Την εξέλιξη της ταξιδιωτικής κίνησης, δηλ. τον αριθμό των ταξιδιών και των διανυκτερεύσεων σε κάθε είδους καταλύματα.
- Ορισμένες παραμέτρους που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταξιδιωτικής δαπάνης, όπως η μέση διάρκεια παραμονής και η κατά ταξίδι και κατά διανυκτέρευση δαπάνη.

Τα στοιχεία αυτά επιτρέπουν την αξιολόγηση, σε συνεχή και συστηματική βάση, των εξελίξεων στα ταξιδιωτικά μεγέθη. Μέχρι τώρα η υφιστάμενη πληροφόρηση για πολλά από τα στοιχεία αυτά προερχόταν από ad hoc έρευνες ή βασιζόταν σε κριτήρια που δεν ήταν εναρμονισμένα με το σύγχρονο εννοιολογικό πλαίσιο για την κατάρτιση του ισοζυγίου πληρωμών, π.χ. ο υπολογισμός της κατά ταξίδι δαπάνης με βάση την υπηκοότητα των ταξιδιωτών και όχι τη χώρα κατοικίας τους.

Μια άλλη καινοτομία της ΕΣ είναι η παραγωγή στατιστικών πληροφοριών για τα κύρια χαρα-

---

¹⁶ Ο τρόπος υπολογισμού του ποσοστού εξηγείται σε υποσημείωση του Πίνακα 21.

κτηριοτικά της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων Ελλάδος στο εξωτερικό. Εκτός από τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για τα συνολικά μεγέθη των ταξιδιωτικών πληρωμών στο εξωτερικό, δεν υπήρχαν στο παρελθόν άλλα στοιχεία διαθέσιμα, ιδίως όσον αφορά τις συμπληρωματικές πληροφορίες όπως η μέση διάρκεια παραμονής στο εξωτερικό.

Τα κυριότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της ΕΣ είναι τα εξής:

- Η έντονη εποχικότητα της ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων (οι εισπράξεις του τρίτου τριμήνου πλησιάζουν το 60% του ετήσιου συνόλου) αποτελεί μια ένδειξη για τις μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξης του εισερχόμενου τουρισμού. Οι δυνατότητες περαιτέρω αύξησης της τουριστικής κίνησης στην περίοδο αιχμής είναι περιορισμένες, ενώ υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες στους εκτός αιχμής μήνες.
- Η σταθερότητα που παρατηρείται στη μέση διάρκεια παραμονής των μη κατοίκων στην Ελλάδα και η διαμόρφωσή της σε σχετικώς υψηλά επίπεδα (γύρω στις 11 διανυκτερεύσεις) ενδεχομένως δείχνουν ότι υπάρχουν περιορισμένα περιθώρια περαιτέρω αύξησης σε αυτό το μέγεθος. Συνεπώς, οι προοπτικές ανόδου των ταξιδιωτικών εισπράξεων θα πρέπει να βασίζονται κατά κύριο λόγο στην προσπάθεια αύξησης της κατά ταξίδι δαπάνης. Προς την ίδια κατεύθυνση συνηγορεί και η διαπίστωση ότι η κατά διανυκτέρευση δαπάνη των επισκεπτών της Ελλάδος υστερεί σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-25 καθώς και σε σχέση με το αντίστοιχο μέγεθος για τις περισσότερες ανταγωνίστριες χώρες. Η πορεία της ταξιδιωτικής δαπάνης συνδέεται με την παροχή περισσότερων και ανώτερης ποιότητας υπηρεσιών, καθώς και υπηρεσιών για ειδικά ενδιαφέροντα όπως π.χ. γκολφ, γιώτινγκ.
- Η κατανομή των εισπράξεων κατά χώρες προέλευσης δείχνει ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για επέκταση της διείσδυσης στις νέες αγορές, όπως της Ρωσίας, των νέων μελών της ΕΕ και πολλών αναδυόμενων χωρών.
- Από την ανάλυση της δαπάνης των μη κατοίκων κατά λόγους ταξιδιού προκύπτει πολύ χαμηλό ποσοστό συμμετοχής (γύρω στο 10%) για τα επαγγελματικά ταξίδια. Διαπιστώνεται δηλαδή ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου των επαγγελματικών ταξιδιών (π.χ. συνέδρια, ταξίδια κινήτρων) προς ελληνικούς προορισμούς, ιδιαίτερα σε περιόδους εκτός αιχμής.
- Από τα δεδομένα που εκτιμήθηκαν για τη συμμετοχή των πακέτων ταξιδιού στη δαπάνη των μη κατοίκων, συνάγεται ότι η κατά διανυκτέρευση δαπάνη των ταξιδιωτών με πακέτο είναι σημαντικά μεγαλύτερη (κατά 55% κατά μέσο όρο) από την αντίστοιχη δαπάνη των μεμονωμένων ταξιδιωτών. Η αγορά των οργανωμένων ταξιδιών παρουσιάζει ευρύτατες προοπτικές αύξησης της εγχώριας συμμετοχής στη διαμόρφωση του συνολικού κόστους των πακέτων. Η αύξηση αυτή έχει μακροχρόνιο ορίζοντα, γιατί προϋποθέτει τη δημιουργία επιχειρήσεων ταξιδιωτικών πρακτόρων (tour operators) στην Ελλάδα με ιδιόκτητα αεροσκάφη και κάθετη επιχειρηματική οργάνωση.

- Όσον αφορά την ταξιδιωτική δαπάνη των κατοίκων στο εξωτερικό, αξιοσημείωτη εξέλιξη είναι η άνοδος του ποσοστού συμμετοχής των ταξιδιών για λόγους αναψυχής. Η τάση αυτή εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί και τα αμέσως επόμενα χρόνια, εάν ληφθούν υπόψη οι εκτιμήσεις για την πορεία του ΑΕΠ στην Ελλάδα.

Μετά την πάροδο ορισμένων ετών διεξαγωγής της ΕΣ εκτιμάται ότι θα υπάρξει δυνατότητα δημιουργίας μιας βάσης δεδομένων στην Τράπεζα της Ελλάδος που θα διευκολύνει την εκπόνηση οικονομετρικών και άλλων μελετών για τις εξελίξεις στα ταξιδιωτικά μεγέθη της χώρας.

Ως προς το σκέλος της ταξιδιωτικής δαπάνης των μη κατοίκων, η σταθερότητα των αποτε-

λεσμάτων αποτελεί θετική ποιοτική ένδειξη. Ωστόσο, απαιτείται να βελτιωθεί περαιτέρω η πληρότητα της έρευνας, π.χ. με τη μελλοντική επεκτασή της και στη δαπάνη των επιβατών σε κρουαζιερόπλοια που προσεγγίζουν σε ελληνικά λιμάνια, καθώς και να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της περιορισμένης δειγματοληπτικής κάλυψης της κίνησης ορισμένων αεροδρομίων που δεν περιλαμβάνονται στην έρευνα.

Το σκέλος της ταξιδιωτικής δαπάνης των κατοίκων στο εξωτερικό έχει ακόμη δυνατότητες βελτίωσης ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα ταξίδια για σπουδές και για νοσηλεία. Η περίπτωση των αλλοδαπών που εργάζονται και διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα χρειάζεται επίσης περαιτέρω διερεύνηση.

Παράρτημα 1

Ορισμός του κατοίκου

Οι έννοιες του κατοίκου και του μη κατοίκου έχουν στατιστικό και μόνο περιεχόμενο. Για λόγους σύγκρισης σε διεθνές επίπεδο, υιοθετούνται οι ορισμοί που προτείνονται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (System of National Accounts – SNA 1993), Παράρτημα XIV, παράγρ. 14 B) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ – Εγχειρίδιο για την κατάρτιση του ισοζυγίου πληρωμών, 5η έκδοση, 1993).

Κάτοικος Ελλάδος είναι:

1. Κάθε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από ιθαγένεια, που κατοικεί ή προτίθεται να κατοικήσει επί τουλάχιστον ένα έτος στην Ελλάδα.
2. Κάθε νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στην Ελλάδα, καθώς και τα αλλοδαπά νομικά πρόσωπα που είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν στην Ελλάδα.

Μη κάτοικος είναι, εξ αντιδιαστολής, κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο που δεν είναι κάτοικος Ελλάδος.

Παράρτημα 2

Διαδικασία επιλογής του δείγματος και στάθμισης των αποτελεσμάτων

Μετά τη στρωματοποίηση η επιλογή του δείγματος έχει τα εξής στάδια:

1. Για καθένα από τα σημεία δειγματοληψίας επιλέγονται οι ημέρες δειγματοληψίας με τυχαίο τρόπο.
2. Εντός κάθε ημέρας δειγματοληψίας επιλέγονται δύο ή τρεις, ανάλογα με το συνοριακό σημείο, τετράωρες βάρδιες με τυχαίο τρόπο.
3. Εντός κάθε βάρδιας πραγματοποιούνται ταυτόχρονα δύο ανεξάρτητες διαδικασίες, η καταμέτρηση και η διενέργεια των συνεντεύξεων. Η καταμέτρηση έχει σκοπό την εκτίμηση της συνολικής κίνησης των ταξιδιωτών κατά χώρα κατοικίας, ενώ η διενέργεια των συνεντεύξεων έχει σκοπό τη συλλογή πληροφοριών για τη δαπάνη των ταξιδιωτών. Οι δύο αυτές διαδικασίες συλλέγουν πληροφορίες από τους ταξιδιώτες που διαβαίνουν τα σύνορα σε κάθε βάρδια, επιλέγοντας τους ερωτώμενους με συστηματική δειγματοληψία και χρησιμοποιώντας διαφορετικό ρυθμό δειγματοληψίας, ο οποίος εξαρτάται από την αναμενόμενη πυκνότητα της ροής των ταξιδιωτών (κατά μέσο όρο είναι 1 ανά 5 για την καταμέτρηση και 1 ανά 10 για τις συνεντεύξεις). Ο αναμενόμενος αριθμός συνεντεύξεων και καταμετρήσεων για κάθε βάρδια καθορίζεται εκ των προτέρων κάθε μήνα, αλλά ο τελικός αριθμός που θα πραγματοποιηθεί είναι άγνωστος, καθώς οι διαδικασίες της καταμέτρησης και της διενέργειας των συνεντεύξεων δεν σταματούν παρά μόνο αν ολοκληρωθεί η τετράωρη διάρκεια της βάρδιας. Η καταμέτρηση χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του δειγματοληπτικού πλαι-

σίου, το οποίο όπως αναφέρθηκε παραπάνω είναι άγνωστο πριν από την διενέργεια της έρευνας, και προγματοποιείται από χωριστή ομάδα ερευνητών, διάφορη εκείνης που διενεργεί τις συνεντεύξεις.

Η στάθμιση των στοιχείων πραγματοποιείται με συνδυασμό των αποτελεσμάτων της καταμέτρησης προς τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων και αποτελείται από τρεις αναγωγικούς παράγοντες: α) την πιθανότητα επιλογής στο δείγμα “d”=1/π ή συντελεστή σχεδιασμού (design weight), β) ένα παράγοντα βαθμονόμησης “g” (calibration weight) και ένα παράγοντα αναγωγής σε εθνικό επίπεδο “e” που αντισταθμίζει το γεγονός ότι δεν πραγματοποιείται έρευνα σε όλα τα συνοριακά σημεία της χώρας. Ο τελικός αναγωγικός συντελεστής προκύπτει ως γινόμενο των τριών παραγόντων.

Ο συντελεστής σχεδιασμού, που είναι το ανάστροφο μέγεθος της πιθανότητας επιλογής ενός ταξιδιώτη στο δείγμα, προκύπτει εν γένει ως το γινόμενο τριών συντελεστών:

$$d = 1/\pi \text{ όπου } \pi = \pi_\varepsilon * \pi_\beta * \pi_\eta$$

όπου:

- π_ε = πιθανότητα επιλογής του ταξιδιώτη
- π_β = πιθανότητα επιλογής της βάρδιας
- π_η = πιθανότητα επιλογής της ημέρας

αλλά εξειδικεύεται ανάλογα με το συνοριακό σημείο για να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος.

Ο συντελεστής βαθμονόμησης “g” προκύπτει ως συνδυασμός των εξής πληροφοριών:

- σύνολο επιβατικής κίνησης όπως καταγράφεται από τις διασυνοριακές διοικητικές αρχές ανά συνοριακό σταθμό και
- αποτελέσματα της καταμέτρησης όσον αφορά α) το σύνολο της κίνησης των μη κατοίκων από χώρες μέλη της ΕΕ-15, β) το σύνολο της κίνησης των μη κατοίκων από χώρες εκτός της ΕΕ-15 και γ) το σύνολο της κίνησης των κατοίκων.

Ο τρόπος και ο βαθμός που ο αναγωγικός συντελεστής εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες του συνοριακού σταθμού φαίνεται καλύτερα με ένα παράδειγμα από το αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος, όπου ο αναγωγικός συντελεστής υπολογίζεται ως εξής:

$$w = d_{\eta} * d_{\beta} * d_{\delta} * k * g * e$$

όπου:

- d_{η} = ο αριθμός των ημερών του μήνα / ο αριθμός των ημερών δειγματοληψίας
- d_{β} = ο αριθμός των προγραμματισμένων πτήσεων εντός της ημέρας / ο αριθμός των προγραμματισμένων πτήσεων εντός της βάρδιας

• d_{δ} = ο αριθμός των πτήσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός της βάρδιας / ο αριθμός των πτήσεων εντός της βάρδιας κατά την οποία έγινε καταμέτρηση

• k = ρυθμός συστηματικής δειγματοληψίας (5 κατά μέσο όρο)

• $g = p_i^* N / \sum w_{qj}$ όπου:

- p_i = ποσοστό (%) επιβατικής κίνησης από ΕΕ-15 ($i = \text{ΕΕ-15, όχι ΕΕ-15}$) από την καταμέτρηση
- N = σύνολο επιβατικής κίνησης όπως καταγράφεται από τις συνοριακές διοικητικές αρχές ανά συνοριακό σταθμό

$$\sum w_{qj} = d_{\eta} * d_{\beta} * d_{\delta}$$

• $e = NT / ST$, όπου:

- NT = εκτίμηση συνολικής επιβατικής κίνησης για όλα τα αεροδρόμια της χώρας, εάν υποτεθεί ότι το 100% των επιβατών των μισθωμένων πτήσεων (charter) ήταν μη κάτοικοι.
- ST = εκτίμηση κίνησης μη κατοίκων στα αεροδρόμια από την έρευνα.

Παράρτημα 3

Συνοπτική αιτιολόγηση μεθοδολογίας έρευνας

Το σχήμα δειγματοληψίας της ΕΣ, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, είναι πολυσταδιακό και η συλλογή των στοιχείων διενεργείται σε κάθε συνοριακό σημείο ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα. Η βασική αρχή που διέπει τη δειγματοληψία και που είναι κοινή για όλα τα συνοριακά σημεία είναι ότι, για να αντισταθμιστεί η απουσία δειγματοληπτικού πλαισίου, το σχήμα δειγματοληψίας πρέπει να μιμείται τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η ροή των επιβατών σε κάθε συνοριακό σημείο και κατ' επέκταση να εξειδικεύεται ανάλογα. Παραδείγματος χάριν, στα αεροδρόμια οι επιβάτες είναι οργανωμένοι σε πτήσεις και σε εξόδους επιβίβασης, στα λιμάνια διαχωρίζονται με βάση το πλοίο ανά προορισμό, ενώ στα οδικά συνοριακά σημεία η ροή είναι συνεχής και η διαφοροποίηση προκύπτει από τον αριθμό των οδικών λωρίδων κυκλοφορίας που είναι ανοικτές κάθε φορά.¹⁷

Βασικό κριτήριο για την κατανομή του μεγέθους του δείγματος στα συνοριακά σημεία είναι το μέγεθος της επιβατικής κίνησης, καθώς αυτή συνεπάγεται μεγαλύτερο βαθμό ανομοιογένειας μεταξύ των ταξιδιωτών σε σχέση με τη δηλούμενη δαπάνη. Για να αντισταθμιστεί η απώλεια πληροφόρησης από τα συνοριακά σημεία που δεν συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα, η συμμετοχή τους στη συνολική επιβατική κίνηση λαμβάνεται υπόψη ανά τύπο συνοριακού σταθμού, χωριστά δηλαδή για τα αεροδρόμια, τα λιμάνια κτλ., με βάση τη συνολική κίνηση που καταγράφεται από τις συνοριακές αρχές. Τέλος, από τα επίσημα στοιχεία που είναι διαθέσιμα ανά περίπτωση πραγματοποιείται και διόρθωση της κατανομής της κίνησης ανάμεσα σε

κατοίκους Ελλάδος και μη κατοίκους χωριστά για αναχωρήσεις και αφίξεις.

Το δείγμα της ΕΣ έχει στρωματοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι αντιπροσωπευτικό σε μηνιαία βάση ως προς τον τύπο συνοριακού σταθμού (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικά συνοριακά σημεία και σιδηροδρομικούς σταθμούς), ενώ με τη μεθόδο στάθμισης που χρησιμοποιείται τα αποτελέσματα είναι αντιπροσωπευτικά σε μηνιαία βάση ως προς την κατανομή των δαπανών μεταξύ χωρών-μελών της ΟΝΕ και χωρών εκτός ΟΝΕ. Σε ετήσια βάση, οι

17 Για να γίνει κατανοητή η ανάγκη προσαρμογής της διαδικασίας στις ιδιαιτερότητες κάθε συνοριακού σημείου παρατίθενται δύο παραδείγματα από την έρευνα των μη κατοίκων, το πρώτο από το αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος και το δεύτερο από το λιμάνι της Πάτρας.

Στο αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος σε πρώτο στάδιο επιλέγονται οι ημέρες που θα γίνει η δειγματοληψία με τέτοιο τρόπο ώστε να αντιπροσωπεύονται οι ημέρες με μεγάλο, μεσαίο και μικρό αριθμό προγραμματισμένων πτήσεων (ο διαχωρισμός των ημερών σε στρώματα με μεγάλο, μεσαίο και μικρό αριθμό προγραμματισμένων πτήσεων γίνεται κάθε μήνα με βάση την κατανομή του αριθμού των προγραμματισμένων πτήσεων ανά ημέρα από τα στοιχεία που παρέχει η Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας). Στη συνέχεια, με βάση στοιχεία για την ημερήσια κατανομή των πτήσεων επιλέγονται τετράωρες βάρδιες μέσα στην ημέρα με τέτοιο τρόπο ώστε πάλι να αντιπροσωπεύονται οι περίοδοι με μεγάλο, μεσαίο και μικρό αριθμό προγραμματισμένων πτήσεων. Σε κάθε βάρδια δύο ερευνητές (ένας υπεύθυνος για τη διανομή και συλλογή των ερωτηματολογίων και ένας για τη διενέργεια της καταμέτρησης) θα προσεγγίσουν μια πύλη αναχωρήσεων, επιλεγμένη με τυχαίο τρόπο ανάμεσα σε όλες τις πύλες που φιλοξενούν πτήσεις οι οποίες δεν αναχωρούν νωρίτερα από μισή ώρα από την έναρξη της βάρδιας. Σε κάθε πύλη διανέμονται ερωτηματολόγια σε καθέναν από “k” επιβάτες, με συστηματική δειγματοληψία, ενώ με τον ίδιο τρόπο γίνεται και η καταμέτρηση.

Στο λιμάνι της Πάτρας η επιλογή των ημερών γίνεται ανεξάρτητα από το λιμάνι προορισμού (π.χ. Αγκώνα, Πρίντεζι κ.ά.) και αντί για βάρδιες χρησιμοποιούνται τα δρομολόγια. Αν πρόκειται για αναχωρήση (έρευνα μη κατοίκων), οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται ανεξάρτητα σε κάθε σκάλα επιβατών και σε κάθε καταπέλτη πριν από την είσοδο των οχημάτων στο πλοίο. Αν πρόκειται για άφιξη (έρευνα κατοίκων), ο ερευνητής ταξιδεύει στο πλοίο από την Ιταλία στην Ελλάδα. Η επιλογή των ταξιδιωτών τόσο στις αφίξεις όσο και στις αναχωρήσεις γίνεται πάντοτε με προκαθορισμένο βήμα και τυχαία αρχική επιλογή του πρώτου επιβάτη.

εκτιμήσεις της ΕΣ είναι αντιπροσωπευτικές ως προς το λόγο ταξιδιού και τη γεωγραφική κατανομή για τις χώρες που έχουν συμμετοχή στη σύνθεση του δείγματος άνω του 1% για τους μη κατοίκους και άνω του 2% για τους κατοίκους (μια υποομάδα αυτών των χωρών παρουσιάζουν ο Πίνακας 7 και ο Πίνακας 10). Με τις παραπάνω προδιογραφές¹⁸ η Τράπεζα της Ελλάδος είναι δυνατόν να ανταποκριθεί στις σχετικές απαιτήσεις της Eurostat και της EKT.

18 Κατά το στάδιο της επεξεργασίας των στοιχείων, όλα τα ερωτηματολόγια υφίστανται ελέγχους ορθότητας με ειδική αυτοματοποιημένη διαδικασία και όσα ερωτηματολόγια δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές πληρότητας όσον αφορά τη δαπάνη αφαιρούνται από το δείγμα. Διόρθωση των στοιχείων για τις περιπτώσεις μερικής μη απόκρισης (partial non-response) διενεργείται μόνο για τις μεταβλητές σχετικά με τον αριθμό των διανυκτερεύσεων και τον αριθμό των προσώπων που συνοδεύουν τον ερωτώμενο με βάση τις απαντήσεις άλλων ερωτώμενων που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, ενώ δεν γίνεται διόρθωση στους αναγωγικούς συντελεστές σε περίπτωση ολικής μη απόκρισης. Οι ακραίες τιμές που παρατηρούνται στα στοιχεία εντοπίζονται με την τεχνική των Hidiroglou-Berthelot και η εκτίμηση της "πραγματικής" τιμής γίνεται με τρόπο δύμοιο όπως και η διόρθωση των στοιχείων για τις περιπτώσεις μερικής μη απόκρισης.

Παράρτημα 4

Πίνακας Π4.1

Διάρκεια παραμονής και δαπάνη κατά διανυκτέρευση ταξιδιωτών με πακέτο ταξιδιού προερχόμενων από τις κύριες χώρες/αγορές για την Ελλάδα

	2003	2004	2005
Ζώνη του ευρώ			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	10,2	9,8	10,1
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	12,8	12,8	12,7
Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	81,7	90,8	84,3
– Τεκμαρτή δαπάνη	48,7	54,7	54,0
– Λοιπή δαπάνη	33,0	36,1	30,3
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	53,7	55,1	59,0
Γερμανία			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	11,2	10,7	11,0
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	15,1	16,2	15,6
Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	72,9	81,8	77,4
– Τεκμαρτή δαπάνη	44,6	50,3	51,3
– Λοιπή δαπάνη	28,3	31,5	26,1
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	52,0	48,9	49,9
Ηνωμένο Βασίλειο			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	10,2	10,0	10,1
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	10,9	10,8	10,7
Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	93,8	102,6	94,3
– Τεκμαρτή δαπάνη	48,2	55,1	51,7
– Λοιπή δαπάνη	45,6	47,5	42,6
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	65,3	63,0	71,3
Ιταλία			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	8,9	8,5	8,9
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	11,2	10,3	11,0
Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	94,6	109,1	91,7
– Τεκμαρτή δαπάνη	62,0	73,3	61,6
– Λοιπή δαπάνη	32,6	35,8	30,1
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	55,8	62,9	68,7

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας Π4.2

Διάρκεια παραμονής και δαπάνη κατά διανυκτέρευση ταξιδιωτών με πακέτο ταξιδιού που αναχώρησαν από τα κυριότερα (για οργανωμένα ταξίδια) αεροδρόμια της χώρας

	2003	2004	2005
Αθηνών			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	9,7	8,6	8,9
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	12,5	12,4	11,7
Ηρακλείου			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	9,8	9,8	9,9
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	10,3	10,4	10,5
Ρόδου			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	9,9	9,8	9,9
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	10,0	9,8	10,0
Κέρκυρας			
Διάρκεια παραμονής (ημέρες)			
Ταξιδιωτών με πακέτο	10,0	10,4	10,2
Μεμονωμένων ταξιδιωτών	10,4	10,5	10,9
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.			

Βιβλιογραφία

Eurostat (1986), Μεθοδολογία του Ισοζυγίου Πληρωμών της Ελλάδος.

Eurostat (1998α), Community methodology on tourism statistics.

Eurostat (1998β), Reference manual on design and implementation of surveys of inbound tourism.

Eurostat-IMF-OECD-UN-World Bank (1993), System of National Accounts (SNA93).

Eurostat – B5, Technical Group “Travel” (2000), Papers on collection plans and methodologies for Travel (TGT – Papers).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2005), Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 184/2005 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις κοινοτικές στατιστικές για το ισοζύγιο πληρωμών, το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών και τις άμεσες ξένες επενδύσεις.

IMF (1993), Balance of Payments Manual, 5th Edition, (BPM5).

Office for National Statistics – United Kingdom (1997α), A brief description of the methodology of the United Kingdom International Passenger Survey (IPS), BP/98/03/E.

Office for National Statistics – United Kingdom (1997β), Travel Trends, A Report on the 1996 International Passenger Survey.

Renard, F. (1998), Surveys on Travel: principles and use for the balance of payments, BP/98/28/E.

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1995), Οδηγία 95/57/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1995, σχετικά με τη συλλογή στατιστικών στοιχείων στον τομέα του τουρισμού.

Technical Group Travel (2000), “Technical Group ‘Travel’ Report”, Eurostat – B5 Balance of Payments Working Party, March 2000, BP/2000/27/E.

Technical Group Travel (2005), Progress report on the work of the “Travel” Technical Group, Φεβρουάριος, BP/05/20.

Τράπεζα της Ελλάδος (1998), Τεύχος Οδηγιών Κατάρτισης Ισοζυγίου Εξωτερικών Συναλλαγών, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, Τομέας Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών.

Ufficio Italiano dei Cambi (1997), Methodology for the elaboration of statistics on tourist movements by road border frontiers, October 1997, BP/98/02/E.

United Nations – World Tourism Organisation (1993), Recommendations on Tourism Statistics (UN/WTO – Recommendations).

Δοκίμια Εργασίας

(Ιανουάριος – Ιούνιος 2006)

Το κεφάλαιο αυτό περιέχει περιλήψεις Δοκιμών Εργασίας που συγγράφονται από στελέχη ή/και εξωτερικούς συνεργάτες της Τράπεζας της Ελλάδος και εκδίδονται από την Τράπεζα. Τα πλήρη κείμενα, υπό το γενικό τίτλο “Working Papers”, είναι διαθέσιμα μόνο στα αγγλικά (σε έντυπη μορφή, καθώς και στο δικτυακό τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος www.bankofgreece.gr).

Περιεχόμενα

32. Exact elliptical distributions for models of conditionally random financial volatility
George A. Christodoulakis and Stephen E. Satchell
33. Capital flows, capital account liberalisation and Mediterranean countries
Heather D. Gibson, Nicholas T. Tsiveas and Thomas Vlassopoulos
34. The New Keynesian Phillips curve and inflation expectations: re-specification and interpretation
George S. Tavlas and P.A.V.B. Swamy
35. Monetary policy rules under heterogeneous inflation expectations
Sophocles N. Brissimis and Nicholas S. Magginas
36. Modeling the components of market discipline
Faidon Kalfaoglou and Alexandros Sarris
37. Corporate ownership structure and firm performance: evidence from Greek firms
Panayotis Kapopoulos and Sophia Lazaretou
38. Inflation forecasts and the New Keynesian Phillips curve
Sophocles N. Brissimis and Nicholas S. Magginas
39. Europe's hard fix: the euro area
Otmar Issing
40. Regional currency arrangements in North America
Sven W. Arndt
41. Exchange-rate arrangements and financial integration in East Asia: on a collision course?
Hans Genberg

Exact elliptical distributions for models of conditionally random financial volatility
 (Ακριβείς ελλειπτικές κατανομές για υποδείγματα στοχαστικής
 χρηματοοικονομικής μεταβλητότητας)

Δοκίμιο Εργασίας No. 32

George A. Christodoulakis and Stephen E. Satchell

Ο σχεδιασμός στοχαστικών διαδικασιών για τη μεταβλητότητα των χρηματοοικονομικών αποδόσεων βασίζεται παραδοσιακά στην υπόθεση της κανονικής κατανομής για τον τυχαίο παράγοντα. Τα υποδείγματα τύπου ARCH και GARCH αποτελούν γνωστά παραδείγματα μεγάλου αριθμού οικονομετρικών εξειδικεύσεων οι οποίες βασίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχουν ανεξάρτητοι τυχαίοι παράγοντες, καθώς και μια διαδικασία υπό συνθήκη στοχαστικής μεταβλητότητας. Με εξαίρεση τετριμμένες περιπτώσεις και ορισμένα αριθμητικά ή "Monte Carlo" αποτελέσματα, οι γνώσεις μας για την κατανομή πιθανοτήτων των χρηματοοικονομικών αποδόσεων με στοχαστική μεταβλητότητα σε πεπερασμένα δείγματα είναι ανύπαρκτες.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προτείνει αποτελέσματα προς αυτή την κατεύθυνση. Υποθέτουμε ότι οι μεταβλητές ακολουθούν κατανομές προερχόμενες από την ευρύτερη οικογένεια των ελλειπτικών κατανομών και επεκτείνουμε τα αποτελέσματα του Chu (1973), τα οποία μας δίνουν τη δυνατότητα, δεδομένης της στοχαστικής διαδικασίας μεταβλητότητάς τους, να συναγάγουμε με ακρίβεια την κατανομή πιθανοτήτων των μεταβλητών μας. Κατόπιν, διερευνούμε τα αποτελέσματα των συμπερασμάτων μας για αυθαίρετα γενι-

κές διαδικασίες τύπου GARCH. Συγκεκριμένα, επιδιώκουμε να απαντήσουμε σε ερωτήματα του τύπου: αν οι χρηματοοικονομικές αποδόσεις ακολουθούν την ελλειπτική οικογένεια κατανομών και η υπό συνθήκη μεταβλητότητα ακολουθεί μια συγκεκριμένη στοχαστική διαδικασία, π.χ. GARCH, ποια θα πρέπει να είναι η ακριβής μορφή της κατανομής πιθανοτήτων χρηματοοικονομικών αποδόσεων; Οι ελλειπτικές κατανομές ενδιαφέρουν γενικώς τους οικονομολόγους, διότι αποτελούν ελκυστική γενίκευση της πολυδιάστατης κανονικής κατανομής, χρησιμοποιούνται για τη δόμηση υποδειγμάτων επιλογής χαρτοφυλακίου και τιμολόγησης περιουσιακών στοιχείων και επίσης επιτρέπουν ενδιαφέρουσες επεκτάσεις υποδειγμάτων μικροδομής της αγοράς.

Τα γενικευμένα αποτελέσματά μας αποτελούν επεκτάσεις αυτών του Satchell (1994), τα οποία κατόπιν εξειδικεύουμε για διαδικασίες υπό συνθήκη μεταβλητότητας που αποτελούν γραμμικές συναρτήσεις τετραγωνικών μορφών των μεταβλητών μας. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η ελλειπτική κατανομή θα πρέπει να είναι η πολυδιάστατη student t. Τέλος, εξειδικεύουμε την ανάλυσή μας και αποδεικνύουμε αποτελέσματα για τη γενική τάξη υποδειγμάτων GARCH (p,q).

Capital flows, capital account liberalisation and Mediterranean countries

(Κεφαλαιακές ροές και απελευθέρωση κίνησης κεφαλαίων στις μεσογειακές χώρες)

Δοκίμιο Εργασίας No. 33

Heather D. Gibson, Nicholas T. Tsaveas and Thomas Vlassopoulos

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση των ζητημάτων και των προκλήσεων που σχετίζονται με την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων στις αποκαλούμενες μεσογειακές χώρες (Αίγυπτος, Αλγερία, Ιορδανία, Ισραήλ, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Συρία και Τυνησία).

Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη σε μια χώρα, π.χ. αυξημένη πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, αυξημένες ροές ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ) και μεγαλύτερη πειθαρχία στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Ωστόσο, όπως έχει εκτεταμένα καταγραφεί στη διεθνή βιβλιογραφία, η εμπειρία έχει καταδείξει ότι η διαδικασία απελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίων δεν στερείται προβλημάτων και προκλήσεων. Για να διερευνήσουμε τα εν λόγω ζητήματα, εξετάζουμε την εμπειρία των πιο πάνω χωρών όσον αφορά τις κεφαλαιακές ροές, ενώ παράλληλα αντλούμε συμπεράσματα από την ογκώδη βιβλιογραφία που έχει πλέον σχηματιστεί στο θέμα της απελευθέρωσης των εξωτερικών χρηματοοικονομικών συναλλαγών.

Τρία βασικά συμπεράσματα προκύπτουν. Πρώτον, από μια σύντομη επισκόπηση των πλεονεκτημάτων της απελευθέρωσης για τις μεσογειακές χώρες γίνεται σαφές ότι οι χώρες που δεν έχουν ακόμη απελευθερώσει την κίνηση κεφαλαίων θα έχουν σημαντικά οφέλη (κυρίως ως προς τον περιορισμό του κινδύνου

και της αβεβαιότητας) εάν ακολουθήσουν μια πολιτική απελευθέρωσης, αλλά και εάν συμβάλουν στην αποσύνδεση των εγχώριων επενδυτικών αποφάσεων από την ύπαρξη διαθέσιμων εγχώριων πηγών χρηματοδότησής τους. Δεύτερον, η εμπειρία των χωρών της νότιας Ευρώπης που ανήκουν πλέον στη ζώνη του ευρώ, καθώς και των νέων χωρών-μελών της ΕΕ, όσον αφορά τις καθαρές ιδιωτικές κεφαλαιακές ροές (πλην των ΞΑΕ) δείχνει ότι οι καθαρές ροές (τόσο οι καθαρές εισροές όσο και οι καθαρές εκροές) αυξάνονται σημαντικά μετά την απελευθέρωση. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει συνέπειες για την προσπάθεια διαχείρισης της οικονομίας σε μακροοικονομικό επίπεδο. Η εμπειρία των μεσογειακών χωρών όσον αφορά τις ροές αυτές κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 αλλά και στη τρέχουσα δεκαετία υπογραμμίζει τη σημασία της άσκησης κατάλληλης μακροοικονομικής πολιτικής. Επιπλέον, από τα αποτελέσματα της οικονομετρικής μας διερεύνησης προκύπτει ότι, επί του παρόντος, δεν έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα μετάδοσης κρίσεων στις εν λόγω οικονομίες. Ωστόσο, η εμπειρία από τη διαδικασία απελευθέρωσης σε άλλες περιοχές υποδεικνύει ότι η κατάσταση αυτή είναι μάλλον απίθανο να συνεχιστεί. Οι χώρες της περιοχής θα πρέπει λοιπόν να προετοιμαστούν ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που συνδέονται με την απελευθέρωση. Τέλος, παρότι οι ροές ΞΑΕ πραγματοποιούνται ήδη σε ένα γενικά απελευθερωμένο περιβάλ-

λον, υπάρχουν ενδείξεις ότι η επίδοση ορισμένων μεσογειακών χωρών στον τομέα αυτό είναι κατώτερη των δυνατοτήτων τους, δηλ. Θα μπορούσαν να προσελκύουν περισσότερες ΞΑΕ. Από την παρατήρηση αυτή προκύπτει ότι υπάρχει η δυνατότητα για υλοποίηση εθνι-

κών και περιφερειακών πολιτικών που θα συμβάλουν στην προσέλκυση ΞΑΕ από τις χώρες αυτές. Επιπλέον, κατάλληλες πολιτικές μπορούν να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα των ΞΑΕ όσον αφορά τα οφέλη για τις χώρες υποδοχής των επενδύσεων.

The New Keynesian Phillips curve and inflation expectations: re-specification and interpretation

(Η νεοκεϋνσιανή καμπύλη Phillips και οι προσδοκίες για τον πληθωρισμό:
επανεξειδίκευση και ερμηνεία)

Δοκίμιο Εργασίας No. 34

George S. Tavlas and P.A.V.B. Swamy

Η νεοκεϋνσιανή καμπύλη Phillips (NKKP) αποτελεί βασικό τμήμα του πρόσφατου θεωρητικού έργου για τον πληθωρισμό. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή διατύπωση της καμπύλης Phillips, η NKKP μπορεί να εξαχθεί ρητά από ένα υπόδειγμα το οποίο περιγράφει τη μεγιστοποιητική συμπεριφορά αυτών που θέτουν τις τιμές, υπό τον περιορισμό των υποθέσεων αναφορικά με το οικονομικό περιβάλλον (π.χ. μονοπωλιακός ανταγωνισμός, καμπύλες ζήτησης σταθερής ελαστικότητας και τυχαία εμφανιζόμενες ευκαιρίες για προσαρμογή των τιμών). Σε αντίθεση με την παραδοσιακή διατύπωση, στο πλαίσιο της NKKP, την καμπύλη μετακινούν οι τρέχουσες προσδοκίες για το μελλοντικό πληθωρισμό και όχι οι παρελθούσες προσδοκίες για τον τρέχοντα πληθωρισμό. Ένα μεγάλο πλεονέκτημα της NKKP σε σχέση με την παραδοσιακή καμπύλη Phillips είναι ότι η τελευταία αποτελεί μια σχέση ανηγμένης μορφής, ενώ η NKKP παρέχει μια ευκρινή διαρθρωτική ερμηνεία και έτσι είναι χρήσιμη για την ανάλυση της επίδρασης των διαρθρωτικών μεταβολών στον πληθωρισμό.

Αν και η χρήση της NKKP είναι ελκυστική από θεωρητική άποψη, οι εμπειρικές εκτιμήσεις της NKKP αδυνατούν σχεδόν τελείως να εξηγήσουν επιτυχώς τα τυποποιημένα γεγονότα (stylised facts) αναφορικά με τα δυναμικά αποτελέσματα της νομισματικής πολιτικής, καθώς, με βάση την NKKP, θεωρείται ότι οι διαταραχές θα επηρεά-

σουν κατ' αρχάς το προϊόν και θα ακολουθήσουν με χρονική υστέρηση και σταδιακά οι επιδράσεις στον πληθωρισμό. Στη βιβλιογραφία, η παρατηρούμενη εμμονή του πληθωρισμού αντιμετωπίζεται συνήθως με τη διεύρυνση της εξίσωσης της NKKP μέσω της προσθήκης του παρελθόντος πληθωρισμού – με βάση την υπόθεση ότι ο παρελθόν πληθωρισμός έχει σημασία γι' αυτή την εξίσωση, καθώς περιλαμβάνει πληροφορίες αναφορικά με τις μεταβλητές που επηρεάζουν τον πληθωρισμό – παρέχοντας μια υβριδική παραλλαγή (hybrid variant) της NKKP.

Η εργασία μας παρέχει μια θεωρητική ανάλυση των λόγων για τους οποίους δεν υπάρχουν προς το παρόν εμπειρικές εκτιμήσεις της NKKP που θα μπορούσαν να αποτυπώσουν επαρκώς τα τυποποιημένα γεγονότα. Δείχνουμε ότι η “θεωρητική” NKKP (“pure” NKKP) μπορεί να διατυπωθεί ως σχέση η οποία δεν είναι ψευδής (spurious) ή εσφαλμένα εξειδικευμένη. Αντιθέτως, αποδεικνύονται ψευδείς ή εσφαλμένα εξειδικευμένες οι υβριδικές παραλλαγές (hybrid versions), οι οποίες, σε μια προσπάθεια να ερμηνευθούν τα τυποποιημένα γεγονότα (stylised facts) που αφορούν τα δυναμικά αποτελέσματα της νομισματικής πολιτικής, διευρύνουν τη “θεωρητική” NKKP με την προσθήκη (α) του παρελθόντος πληθωρισμού που περιλαμβάνεται στα παραδοσιακά υποδείγματα, τα οποία δίνουν έμφαση στο

παρελθόν (backward-looking) και αναλύουν τη δυναμική πληθωρισμού-ανεργίας, και (β) μιας μεταβλητής για τις διαταραχές της προσφο-

ράς. Στην εργασία μας εξετάζεται επίσης η διερεύνηση της ΝΚΚΡ με τη χρήση ενός ευρέος φάσματος δεδομένων.

Monetary policy rules under heterogeneous inflation expectations

(Κανόνες νομισματικής πολιτικής όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες είναι ετερογενείς)

Δοκίμιο Εργασίας No. 35

Sophocles N. Brissimis and Nicholas S. Magginas

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει το ρόλο της ετερογένειας των προβλέψεων για τον πληθωρισμό στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η απόκλιση των προβλέψεων για τον πληθωρισμό μεταξύ ιδιωτικού τομέα και κεντρικής τράπεζας αναδεικνύεται ως παράγοντας που αυξάνει την εμμονή του πληθωρισμού, προκαλώντας την αντίδραση της νομισματικής πολιτικής. Ειδικότερα, παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή της άσκησης της νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ κατά τα τελευταία 30 χρόνια και αξιολογείται η σημασία που έχει για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής η απόκλιση των προβλέψεων για τον πληθωρισμό μεταξύ της Ομοσπονδιακής Τράπεζας και του ιδιωτικού τομέα. Η απόκλιση αυτή οδηγεί σε επιβράδυνση του ρυθμού με τον οποίο οι διαταραχές της προσφοράς (όπως αντανακλώνται στο σφάλμα της νεοκεϋνσιανής καμπύλης Phillips) φθίνουν διαχρονικά, αυξάνοντας έτσι την εμμονή του πληθωρισμού.

Στη μελέτη παρουσιάζεται ένας άριστος κανόνας νομισματικής πολιτικής, που προκύπτει από την ελαχιστοποίηση μιας συνάρτησης κόστους της κεντρικής τράπεζας υπό τον περιορισμό της καμπύλης Phillips, η οποία τροποποιείται ώστε να περιλάβει τη διαφορά των προβλέψεων για τον πληθωρισμό, καθώς και μιας συνάρτησης συνολικής ζήτησης που βασί-

ζεται στις αναμενόμενες τιμές των μεταβλητών. Ο ανωτέρω κανόνας, ο οποίος περιλαμβάνει ως επιπλέον όρο και την απόκλιση των προβλέψεων για τον πληθωρισμό, εκτιμάται για την περίοδο 1974-1998, η οποία αντιστοιχεί στις θητείες των Arthur Burns, Paul Volcker και Alan Greenspan ως προέδρων της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ. Για την εκτίμηση χρησιμοποιούνται οι προβλέψεις για τον πληθωρισμό και το παραγωγικό κενό που βασίζονται στο "Greenbook" της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Ανοικτής Αγοράς των ΗΠΑ (FOMC) και στην Έρευνα Αγοράς των Επαγγελματικών Φορέων Διενέργειας Προβλέψεων (Survey of Professional Forecasters). Ο εκτιμώμενος κανόνας νομισματικής πολιτικής παραμένει σταθερός καθ' όλη την περίοδο του δείγματος.

Η μελέτη αμφισβητεί την επικρατούσα άποψη ότι μια διαρθρωτική μεταβολή έλαβε χώρα στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ από τα τέλη του 1979, αφότου ο Paul Volcker ανέλαβε καθήκοντα ως πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Τράπεζας, και προσδιορίζει το ρόλο που παίζουν στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής οι αποκλίσεις των προβλέψεων για τον πληθωρισμό. Η καινοτομική ερμηνεία που προτείνεται για την περίοδο των υψηλών πληθωριστικών πιέσεων πριν από το 1980 είναι ότι οι αποκλίσεις αυτές δεν μπορούν να αποδοθούν σε υπερβολική προσήλωση της

νομισματικής πολιτικής στη σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας, όπως συνήθως υποστηρίζεται, αλλά στον ανεπαρκώς περιοριστικό χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής σε μια περίοδο κατά την οποία οι προβλέψεις του ιδιωτικού τομέα για τον πληθωρισμό ήταν χαμηλότερες από αυτές της κεντρικής τράπεζας. Αντιστοίχως, η επιτυχία της αντιπληθωριστικής πολιτικής του Volcker αποδίδεται μεταξύ άλλων στην ισχυρή αντίδραση της νομισματικής πολιτικής σε μια περίοδο όπου οι προβλέψεις του ιδιωτικού τομέα για τον πληθωρισμό ήταν σημαντικά

υψηλότερες από αυτές της κεντρικής τράπεζας. Τέλος, ο χαμηλός συντελεστής της μεταβλητής του επιτοκίου με χρονική υστέρηση που περιλαμβάνεται στον κανόνα νομισματικής πολιτικής φαίνεται να στηρίζει την άποψη ότι η εκτιμώμενη αδράνεια ως προς την προσαρμογή των επιτοκίων της νομισματικής πολιτικής είναι σε μεγάλο βαθμό τεχνητό αποτέλεσμα των αυτοσυσχετιζόμενων σφαλμάτων στις προβλέψεις, τα οποία δεν λαμβάνονται υπόψη στη συνήθη εξειδίκευση των κανόνων νομισματικής πολιτικής αλλά επηρεάζουν στην πράξη τις τρέχουσες αποφάσεις πολιτικής.

Modeling the components of market discipline (Ανάπτυξη υποδείγματος για τις συνιστώσες της πειθαρχίας της αγοράς)

Δοκίμιο Εργασίας No. 36

Faidon Kalfaoglou and Alexandros Sarris

Η πειθαρχία της αγοράς αναδείχθηκε ως ο κυρίαρχος συμπληρωματικός μηχανισμός εποπτείας των τραπεζών, καθώς θεωρείται ότι μπορεί να μετριάσει την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων από τις τράπεζες. Ως πειθαρχία της αγοράς νοείται το σύνολο των μέτρων και κινήτρων που υιοθετεί η αγορά για τις τράπεζες οι οποίες αναλαμβάνουν υπερβολικό κίνδυνο. Εξαρτάται από την πολιτική των τραπεζών για παροχή πληροφοριών (disclosure policy), καθώς και από τα κίνητρα των συμμετεχόντων στην αγορά να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες. Το άρθρο αναπτύσσει ένα υπόδειγμα με βάση τη θεωρία των παιγνίων, όπου η τράπεζα στέλνει μήνυμα στους συμμετέχοντες στην αγορά για το βαθμό επικινδυνότητάς της και αυτοί με τη σειρά τους αξιολογούν το μήνυμα και σχηματίζουν γνώμη για την επικινδυνότητα της αγοράς. Αυτό το παιγνίο σηματοδότησης αναπτύσσεται σε τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο, η τράπεζα αναλαμβάνει Ν επενδύσεις με αρχική πιθανότητα επιτυχίας q. Στο δεύτερο στάδιο, με την απόκτηση νέων πληροφοριών, η τράπεζα αναθεωρεί την άποψή της για τις πιθανότητες επιτυχίας και επιλέγει ποια πολιτική παροχής πληροφοριών θα εφαρμόσει. Παρατηρεί Κ επιτυχημένα επενδυτικά σχέδια και Λ επενδυτικά σχέδια με αδυναμία προσδιορισμού της τελικής έκβασης και αποφασίζει για τις παραμέτρους του διανύσματος (aK,bL). Στο τρίτο στάδιο, οι επενδύσεις ωριμάζουν και κάθε αβεβαιότητα αίρεται. Η ανάλυση εστιάζεται στο δεύτερο στάδιο και η άριστη πολιτική δια-

φάνειας προκύπτει ενδογενώς από τη μεγιστοποίηση της αξίας της τράπεζας. Η λύση του προβλήματος μεγιστοποίησης επιτρέπει τη διενέργεια συγκριτικής στατικής ανάλυσης και τον προσδιορισμό των υποθέσεων ελέγχου. Αυτές ελέγχονται εμπειρικά με στοιχεία από τον ελληνικό τραπεζικό τομέα.

Το κίνητρο για την εργασία αυτή προέρχεται από τον τρίτο πυλώνα του νέου πλαισίου κεφαλαιακής επάρκειας, ο οποίος σχετίζεται εξ ολοκλήρου με την πειθαρχία της αγοράς. Ο πυλώνας αυτός βασίζεται στην υπόθεση ότι όσο περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες για την τράπεζα τόσο μεγαλύτερη διαφάνεια προκύπτει αυτόματα, καθώς και ότι δεν ανακύπτουν προβλήματα κατά τη μετάδοση των πληροφοριών. Όμως, η πειθαρχία της αγοράς εξαρτάται από την ικανότητα της αγοράς αφενός να αξιολογεί την οικονομική θέση των τραπεζών και αφετέρου να επιβάλλει διορθωτικές ενέργειες που αντανακλούν αυτές τις αξιολογήσεις. Γι' αυτό, το υπόδειγμα ενσωματώνει την πολιτική των τραπεζών σχετικά με την παροχή πληροφοριών, καθώς και τη δυνατότητα των συμμετεχόντων στην αγορά να παρακολουθούν τον κίνδυνο που αναλαμβάνουν οι τράπεζες και να επηρεάζουν τις ενέργειές τους.

Το άρθρο διαιρείται σε τρία τμήματα. Στο πρώτο τμήμα αναλύεται η έννοια της πειθαρχίας της αγοράς και των συνιστώσων της. Στο δεύτερο τμήμα αναπτύσσεται το υπόδειγμα το

οποίο δείχνει ότι οι συμμετέχοντες στην αγορά έχουν την δυνατότητα να παρακολουθούν τον κίνδυνο αλλά στερούνται της ικανότητας να επιβάλουν μεγαλύτερη διαφάνεια στις τράπεζες που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο. Στο δεύτερο τμήμα καθορίζονται επίσης

οι υποθέσεις προς έλεγχο. Στο τρίτο τμήμα παρουσιάζεται η εμπειρική έρευνα για τις υποθέσεις με στοιχεία από τον ελληνικό τραπεζικό τομέα. Τα αποτελέσματα είναι αντιφατικά και δεν συμφωνούν με όλες τις προβλέψεις του θεωρητικού υποδείγματος.

Corporate ownership structure and firm performance: evidence from Greek firms (Ιδιοκτησιακή διάρθρωση και επιχειρηματικές επιδόσεις: η εμπειρία των ελληνικών εισηγμένων εταιριών)

Δοκίμιο Εργασίας No. 37

Panayotis Kapopoulos and Sophia Lazaretou

Στην πρωτοποριακή εργασία τους, οι Berle and Means (1932) είχαν επισημάνει ότι η αυξανόμενη διασπορά της ιδιοκτησίας των μετοχών μιας εταιρίας οδηγεί στον επιχειρηματικά επιζήμιο διαχωρισμό της ιδιοκτησίας από τον έλεγχο. Κατά συνέπεια, ανέμεναν να υπάρχει αντίστροφη συσχέτιση ανάμεσα στη διασπορά της ιδιοκτησίας και στην επιχειρηματική επίδοση. Το αναλυτικό αυτό πλαίσιο βασιζόταν στην άποψη ότι η πολυμετοχική σύνθεση της ιδιοκτησίας καθιστά δυσχερές για τους μετόχους να δρουν συλλογικά και επομένως να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την εκτελεστική διοίκηση.

Οι Demsetz (1983) και Demsetz and Lehn (1985), μεταξύ άλλων, έχουν επαρκώς υποστηρίξει ότι, όταν εξετάζουμε την επίδραση της διάρθρωσης της ιδιοκτησίας στην κερδοφορία της εταιρίας, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη την ενδογένεια του καθεστώτος της ιδιοκτησιακής διάρθρωσης. Η ανάγκη της επανεξέτασης της σχέσης μεταξύ της ιδιοκτησιακής διάρθρωσης και των επιχειρηματικών επιδόσεων, αφού ληφθούν υπόψη όχι μόνο το πρόβλημα της ενδογένειας αλλά και οι διαφορετικές διαστάσεις της ιδιοκτησίας, αποτελεσε το βασικό στόχο της εργασίας των Demsetz and Villalonga (2001).

Στην παρούσα μελέτη αναπτύσσουμε ένα υπόδειγμα παρόμοιο με των Demsetz and Villalonga για τις ελληνικές εισηγμένες εταιρίες. Επιχειρούμε να εμπλουτίσουμε την εξαιρετικά περιορισμένη εμπειρική βιβλιογραφία που αφορά την ανάλυση της ανωτέρω σχέσης στο πλαίσιο μιας μικρής ευρωπαϊκής κεφαλαιαγοράς. Η περίπτωση της Ελλάδος προσφέρει γόνιμο πεδίο έρευνας, αφού η χώρα διαθέτει ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που πρόσφατα απελευθερώθηκε. Εξαιτίας του ισχυρού ρόλου των τραπεζών και του σχετικά περιορισμένου βάθους της χρηματιστηριακής αγοράς, το ζήτημα της εταιρικής διακυβέρνησης δεν έχει εξεταστεί επαρκώς. Στην παρούσα εργασία η ιδιοκτησιακή διάρθρωση ενσωματώνεται στο προς εκτίμηση υπόδειγμα ως εξής: πρώτον, ως μια ενδογενής μεταβλητή, και, δεύτερον, μέσω της εισαγωγής δύο διαφορετικών δεικτών προσέγγισής της, του ποσοστού των μετοχών που κατέχουν οι συνδεόμενοι με την εκτελεστική διοίκηση (διοίκηση, μέλη διοικητικού συμβουλίου, διευθύνων σύμβουλος) και του ποσοστού των μετοχών που κατέχουν μεγάλοι μέτοχοι. Από τα εμπειρικά ευρήματα προκύπτει ότι ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας των μετοχών συνδέεται θετικά με την κερδοφορία. Συμπεραίνεται επίσης εμπειρικά ότι για να υπάρχει μεγαλύτερη κερδοφορία απαιτείται ιδιοκτησιακό καθεστώς με μικρό βαθμό διασποράς.

Inflation forecasts and the New Keynesian Phillips curve
(Οι προβλέψεις για τον πληθωρισμό και η νεοκεϋνσιανή καμπύλη Phillips)

Δοκίμιο Εργασίας No. 38

Sophocles N. Brissimis and Nicholas S. Magginas

Παρά το αυξανόμενο ενδιαφέρον που έχει προσελκύσει πρόσφατα η μελέτη της νεοκεϋνσιανής καμπύλης Phillips, τα εμπειρικά αποτελέσματα δεν επιβεβαιώνουν πάντοτε την εγκυρότητά της. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την ικανότητα της νεοκεϋνσιανής καμπύλης Phillips να ερμηνεύσει τη δυναμική του πληθωρισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες όταν χρησιμοποιούνται οι επίσημες προβλέψεις της κεντρικής τράπεζας (προβλέψεις Greenbook) ως προσεγγιστική μεταβλητή για τις πληθωριστικές προσδοκίες. Με βάση τριμηνιαία στοιχεία που καλύπτουν την περίοδο 1970/α' τρίμηνο – 1998/β' τρίμηνο, εκτιμάται η νεοκεϋνσιανή καμπύλη Phillips και αντιπαραβάλλεται με την υβριδική καμπύλη Phillips, η οποία συμπεριλαμβάνει ως συνιστώσα τις τιμολογιακές αποφάσεις εκείνων των επιχειρήσεων που βασίζονται σε παρελθούσες τιμές του πληθωρισμού. Τα αποτελέσματα συγκρίνονται με εκείνα που προκύπτουν όταν χρησιμοποιηθούν πραγματικά δεδομένα για το μελλοντικό πληθωρισμό, όπως παραδοσιακά γίνεται στις εμπειρικές μελέτες που βασίζονται στην υπόθεση ότι οι προσδοκίες είναι ορθολογικές. Κατ' αυτό τον τρόπο, είναι δυνατόν να εκτιμηθεί απευθείας, από ένα υπόδειγμα που προσδιορίζεται αμιγώς με βάση τον αναμενόμενο ρυθμό πληθωρισμού, ο βαθμός απόκλισης που είναι αναγκαίος ώστε η καμπύλη Phillips να ερμηνεύει την παρατηρούμενη εμμονή του πληθωρισμού.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα παρέχουν σημαντική υποστήριξη στην απλή νεοκεϋνσιανή καμπύλη Phillips, που ενσωματώνει τον αναμενόμενο ρυθμό πληθωρισμού, εφόσον στην εκτίμηση λαμβάνονται υπόψη οι αποκλίσεις από την ορθολογικότητα των προσδοκιών όπως αντανακλώνται στις επίσημες προβλέψεις για τον πληθωρισμό. Χρησιμοποιώντας τις προβλέψεις Greenbook για τον πληθωρισμό ως προσεγγιστική μεταβλητή για τις πληθωριστικές προσδοκίες του ιδιωτικού τομέα, διαπιστώνουμε ότι ο αναμενόμενος πληθωρισμός αποτελεί τον κύριο προσδιοριστικό παράγοντα του τρέχοντος πληθωρισμού και ότι ο συντελεστής του είναι υψηλότερος από προηγούμενες εκτιμήσεις που αναφέρονται στη βιβλιογραφία.

Συνολικά, η εμπειρική ισχύς των υβριδικών μορφών της καμπύλης Phillips φαίνεται να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών (δηλ. από τη χρήση των πραγματικών δεδομένων για το μελλοντικό πληθωρισμό). Πράγματι, στις υβριδικές μορφές οι όροι του πληθωρισμού με χρονική υστέρηση είναι στατιστικά μη σημαντικοί όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες προσεγγιστούν με τις επίσημες προβλέψεις για τον πληθωρισμό, οι οποίες μπορεί να αποκλίνουν από την πλήρη ορθολογικότητα. Οι όροι του πληθωρισμού με υστέρηση είναι μη σημαντικοί ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η πληροφόρηση ως προς τους παρελθόντες ρυθμούς πληθωρισμού που ενσω-

ματώνεται στις προβλέψεις για τον πληθωρισμό. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι προβλέψεις αυτές φαίνεται να περιέχουν πληροφορίες πολύτιμες για την κατασκευή υποδειγμάτων του πληθωρισμού, οι οποίες δεν αφορούν μόνο το ποσοστό των επιχειρήσεων που καθορίζουν τις τιμές τους σύμφωνα με μια πρακτική μέθοδο με βάση τις παρελθούσες τιμές του πληθωρισμού. Επιπλέον, η επιτυχία των εμπειρικών μορφών

της καμπύλης Phillips οι οποίες χρησιμοποιούν ως δείκτη των πληθωριστικών προσδοκιών μεταβλητές που αντιστοιχούν σε όχι πλήρως ορθολογικές προσδοκίες (όπως είναι οι προβλέψεις Greenbook) φαίνεται να δικαιολογεί τις θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες, για τον προσδιορισμό του πληθωρισμού, λαμβάνουν υπόψη περιορισμούς κατά την επεξεργασία των πληροφοριών και μηχανισμούς εκμάθησης.

Europe's hard fix: the euro area

Άκαμπτα καθεστώτα συναλλαγματικών ισοτιμιών: η περίπτωση της ζώνης του ευρώ

Δοκίμιο Εργασίας No. 39

Otmar Issing

Στη μακροοικονομική ανάλυση το καθεστώς των συναλλαγματικών ισοτιμιών αποτελεί ένα θεμελιώδες θέμα για την άσκηση οικονομικής πολιτικής. Τα καθεστώτα των συναλλαγματικών ισοτιμιών καλύπτουν ευρύ φάσμα, ξεκινώντας από τις απολύτως σταθερές και φθάνοντας ώς τις ελεύθερα κυμαινόμενες ισοτιμίες, με διάφορες ενδιάμεσες ρυθμίσεις. Η ONE ορίζεται ως καθεστώς απολύτως σταθερών ισοτιμιών. Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες προτιμώνται για τρεις λόγους: (α) μειώνουν τη μεταβλητότητα, (β) δεσμεύουν σε χαμηλό πληθωρισμό τη χώρα που διατηρεί σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι μιας χώρας χαμηλού πληθωρισμού και (γ) βοηθούν στον έλεγχο των αυξήσεων των τιμών στα εμπορεύσιμα αγαθά και παρέχουν ένα σημείο αναφοράς για τις πληθωριστικές προσδοκίες.

Τα τελευταία χρόνια οι περισσότερες χώρες έχουν μετακινηθεί προς τα δύο άκρα του φάσματος όσον αφορά το καθεστώς των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην καλύτερη κατανόηση της έννοιας της "ανέφικτης τριάδας" του Mundell, η οποία διατυπώνεται ως εξής: ανάμεσα σε τρεις επιθυμητούς στόχους πολιτικής, (α) τη σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, (β) την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου και (γ) μια αποτελεσματική νομισματική πολιτική προσανατολισμένη προς την επίτευξη εγχώριων σκοπών, μόνο δύο μπορούν να επιτευχθούν ταυτόχρονα. Αυτό έγινε προφανές στις

συναλλαγματικές κρίσεις του 1992, οι οποίες κατέστησαν αναγκαίο να επανεξεταστεί κατά πόσον θα ήταν εφικτή η ταυτόχρονη επίτευξη και των τριών στόχων. Η δημιουργία της ONE κρίθηκε ως η οικονομικά καλύτερη και πολιτικά πιο εφικτή λύση.

Προκειμένου να είναι επωφελής η ONE για τις χώρες-μέλη απαιτείται αφενός η μεταβολή των οικονομικών μεγεθών όλων αυτών των χωρών να κινείται προς την ίδια κατεύθυνση και αφετέρου να ικανοποιούνται τα κριτήρια "βέλτιστων νομισματικών περιοχών". Από τα κριτήρια αυτά, οι χώρες-μέλη της ONE πληρούν ικανοποιητικά τα ακόλουθα: πρώτον, όλες διαθέτουν πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης τα οποία καλύπτουν ευρύ φάσμα κλάδων, δεύτερον, όλες καταγράφουν παραπλήσιους ρυθμούς πληθωρισμού και, τρίτον, σε όλες προχωρεί η διαδικασία χρηματοοικονομικής και εμπορικής ολοκλήρωσης. Εντούτοις, η ευρωζώνη αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω της περιορισμένης ευελιξίας των τιμών και των μισθών, γεγονός το οποίο αναδεικνύει τη σημασία της θεσμικής οργάνωσης της αγοράς εργασίας. Είναι αναγκαίο οι εθνικές κυβερνήσεις να προβούν σε μεταρρυθμίσεις για την αύξηση της ευελιξίας στις αγορές προϊόντων και εργασίας, καθώς και για τη προώθηση της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης. Αυτό προϋποθέτει συντονισμό, καθώς και τη δυνατότητα επιβολής ενός δημοσιονομικού πλαισίου το οποίο να εμποδίζει την απόκλιση των εθνικών πολιτικών.

Το άρθρο σχολιάζουν ο Mario I. Blejer, διευθυντής του Centre for Central Banking Studies

(CCBS) στην Τράπεζα της Αγγλίας, και ο Leslie Lipschitz του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Regional currency arrangements in North America
(Περιφερειακά συστήματα συναλλαγματικών ισοτιμιών στη Βόρεια Αμερική)

Δοκίμιο εργασίας No. 40

Sven W. Arndt

Μία δεκαετία μετά τη δημιουργία της Βορειοαμερικανικής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (NAFTA), έχει ξεκινήσει μια συζήτηση αναφορικά με τα επιτεύγματά της, τις ελλείψεις της και τις προοπτικές της. Η Βόρεια Αμερική είναι σχετικά έτοιμη για την ανάληψη πρωτοβουλιών για στενότερη συνεργασία στον τομέα της νομισματικής πολιτικής. Οι οικονομίες των ΗΠΑ, του Καναδά και του Μεξικού αποτελούν τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους η μια των άλλων και οι αγορές αγαθών, υπηρεσιών και περιουσιακών στοιχείων των τριών αυτών χωρών είναι αρκετά ενοποιημένες. Επιπλέον σ' αυτές τις χώρες υπάρχει ευελιξία μισθών και τιμών, όπως και σημαντική, αν και όχι πλήρης, κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της διαδικασίας οικονομικής ενοποίησης στη Βόρεια Αμερική είναι η αυξανόμενη σημασία του διασυνοριακού καταμερισμού της παραγωγής σε ένα ευρύ φάσμα βιομηχανικών κλάδων. Οι εμπορικές ροές που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του διασυνοριακού καταμερισμού της παραγωγής αποτελούν ένα νέο είδος ενδοκλαδικού εμπορίου, οι επιπτώσεις του οποίου θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την επιλογή του καθεστώτος συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ο διασυνοριακός καταμερισμός της παραγωγής μειώνει την ασυμμετρία μεταξύ των εμπορικών εταίρων στο επίπεδο κλάδων και βιομη-

χανιών και πιθανότατα στο σύνολο της οικονομίας, ενώ παράλληλα οδηγεί σε σύγκλιση και συγχρονισμό των οικονομικών κύκλων. Αν όμως ο διασυνοριακός καταμερισμός της παραγωγής περιορίζεται σε συγκεκριμένους κλάδους, η μείωση της ασυμμετρίας μεταξύ κλάδων στις χώρες που συμμετέχουν στο διασυνοριακό καταμερισμό μπορεί να συνοδεύεται από αύξηση της ασυμμετρίας ανάμεσα στους κλάδους αυτούς και τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας σε κάθε χώρα. Για τις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Μεξικό, η εξέλιξη του πραγματικού ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και του δείκτη παραγωγής του τομέα μεταποίησης δείχνει ότι η ύπαρξη δικτύων διασυνοριακού καταμερισμού της παραγωγής συμβάλλει στο συγχρονισμό των οικονομικών κύκλων. Εκτός των άλλων, αυτή η μορφή ενδοκλαδικού εμπορίου καθιστά τις εμπορικές ροές λιγότερο ευαίσθητες στις μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συνεπώς, η εγκατάλειψη του συστήματος κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών δεν θα έχει μεγάλο κόστος.

Οι δύο σχολιαστές του άρθρου, Steve Kamin και Pierre Siklos θεωρούν ότι η διαδικασία οικονομικής ενοποίησης στη Βόρεια Αμερική, την οποία περιγράφει διεξοδικά ο συγγραφέας, έχει θετικές πλευρές. Εκτιμούν, ωστόσο, ότι οι ανεξάρτητες νομισματικές πολιτικές έχουν ακόμη να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο.

Exchange-rate arrangements and financial integration in East Asia: on a collision course?
(Καθεστώτα συναλλαγματικών ισοτιμιών και χρηματοοικονομική ολοκλήρωση στην
Ανατολική Ασία: σε πορεία σύγκρουσης;)

Δοκίμιο Εργασίας No. 41

Hans Genberg

Η συναλλαγματική κρίση στην Ασία το 1997-98 κληροδότησε ανησυχίες ότι οι μεγάλες διεθνείς ροές κεφαλαίων είναι δυνατόν να είναι αναστρέψιμες και δημιούργησε κίνητρα για την επιβολή περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων. Οι φορείς χάραξης πολιτικής στην Ανατολική Ασία πρωθυπότην επί του παρόντος την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση ως έναν τρόπο παγίωσης υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και αποτροπής της επανεμφάνισης αστάθειας. Δεδομένου ότι η ολοκλήρωση ήδη λαμβάνει χώρα στο εμπόριο, φόβοι για ανταγωνιστικές υποτιμήσεις και υπερβολική μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών ενδυναμώνουν τις απόψεις υπέρ της ανάγκης συντονισμού των συναλλαγματικών πολιτικών. Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ενθαρρύνεται σήμερα λόγω των ωφελειών που θεωρείται ότι εξασφαλίζει (πιο αποτελεσματική χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, αύξηση των επενδύσεων και υψηλότερη ανάπτυξη).

Το άρθρο επισκοπεί κάποιες πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί προς την κατεύθυνση της βάθυνσης της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης και υποστηρίζει ότι αυτές οι πρωτοβουλίες θα επιτύχουν πλήρως το στόχο τους μόνον εάν λάβει χώρα ουσιαστική απελευθέρωση των κεφαλαιακών ροών. Ακολούθως επισκοπούνται οι συναλλαγματικές πολιτικές που ασκούνται στην πράξη. Με την οικονομετρική ανάλυση της συμπεριφοράς των συναλλαγματικών ισοτιμιών

αποκαλύπτονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιμέρους χωρών. Ο συγγραφέας εξετάζει τις προτάσεις για συντονισμό των συναλλαγματικών πολιτικών, οι οποίες εστιάζονται σε κάποια μορφή κοινής πρόσδεσης των νομισμάτων, και δίνει έμφαση στις διαφορές μεταξύ των συστημάτων που συνδέουν τα νομίσματα με ένα εξωγενές σημείο αναφοράς και των συστημάτων πρόσδεσης με ένα ενδοπεριφερειακό σημείο αναφοράς. Επιπλέον, παραθέτει τις επιπτώσεις κάθε συστήματος πρόσδεσης στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Υποστηρίζει ότι τα μέτρα που αποσκοπούν αφενός στην περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση και αφετέρου στη νομισματική ενοποίηση μπορούν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητα αποτελέσματα εάν αυτές οι δύο διαδικασίες δεν τεθούν σε σχέση αλληλοδιαδοχής και δεν σχεδιαστούν προσεκτικά. Συγκεκριμένα, ελλοχεύουν οι κίνδυνοι εμφάνισης συναλλαγματικής κερδοσκοπίας και κρίσεων ή ακύρωσης του ρόλου της συναλλαγματικής ισοτιμίας ως ονομαστικού σημείου αναφοράς. Η ευρωπαϊκή εμπειρία υπαγορεύει στις ασιατικές χώρες να ακολουθήσουν μια πορεία συντονισμού της νομισματικής πολιτικής των επιμέρους ανεξάρτητων κεντρικών τραπεζών, είτε ρητά εντός ενός θεσμικού πλαισίου είτε σιωπηρά μέσω της υιοθέτησης κοινών στόχων πολιτικής, π.χ. όσον αφορά το ρυθμό πληθωρισμού. Όταν αυτό οδηγήσει σε συγκλίνουσα εξέλιξη των επιτοκίων και αφού θα έχει αναπτυχθεί το προαπαιτούμενο θεσμικό υπόβαθρο, το

επόμενο βήμα της νομισματικής ενοποίησης μπορεί να γίνει από όσες κεντρικές τράπεζες το επιθυμούν. Ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι αυτή η πορεία μετάβασης είναι δυνατόν να αποδειχθεί ανθεκτική σε διαταραχές και να περιορίσει τον κίνδυνο συναλλαγματικών κρίσεων.

Ο James Dorn στο σχόλιό του γενικά συμφωνεί με την ανάλυση του συγγραφέα. Επιπροσθέτως,

αποτιμά κριτικά τη χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική της Κίνας και τον ενδεχόμενο ρόλο της στην διαδικασία νομισματικής ενοποίησης.

Ο Eiji Ogawa σχολιάζει τα συστήματα κοινού “καλοθιού” νομισμάτων και τις προσεγγίσεις για συντονισμό των νομισματικών πολιτικών. Επίσης προβαίνει σε εκτιμήσεις για το μελλοντικό “νομισματικό χάρτη” της Ανατολικής Ασίας.

Μέτρα νομισματικής πολιτικής και εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος

(Ιανουάριος – Ιούλιος 2006)

Μέτρα νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος

12 Ιανουαρίου, 2 Φεβρουαρίου 2006

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίζει ότι το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα παραμείνουν αμετάβλητα στο 2,25%, 3,25% και 1,25% αντίστοιχα.

2 Μαρτίου 2006

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίζει ότι από 8 Μαρτίου 2006:

1. Το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 2,50%.
2. Το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 3,50%.
3. Το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 1,50%.

6 Απριλίου, 4 Μαΐου 2006

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίζει ότι το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα παραμείνουν αμετάβλητα στο 2,50%, 3,50% και 1,50% αντίστοιχα.

8 Ιουνίου 2006

Το Διοικητικό Συμβούλιο της EKT αποφασίζει ότι από 15 Ιουνίου 2006:

1. Το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρω-συστήματος θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 2,75%.
2. Το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 3,75%.
3. Το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα αυξηθεί κατά 25 μονάδες βάσης στο 1,75%.

6 Ιουλίου 2006

Το Διοικητικό Συμβούλιο της EKT αποφασίζει ότι το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα παραμείνουν αμετάβλητα στο 2,75%, 3,75% και 1,75% αντίστοιχα.

Αποφάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος

1 Ιανουαρίου 2006

Η τράπεζα "Société Générale" με έδρα το Παρίσι διακόπτει τη λειτουργία του υποκαταστήματος της στην Ελλάδα.

2 Ιανουαρίου 2006

Έναρξη εργασιών στην Ελλάδα υποκαταστήματος της τράπεζας "Fortis Bank SA/NV" με έδρα το Βέλγιο.

4 Ιανουαρίου 2006

Εγκρίνεται η συγχώνευση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος με την εταιρία Εθνική Αξιοποιήσεως Ακινήτων και Εκμεταλλεύσεως Γενικών Αποθηκών ΑΕ.

24 Ιανουαρίου 2006

— Εγκρίνεται η ίδρυση από την Alpha Τράπεζα 30 νέων υπηρεσιακών μονάδων στη Βουλγαρία και 4 στην Αλβανία.

— Εγκρίνεται η ίδρυση από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 7 νέων υπηρεσιακών μονάδων στην Αλβανία.

— Ανακαλείται η άδεια για την ίδρυση και λειτουργία ανταλλακτηρίων συναλλάγματος από την εταιρία Change Star Ανταλλακτήρια Συναλλάγματος ΑΕ.

24 Φεβρουαρίου 2006

— Το ανώτατο όριο των τοποθετήσεων της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος σε μετοχικούς τίτλους και μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων αυξάνεται από 15% σε 25% των ιδίων κεφαλαίων της.

— Εγκρίνεται η συγχώνευση της τράπεζας EFG Eurobank Ergasias με την εταιρία Ιντερτράστ Ανώνυμος Εταιρία Διαχειρίσεως Αμοιβαίων Κεφαλαίων.

9 Μαρτίου 2006

Με στόχο την προσαρμογή των αρχών και κριτηρίων που διέπουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων προς τις εξελίξεις εποπτικής φύσεως, καθώς και την ανάγκη περαιτέρω εξειδίκευσης επιμέρους θεμάτων, ιδίως ως προς τη διαχείριση των κινδύνων και τη συμμόρφωση προς το εκά-

στοτε ισχύον θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο, καθορίζονται οι βασικές γενικές αρχές και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται από κάθε πιστωτικό και χρηματοδοτικό ίδρυμα εποπτευόμενο από την Τράπεζα της Ελλάδος, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι διαθέτουν, σε ατομικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο ομίλου, αποτελεσματική οργανωτική δομή και επαρκές Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου, που θα περιλαμβάνει τις λειτουργίες εσωτερικής επιθεώρησης, διαχείρισης κινδύνων και κανονιστικής συμμόρφωσης.

10 Μαρτίου 2006

Παρέχεται άδεια λειτουργίας στην ανώνυμη εταιρία παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων "Marquis International AE".

4 Απριλίου 2006

Εγκρίνεται η απορρόφηση από την Τράπεζα Πειραιώς της θυγατρικής της εταιρίας "Ιβίζιον-Προηγμένα Συστήματα και Υπηρεσίες Πληροφοριών ΑΕ".

13 Απριλίου 2006

Εγκρίνεται η απόκτηση από την "Proton Επενδυτική Τράπεζα ΑΕ" ειδικής συμμετοχής 20% στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας "Αιολική Ανώνυμη Εταιρία Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου".

19 Απριλίου 2006

- Παρέχεται άδεια λειτουργίας ανώνυμης τραπεζικής εταιρίας υπό την επωνυμία "Ταχυδρομικό Ταμευτήριο Ελλάδος Ανώνυμη Τραπεζική Εταιρεία".
- Εγκρίνεται η αύξηση της ειδικής συμμετοχής της τράπεζας EFG Eurobank Ergasias στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας "Δίας Ανώνυμη Εταιρεία Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου".

– Εγκρίνεται η απόκτηση από την τράπεζας EFG Eurobank Ergasias του συνόλου του μετοχικού κεφαλαίου της υπό ίδρυση εταιρίας ασφαλίσεων ζωής "SC EFG Eurolife Asigurari de Viata SA" με έδρα το Βουκουρέστι.

8 Μαΐου 2006

Εγκρίνεται η απόκτηση από τα "Ελληνικά Ταχυδρομεία ΑΕ" του 10% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας "Ταχυδρομικό Ταμευτήριο Ελλάδος Ανώνυμη Τραπεζική Εταιρεία".

11 Μαΐου 2006

– Εγκρίνεται η απόκτηση από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος της πλειοψηφίας του μετοχικού κεφαλαίου της τράπεζας "Finansbank AS" με έδρα την Τουρκία.

– Παρέχεται άδεια λειτουργίας στην ανώνυμη εταιρία παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων "Manig Money Χρηματικές Υπηρεσίες ΑΕ".

30 Μαΐου 2006

Εγκρίνεται η αύξηση της ειδικής συμμετοχής της "Λαϊκής Τράπεζας (Ελλάς) ΑΕ" μέχρι ποσού 100% στο μετοχικό κεφάλαιο της "Λαϊκή Χρηματοδοτικές Μισθώσεις ΑΕ".

15 Ιουνίου 2006

Επιτρέπεται η χρηματοδότηση φυσικών ή νομικών προσώπων που συμπεριλαμβάνονται στους δέκα μεγαλύτερους μετόχους ή κατόχους εταιρικών μεριδίων επιχείρησης, για την απόκτηση αντίστοιχα μετοχών ή εταιρικών μεριδίων, εφόσον με την αγορά διατηρείται ή επανέλανται το ποσοστό συμμετοχής του δανειζόμενου στο κεφάλαιο της επιχείρησης.

---

21 Ιουνίου 2006

Εγκρίνεται η ίδρυση από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 5 νέων υπηρεσιακών μονάδων στη Σερβία-Μαυροβούνιο.

10 Ιουλίου 2006

Εγκρίνεται η απόκτηση από την εταιρία "IRF European Finance Investments Ltd" του ελέγχου της "Proton Επενδυτική Τράπεζα ΑΕ", μέσω της απόκτησης ειδικής συμμετοχής μέχρι ποσοστού 30% στο μετοχικό της κεφάλαιο.

Κείμενα αποφάσεων της Τράπεζας της Ελλάδος

Θέμα: Πλαίσιο αρχών λειτουργίας και κριτήριων αξιολόγησης της οργάνωσης και των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και σχετικές αρμοδιότητες των διοικητικών τους οργάνων (Πράξη Διοικητή Τράπεζας της Ελλάδος 2577/9.3.2006)

Ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, αφού έλαβε υπόψη:

- α) τον Α.Ν. 1665/1951, όπως ισχύει, περί ελέγχου και λειτουργίας τραπεζών,
- β) το άρθρο 1 του Ν. 1266/1982 "Οργανα ασκήσεως της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις",
- γ) τα άρθρα 18, 21 και 22 του Ν. 2076/1992 "Ανάληψη και άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες συναφείς διατάξεις", όπως ισχύουν,
- δ) το άρθρο 55Α του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος, που αφορά τις εποπτικές της αρμοδιότητες και την επιβολή κυρώσεων,
- ε) τις διατάξεις του Ν. 3016/2002 περί της εταιρικής διακυβέρνησης,
- στ) τις διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2438/6.8.1998 για το "Πλαίσιο αρχών λειτουργίας και κριτήριων αξιολόγησης των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των πιστωτικών ιδρυμάτων και προσδιορισμός αρμοδιοτήτων των οργάνων τους στον τομέα του Εσωτερικού Ελέγχου", όπως αυτή τροποποιήθηκε.

θηκε με τις αποφάσεις της Ε.Τ.Π.Θ. 154/9/18.7.2003 και 193/1/11.3.2005,

- ζ) τις διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2563/19.7.2005, σχετικά με τα στοιχεία που υποβάλλουν τα πιστωτικά ιδρύματα στην Τράπεζα της Ελλάδος για την άσκηση ελέγχου φερεγγυότητας, ρευστότητας και αποδοτικότητας,
- η) τις διατάξεις του Ν. 2331/1995, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3424/2005, για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος με σκοπό τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, και τη σχετική Εγκύλιο της Τράπεζας της Ελλάδος 16/2.8.2004,
- θ) τη σκοπιμότητα μη επικάλυψης των σχετικών με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου ειδικών ρυθμίσεων (Ν. 3016/2002 και σχετική υπ' αριθ. 2453/30.6.2003 επιστολή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς),
- ι) τη σκοπιμότητα προσαρμογής των αρχών και κριτηρίων που διέπουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων προς τις εποπτικής φύσεως εξελίξεις, καθώς και την ανάγκη περαιτέρω εξειδίκευσης επί μέρους θεμάτων ιδίως ως προς τη διαχείριση των κινδύνων και τη συμμόρφωση προς το εκάστοτε ισχύον θεσμικό και κανονιστικό πλαισίο,

αποφάσισε:

1. Να καθορίσει τις βασικές γενικές αρχές και κριτήρια, τα οποία θα πρέπει να πληρούνται από κάθε πιστωτικό ιδρυμα και από τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, που εποπτεύονται από

την Τράπεζα της Ελλάδος, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι διαθέτουν, σε ατομικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο ομίλου, αποτελεσματική οργανωτική δομή και επαρκές Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου (ΣΕΕ), που θα περιλαμβάνει τις λειτουργίες Εσωτερικής Επιθεώρησης, Διαχείρισης Κινδύνων και Κανονιστικής Συμμόρφωσης.

2. Να επισημάνει ότι οι βελτιστες αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ΣΕΕ των πιστωτικών και των χρηματοδοτικών ιδρυμάτων.

3. Η επάρκεια της οργανωτικής δομής και του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου των πιστωτικών ιδρυμάτων αξιολογούνται από την Τράπεζα της Ελλάδος, με βάση το άρθρο 18 του Ν. 2076/1992, όπως εκάστοτε ισχύει, σύμφωνα με τις αρχές που καθορίζονται στην παρούσα Πράξη.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Πεδίο εφαρμογής

1. Οι διατάξεις της παρούσας Πράξης εφαρμόζονται:

1.1. Σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν έδρα στην Ελλάδα, περιλαμβανομένων των υποκαταστημάτων τους στο εξωτερικό.

1.2. Σε όλα τα χρηματοδοτικά ιδρύματα που λαμβάνουν άδεια λειτουργίας και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος σε ατομική βάση. Όλες οι αναφορές των διατάξεων της παρούσας σε πιστωτικά ιδρύματα, που αφορούν υποχρεώσεις σε ατομική βάση, νοούνται, κατά

κανόνα, και ως αναφορές στα χρηματοδοτικά ιδρύματα.

2. Σε επίπεδο ομίλου κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο Κεφ. III “Βασικές αρχές και κριτήρια σε επίπεδο Ομίλου”.

3.1. Τα υποκαταστήματα των πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε χώρα μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.) δεν υπόκεινται στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας Πράξης, όπως και τα υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε χώρα εκτός του Ε.Ο.Χ., εφόσον έχει αναγνωριστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος ότι υπόκεινται σε ισοδύναμο καθεστώς εποπτείας, με βάση τις διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2461/2000, όπως ισχύει.

3.2. Η πιο πάνω εξαίρεση δεν καλύπτει τις διατάξεις που αφορούν:

3.2.1. Τις διαδικασίες για την πρόληψη και την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

3.2.2. Τις διαδικασίες για τη διασφάλιση της διαφάνειας των συναλλαγών για την επαρκή ενημέρωση των συναλλασσομένων.

3.2.3. Κάθε άλλη υποχρέωση που, με βάση την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία, επιφυλάσσεται στις αρμοδιότητες της χώρας υποδοχής.

3.3. Τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων γνωστοποιούν στην Τράπεζα της Ελλάδος τις διαδικασίες

εσωτερικού ελέγχου που εφαρμόζουν, καθώς και τα συμπεράσματα του ελέγχου της εποπτικής αρχής της χώρας έδρας και των εξωτερικών ελεγκτών σε σχέση με τις δραστηριότητες του υποκαταστήματος που αφορούν τις διατάξεις της ως άνω παρ. 3.2.

Β. Ορισμός και στόχοι Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου

1. Το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου αποτελεί σύνολο ελεγκτικών μηχανισμών και διαδικασιών που καλύπτει σε συνεχή βάση κάθε δραστηριότητα του πιστωτικού ιδρύματος και συντελεί στην αποτελεσματική και ασφαλή λειτουργία του.

2. Ειδικότερα αποβλέπει στη διασφάλιση των ακόλουθων ιδίων στόχων:

2.1. Τη συνεπή υλοποίηση της επιχειρησιακής στρατηγικής με αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων.

2.2. Την αναγνώριση και αντιμετώπιση των πάσης φύσεως κινδύνων που αναλαμβάνονται, περιλαμβανομένου και του λειτουργικού κινδύνου.

2.3. Τη διασφάλιση της πληρότητας και της αξιοπιστίας των στοιχείων και πληροφοριών που απαιτούνται για τον ακριβή και έγκαιρο προσδιορισμό της χρηματοοικονομικής κατάστασης του πιστωτικού ιδρύματος και την παραγωγή αξιόπιστων οικονομικών καταστάσεων.

2.4. Τη συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του, περιλαμβα-

νομένων των εσωτερικών κανονισμών και των κανόνων δεοντολογίας.

- 2.5. Την πρόληψη και την αποφυγή λανθασμένων ενεργειών και παρατυπιών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τη φήμη και τα συμφέροντα του πιστωτικού ιδρύματος, των μετόχων και των συναλλασσομένων με αυτό.

II. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΣΕΕ

Γενικά

1. Κάθε πιστωτικό ίδρυμα διαθέτει καταγεγραμμένη, τεκμηριωμένη και εγκεκριμένη από το Δ.Σ. Επιχειρησιακή Στρατηγική με χρονικό ορίζοντα τουλάχιστον ενός έτους και σαφείς στόχους, τόσο για το ίδιο πιστωτικό ίδρυμα όσο και για το ομίλο του οποίου είναι επικεφαλής, που αναφέρεται ιδίως στα ακόλουθα:

- 1.1. Καταγραφή και ιεράρχηση των άμεσων και μελλοντικών επιχειρησιακών στόχων.
- 1.2. Διαφανή διάρθρωση και επαρκή τεκμηρίωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο εσωτερικό και εξωτερικό και κατάλληλες αναφορές που θα καθιστούν δυνατή την κατανόηση της δομής του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου, τον έλεγχο από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές, καθώς και την υλοποίηση της υιοθετηθείσας πολιτικής διαχείρισης κινδύνων σε επίπεδο ομίλου.
- 1.3. Προϋπολογισμό για το είδος και τον όγκο των δραστηριοτήτων, καθώς και τα προβλεπόμενα οικονομικά αποτελέσματα.

- 1.4. Τα αποδεκτά όρια και το είδος των κινδύνων που πρόκειται να αναληφθούν, οι παραδοχές με βάση τις οποίες εκτιμώνται και η κάλυψη τους από τα ίδια κεφάλαια.
2. Για την αποτελεσματικότητα του ΣΕΕ ως συνόλου, θα πρέπει να διασφαλίζεται ιδίως ότι:
- 2.1. Είναι επαρκώς τεκμηριωμένο και λεπτομερώς καταγεγραμμένο ως προς τα σημεία ελέγχου και τις διαδικασίες.
- 2.2. Είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο προς το εύρος, τον όγκο, τους κινδύνους και την πολυπλοκότητα των εργασιών του ιδρύματος, του ομίλου συνολικά και των θυγατρικών, καθώς προς τις ιδιαιτερότητες των χωρών στις οποίες δραστηριοποιείται.
- 2.3. Καλύπτει πλήρως όλες τις δραστηριότητες και τις συναλλαγές του πιστωτικού ιδρύματος.
- 2.4. Παρέχει δυνατότητα ελέγχου των εργασιών των οποίων η διεκπεραίωση ανατίθεται σε άλλες επιχειρήσεις (outsourcing) σύμφωνα με το Παράρτημα 1 της παρούσας Πράξης.
- 2.5. Υποστηρίζεται από ολοκληρωμένο σύστημα διοικητικών πληροφοριών (MIS) και επικοινωνίας με σαφώς καθορισμένες ιεραρχικές γραμμές αναφοράς που θα επιτρέπουν την έγκαιρη ροή και την αξιοποίηση της απαιτούμενης πληροφόρησης σε κάθε λειτουργό ή διοικητικό όργανο για την εκτέλεση του έργου του.

- 2.6. Προβλέπει τη διεξαγωγή από τα αρμόδιως επιφορτισμένα όργανα ή μονάδες, περιοδικών ή και έκτακτων ελέγχων, για τη διαπίστωση της συνεπούς εφαρμογής των κανόνων και διαδικασιών από όλες τις υπηρεσιακές μονάδες.
- 2.7. Διαθέτει εσωτερική συνοχή των μηχανισμών ελέγχου για το σύνολο του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου του.
- 2.8. Προβλέπει διαδικασίες για την αξιολόγηση της επάρκειάς του, με κριτήρια:
- 2.8.1. Τη συνέπεια της εφαρμογής των διαδικασιών.
- 2.8.2. Τις ποσοτικές και ποιοτικές επιπτώσεις από παραβιάσεις των κανόνων ασφαλείας ή από λάθη και παραλήψεις στην εφαρμογή τους.
- 2.8.3. Την ύπαρξη μηχανισμών άμεσης αναθεώρησης των διαδικασιών για την αντιμετώπιση των αδυναμιών που διαπιστώνονται από τις τακτικές ή έκτακτες αξιολογήσεις τους.

3. Η Τράπεζα της Ελλάδος θεωρεί ιδιαίτερα χρήσιμη την ανάπτυξη μεθόδων αυτοαξιολόγησης από τις υπηρεσιακές μονάδες, υπό την προϋπόθεση υιοθέτησης καταγεγραμμένων αντικειμενικών κριτηρίων και τελικής αξιολόγησής τους από τη Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης.

Οργανωτική δομή – Διαδικασίες

4. Για τη διασφάλιση αποτελεσματικής οργανωτικής δομής και επάρκειας του ΣΕΕ απαιτείται

για κάθε δραστηριότητα αναλυτική περιγραφή και σαφής καθορισμός των αρμοδιοτήτων και ορίων ευθύνης κάθε εμπλεκόμενης υπηρεσιακής μονάδας και Επιτροπής, καθώς και αντίστοιχες διαδικασίες εξουσιοδότησης.

Ειδικότερα απαιτείται:

- 4.1. Η αναλυτική καταγραφή των διαδικασιών διεξαγωγής κάθε εργασίας, που κοινοποιείται στο αρμόδιο για την εκτέλεση και τον ελεγχό της προσωπικό.
- 4.2. Η ενσωμάτωση σε όλους τους κανονισμούς διεξαγωγής των εργασιών του πιστωτικού ιδρύματος, κατάλληλων μηχανισμών ελέγχου που θα διασφαλίζουν ότι όλες οι συναλλαγές είναι έγκυρες και νόμιμες, έχουν εκτελεστεί σύμφωνα με όλους τους κανόνες λειτουργίας της κάθε υπηρεσιακής μονάδας, έχουν αξιολογηθεί ως προς τους κινδύνους που ενέχουν, έχουν διεκπεραιωθεί από κατάλληλα εξουσιοδοτημένα και άμεσα εντοπιζόμενα άτομα, έχουν καταχωρηθεί στα προβλεπόμενα για κάθε περίπτωση αρχεία και έχουν ενταχθεί στο σύστημα διοικητικής πληροφόρησης.
- 4.3. Η πρόβλεψη για άμεση ή έμμεση εμπλοκή δύο τουλάχιστον λειτουργών του πιστωτικού ιδρύματος σε κάθε δραστηριότητα ή ελεγκτική λειτουργία (four eyes principle) μέχρι την ολοκλήρωσή της. Το πιστωτικό ίδρυμα, αξιολογώντας το επίπεδο των κινδύνων, μπορεί κατ' εξαίρεση από τις διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου να προβλέπει απλοποιημένες καταγεγραμμένες διαδικασίες για ορισμένες κατηγορίες συναλλαγών, με καθορισμό

συγκεκριμένου ορίου συναλλαγών ή και άλλων ποιοτικών χαρακτηριστικών.

- 4.4. Η συμβουλευτική (τουλάχιστον) συμμετοχή των Μονάδων Εσωτερικής Επιθεώρησης, Διαχείρισης Κινδύνων και Κανονιστικής Συμμόρφωσης στο σχεδιασμό νέων προϊόντων και διαδικασιών σε θέματα που αφορούν στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, καθώς και για την εκτίμηση του λειτουργικού κινδύνου που μπορεί να προκύψει, σε περιπτώσεις σημαντικών αλλαγών (συγχωνεύσεις, εξαγορές κ.λπ.), προκειμένου να ενσωματωθούν οι κατάλληλοι ελεγκτικοί μηχανισμοί, οι μηχανισμοί διαχείρισης κινδύνων και να διασφαλισθεί η συμβατότητα με τους ισχύοντες κανόνες.

Θέματα προσωπικού, διαχωρισμού καθηκόντων και σύγκρουσης συμφερόντων

5. Καθορίζονται διαδικασίες διαχείρισης και διαρκούς εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού, έτσι ώστε η στελέχωση κάθε θέσης, εργασίας ή ευθύνης να γίνεται από πρόσωπα που διαθέτουν τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες με τη θέσπιση των πλέον ενδεδειγμένων εκάστοτε κριτηρίων πρόσληψης και εξέλιξης.

6. Οι αμοιβές των στελέχων και ιδίως αυτών που διαθέτουν προϊόντα και υπηρεσίες ή διαχειρίζονται τα διαθέσιμα κεφάλαια του ιδρύματος διαμορφώνονται με συνεπή συνεκτίμηση της αρχής αποφυγής της παροχής κινήτρων για την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων ή τον προσπορισμό βραχυπρόθεσμου οφέλους.

7. Διασφαλίζεται ο αποτελεσματικός διαχωρισμός καθηκόντων με την υιοθέτηση κατάλλη-

λων διαδικασιών, ώστε να αποφεύγονται περιπτώσεις ασυμβίβαστων ρόλων, σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ των μελών του Δ.Σ., της Διοίκησης και των στελεχών, αλλά και μεταξύ αυτών, του πιστωτικού ιδρύματος και των συναλλασσομένων, καθώς και αθέμιτης χρήσης εμπιστευτικών πληροφοριών ή περιουσιακών στοιχείων. Για το σκοπό αυτό λαμβάνονται υπόψη οι βέλτιστες διεθνείς πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης, οι σχετικές διατάξεις της χρηματιστηριακής νομοθεσίας, ο Κώδικας Δεοντολογίας για την παροχή Επενδυτικών Υπηρεσιών, καθώς και οι τυχόν σχετικές αποφάσεις των εποπτικών αρχών.

8. Με κατάλληλες διαφοροποιήσεις στη διοικητική τους υπαγωγή και στις γραμμές διοικητικής αναφοράς διασφαλίζεται η ανεξαρτησία αφενός των οργάνων ελέγχου από τις ελεγχόμενες δραστηριότητες και τους λειτουργούς τους και αφετέρου της διαχείρισης κινδύνων από δραστηριότητες ανάληψης κινδύνων και τους λειτουργούς τους, έτσι ώστε:

- 8.1. Οι λειτουργίες υποδοχής και διεκπεραίωσης αιτημάτων πελατών, προώθησης και διάθεσης τραπεζικών προϊόντων στο κοινό (πιστώσεις, καταθετικά και επενδυτικά προϊόντα), διαπραγμάτευσης και εν γένει διενέργειας συναλλαγών (front line) να είναι διοικητικά και λειτουργικά διαχωρισμένες από τις λειτουργίες έγκρισης αιτημάτων, επιβεβαίωσης, λογιστικοποίησης και διακανονισμού συναλλαγών, καθώς και φύλαξης τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων του ιδρύματος ή των πελατών.

- 8.2. Ομοίως, διαχωρισμένες να είναι οι λειτουργίες διαχείρισης κινδύνων και ελέγχου

αφενός μεταξύ τους και αφετέρου από τις πιο πάνω λειτουργίες.

9. Διασφαλίζεται ο συστηματικός έλεγχος της πρόσβασης μόνο εξουσιοδοτημένων ατόμων σε περιουσιακά και λογιστικά στοιχεία και εν γένει εμπιστευτικές πληροφορίες.

10. Διασφαλίζεται, με κατάλληλες διαδικασίες που θεσπίζονται από το πιστωτικό ίδρυμα, η δυνατότητα πραγματοποίησης ανώνυμων αναφορών, καθώς και η προστασία των υπαλλήλων που μέσω αυτών ενημερώνουν το Δ.Σ. ή την Επιτροπή Ελέγχου (ή όπου αυτή δεν υφίσταται τον εξουσιοδοτημένο υπάλληλο της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης) για σοβαρές παρατυπίες, παραλείψεις ή αξιόποινες πράξεις που υπέπεσαν στην αντίληψή τους.

Συναλλαγές με πρόσωπα που έχουν ειδική σχέση με το πιστωτικό ίδρυμα

11. Ως προς τις συναλλαγές με τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν ειδική σχέση με το πιστωτικό ίδρυμα, κατά την έννοια της ΠΔ/ΤΕ 2563/19.7.2005, όπως εκάστοτε ισχύει, διασφαλίζεται ότι:

11.1. Υφίσταται λεπτομερής καταγραφή των όρων και διαδικασιών του πιστωτικού ίδρυματος για τις κάθε μορφής πιστοδοτήσεις ή συμμετοχές προς τα πρόσωπα που έχουν ειδική σχέση με το πιστωτικό ίδρυμα, ώστε:

11.1.1. Οι όροι των σχετικών πιστοδοτήσεων να μην αποκλίνουν από τους όρους που εφαρμόζονται στις αντίστοιχες κατηγορίες λοιπών χρηματοδοτήσεων.

11.1.2. Κάθε συμμετοχή ή πιστοδότηση στα πιο πάνω πρόσωπα να πραγματοποιείται μετά από έγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου ή απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μετόχων του πιστωτικού ίδρυματος, όπου κατά νόμο απαιτείται.

12.1. Για τη διευκόλυνση της ομαλής χρηματοδοτικής κάλυψης των αναγκών της δραστηριότητας των επιχειρήσεων που συμπεριλαμβάνονται στα πρόσωπα που διατηρούν ειδική σχέση με το πιστωτικό ίδρυμα, κατά τα ανωτέρω, το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να καθορίζει ένα εύλογο όριο πιστοδοτήσεων μέχρι το οποίο δεν απαιτείται η προηγούμενη έγκριση του Δ.Σ., αλλά απλή εκ των υστέρων γνωστοποίηση της αντίστοιχης πιστοδότησης.

12.2. Τα αναφερόμενα στην πιο πάνω παράγραφο πρόσωπα που έχουν ειδική σχέση με το πιστωτικό ίδρυμα γνωστοποιούν στο Διοικητικό Συμβούλιο του πιστωτικού ίδρυματος το σύνολο του υφιστάμενου υπολοίπου των πιστοδοτήσεών τους από συνδεδεμένες με το πιστωτικό – χρηματοδοτικό ίδρυμα επιχειρήσεις, κατά την έννοια του άρθρου 42ε του Ν. 2190/1920, όπως ισχύει, εντός 20 ημερών από το τέλος κάθε ημερολογιακού έτους. (Η υποχρέωση αυτή είναι ανεξάρτητη από την υποβολή στοιχείων από το πιστωτικό ίδρυμα στην Τράπεζα της Ελλάδος).

Παρεχόμενες υπηρεσίες προς πελάτες

13. Για τη διασφάλιση της παροχής κατάλληλων υπηρεσιών προς τους πελάτες, ως αναπό-

σπαστο τμήμα του λειτουργικού κινδύνου, απαιτείται ιδίως:

- 13.1. Η υιοθέτηση από τα πιστωτικά ιδρύματα των βελτιστων πρακτικών, για την παροχή υπηρεσιών και προϊόντων που προσιδιάζουν στα χαρακτηριστικά του πελάτη.
- 13.2. Η παρακολούθηση και αξιολόγηση του τρόπου εξυπηρέτησης και ειδικότερα των διαδικασιών παρουσίασης και συμφωνίας των όρων συνεργασίας τους με το πιστωτικό ίδρυμα, κατά τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις και ιδίως τη νομοθεσίας περί προστασίας καταναλωτή.
- 13.3. Η ύπαρξη κατάλληλων διαδικασιών για την εξέταση των καταγγελιών ή παραπόνων των πελατών κατά τις διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2501/31.10.2002, όπως ισχύει, καθώς και τις λοιπές σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας.
- 13.4. Η διαφύλαξη των συμφερόντων και προστασία από αλλότρια χρήση των προσωπικών δεδομένων. Τα πιστωτικά ιδρύματα θέτουν στη διάθεση της Τράπεζας της Ελλάδος τις άδειες που χορηγούνται από τις αρμόδιες αρχές για την τυχόν χρήση των εν λόγω δεδομένων. Τα περιουσιακά στοιχεία των πελατών να φυλάσσονται και να τηρούνται αναλυτικά και ζεχωριστά από παρόμοια περιουσιακά στοιχεία του πιστωτικού ιδρύματος.
- 13.5. Ο τακτικός έλεγχος της εφαρμογής των διαδικασιών που σχετίζονται με τη διαπίστωση της ακριβούς ταυτότητας των συναλλασσομένων.

Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

- 14.1. Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων σχετικά με την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, υφίστανται κατάλληλη πολιτική και διαδικασίες, όπως εκάστοτε εξειδικεύονται με έγγραφα ή εγκυκλίους της Τράπεζας της Ελλάδος, που θα είναι συνεπείς προς τους στόχους προσέλκυσης πελατείας, τις χώρες δραστηριοποίησης και τα δίκτυα συναλλαγών που χρησιμοποιούν, καθώς και μηχανογραφική υποστήριξη για την αξιολόγηση των πελατών ως προς τους κινδύνους που αντιπροσωπεύουν και την ανάλογη με τον κίνδυνο διαχείρισή τους.
- 14.2. Υφίστανται διαδικασίες για τον εντοπισμό των συναλλαγών, οι οποίες δεν συνάδουν με την γνώση που έχει το πιστωτικό ίδρυμα για τον πελάτη και τη συναλλακτική του συμπεριφορά, τη διερεύνησή τους και την αναφορά τους, εφόσον απαιτείται, με κατάλληλη τεκμηρίωση και επάρκεια.
- 14.3. Τα προληπτικού χαρακτήρα μέτρα στον τομέα αυτό πρέπει να διέπονται από τις ίδιες αρχές που εφαρμόζονται σε σχέση με τους λοιπούς κινδύνους και να είναι προσαρμοσμένα στο μέγεθος και τη μορφή του πιστωτικού ιδρύματος. Ειδικότερα να διασφαλίζουν:

- 14.3.1. Την κατανόηση από τα στελέχη και τις κατά περίπτωση αρμόδιες υπηρεσιακές

μονάδες των κινδύνων, κατά κατηγορία πελατών και συναλλαγών ή και σε συνδυασμό τους, καθώς και της πολιτικής και των διαδικασιών που πρέπει να εφαρμόζονται.

14.3.2. Την εφαρμογή κριτηρίων αποδοχής της συμβατικής σχέσης με τον πελάτη, την ταξινόμηση των πελατών κατά βαθμίδα κινδύνου και στη συνέχεια την παρακολούθηση της σχέσης αυτής (δραστηριότητας).

14.3.3. Για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής να προβλέπεται η ετήσια αξιολόγηση των μεθοδολογιών και η προσαρμογή της εκπαίδευσης των εξουσιοδοτημένων υπαλλήλων προς τις εκάστοτε νέες συνθήκες και πρακτικές.

Διαχείριση των κινδύνων

15. Κάθε πιστωτικό ίδρυμα διαθέτει καταγεγραμμένες πολιτική και διαδικασίες που αντιστοιχούν στην Επιχειρησιακή του Στρατηγική, σχετικά με:

15.1. την ανάληψη, την παρακολούθηση και τη διαχείριση των κινδύνων (αγοράς, πιστωτικός, επιτοκίων, ρευστότητας, λειτουργικός κ.λπ.) και τη διάκριση των συναλλαγών και πελατών κατά επίπεδο κινδύνου (όπως χώρα, επάγγελμα, δραστηριότητα),

15.2. τον καθορισμό των εκάστοτε αποδεκτών ανωτάτων ορίων ανάληψης κινδύνου συνολικά για κάθε είδος κινδύνου και περαιτέρω κατανομή καθενός εκ των ορίων αυτών κατά πελάτη, κλάδο, νόμισμα, υπηρεσιακή μονάδα κ.λπ. και

15.3. τη θέσπιση ορίων παύσης ζημιογόνων δραστηριοτήτων ή άλλων διορθωτικών ενέργειών,

που κοινοποιούνται έγκαιρα και εγγράφως, με τη μορφή εξειδικευμένων στόχων ή κατευθύνσεων, όπου απαιτείται, σε όλα τα εντεταλμένα όργανα που εμπλέκονται στις διαδικασίες ανάληψης (risk owners), παρακολούθησης, αντιστάθμισης και μείωσης των κινδύνων.

16. Καθορίζεται η ετήσια επαναξιολόγηση των κινδύνων και προσδιορίζεται ότι οι υψηλού κινδύνου περιοχές, ή οι πολύπλοκες συναλλαγές που καθορίζονται από κάθε πιστωτικό ίδρυμα καθώς και οι προβληματικές πιστοδοτήσεις θα ελέγχονται συχνότερα.

17. Για το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την παρακολούθηση της πολιτικής κινδύνων, κάθε πιστωτικό ίδρυμα διαθέτει μια εξειδικευμένη και ανεξάρτητη λειτουργία διαχείρισης των κινδύνων, που καλύπτει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων για όλες τις μορφές των κινδύνων, περιλαμβανομένου του λειτουργικού.

18. Υφίστανται καταγεγραμμένες διαδικασίες ειδικότερα, ως προς:

18.1. Τον περιοδικό εντοπισμό των σημαντικών ή αιφνίδιων μεταβολών στις παραμέτρους που διαμορφώνουν τους κινδύνους (οικονομικά μεγέθη, εξελίξεις στην αγορά, νομικό περιβάλλον κ.λπ.), την αξιολόγησή τους και την αναφορά τους στα αρμόδια όργανα για τυχόν διορθωτικές ενέργειες, ιδίως όταν οδηγούν σε υπέρβαση των αποδεκτών ορίων.

18.2. Την αντιστάθμιση (κάλυψη, μεταφορά, ασφάλιση) και λογιστικοποίηση της τυχόν ζημιάς.

18.3. Την τιμολόγηση των προσφερόμενων προϊόντων και περιοδική επαναξιολόγηση της, ώστε να διασφαλίζεται ότι λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι διαμόρφωσης του κόστους, ο ανταγωνισμός, οι κίνδυνοι σε σχέση με τις αναμενόμενες αποδόσεις κ.λπ.

19. Πριν από την επέκταση της δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος σε νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα ή υπηρεσίες:

19.1. Θα υπάρχουν τεκμηριωμένες αποφάσεις ενσωμάτωσής τους στη στρατηγική ανάπτυξης του πιστωτικού ιδρύματος.

19.2. Θα έχουν αναγνωρισθεί με ακρίβεια οι σχετικοί κίνδυνοι, συμπεριλαμβανομένου και του λειτουργικού κινδύνου.

19.3. Θα έχει ολοκληρωθεί η ενσωμάτωση των αντίστοιχων ελέγχων και διαδικασιών ή η προσαρμογή των υφιστάμενων στο σύστημα διαχείρισης κινδύνων και εσωτερικού ελέγχου, γενικότερα.

20.1. Κατά τη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων για την ανάληψη σημαντικών κινδύνων (χορήγησης δανείων, αναδιάρθρωσης/ρύθμισης υφιστάμενων δανείων, συμμετοχών, επενδύσεων κ.λπ.), στην περίπτωση κινδύνων που δεν υπόκεινται σε προκαθορισμένες παραμέτρους, καθώς και στον καθορισμό σχετικών ορίων ανάληψης κινδύνων, διασφαλίζεται τουλάχι-

στον η συμμετοχή της καθ' ύλην αρμόδιας υπηρεσιακής μονάδας και της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων.

20.2. Στις καταγεγραμμένες και εγκεκριμένες από το Δ.Σ. εσωτερικές διαδικασίες, προσδιορίζεται με πληρότητα ο βαθμός κατά τον οποίο η λήψη της τελικής απόφασης (ανωτέρω παρ. 20.1.) εξαρτάται από την εισήγηση της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων. Κατά την αξιολόγηση του συστήματος διαχείρισης κινδύνων κάθε πιστωτικού ιδρύματος, η Τράπεζα της Ελλάδος λαμβάνει θετικά υπόψη την πρόβλεψη κλιμάκωσης της βαρύτητας της εν λόγω εισήγησης ανάλογα με το ύψος και την πολυπλοκότητα των αναλαμβανόμενων κινδύνων (άσκηση βέτο, αυξημένη βαρύτητα, απλός υπολογισμός σε πλειοψηφικό σύστημα κ.λπ.).

20.3. Οι καταγεγραμμένες στα πρακτικά πιο πάνω εισηγήσεις τίθενται, όταν ζητηθούν, υπόψη των αρμόδιων ελεγκτικών οργάνων/υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος, κατά τα προβλεπόμενα στη νομοθεσία (άρθρο 4 του Ν.Δ. 588/1948 και άρθρο 4 του Α.Ν. 1665/1951).

Συστήματα λογιστικής παρακολούθησης των εργασιών

21.1. Από το λογιστικό σύστημα που εφαρμόζει το πιστωτικό ίδρυμα πρέπει γενικά να προκύπτει η πραγματική εικόνα της οικονομικής κατάστασης του πιστωτικού ιδρύματος, να παρέχονται οι απαραίτητες για τη λήψη αποφάσεων πληροφορίες, καθώς και να διασφαλίζεται η κατάρτιση

- αξιόπιστων ετήσιων ή περιοδικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από το νόμο λογιστικά πρότυπα.
- 21.2. Ειδικότερα, για τη διασφάλιση των ως άνω αρχών, καθώς και την ενίσχυση της συγκρισιμότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης εποπτείας, κρίνεται σκόπιμη η εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων από το σύνολο των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- 21.3. Πριν λογιστικοποιηθεί κάθε πράξη είτε ομοειδείς πράξεις ή λογιστικά γεγονότα ελέγχεται από τα αρμόδια όργανα η εγκυρότητα και συμφωνία τους, κατά τα προβλεπόμενα στους σχετικούς εσωτερικούς κανονισμούς του πιστωτικού ιδρύματος. Αξιολογώντας το επίπεδο των κινδύνων, το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί κατ' εξαίρεση να καθορίζει συγκεκριμένα όρια συναλλαγών, όπως μικρές ταμειακές συναλλαγές, για τα οποία δεν απαιτείται πρόσθετος έλεγχος πριν τη λογιστικοποίησή τους.
- 21.4. Κάθε ελεγμένη, κατά τα ανωτέρω, πράξη ή πράξεις καταχωρείται στο λογιστικό σύστημα έγκαιρα, με ακρίβεια και με όλες τις απαραίτητες λεπτομέρειες, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τα εφαρμοζόμενα λογιστικά πρότυπα και αρχές.
- 21.5. Τόσο η αρχική αναγνώριση όσο και οι μεταγενέστερες αποτιμήσεις κάθε περιουσιακού στοιχείου ή υποχρέωσης, καθώς και η επίδραση των τελευταίων στα αποτελέσματα ή την καθαρή θέση, θα πραγματοποιούνται με τον τρόπο που προβλέπεται στα ισχύοντα λογιστικά πρότυπα.
- 21.6. Οι ανοικτές θέσεις από συναλλαγές που ενέχουν κινδύνους αγοράς θα συμφωνούνται τουλάχιστον κάθε μήνα (reconciliation).
- 21.7. Διασφαλίζεται με κατάλληλες διαδικασίες η συστηματική και ασφαλής τήρηση των αρχείων για χρονικό διάστημα όχι μικρότερο από τον κατά περίπτωση προβλεπόμενο από το θεσμικό πλαίσιο ελάχιστο χρόνο και με τρόπο που θα επιτρέπει την πραγματοποίηση ελέγχων μεταγενέστερα (ενσωμάτωση audit trails) και την αναπαραγωγή όλων των συναλλαγών κατά χρονολογική σειρά, την υποστήριξη κάθε καταχωριμένου στοιχείου με πρωτότυπα δικαιολογητικά και την τεκμηρίωση οποιασδήποτε μεταβολής στα υπόλοιπα των λογαριασμών, με αναλυτικά στοιχεία για τις κινήσεις που μεσολάβησαν.
- 21.8. Διενεργούνται περιοδικοί αλλά και έκτακτοι έλεγχοι επί των διενεργούμενων λογιστικών καταχωρίσεων, ώστε να παρακολουθείται η πιστή εφαρμογή των εγκεκριμένων μεθόδων αποτίμησης των στοιχείων του ισολογισμού και αναγνώρισης του αποτελέσματος.
- 21.9. Ειδικότερα όσον αφορά τις υποβαλλόμενες στις εποπτικές αρχές οικονομικές πληροφορίες και στοιχεία θα διασφαλίζεται ότι:
- 21.9.1. Είναι πλήρεις, έγκυρες και βασιζούνται σε λογιστικά στοιχεία, και προκειμένου περί εξωλογιστικών υπολογισμών ή

εκτιμήσεων, ότι έχουν διενεργηθεί με ορθό και κατάλληλα τεκμηριωμένο τρόπο.

21.9.2. Υποβάλλονται αρμοδίως εντός των καθορισμένων προθεσμιών.

21.10. Υπάρχουν καταγεγραμμένες διαδικασίες για την επιλογή και την απόκτηση του κατάλληλου εξοπλισμού και λογισμικού καθώς και για την επαρκή στελέχωση των αρμοδίων υπηρεσιών, ανάλογα με τις εκάστοτε επιχειρησιακές ανάγκες, τις προοπτικές εξέλιξης του μεγέθους και της φύσης των εργασιών και τις οικονομικές δυνατότητες του πιστωτικού-χρηματοδοτικού ιδρύματος, προκειμένου να διασφαλίζεται, ανά πάσα στιγμή, η επαρκής και αποτελεσματική λογιστική και μηχανογραφική υποστήριξη των εργασιών του.

21.11. Υφίστανται τα απαραίτητα μέσα και εφεδρικά αρχεία δεδομένων, στο πλαίσιο της απαιτούμενης διασφάλισης για τη συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του πιστωτικού ιδρύματος (κεφ. IV, ενότητα Α, παρ. 2.8.2.).

21.12. Η Τράπεζα της Ελλάδος αναμένει ότι τα πιστωτικά ιδρύματα θα τηρούν συστήματα που θα διασφαλίζουν την παρακολούθηση, συνολικά, ανά πελάτη, των υπολοίπων και των συναλλαγών που αφορούν ιδίως δάνεια και καταθέσεις, τόσο για την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων, όσο και για την υποβολή των απαιτούμενων στοιχείων προς τις εποπτικές αρχές, το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και άλλους φορείς.

Συστήματα πληροφορικής

22.1. Η λειτουργία των Συστημάτων Πληροφορικής στοχεύει, αφενός στην αποτελεσματική υποστήριξη της επιχειρησιακής στρατηγικής των πιστωτικών ιδρυμάτων, αφετέρου στην ασφαλή διακίνηση, επεξεργασία και αποθήκευση των κρισίμων επιχειρησιακών πληροφοριών. Παράλληλα, η αυξημένη ανάγκη χρήσης συστημάτων πληροφορικής από τα πιστωτικά ιδρύματα, σε συνδυασμό με την τυχόν ανάθεση κρισίμων έργων πληροφορικής σε τρίτους, ενισχύει συγκεκριμένες κατηγορίες κινδύνων με σημαντικότερη αυτή του λειτουργικού κινδύνου. Οι κίνδυνοι αυτοί πρέπει να προσδιορίζονται, να εντοπίζονται έγκαιρα και να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά.

22.2. Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης των κινδύνων που απορρέουν από τη λειτουργία των Συστημάτων Πληροφορικής, τα πιστωτικά ιδρύματα υλοποιούν το πλαίσιο αρχών ασφαλούς και αποτελεσματικής λειτουργίας των συστημάτων πληροφορικής που αναφέρεται στο Παράρτημα 2 της παρούσας Πράξης.

Κανονιστική συμμόρφωση

23.1. Το Δ.Σ. του πιστωτικού ιδρύματος διασφαλίζει την ύπαρξη πολιτικής για την κανονιστική συμμόρφωση και αποτελεσματικού συστήματος εφαρμογής της, που αξιολογούνται από αυτό ετησίως. Η πολιτική κανονιστικής συμμόρφωσης αποσκοπεί:

23.1.1. στην αντιμετώπιση των πάσης φύσεως επιπτώσεων από τυχόν αδυνα-

μία συμμόρφωσης του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιριών του ομίλου του και των επιχειρήσεων προς τις οποίες έχουν εκχωρηθεί δραστηριότητες (Παράρτημα 1 της παρούσας Πράξης) προς το ισχύον νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, καθώς επίσης τους κώδικες δεοντολογίας στους οποίους τα πιστωτικά ιδρύματα προσχωρούν και

23.1.2. στη διαχείριση περιπτώσεων σύγκρουσης συμφερόντων. Διευκρινίζεται ότι η αξιολόγηση αυτή δεν επεκτείνεται στην αξιολόγηση της επάρκειας και αποτελεσματικότητας του έργου των καθ' ύλην αρμοδίων μονάδων.

23.2. Για την υλοποίηση της ως άνω πολιτικής θεσπίζεται Λειτουργία ή Μονάδα Κανονιστικής Συμμόρφωσης, κατά τα ειδικότερα αναφερόμενα στο κεφ. V, ενότητα γ.

III. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΜΙΛΟΥ

1. Τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αποτελεσματική ενσωμάτωση στη στρατηγική του ομίλου τους, σχετικά με τα θέματα οργάνωσης και ΣΕΕ, των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα, περιλαμβανομένων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, των οποίων διατηρούν τον έλεγχο, κατά την έννοια του άρθρου 2 του Ν. 2076/1992, όπως ισχύει, ή που υπόκεινται σε εποπτεία σε ενοποιημένη βάση σύμφωνα με το Π.Δ. 267/1995, όπως ισχύει και ενοποιούνται με την ολική ή αναλογική μέθοδο. Ιδιαίτερα θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι:

1.1. Τα συστήματα και οι διαδικασίες που εφαρμόζουν οι παραπάνω επιχειρήσεις, καθώς και οι νεοαποκτούμενες επιχειρήσεις (από συγχωνεύσεις, εξαγορές) είναι συμβατά μεταξύ τους και είναι προσαρμοσμένα τόσο στις ανάγκες της οργανωτικής δομής του ομίλου όσο και στις κατ' ίδιαν ιδιαιτερότητες κάθε εταιρίας του ομίλου ή ότι καθορίζεται ρεαλιστικό, κατά περίπτωση, χρονοδιάγραμμα αντίστοιχης προσαρμογής τους.

1.2. Οι σημαντικοί κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται παρακολουθούνται και ελέγχονται σε επίπεδο ομίλου.

1.3. Οι πιο πάνω επιχειρήσεις διαθέτουν επαρκείς διαδικασίες για την παραγωγή και διάθεση των πληροφοριών και στοιχείων που είναι απαραίτητα για την εποπτεία σε ενοποιημένη βάση και για την υλοποίηση των αρμοδιοτήτων που προβλέπονται στις διατάξεις της παρούσας και, ιδίως, για την εφαρμογή των διατάξεων του νέου πλαισίου για την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων (Βασιλεία II).

2. Για την ενίσχυση της αποτελεσματικής εφαρμογής των ανωτέρω γενικών αρχών, οι Επιτροπές και οι υπηρεσιακές μονάδες που προβλέπονται στην παρούσα Πράξη ή συστήνονται από τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα διατυπώνουν γνώμη για την επιλογή και την καταλληλότητα των επικεφαλής των αντίστοιχων μονάδων των θυγατρικών και αξιολογούν την αποδοτικότητα των μονάδων αυτών.

3. Το Δ.Σ. του μητρικού πιστωτικού ιδρύματος διασφαλίζει, με τον κατάλληλο συντονισμό και

συμφωνίες, ότι οι αρμοδιότητες της επιβλεψης και της ενιαίας στρατηγικής δεν αναιρούν τις ευθύνες των διοικητικών οργάνων των θυγατρικών επιχειρήσεων και δεν οδηγούν σε μη απαιτούμενες επικαλύψεις. Επίσης, καθορίζει την κατανομή ευθυνών, τα μέτρα συντονισμού και την ανάθεση, όπου απαιτείται, ειδικών αρμοδιοτήτων σε εταιρίες του ομίλου ως προς τη διαχείριση ιδίως των σημαντικών κινδύνων, τον εσωτερικό έλεγχο, τη λειτουργία κανονιστικής συμμόρφωσης και την εφαρμογή των διατάξεων περί της πρόληψης και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

4. Διευκρινίζεται ότι:

- 4.1. Σε ό,τι αφορά τις ενοποιούμενες στις οικονομικές καταστάσεις του πιστωτικού ιδρύματος επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα, θα πρέπει να λαμβάνονται από το πιστωτικό ίδρυμα προσαρμοσμένα αναλόγως μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται σε επίπεδο ομίλου η επίτευξη των στόχων της παρούσας Πράξης.
- 4.2. Σε περίπτωση που οι ελεγχόμενες από το πιστωτικό ίδρυμα επιχειρήσεις της παρ. 1 είναι εγκατεστημένες εκτός Ελλάδος, τυχόν σημαντική ασυμβατότητα σε επίπεδο ομίλου, που προκύπτει από την αντίστοιχη εφαρμογή των εθνικών διατάξεων της χώρας υποδοχής, δεν θα αντιμετωπίζεται, αυτή καθεαυτή, ως παραβίαση των διατάξεων της παρούσας. Όμως, η Τράπεζα της Ελλάδος θα ενημερώνεται από το άμεσα εποπτευόμενο από αυτήν μητρικό πιστωτικό ίδρυμα για τα μέτρα που λαμ-

βάνει για την αντιμετώπιση των πιο πάνω καταστάσεων και θα αξιολογεί την καταλληλότητά τους, διώς δε όσων αφορούν τα θέματα πρόληψης και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

IV. ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΕΕ

A. Αρμοδιότητες του Διοικητικού Συμβουλίου και της Διοίκησης

1. Ανεξάρτητα από την οργανωτική διάρθρωση κάθε πιστωτικού ιδρύματος καθορίζονται τα εξής:

1.1. Το Δ.Σ. (Διοικητικό Συμβούλιο) οφείλει να διαθέτει, ως σύνολο, επαρκείς γνώσεις και εμπειρία τουλάχιστον για τις σημαντικότερες των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος, ώστε να έχει τη δυνατότητα άσκησης εποπτείας επί του συνόλου των λειτουργιών είτε άμεσα είτε μέσω των Επιτροπών που θεσμοθετούνται υποχρεωτικά ή κατά τη διακριτική ευχέρεια του πιστωτικού ιδρύματος με βάση την παρούσα Πράξη. Το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να διασφαλίζει τη συμμετοχή στο Δ.Σ. τουλάχιστον ενός ή στην περίπτωση που πληρούται η προϋπόθεση της παρ. 2.2. της ενότητας Β του παρόντος Κεφαλαίου, δύο μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μελών.

Για την αποφυγή περιπτώσεων σύγκρουσης καθηκόντων η Τράπεζα της Ελλάδος κρίνει σκόπιμο τα πιστωτικά ιδρύματα να υιοθετούν τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές και αρχές της εταιρικής διακυβέρνη-

σης που αφορούν, ιδίως, το διαχωρισμό των εκτελεστικών και εποπτικών αρμοδιοτήτων των μελών του Δ.Σ., περιλαμβανομένου του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου από τις εκτελεστικές αρμοδιότητες του Διευθύνοντος Συμβούλου.

2. Το Δ.Σ. έχει, γενικά, την ευθύνη για τη συνεπή εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας Πράξης και μεταξύ άλλων την ευθύνη:
- 2.1. Του στρατηγικού προσανατολισμού του πιστωτικού ιδρύματος της επαναξιολόγησής του και της υιοθέτησης κατάλληλων πολιτικών που αποσκοπούν στη διασφάλιση επαρκούς και αποτελεσματικού ΣΕΕ.
  - 2.2. Της ύπαρξης κατάλληλης πολιτικής, τόσο για τη διαχείριση κινδύνων με καθορισμό των εκάστοτε αποδεκτών ανωτάτων ορίων ανάληψης κινδύνου, όσο και για την κανονιστική συμμόρφωση.
  - 2.3. Της διαμόρφωσης του κατάλληλου εσωτερικού περιβάλλοντος, που διασφαλίζει ότι κάθε στέλεχος σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα του πιστωτικού ιδρύματος κατανοεί τόσο τη φύση κάθε κινδύνου που σχετίζεται με τις δραστηριότητες στις οποίες μετέχει ή εποπτεύει, όσο και την ανάγκη της αποτελεσματικής αντιμετώπισής τους, αναγνωρίζει τη σημασία των ελεγκτικών διαδικασιών και διευκολύνει την εφαρμογή τους.
  - 2.4. Της υιοθέτησης Κώδικα Ηθικής Συμπεριφοράς που εφαρμόζεται από τη Διοίκηση και το σύνολο του προσωπικού του πιστωτι-

κού ιδρύματος επί τη βάσει των γενικώς αποδεκτών αρχών (επιμέλεια, αποτελεσματικότητα, υπευθυνότητα, ευπρέπεια στις σχέσεις με το κοινό, μη αίτηση ή αποδοχή ασυνήθους αξίας ωφελημάτων, τήρηση επαγγελματικού απορρήτου κ.λπ.).

- 2.5. Της παροχής στη Διοίκηση και τις υπηρεσιακές μονάδες όλων των απαραίτητων μέσων για την υλοποίηση του έργου τους.
- 2.6. Της ακρίβειας των δημοσιευμένων ετήσιων και περιοδικών οικονομικών καταστάσεων του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου, σε ατομική και ενοποιημένη βάση αντίστοιχα, καθώς και των υποβαλλομένων στην Τράπεζα της Ελλάδος και τις άλλες εποπτικές αρχές στοιχείων.
- 2.7. Της διασφάλισης ότι η λειτουργία του πιστωτικού ιδρύματος είναι σύμφωνη με τα προβλεπόμενα από το θεσμικό πλαίσιο, τους εσωτερικούς κανονισμούς και τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα ως προς την επιλογή και τυχόν αντικατάσταση των στελεχών που κατέχουν καίριες θέσεις.
- 2.8. Της ύπαρξης καταγεγραμμένων διαδικασιών (ανάθεση συγκεκριμένων ρόλων και συντονισμό τους, εξουσιοδοτημένα πρόσωπα για επικοινωνία με την Τράπεζα της Ελλάδος ή και άλλες αρχές, εναλλακτικές πηγές κάλυψης αναγκών ρευστότητας κ.λπ.) που θα διασφαλίζουν:
- 2.8.1. την αντιμετώπιση εκτάκτων καταστάσεων που θέτουν σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία του πιστωτικού ιδρύματος και

2.8.2. την αποκατάσταση και απρόσκοπη συνέχιση της επιχειρησιακής του λειτουργίας.

3. Η Διοίκηση, η οποία για τους σκοπούς εφαρμογής της παρούσας Πράξης νοείται ως το ανώτατο διοικητικό όργανο με εκτελεστικές αρμοδιότητες, έχει μεταξύ άλλων την ευθύνη:

3.1. Της συνεπούς υλοποίησης της εγκεκριμένης από το Δ.Σ. επιχειρησιακής στρατηγικής και της εξειδίκευσής της με τη χάραξη κατάλληλης για κάθε λειτουργία πολιτικής, τον καθορισμό επιμέρους στόχων για κάθε τομέα δραστηριότητας, διοικητικό όργανο και υπηρεσιακή μονάδα. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και:

3.1.1. Η υλοποίηση της εγκεκριμένης από το Δ.Σ. πολιτικής διαχείρισης κινδύνων.

3.1.2. Ο καθορισμός των επιμέρους ορίων και των αρμοδιοτήτων κάθε υπηρεσιακής μονάδας στη διαχείριση των κινδύνων και η αξιολόγηση της απόδοσής της.

3.1.3. Ο διαρκής έλεγχος της διαχείρισης των κινδύνων του πιστωτικού ιδρύματος μέσα στα εγκεκριμένα από το Δ.Σ. όρια ανάληψης.

3.2. Της ανάπτυξης και ενσωμάτωσης των μηχανισμών και διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου, που προσδιάζουν στο εύρος, το μέγεθος και τη φύση των εργασιών του πιστωτικού ιδρύματος, της περιοδικής αξιολόγησης των σημαντικών, από πλευράς επιπτώσεων, δυσλειτουργιών και της εν γένει αποτελεσματικής εφαρμογής του ΣΕΕ.

B. Επιτροπές του Δ.Σ. ή της Διοίκησης

1. Γενικοί όροι

1. Ανάλογα με το μέγεθος του πιστωτικού ιδρύματος και την πολυπλοκότητα των εργασιών του, το Δ.Σ. υποβοηθείται στο έργο του από Επιτροπές στις οποίες μπορεί να αναθέτει αρμοδιότητες σχετικά με το ΣΕΕ, προσδιορίζοντας σαφώς τα καθήκοντα, τη σύνθεση και τις διαδικασίες λειτουργίας τους, διασφαλίζοντας σε κάθε περίπτωση την εσωτερική του συνοχή, τη συμπληρωματικότητα και τον απαιτούμενο συντονισμό. Το Δ.Σ. διατηρεί για τις εν λόγω αρμοδιότητες την τελική ευθύνη, εκτός εάν προβλέπεται ρητά από διατάξεις της νομοθεσίας αυξημένος βαθμός ανεξαρτησίας έναντι του Δ.Σ. για συγκεκριμένες αρμοδιότητες (όπως π.χ. της Επιτροπής Ελέγχου), οπότε και γνωστοποιείται στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το Δ.Σ. ορίζει από τα μέλη του τον Πρόεδρο των Επιτροπών και καθορίζει τη συχνότητα της περιοδικής εναλλαγής των μελών τους (rotation). Οι σχετικές αποφάσεις καταγράφονται στα πρακτικά του Δ.Σ.

2. Για λόγους ισότητας όρων ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων και αποτελεσματικότητας και υπό την επιφύλαξη των παραλληλα ισχουσών διατάξεων της νομοθεσίας για τη σύσταση Επιτροπών από το Δ.Σ. καθορίζονται τα εξής:

2.1. Συστήνεται υποχρεωτικά από τα πιστωτικά ιδρύματα Επιτροπή Ελέγχου (ενότητα 2α του κεφαλαίου αυτού), εφόσον αυτά:

2.1.1. έχουν εισαγάγει τις μετοχές τους σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά ή

- 2.1.2. διατηρούν θυγατρικές εταιρίες ή υποκαταστήματα στο εξωτερικό ή
- 2.1.3. το ενεργητικό τους υπερβαίνει το ποσό των 100 εκατ. ευρώ.
- 2.2. Συστήνεται υποχρεωτικά Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων (ενότητα 2β του κεφαλαίου αυτού) σε περίπτωση που πληρούται μία από τις προϋποθέσεις των ανωτέρω παρ. 2.1.1 και 2.1.2 του παρόντος κεφαλαίου και το εντός και εκτός ισολογισμού ενεργητικό του πιστωτικού ιδρύματος υπερβαίνει το ποσό των 10 δισ. ευρώ.

Κατ' απόκλιση από τα προαναφερόμενα, το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί να αναθέσει, με γνωστοποίηση στην Τράπεζα της Ελλάδος των λόγων που επιβάλουν τη χρήση της εν λόγω δυνατότητας, τις αρμοδιότητες της εν λόγω Επιτροπής τουλάχιστον σε ένα εκτελεστικό και ένα μη εκτελεστικό μέλος του Δ.Σ. με επαρκείς γνώσεις και εμπειρία σε θέματα διαχείρισης κινδύνων.

- 2.3. Δεν απαιτείται η σύσταση της Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων από το πιστωτικό ίδρυμα στην περίπτωση που τα σχετικά καθήκοντα ασκούνται σε επίπεδο ομίλου από αντίστοιχη Επιτροπή και καλύπτουν ρητά και το πιστωτικό ίδρυμα.

2.4. Λοιπές Επιτροπές

- 2.4.1. Τα πιστωτικά ιδρύματα που δεν πληρούν τις ως άνω προϋποθέσεις (παρ. 2.1. και 2.2.) αποφασίζουν για τη σύσταση ανάλογων οργάνων στη βάση της αρχής

του κόστους/οφέλους και εν γένει αποτελεσματικότητας, τα οποία και γνωστοποιούνται στην Τράπεζα της Ελλάδος.

2.4.2. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η σύσταση πρόσθετων Επιτροπών, Εκτελεστικής(ών) Επιτροπής(ών) στο επίπεδο της Διοίκησης, η ανάθεση πρόσθετων αρμοδιοτήτων στην Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων, ή ειδικών αρμοδιοτήτων σε Επιτροπή Διαχείρισης Ενεργητικού Παθητικού (ALCO), Επιτροπή Αμοιβών, κ.λπ.

2.4.3. Διευκρινίζεται ότι η σύσταση της ειδικής συντονιστικής επιτροπής για την Πληροφορική (I.T. Steering Committee), της οποίας ο Πρόεδρος συνιστάται να είναι μέλος της Διοίκησης, διέπεται από τις διατάξεις του Παραρτήματος 2 (Κεφ. Α1, παρ. 2). Σε ό,τι αφορά την αρμοδιότητα αξιολόγησης της ανάλυσης και διαχείρισης των κινδύνων που σχετίζονται με τα συστήματα πληροφορικής, εναπόκειται στην κρίση του Δ.Σ. η ανάθεσή της στην εν λόγω Επιτροπή ή στην Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων, όπου υπάρχει.

2. Αρμοδιότητες

α) Επιτροπή Ελέγχου

- 1.1. Η Επιτροπή Ελέγχου (ΕΕ) ορίζεται από το Δ.Σ. και απαρτίζεται από μη εκτελεστικά μέλη του, κατ' ελάχιστον τρία. Από τα εν λόγω μέλη, το ένα τουλάχιστον είναι ανεξάρτητο, κατά την έννοια του Ν. 3016/2002, με επαρκείς γνώσεις και εμπειρία σε λογιστικής και ελεγκτικής φύσεως θέματα.

- 1.2. Σε περιπτώσεις πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι θυγατρικές πιστωτικών ιδρυμάτων (με έδρα στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό), η συμμετοχή στην Επιτροπή Ελέγχου εκτελεστικών μελών του Δ.Σ. της μητρικής, υπό την επιφύλαξη της εκάστοτε ισχύουσας νομοθεσίας, δεν έρχεται σε αντίθεση με την ως άνω διάταξη της παρούσας.
- 2.1. Τα μέλη της Επιτροπής δεν πρέπει να κατέχουν παράλληλες θέσεις ή ιδιότητες ή να διενεργούν συναλλαγές που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ασυμβίβαστες με την αποστολή της Επιτροπής. Η συμμετοχή στην Επιτροπή Ελέγχου δεν αποκλείει τη δυνατότητα συμμετοχής και σε άλλες επιτροπές του Δ.Σ.
- 2.2. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής πρέπει να διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις και εμπειρία για την επίβλεψη των ελεγκτικών διαδικασιών και των λογιστικών θεμάτων που απασχολούν την Επιτροπή ενώ παράλληλα η Επιτροπή Ελέγχου, ως σύνολο, πρέπει να διαθέτει την κατάρτιση και την εμπειρία που απαιτούνται για τη διεκπεραίωση του έργου της, περιλαμβανομένης της γνώσης για το ευρύτερο περιβάλλον λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος (εντός και εκτός της χώρας) και για τα συστήματα πληροφορικής.
- 2.3. Η λειτουργία της Επιτροπής Ελέγχου διέπεται από Κανονισμό στον οποίο καθορίζονται η διάρκεια, τα μέλη, η συχνότητα εναλλαγής τους, οι διαδικασίες λήψης των αποφάσεων καθώς και τα κύρια καθήκοντά της, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται:

2.3.1. Η παρακολούθηση και η ετήσια αξιολόγηση της επάρκειας και αποτελεσματικότητας του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου σε ατομική βάση και σε επίπεδο ομίλου, εφόσον πρόκειται για μητρική, με βάση τα σχετικά στοιχεία και πληροφορίες της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης, τις διαπιστώσεις και παρατηρήσεις των εξωτερικών ελεγκτών (τακτικών ορκωτών ελεγκτών λογιστών), καθώς και των εποπτικών αρχών.

2.3.2. Η επίβλεψη και η αξιολόγηση των διαδικασιών (βλ. και αρμοδιότητες του Δ.Σ.) κατάρτισης των δημοσιευμένων ετήσιων και, εφόσον συντρέχει σχετική υποχρέωση και, περιοδικών οικονομικών καταστάσεων, του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου σύμφωνα με τα ισχύοντα λογιστικά πρότυπα.

2.3.3. Η επίβλεψη του διενεργούμενου από τους τακτικούς ορκωτούς ελεγκτές λογιστές ελέγχου των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων του πιστωτικού ιδρύματος και η σε τακτική βάση συνεργασία μαζί τους. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, η Επιτροπή ζητά από τους εν λόγω ελεγκτές να αναφέρουν τα τυχόν προβλήματα ή αδυναμίες που εντόπισαν στο ΣΕΕ κατά τον έλεγχο των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα εκάστοτε ισχύοντα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα.

2.3.4. Η υποβολή πρότασης προς το Δ.Σ. για την επιλογή των εξωτερικών ελεγκτών (νοούμενων ως των τακτικών ορκωτών ελεγκτών λογιστών). Η Επιτροπή υποβάλλει επίσης, όποτε το κρίνει σκόπιμο, πρό-

- ταση για την αντικατάσταση ή την εναλλαγή τους.
- 2.3.5. Η διασφάλιση της ανεξαρτησίας, σύμφωνα με την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία (σήμερα άρθρο 12 Ν. 3148/2003) των ορκωτών ελεγκτών λογιστών.
- 2.3.6. Η υποβολή προτάσεων για την αντιμετώπιση των αδυναμιών που έχουν διαπιστωθεί και η παρακολούθηση της εφαρμογής των μέτρων που αποφασίζονται από το Δ.Σ. (follow up).
- 2.3.7. Η υποβολή προτάσεων για τις ειδικές περιοχές όπου επιβάλλεται η διενέργεια πρόσθετων ελέγχων από τους εσωτερικούς, ή εξωτερικούς ελεγκτές.
- 2.3.8. Η αξιολόγηση του έργου της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης με έμφαση σε θέματα που σχετίζονται με το βαθμό ανεξαρτησίας της, την ποιότητα και το εύρος των ελέγχων που διενεργεί, τις προτεραιότητες που προσδιορίζονται από μεταβολές του οικονομικού περιβάλλοντος, των συστημάτων και του επιπέδου των κινδύνων και την εν γένει αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της.
- 3.1. Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά, τουλάχιστον μία φορά κάθε τρίμηνο, ή και έκτακτα και μπορεί να προσκαλεί μέλη της Διοίκησης και οποιοδήποτε άλλο στέλεχος ή εμπειρογνόμονα, η παρουσία του οποίου, κατά την κρίση της, απαιτείται. Η Επιτροπή τηρεί πρακτικά και ενημερώνει εγγράφως το Δ.Σ. για τα αποτελέσματα του ελεγκτικού της έργου.
- 3.2. Ο πρόεδρος της Επιτροπής ενημερώνει επίσης το Δ.Σ. για τό ύργο της Επιτροπής στα πλαίσια των συνεδριάσεων του Δ.Σ.
- 4.1. Θα ανατίθεται περιοδικά, ύστερα από εισήγηση της Επιτροπής Ελέγχου, τουλάχιστον ανά τριετία, από κάθε πιστωτικό ίδρυμα σε τρίτους, πλην των τακτικών, ορκωτούς ελεγκτές λογιστές που διαθέτουν την απαραίτητη εμπειρία, η αξιολόγηση της επάρκειας του ΣΕΕ σε ατομική και ενοποιημένη βάση, κατά τα ειδικότερα αναφερόμενα στο Παράρτημα 3 της παρούσας Πράξης. Η σχετική έκθεση αξιολόγησης θα γνωστοποιείται στην Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος) εντός του πρώτου εξαμήνου, μετά από τη λήξη της τριετίας, έτους. Η ελεγκτική εταιρία και οι ορκωτοί ελεγκτές που αναλαμβάνουν την εργασία αυτή θα εναλλάσσονται, τουλάχιστον, μετά από δύο διαδοχικές αξιολογήσεις.
- 4.2. Κατά την ανάθεση έργου στους τακτικούς ορκωτούς ελεγκτές λογιστές και τους ορκωτούς ελεγκτές λογιστές που διενεργούν την ανά τριετία αξιολόγηση, θα τους παρέχεται εξουσιοδότηση για την ενημέρωση της Τράπεζας της Ελλάδος, στο πλαίσιο των διατάξεων του άρθρων 18 και 21 του Ν. 2076/1992, όπως εκάστοτε ισχύει.
5. Οι πληροφορίες και οι διαπιστώσεις των εξωτερικών ελεγκτών των οικονομικών καταστάσεων του πιστωτικού ίδρυματος θα συζητούνται τριμερώς, μεταξύ του πιστωτικού ίδρυματος, των εξωτερικών ελεγκτών και της Τράπεζας της Ελλάδος, και σε ειδικές περιπτώσεις και διμερώς, μεταξύ των ορκωτών ελε-

γκτών λογιστών και της Τράπεζας της Ελλάδος (με σχετική ενημέρωση των πιστωτικών ιδρυμάτων), σύμφωνα και με τα οριζόμενα στο εκάστοτε ισχύον Ελληνικό Ελεγκτικό Πρότυπο που αφορά στην επικοινωνία με τις Ρυθμιστικές και Εποπτικές αρχές.

β) Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων

- 1.1. Το Δ.Σ. αναθέτει, κατά τα αναφερόμενα στην παρ. 2.2, ενότητα Β1 του κεφ. IV, τις σχετικές με τη διαχείριση κινδύνων αρμοδιότητες σε Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων (ΕΔΚ) (ή εναλλακτικά στα δύο μέλη του Δ.Σ. κατά τα προβλεπόμενα στο δεύτερο εδάφιο της παρ. 2.2, ενότητα Β1 του κεφ. IV), ώστε να καλύπτονται αποτελεσματικά όλες οι μορφές κινδύνων περιλαμβανομένου του λειτουργικού και να διασφαλίζεται ο ενοποιημένος έλεγχός τους, η εξειδικευμένη αντιμετώπισή τους και ο απαιτούμενος συντονισμός σε επίπεδο πιστωτικού ιδρύματος και ομίλου.
- 1.2. Η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων ορίζεται από το Δ.Σ. και απαρτίζεται από μέλη του με επαρκείς γνώσεις και εμπειρία στον τομέα της διαχείρισης κινδύνων, εκ των οποίων ένα τουλάχιστον μέλος είναι εκτελεστικό και ένα μη εκτελεστικό.
- 2.1. Η λειτουργία της Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων διέπεται από Κανονισμό στον οποίο καθορίζονται η διάρκεια, τα μέλη, η συχνότητα εναλλαγής τους, οι διαδικασίες λήψης των αποφάσεων καθώς και τα κύρια καθήκοντά της, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τουλάχιστον οι ακόλουθες αρμοδιότητες:

2.1.1. Διαμορφώνει τη στρατηγική ανάληψης πάσης μορφής κινδύνων και διαχείρισης κεφαλαίων που ανταποκρίνεται στους επιχειρηματικούς στόχους του πιστωτικού ιδρύματος, σε ατομικό και σε επίπεδο ομίλου και στην επάρκεια των διαθέσιμων πόρων σε τεχνικά μέσα και προσωπικό.

2.1.2. Μεριμνά για την ανάπτυξη εσωτερικού συστήματος διαχείρισης κινδύνων και την ενσωμάτωσή του στη διαδικασία λήψης των επιχειρηματικών αποφάσεων (π.χ. αποφάσεων που αφορούν την εισαγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών, την προσαρμοσμένη ανάλογα με τον κίνδυνο τιμολόγηση προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και τον υπολογισμό της αποδοτικότητας και την κατανομή κεφαλαίων σε συνάρτηση με τον κίνδυνο) σε όλο το εύρος των δραστηριοτήτων/μονάδων του πιστωτικού ιδρύματος και των θυγατρικών του.

2.1.3. Καθορίζει τις αρχές που πρέπει να διέπουν τη διαχείριση των κινδύνων ως προς την αναγνώριση, πρόβλεψη, μέτρηση, παρακολούθηση, έλεγχο και αντιμετώπισή τους, σε συνέπεια με την εκάστοτε ισχύουσα επιχειρηματική στρατηγική και την επάρκεια των διαθέσιμων πόρων.

2.1.4. Λαμβάνει και αξιολογεί τις υποβαλλόμενες ανά τρίμηνο αναφορές της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων, ενημερώνει το Δ.Σ. σχετικά με τους σημαντικότερους κινδύνους που έχει αναλάβει το πιστωτικό ίδρυμα και διαβεβαιώνει για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Τα πιστωτικά ιδρύματα που δεν υπόκεινται σε σημαντική

μεταβολή της διάρθρωσης των δραστηριοτήτων τους μπορούν να εφαρμόσουν διαφορετική συχνότητα αξιολόγησης.

2.2. Σε κάθε περίπτωση όμως, η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων αξιολογεί σε ετήσια βάση:

2.2.1. την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα της πολιτικής διαχείρισης κινδύνων του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου του και ιδίως τη συμμόρφωση προς το καθορισμένο επίπεδο ανοχής κινδύνου,

2.2.2. την καταλληλότητα των ορίων, την επάρκεια των προβλέψεων και την εν γένει επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων σε σχέση με το ύψος και τη μορφή των αναλαμβανομένων κινδύνων, τουλάχιστον με βάση την ετήσια έκθεση του επικεφαλής της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων και του σχετικού αποσπάσματος της έκθεσης της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης (Κεφ. V, Ενότητα α, παρ. 2.13.2.β έως και δ).

2.3. Προβλέπει για τη διενέργεια τουλάχιστον ετήσιων προσομοιώσεων καταστάσεων κρίσης (stress tests) για τους κινδύνους αγοράς, πιστωτικό, ρευστότητας και ανάλογων τεχνικών για το λειτουργικό κίνδυνο.

2.4. Διατυπώνει προτάσεις και εισηγείται διορθωτικές ενέργειες στο Δ.Σ. σε περίπτωση που διαπιστώνει αδυναμία υλοποίησης της στρατηγικής που έχει διαμορφωθεί για τη διαχείριση κινδύνων του πιστωτικού ιδρύματος ή αποκλίσεις ως προς την εφαρμογή της.

3. Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά, τουλάχιστον μία φορά κάθε τρίμηνο, ή και έκτακτα και καλεί οποιοδήποτε μέλος της Διοίκησης ή στέλεχος θεωρεί σκόπιμο. Η Επιτροπή τηρεί πρακτικά και ενημερώνει εγγράφως το Δ.Σ. για τα αποτελέσματα του έργου της.

4. Ο πρόεδρος της Επιτροπής ενημερώνει επίσης το Δ.Σ. για το έργο της Επιτροπής [στα πλαίσια των συνεδριάσεων του Δ.Σ.].

V. ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

α. Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης

1. Σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να υπάρχει υπηρεσιακή Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης (ΜΕΕ), η οποία:

1.1. Είναι διοικητικά ανεξάρτητη από μονάδες με εκτελεστικές αρμοδιότητες και από τις υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για την πραγματοποίηση ή λογιστικοποίηση συναλλαγών.

1.2. Αναφέρεται, για τα θέματα αρμοδιότητάς της, στο Δ.Σ. μέσω της Επιτροπής Ελέγχου και στη Διοίκηση, μετά από τον καθορισμό των κατάλληλων προϋποθέσεων που θα διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της ΜΕΕ.

2. Στις κύριες αρμοδιότητες της ΜΕΕ εντάσσονται:

2.1. Η διενέργεια ελέγχων προκειμένου να διαμορφωθεί αντικειμενική, ανεξάρτητη και τεκμηριωμένη άποψη για την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα του ΣΕΕ, σε επίπεδο πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου του οποίου είναι επικεφαλής.

-
- 2.2. Η διενέργεια ειδικών ελέγχων, στις περιπτώσεις που υπάρχουν ενδείξεις για βλάβη των συμφερόντων του πιστωτικού ιδρύματος ή των εταιρειών του ομίλου, με σκοπό τη διεξοδική εξέταση του θέματος και την εξακρίβωση της έκτασης της τυχόν ζημίας.
- 2.3. Η αξιολόγηση, μέσω των ελέγχων που διενεργεί, του βαθμού εφαρμογής και της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών που έχουν θεσπιστεί για τη διαχείριση κινδύνων και των υπολογισμό των παραμέτρων στις οποίες βασίστηκε η εκτίμηση της κεφαλαιακής επάρκειας του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιριών του ομίλου, όπου προβλέπεται, καθώς και του βαθμού ενσωμάτωσης του συστήματος διαχείρισης κινδύνων στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων (use tests).
- 2.4. Η επιβεβαίωση προς την Τράπεζα της Ελλάδος της πληρότητας και εγκυρότητας των πιο πάνω διαδικασιών και ειδικότερα των διαδικασιών εκτίμησης των παραμέτρων, στις οποίες βασίστηκε η εκτίμηση του ύψους της πιθανής ζημίας.
- 2.5. Η αξιολόγηση της οργανωτικής διάρθρωσης, κατανομής αρμοδιοτήτων και καθηκόντων και διοχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και του βαθμού κατά τον οποίο έχουν καθιερωθεί κατάλληλες πολιτικές και διαδικασίες εταιρικής διακυβέρνησης.
- 2.6. Η αξιολόγηση του έργου των τομέων εσωτερικού ελέγχου, όπου υπάρχουν, στις μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιριών του ομίλου του.
- 2.7. Η αξιολόγηση της οργάνωσης και λειτουργίας των συστημάτων και μηχανισμών που αφορούν την παραγωγή αξιόπιστης, πλήρους και έγκαιρης χρηματοοικονομικής και διοικητικής πληροφόρησης, όπου αυτή κατά περίπτωση παρέχεται.
- 2.8. Η αξιολόγηση της οργάνωσης και λειτουργίας των συστημάτων πληροφορικής, κατά τα προβλεπόμενα στο Παράρτημα 2 (κεφ. Δ), καθώς και των λογιστικών συστημάτων.
- 2.9. Η αξιολόγηση των διαδικασιών που έχουν θεσπιστεί για την κανονιστική συμμόρφωση.
- 2.10. Η αξιολόγηση του βαθμού κατά τον οποίο τα συλλογικά όργανα και οι μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος καθώς και οι εταιρίες του ομίλου:
- 2.10.1. Χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα μέσα και τους πόρους που τους διατίθενται για τη συνεπή υλοποίηση της επιχειρησιακής στρατηγικής.
- 2.10.2. Τηρούν τις κατευθύνσεις και τις διαδικασίες που έχουν αρμοδίως καθορισθεί με στόχο τη συστηματική παρακολούθηση και διαχείριση των πάσης φύσεως κινδύνων που αναλαμβάνονται (π.χ. Θέσπιση και τίρηση ορίων).
- 2.10.3. Μεριμνούν για την διασφάλιση της πληρότητας και ακρίβειας των στοιχείων και πληροφοριών που απαιτούνται για την κατάρτιση αξιόπιστων οικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τις ισχύουσες λογιστικές αρχές.

- 2.10.4. Μεριμνούν για την ενσωμάτωση σε όλες τις διαδικασίες και συναλλαγές που διενεργούνται, των κατάλληλων προληπτικών και κατασταλτικών ελεγκτικών μηχανισμών και ασφαλιστικών δικλειδών (controls).
- 2.11. Η υποβολή προτάσεων για τη θεραπεία τυχόν αδυναμιών που εντοπίζονται στο ΣΕΕ, ή και τη βελτίωση των υφιστάμενων διαδικασιών και πρακτικών, προκειμένου να επιτυχάνονται πλήρως οι στόχοι του ΣΕΕ.
- 2.12. Η παρακολούθηση της εφαρμογής και αποτελεσματικότητας των διορθωτικών μέτρων από τις ελεγχόμενες μονάδες του πιστωτικού ιδρυματος και τις εταιρείες του ομίλου, για την επαρκή αντιμετώπιση των πιο πάνω αδυναμιών και των παρατηρήσεων που καταγράφονται στις εκθέσεις των πάσης φύσεως ελέγχων (εσωτερικών ελεγκτών, εξωτερικών ελεγκτών, εποπτικών αρχών, φορολογικών αρχών κ.λπ.), με σχετική ενημέρωση της Διοίκησης και της Επιτροπής Ελέγχου.
- 2.13. Η εύλογη και αντικειμενική διαβεβαίωση του Δ.Σ. και της Διοίκησης του πιστωτικού ιδρυματος σχετικά με τη επίτευξη των στόχων του ΣΕΕ, όσον αφορά το πιστωτικό ίδρυμα και τις εταιρίες του ομίλου του οποίου είναι επικεφαλής. Για το σκοπό αυτό η ΜΕΕ:
- 2.13.1. Ενημερώνει εγγράφως, το Δ.Σ. μέσω της Επιτροπής Ελέγχου και τη Διοίκηση, τουλάχιστον ανά τρίμηνο, καθώς και τις κατά περίπτωση αρμόδιες μονάδες του πιστωτικού ιδρυματος για τις κυριότερες διαπιστώσεις των διενεργούμενων ελέγχων και για τις τυχόν συστάσεις στις οποίες έχει προβεί.
- 2.13.2. Υποβάλλει, εντός του πρώτου τριμήνου κάθε έτους, στη Διοίκηση και μέσω της Επιτροπής Ελέγχου στο Διοικητικό Συμβούλιο του πιστωτικού ιδρυματος έκθεση σχετικά με:
- α) την επάρκεια και αποτελεσματικότητα του ΣΕΕ στο πιστωτικό ίδρυμα και στις εταιρίες του ομίλου,
  - β) την αποτελεσματικότητα και την τήρηση των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων και των συναφών πιστοδοτικών διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής προβλέψεων (με επισήμανση των τυχόν μη καλυπτόμενων κινδύνων),
  - γ) την επάρκεια των διαδικασιών σε σχέση με την εσωτερική αξιολόγηση της κεφαλαιακής επάρκειας του πιστωτικού ιδρυματος,
  - δ) την εκτίμηση για την πληρότητα της διαδικασίας ή μεθοδολογίας υπολογισμού της απομείωσης της αξίας των δανείων και άλλων περιουσιακών στοιχείων και των τυχόν μεταβολών κατά τη διάρκεια της χρήσης,
- καθώς και πρόγραμμα δράσης για τον επόμενο χρόνο.
- Το απόσπασμα της έκθεσης που αφορά τις ανωτέρω περιπτώσεις (β) έως και (δ) υποβάλλονται και στην ΕΔΚ (κεφ. IV, ενότητα Β2β, παρ. 2.2.).

Διευκρινίζεται ότι στην ως άνω έκθεση θα περιλαμβάνονται τουλάχιστον οι αντίστοιχες περιοχές/δραστηριότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα 3 της παρούσας Πράξης (τριετής έκθεση ελεγκτών λογιστών). Τα τμήματα τουλάχιστον της έκθεσης που αφορούν στις ελεγχόμενες μονάδες θα τους κοινοποιούνται άμεσα για τις διορθωτικές ενέργειές τους.

2.14. Παρέχει στην Τράπεζα της Ελλάδος, κατά κανόνα εγγράφως, οποιαδήποτε στοιχεία ή πληροφορίες ζητηθούν, στο πλαίσιο της ειδικής νομοθεσίας για την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (νοούμενης ως της πέραν των διατάξεων του Νόμου 3016/2002 νομοθεσίας, του Ν.Δ. 588/1948, του Α.Ν. 1965/1951, του Ν. 2076/1992 και του άρθρου 55Α του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος), τα οποία αφορούν θέματα της αρμοδιότητάς της και διευκολύνει με κάθε δυνατό τρόπο το έργο της. (Για τις λοιπές εποπτικές αρχές εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ν. 3016/2002, άρθρο 8).

3. Για την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της, η ΜΕΕ:

- 3.1. Έχει πρόσβαση σε όλες τις δραστηριότητες και μονάδες, καθώς και σε όλα τα στοιχεία και πληροφορίες του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιριών του ομίλου.
- 3.2. Διαθέτει έμπειρο και αριθμητικά επαρκές προσωπικό, το οποίο είναι πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης και δεν υπάγεται ιεραρχικά σε άλλη υπηρεσιακή

μονάδα του πιστωτικού ιδρύματος. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να παρέχει εξαίρεση από την προϋπόθεση της αποκλειστικής απασχόλησης σε ορισμένες κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

4. Ο επικεφαλής της ΜΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος:

- 4.1. Ορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο (κατόπιν εισήγησης της Επιτροπής Ελέγχου, όπου υπάρχει) και η τοποθέτησή του όπως και η τυχόν αντικατάστασή του γνωστοποιούνται στην Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος). Η Τράπεζα της Ελλάδος διατηρεί την ευχέρεια να ζητήσει την αντικατάστασή του σε περίπτωση που κρίνει ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια καταλληλότηταςή επάρκειας για την εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων του.
- 4.2. Διαθέτει υψηλού επιπέδου γνώσεις και επαρκή εμπειρία επί ελεγκτικών μεθόδων και των βέλτιστων διεθνών πρακτικών.
- 4.3. Είναι αποκλειστικής και πλήρους απασχόλησης. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να παρέχει εξαίρεση από την υποχρέωση αυτή σε ορισμένες κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αναλογικότητας.
- 4.4. Μεριμνά για την κατάλληλη οργανωτική δομή της ΜΕΕ, καθώς και για την εφαρμογή εκ μέρους της αποτελεσματικών πολιτικών, διαδικασιών και πρακτικών σύμφωνων με τις βέλτιστες ελεγκτικές

πρακτικές και τα πρότυπα του εσωτερικού ελέγχου.

- 4.5. Ενημερώνει εκ των υστέρων τα αρμόδια όργανα της Τράπεζας της Ελλάδος για σημαντικές μεταβολές σε σχέση με την οργάνωση και λειτουργία της ΜΕΕ.
- 4.6. Εποπτεύει και συντονίζει τη δραστηριότητα των μονάδων εσωτερικού ελέγχου στις λοιπές μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος, εφόσον υφίστανται, και στις εταιρίες του ομίλου.
- 4.7. Παρίσταται στις Γενικές Συνελεύσεις των Μετόχων του πιστωτικού ιδρύματος.

5. Η Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο της εφαρμογής των συμφωνηθέντων και την τήρηση των διαδικασιών όσον αφορά την ανάθεση δραστηριοτήτων σε τρίτους (Παράρτημα 1 της παρούσας Πράξης).

β. Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων

1. Σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα θα υπάρχει υπηρεσιακή Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων (ΜΔΚ), η λειτουργία της οποίας θα διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- 1.1. Είναι διοικητικά ανεξάρτητη από μονάδες με εκτελεστικές αρμοδιότητες και από τις υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για την πραγματοποίηση ή λογιστικοποίηση συναλλαγών και αξιοποιούν την ανάλυση των κινδύνων που διενεργεί.
- 1.2. Αναφέρεται, για θέματα της αρμοδιότητάς της, στη Διοίκηση και στην Επιτροπή

Διαχείρισης Κινδύνων ή και μέσω αυτής στο Δ.Σ.

2. Η ΜΔΚ υπόκειται στον έλεγχο της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης ως προς την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων.
3. Η ΜΔΚ έχει την ευθύνη για το σχεδιασμό, εξειδίκευση και υλοποίηση της πολιτικής σε θέματα διαχείρισης κινδύνων και κεφαλαιακής επάρκειας, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Δ.Σ. Ειδικότερα:
  - 3.1. Χρησιμοποιεί τις κατάλληλες μεθόδους για τη διαχείριση των κινδύνων τους οποίους εν γένει το πιστωτικό ίδρυμα αναλαμβάνει ή στους οποίους μπορεί να εκτεθεί, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης υποδειγμάτων (models) για την πρόβλεψη, αναγνώριση, μέτρηση, παρακολούθηση, αντιστάθμιση, μείωση και αναφορά τους.
  - 3.2. Εξειδικεύει (με τη συνεργασία των αρμόδιων εκτελεστικών μονάδων) τα όρια ανάληψης κινδύνων του πιστωτικού ιδρύματος ταυτοποιώντας/καθορίζοντας τις επιμέρους παραμέτρους κατά είδος κινδύνου και ανά κατηγορία αντισυμβαλλομένου, κλάδο, χώρα, νόμισμα, είδος πιστοδοτήσεων, μορφή χρηματοπιστωτικών τίτλων, μετοχών, παραγώγων, επιχειρησιακό χώρο, λειτουργία, δραστηριότητα, προϊόν, σύστημα κ.λπ. και παρακολουθεί την τήρησή τους, θεσπίζοντας τις κατάλληλες διαδικασίες.
  - 3.3. Καθορίζει κριτήρια έγκαιρου εντοπισμού κινδύνων (early warning system) σε ατο-

μικά και συνολικά χαρτοφυλάκια και εισηγείται για τις κατάλληλες διαδικασίες και μέτρα αυξημένης παρακολούθησης, διαρκώς, ή και περιοδικά, αναλόγως της φύσεως των κινδύνων.

- 3.4. Εισηγείται στην Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων τις κατάλληλες τεχνικές προσαρμογής των κινδύνων στα αποδεκτά επίπεδα.
- 3.5. Αξιολογεί περιοδικά την επάρκεια των μεθόδων και συστημάτων αναγνώρισης, μέτρησης και παρακολούθησης κινδύνων και προτείνει διορθωτικά μέτρα εφόσον κριθεί σκόπιμο.
- 3.6. Διενεργεί ετησίως (με στοιχεία τέλους έτους ή εξαμήνου) δοκιμές προσομοίωσης καταστάσεων κρίσης (stress tests) με σενάρια προσαρμοσμένα στη φύση των δραστηριοτήτων του πιστωτικού ιδρύματος ή/και κατόπιν οδηγιών της Τράπεζας της Ελλάδος για όλες τις μορφές των κινδύνων και ιδίως του πιστωτικού, αγοράς, επιτοκίων και ρευστότητας, αναλύει τα αποτελέσματά τους, εισηγείται τις κατάλληλες πολιτικές και υποβάλλει τα σχετικά αποτελέσματα στην Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος) εντός τριών (3) μηνών από τη λήξη του έτους ή του εξαμήνου.
- 3.7. Συντάσσει τις απαιτούμενες για την επαρκή πληροφόρηση της Διοίκησης και του Διοικητικού Συμβουλίου αναφορές σε θέματα της αρμοδιότητάς της, τουλάχιστον ανά τρίμηνο. Τα πιστωτικά ιδρύματα που δεν υπόκεινται σε σημαντική μεταβολή της διάρθρωσης των δραστηριοτή-

των τους μπορούν να εφαρμόσουν διαφορετική συχνότητα.

- 3.8. Προσδιορίζει τις κεφαλαιακές απαιτήσεις και την εν γένει ανάπτυξη μεθοδολογιών εκτίμησής τους για την κάλυψη όλων των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται το πιστωτικό ίδρυμα και εισηγείται τις πολιτικές διαχείρισής τους.
4. Για την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της, η ΜΔΚ:
  - 4.1. Έχει πρόσβαση σε όλες τις δραστηριότητες και μονάδες, καθώς και σε όλα τα στοιχεία και πληροφορίες του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιριών του ομίλου, που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση του έργου της.
  - 4.2. Διαθέτει επαρκές, ποσοτικά και ποιοτικά, προσωπικό με εξειδικευμένες γνώσεις, το οποίο είναι πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης.
5. Ο επικεφαλής της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων:
- 5.1. Ορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο (κατόπιν εισήγησης της Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων, όπου υπάρχει) και η τοποθέτησή του όπως και η τυχόν αντικατάστασή του γνωστοποιούνται στην Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος). Η Τράπεζα της Ελλάδος διατηρεί την ευχέρεια να ζητήσει την αντικατάστασή του σε περίπτωση που κρίνει ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια καταλληλότητας ή επάρκειας για την εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων του.

- 5.2. Διαθέτει υψηλού επιπέδου γνώσεις και επαρκή εμπειρία σε θέματα διαχείρισης κινδύνων, τις σχετικές μεθόδους και τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές.
- 5.3. Συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τον καθορισμό των όρων των χρηματοδοτήσεων που δεν υπόκεινται σε προκαθορισμένες ή γενικές παραμέτρους.
- 5.4. Υποβάλλει ετησίως έκθεση στο Δ.Σ., μέσω της ΕΔΚ, σχετικά με τα θέματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της ΜΔΚ.
- 5.5. Συμμετέχει στη διατύπωση εισηγήσεων και προτάσεων άμεσα στη Διοίκηση και μέσω της Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων στο Δ.Σ. για μεταβολές στη σύνθεση των χαρτοφυλακίων της τράπεζας για την αναδιάρθρωση/ρύθμιση υφιστάμενων δανείων και τη διαφοροποίηση της πολιτικής των προβλέψεων.
- 5.6. Συμμετέχει στη διαδικασία αξιολόγησης από τις εποπτικές αρχές της επάρκειας του οικονομικού και εποπτικού κεφαλαίου.
- 5.7. Εποπτεύει και συντονίζει τη δραστηριότητα των μονάδων διαχείρισης κινδύνων, εφόσον υφίστανται, στις λοιπές μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος και στις εταιρείες του ομίλου.

γ. *Μονάδα Κανονιστικής Συμμόρφωσης*

- 1.1. Στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα πληροί μία από τις προϋποθέσεις των παρ. 2.1.1. και 2.1.2. του κεφ. IV, ενότητα B1, ή το σύνολο των εντός και εκτός

ισολογισμού στοιχείων του ενεργητικού του υπερβαίνει το ποσό των 10 δισεκ. ευρώ, συστήνεται υποχρεωτικά Μονάδα Κανονιστικής Συμμόρφωσης. Εναλλακτικά της υποχρέωσης αυτής, τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να αναθέτουν τα αντίστοιχα καθήκοντα σε εξουσιοδοτημένους προς τούτο υπαλλήλους, μετά από έγκριση της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία θα αξιολογεί την παροχή της σχετικής δυνατότητας με βάση την πολυπλοκότητα των εργασιών του πιστωτικού ιδρύματος και τους αναλαμβανόμενους από αυτό κινδύνους.

- 1.2. Στα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα τα προαναφερόμενα καθήκοντα εκτελούνται από εξουσιοδοτημένους προς τούτο υπαλλήλους.
2. Η μονάδα (ή τα εξουσιοδοτημένα, κατά τα ανωτέρω πρόσωπα), θα υπάγεται/ονται στη Διοίκηση και θα υποβάλλει/ουν αναφορές, τουλάχιστον ετησίως, για θέματα της αρμοδιότητάς της/τους και στο Δ.Σ.
3. Η εν λόγω μονάδα (ή τα εξουσιοδοτημένα, κατά τα ανωτέρω πρόσωπα) θα είναι διοικητικά ανεξάρτητη/α, θα διασφαλίζεται η αποτροπή σύγκρουσης συμφερόντων κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της/τους και θα έχει/έχουν τη δυνατότητα απρόσκοπτης πρόσθιασης σε όλα τα στοιχεία και πληροφορίες που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση της αποστολής της/τους.
4. Η Μονάδα Κανονιστικής Συμμόρφωσης (ή τα εξουσιοδοτημένα, κατά τα ανωτέρω πρόσωπα) υπόκειται/νται στο έλεγχο της Μονάδας

Εσωτερικής Επιθεώρησης ως προς την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των διαδικασιών της κανονιστικής συμμόρφωσης.

5. Ως προς τη Μονάδα (ή Λειτουργία) Κανονιστικής Συμμόρφωσης καθορίζονται τα εξής:

- 5.1. Διευθύνεται από επιλεγμένο πρόσωπο με επαρκείς γνώσεις των τραπεζικών και επενδυτικών δραστηριοτήτων, η τοποθετηση και η τυχόν αντικατάστασή του οποίου θα γνωστοποιούνται στην ΤΤΕ. Η ΤΤΕ διατηρεί τη ευχέρεια να ζητήσει την αντικατάσταση του προσώπου αυτού σε περίπτωση που κρίνει ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια καταληλότητας ή επάρκειας για την εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων του.
- 5.2. Έχει ως έργο τη θέσπιση και εφαρμογή κατάλληλων διαδικασιών και την εκπόνηση σχετικού ετήσιου προγράμματος με στόχο να επιτυγχάνεται έγκαιρα η πλήρης και διαρκής συμμόρφωση του πιστωτικού ιδρύματος προς το εκάστοτε ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο και τους εσωτερικούς κανονισμούς του πιστωτικού ιδρύματος και να υφίσταται ανά πάσα στιγμή πλήρης εικόνα για το βαθμό επίτευξης του στόχου αυτού.
- 5.3. Ενημερώνει τη Διοίκηση και το Δ.Σ. του πιστωτικού ιδρύματος για κάθε διαπιστωθείσα σημαντική παράβαση του κατά τα ως άνω ρυθμιστικού πλαισίου ή τυχόν σημαντικές ελλείψεις.
- 5.4. Σε περίπτωση τροποποίησεων του εκάστοτε ισχύοντος ρυθμιστικού πλαισίου,

παρέχει σχετικές οδηγίες για την αντίστοιχη προσαρμογή των εσωτερικών διαδικασιών και του εσωτερικού κανονιστικού πλαισίου που εφαρμόζονται από τις υπηρεσιακές μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος, καθώς και από τα καταστήματα και τις θυγατρικές εταιρίες εσωτερικού και εξωτερικού. Διασφαλίζει τη διαφράγματη ενημέρωση των υπαλλήλων για τις εξελίξεις στο σχετικό με τις αρμοδιότητές τους ρυθμιστικό πλαίσιο, με τη θέσπιση κατάλληλων διαδικασιών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

- 5.5. Συντονίζει το έργο των υπευθύνων κανονιστικής συμμόρφωσης (compliance officers) των καταστημάτων εξωτερικού του πιστωτικού ιδρύματος και των θυγατρικών εταιριών εσωτερικού και εξωτερικού, ώστε όλες οι μονάδες να συμμορφώνονται πλήρως με τις ισχύουσες διατάξεις κατά την έννοια του παρόντος κεφαλαίου.
- 5.6. Διασφαλίζει, με κατάλληλες διαδικασίες, την τήρηση των προθεσμιών για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που προβλέπονται από το κατά τα ως άνω ρυθμιστικό πλαίσιο και παρέχει σχετική διαβεβαίωση προς το Δ.Σ.
- 5.7. Διασφαλίζει ότι το πιστωτικό ίδρυμα συμμορφώνεται με το κανονιστικό πλαίσιο που σχετίζεται με την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Ο επικεφαλής μπορεί, κατά την κρίση του πιστωτικού ιδρύματος, και για λόγους αποτελεσματικότητας ή κόστους/οφέλους

- να αναλαμβάνει και τις ειδικές θεσμικές αρμοδιότητες στον τομέα αυτό κατά τα προβλεπόμενα (Ν.2331/1995, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3424/2005, Εγκύλιος ΤτΕ 16/2.8.2004, όπως εκάστοτε ισχύει), να εισηγείται μέτρα ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής των υποχρεώσεων και να λειτουργεί ως σημείο επικοινωνίας, για τα θέματα ευθύνης του, με τις αρμόδιες αρχές και τα αρμόδια όργανα της Τράπεζας της Ελλάδος παρέχοντας τις αναγκαίες πληροφορίες.
- 5.8. Στο πλαίσιο αυτής της αρμοδιότητας καθορίζονται οι κατάλληλες διαδικασίες και τα πρότυπα αναφορών των υπόπτων συναλλαγών προς τις αρμόδιες αρχές, καθώς και οι διαδικασίες για την αμοιβαία πληροφόρηση μεταξύ των υποκαταστημάτων, των θυγατρικών και της μητρικής και παρέχονται οδηγίες για την παύση διενέργειας συναλλαγών που θα έθεταν σε λειτουργικό κίνδυνο το πιστωτικό ίδρυμα.
- ## VI. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
1. Πέραν των ειδικών αναφορών που προβλέπονται στην παρούσα Πράξη (κεφ. V, ενότητα β, παρ. 3.6.), τα πιστωτικά ιδρύματα υποβάλλουν μέχρι τη λήξη του πρώτου ημερολογιακού εξαμήνου κάθε έτους (ή της τριετίας για την περίπτωση 1.4.) στην Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος) τις πιο κάτω εκθέσεις, καθώς και τις αντίστοιχες αξιολογήσεις τους από τις αρμόδιες Επιτροπές:
- 1.1. του ΣΕΕ από τη Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης (παρ. 2.13.2. του κεφ. V, ενότητα α), συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των Συστημάτων Πληροφορικής,
- 1.2. της διαχείρισης κινδύνων από τον επικεφαλής της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων (σύμφωνα με την παρ. 5.4 του κεφ. V, ενότητα β),
- 1.3. των θεμάτων αρμοδιότητας της Μονάδας Κανονιστικής Συμμόρφωσης (παρ. 2 του κεφ. V, ενότητα γ), καθώς και
- 1.4. του ΣΕΕ από τους εξωτερικούς ελεγκτές (παρ. 4.1. του κεφ. IV, ενότητα B2α και Παράρτημα 3).
2. Διευκρινίζεται ότι οι ως άνω αναφορές δεν υποκαθιστούν τις υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων να θέτουν υπόψη των ελεγκτικών οργάνων της Τράπεζας της Ελλάδος, σύμφωνα με τις ειδικές περί πιστωτικών ιδρυμάτων διατάξεις (παρ. 2.14, ενότητα α, Κεφ. V), τα αναγκαία στοιχεία συμπεριλαμβανομένων και των πρακτικών των συζητήσεων σε επίπεδο επιτροπών ή Δ.Σ., επί θεμάτων εσωτερικού ελέγχου και ποιότητας χαρτοφυλακίου, για τη διαπίστωση της τήρησης των υποχρεώσεων της παρούσας, των προϋποθέσεων καταλληλότητας των υπευθύνων προσώπων κατά την εν γένει ισχύουσα νομοθεσία περί εποπτείας.
- ## VII. ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΣΕΙΣ
- Εξουσιοδοτείται η Διεύθυνση Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος της Τράπεζας της Ελλάδος:
1. να παρέχει οδηγίες και διευκρινίσεις για την εφαρμογή της παρούσας Πράξης και των Παραρτημάτων της,

2. να προσαρμόζει τα ειδικά όρια που προβλέπονται για την εφαρμογή επιμέρους διατάξεων της παρούσας, με κριτήρια που αφορούν το μέγεθος, την πολυτπλοκότητα των δραστηριοτήτων και τους αναλαμβανόμενους κινδύνους των πιστωτικών καθώς και των χρηματοδοτικών ιδρυμάτων,
3. να εξειδικεύει, με τη μορφή Παραρτημάτων και Εγκυκλίων, που θα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της παρούσας Πράξης, τις αρχές και κριτήρια της Πράξης αυτής και προσαρμόζοντάς τα προς την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία, τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές και εναρμονιστικού χαρακτήρα συστάσεις της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Αρχών Τραπεζικής Εποπτείας (CEBS),
4. να καθορίζει, με βάση τα κριτήρια της ανωτέρω παραγράφου 2, την έκταση εφαρμογής επί μέρους διατάξεων της παρούσας από τις συνεταιριστικές τράπεζες και τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, θεσπίζοντας, τις κατά περίπτωση κατάλληλες προϋποθέσεις.

VIII. ΕΠΙΒΟΛΗ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

Τυχόν παραβίαση διατάξεων της παρούσας Πράξης δύναται να επισύρει την επιβολή από την Τράπεζα της Ελλάδος κυρώσεων, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 55Α του Καταστατικού της (άτοκη κατάθεση στην Τράπεζα της Ελλάδος, πρόστιμο υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου, διοικητικές κυρώσεις, όπως τα προαναφερόμενα εκάστοτε καθορίζονται με Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος ή τα εξουσιοδοτημένα από αυτόν όργανα), καθώς και στο άρθρο 22 του Ν. 2076/1992.

IX. ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Οι διατάξεις της παρούσας Πράξης ισχύουν από 31 Μαΐου 2006.
2. Ειδικότερα, για τις διατάξεις της παρούσας που αφορούν:
  - 2.1. Στην υποχρέωση σύστασης Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων, και Μονάδας (ή Θέσπισης λειτουργίας) Κανονιστικής Συμμόρφωσης και
  - 2.2. τις βασικές αρχές και κριτήρια σε επίπεδο Ομίλου (Κεφ. III) παρέχεται η ευχέρεια εφαρμογής τους από 30 Σεπτεμβρίου 2006.
  - 2.3. Στην εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων από το σύνολο των πιστωτικών ιδρυμάτων, ισχύουν από τη χρήση που λήγει την 31.12.2007 (ημερομηνία μετάβασης στα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα 1.1.2006).
3. Από την έναρξη ισχύος των αντίστοιχων διατάξεων της παρούσας:
  - 3.1. Καταργούνται οι διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2438/6.8.1998, όπως τροποποιήθηκε με τις απόφ. ΕΤΠΘ 154/9/18.7.2003 και 193/1/11.3.2005 και κάθε υφιστάμενη αναφορά σε αυτές νοείται στο εξής ως αναφορά στην παρούσα Πράξη.
  - 3.2. Το Παράρτημα της απόφ. ΕΤΠΘ 193/1/11.3.2005 "Αρχές ασφαλούς και αποτελεσματικής λειτουργίας των συστημάτων πληροφορικής στα πλαίσια της

διαχείρισης του λειτουργικού κινδύνου από τα πιστωτικά ιδρύματα”, όπως τροποποιείται, προσαρτάται στην παρούσα Πράξη, ως Παράρτημα 2 και αποτελεί στο εξής αναπόσπαστο τμήμα αυτής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ*

1. ΑΝΑΘΕΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΤΡΙΤΟΥΣ (OUTSOURCING)
2. ΑΡΧΕΣ ΑΣΦΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ
3. ΠΙΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΕ ΑΠΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥΣ ΕΛΕΓΚΤΕΣ

* Τα παραρτήματα αυτά που συνοδεύουν το πρωτότυπο της Πράξης είναι διαθέσιμα στο δικτυακό τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος www.bankofgreece.gr.

Θέ μ α: Συμπλήρωση των διατάξεων της ΠΔ/ΤΕ 1955/2.7.1991, όπως ισχύει, που αφορούν τη χρηματοδότηση φυσικών και νομικών προσώπων από τα πιστωτικά ιδρύματα για την αγορά τίτλων (Πράξη Διοικητή Τράπεζας της Ελλάδος 2580/15.6.2006)

Ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, αφού έλαβε υπόψη:

- α) τις διατάξεις του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος,
- β) το άρθρο 1 του Ν. 1266/82 “Οργανα ασκήσεως της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις”,
- γ) το άρθρο 2, παράγρ. 9 και 10 του Ν. 2076/1992, όπως ισχύει,
- δ) τα άρθρα 7 και 8 του Π.Δ. 51/1992, όπως ισχύει,
- ε) τις διατάξεις της παραγρ. 1α, ii του Κεφ. Α της ΠΔ/ΤΕ 1955/2.7.1991 (όπως έχουν τροποποιηθεί με την ΠΔ/ΤΕ 2459/17.3.2000), με τις οποίες παρασχέθηκε η ευχέρεια στις τράπεζες να χρηματοδοτούν φυσικά και νομικά πρόσωπα για την απόκτηση μετοχών ή εταιρικών μεριδίων, εφόσον με την αγορά των τίτλων εξασφαλίζεται, διατηρείται ή επαυξάνεται από το δανειζόμενο η συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο επιχείρησης με ποσοστό τουλάχιστον 5%,
- στ) τη σημασία που αποδίδεται από την ισχύουσα νομοθεσία στους μετόχους επιχειρήσεων με σημαντική συμμετοχή, προκειμένου δε περί πιστωτικών ιδρυμάτων και στους δέκα μεγαλύτερους μετόχους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Ν. 2076/1992, όπως ισχύει,

αποφάσισε τα εξής:

Συμπληρώνονται οι διατάξεις του Κεφ. Α (παράγρ. 1α, ii) της ΠΔ/ΤΕ 1955/2.7.1991, όπως

ισχύει και καθορίζεται ότι επιτρέπεται και η χρηματοδότηση φυσικών και νομικών προσώπων που συμπεριλαμβάνονται στους δέκα μεγαλύτερους μετόχους ή κατόχους εταιρικών μεριδίων επιχείρησης, για την απόκτηση αντίστοιχα μετοχών ή εταιρικών μεριδίων, εφόσον με την αγορά των τίτλων διατηρείται ή επαυξάνεται από το δανειζόμενο (φυσικό ή νομικό

πρόσωπο) το ποσοστό συμμετοχής του στο κεφάλαιο της επιχείρησης.

Για τον προσδιορισμό των, κατά τα ανωτέρω, μεγαλύτερων μετόχων εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στις παρ. 9 και 10 του άρθρου 2 του Ν. 2076/1992, όπως ισχύει και στα άρθρα 7 και 8 του Π.Δ. 51/1992, όπως ισχύει.

Στατιστικό τμήμα

Πίνακες

<i>I. Τιμές και οικονομική δραστηριότητα</i>	
1. Δείκτης τιμών καταναλωτή	181
2. Δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία για την εγχώρια και την εξωτερική αγορά	182
3. Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία	183
4. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής	184
5. Όγκος λιανικού εμπορίου	185
6. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές	186
<i>II. Εξωτερικές συναλλαγές</i>	
1. Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών	187
2. Αναθεωρημένος δείκτης ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ, σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος	188
3. Διμερείς συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι του ευρώ	189-190
<i>III. Νομισματικά μεγέθη και επιτόκια</i>	
1. Νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ	191
2. Η ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ	192
3. Ελλάδα: ανάλυση καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα Λοιπά ΝΧΙ, κατά νόμισμα και κατό κατηγορία	193
4. Δάνεια προς τις εγχώριες επιχειρήσεις και νοικοκυριά κατά κλάδο δραστηριότητας από τα εγχώρια ΝΧΙ	194
5. Επιτόκια της ΕΚΤ και της Τράπεζας της Ελλάδος	195
6. Αποδόσεις τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου	196
7. Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ κατοίκων της ζώνης του ευρώ	197
8. Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ προς κατοίκους της ζώνης του ευρώ	198
<i>IV. Δημόσια οικονομικά</i>	
1. Καθαρές δανειακές ανάγκες κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση	199
2. Πηγές κάλυψης δανειακών αναγκών κεντρικής κυβέρνησης	200
3. Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού	201

Πίνακας I.1

Δείκτης τιμών καταναλωτή

(Εκατοστιαίες μεταβολές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Γενικός ΔΤΚ	ΔΤΚ χωρίς διατροφή και καύσιμα	ΔΤΚ χωρίς νωπά οπωροκηπευτικά και καύσιμα	Αγαθά	Υπηρεσίες	Ειδικοί δείκτες		
						Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	Νωπά οπωροκηπευτικά	Καύσιμα
2002	3,6	3,6	3,6	3,2	4,3	5,3	13,8	-1,7
2003	3,5	3,1	3,2	3,1	4,2	5,0	10,7	3,9
2004	2,9	3,2	3,3	2,3	3,8	0,5	-11,9	7,5
2005	3,5	3,2	3,1	3,4	3,7	0,6	-8,1	18,0
2004 I	2,7	3,2	3,3	1,8	4,0	3,3	2,6	-5,7
II	2,9	3,2	3,3	2,3	3,9	-0,7	-16,3	11,6
III	2,8	3,4	3,4	2,1	3,9	-1,3	-22,8	9,6
IV	3,2	2,9	3,0	2,9	3,5	0,8	-11,3	15,5
2005 I	3,3	3,5	3,3	3,1	3,6	-0,6	-11,5	15,1
II	3,3	3,1	3,0	3,0	3,8	-0,3	-12,4	18,1
III	3,9	3,1	3,0	4,0	3,6	1,4	-4,1	21,6
IV	3,7	3,0	3,0	3,6	3,7	2,1	-2,2	17,1
2006 I	3,3	2,3	2,5	3,3	3,2	1,9	-5,8	19,6
II	3,2	2,3	2,5	3,6	2,7	3,4	1,3	14,8
2004 Ιαν.	2,9	3,2	3,2	2,3	3,9	3,5	4,9	-3,0
Φεβρ. ...	2,5	3,1	3,1	1,5	4,0	3,7	4,7	-8,7
Μάρτ. ...	2,7	3,3	3,4	1,8	4,2	2,8	-1,3	-5,4
Απρ. ...	2,9	3,2	3,2	2,3	3,9	0,4	-10,2	8,3
Μάιος ...	2,9	3,2	3,3	2,4	3,8	-1,0	-17,4	14,9
Ιούν. ...	2,8	3,3	3,5	2,1	3,9	-1,5	-20,9	11,7
Ιούλ. ...	2,9	3,8	3,8	2,2	4,0	-2,5	-28,2	10,0
Αύγ. ...	2,7	3,1	3,2	1,9	4,0	-0,7	-20,3	9,2
Σεπτ. ...	2,8	3,2	3,3	2,2	3,7	-0,7	-19,5	9,5
Οκτ. ...	3,2	3,0	3,0	3,1	3,5	0,3	-13,6	17,5
Νοέμ. ...	3,1	2,9	3,1	2,8	3,6	0,2	-16,2	16,7
Δεκ. ...	3,1	2,8	2,9	2,8	3,5	1,9	-4,1	12,1
2005 Ιαν.	4,0	4,5	4,2	4,3	3,7	0,6	-8,9	10,3
Φεβρ. ...	3,1	3,2	3,0	2,8	3,6	-0,9	-12,1	16,4
Μάρτ. ...	2,9	2,9	2,7	2,4	3,6	-1,3	-13,1	18,4
Απρ. ...	3,4	3,1	3,0	3,1	3,8	-0,1	-11,0	19,7
Μάιος ...	3,2	3,3	3,2	2,7	4,0	-0,4	-12,3	14,9
Ιούν. ...	3,3	3,0	3,0	3,1	3,7	-0,5	-14,1	19,9
Ιούλ. ...	3,9	3,5	3,3	4,1	3,7	0,7	-7,9	20,0
Αύγ. ...	3,7	3,0	2,9	3,8	3,6	1,4	-3,7	20,8
Σεπτ. ...	3,9	2,9	2,8	4,2	3,6	2,0	-0,7	24,0
Οκτ. ...	3,8	3,1	3,0	3,8	3,9	2,7	2,1	17,1
Νοέμ. ...	3,5	3,0	3,0	3,4	3,7	2,6	1,2	12,5
Δεκ. ...	3,6	2,9	2,9	3,7	3,5	1,0	-8,9	22,1
2006 Ιαν.	3,2	2,0	2,3	3,3	3,2	1,6	-6,3	24,9
Φεβρ. ...	3,2	2,3	2,5	3,3	3,2	2,0	-4,5	19,2
Μάρτ. ...	3,3	2,6	2,9	3,3	3,3	2,1	-6,7	15,1
Απρ. ...	3,3	2,3	2,6	3,6	2,9	3,8	3,5	14,0
Μάιος ...	3,1	2,1	2,4	3,6	2,6	2,9	-0,7	16,6
Ιούν. ...	3,2	2,3	2,6	3,6	2,7	3,5	0,9	13,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ (ΔΤΚ 1999=100).

Πίνακας I.2

Δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία για την εγχώρια και την εξωτερική αγορά

(Εκατοστιαίες μεταβολές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία για την εγχώρια αγορά								Δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία για την εξωτερική αγορά		
	Γενικός	Ενδιά- μεσα αγαθά	Κεφαλαι- ακά αγαθά	Καταναλωτικά αγαθά			Ενέργεια		Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας	Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας	
				Σύνολο	Διαρκή	Αναλώ- σιμα	Σύνολο	Καύσιμα (προϊόντα διύλισης πετρελαίου)			
2002	2,3	1,3	1,5	3,2	1,8	3,3	2,1	-0,4	2,3	1,1	1,6
2003	2,3	2,3	1,6	2,7	1,0	2,8	1,8	-1,8	2,5	-0,3	-0,6
2004	3,5	3,2	4,5	6,0	2,0	6,2	4,0	4,3	4,7	5,0	1,8
2005	5,9	3,8	2,6	2,5	4,2	2,4	13,2	25,1	3,0	3,7	0,3
2004 I	1,3	1,6	2,3	6,5	1,6	6,7	-3,6	-15,9	4,3	2,3	2,5
II	4,4	3,3	4,8	6,9	1,3	7,2	6,0	11,0	5,3	7,4	3,4
III	4,4	3,6	5,3	6,1	1,3	6,4	6,5	10,8	5,0	6,0	1,8
IV	4,1	4,1	5,4	4,5	3,9	4,6	7,4	14,7	4,3	4,4	-0,4
2005 I	4,6	4,9	4,8	0,8	3,5	0,7	9,9	19,0	2,6	2,7	0,0
II	4,9	3,6	2,2	1,4	4,5	1,2	11,6	21,9	2,3	2,3	-0,6
III	6,3	3,3	1,1	2,2	4,9	2,1	15,8	29,8	2,6	4,5	0,4
IV	7,7	3,5	2,4	5,7	3,9	5,8	15,3	28,7	4,7	5,4	1,3
2006 I	9,2	4,7	1,5	8,8	3,8	9,0	15,4	30,6	6,8	7,0	2,7
2004 Ιαν.	1,2	1,1	1,4	6,4	1,8	6,7	-3,0	-14,4	4,0	2,4	2,3
Φεβρ. ...	0,7	1,7	2,1	6,4	1,5	6,7	-5,6	-20,6	4,3	1,3	2,5
Μάρτ. ...	1,8	2,0	3,4	6,5	1,4	6,8	-2,1	-12,4	4,5	3,0	2,6
Απρ. ...	3,9	3,1	4,8	7,0	1,5	7,3	4,3	6,4	5,2	6,8	3,4
Μάιος ...	5,1	3,4	5,2	6,8	1,3	7,1	8,7	18,5	5,3	8,9	3,7
Ιούν. ...	4,2	3,3	4,5	7,0	1,3	7,3	5,1	8,3	5,4	6,7	3,2
Ιούλ. ...	4,3	3,4	5,4	6,6	1,3	6,9	5,3	6,5	5,3	6,0	2,3
Αύγ. ...	4,5	3,7	4,8	6,1	1,2	6,3	6,9	10,0	5,1	5,7	2,0
Σεπτ. ...	4,4	3,6	5,6	5,6	1,4	5,8	7,3	16,3	4,8	6,4	1,2
Οκτ. ...	5,2	3,9	5,4	5,3	2,9	5,4	10,3	22,3	4,7	5,8	0,0
Νοέμ. ...	4,1	4,4	5,4	4,5	4,4	4,6	7,1	12,5	4,4	4,1	-0,5
Δεκ. ...	3,0	4,1	5,4	3,8	4,4	3,8	4,6	9,0	3,9	3,1	-0,8
2005 Ιαν.	3,9	5,3	5,8	0,7	3,3	0,6	7,1	12,5	2,7	2,0	0,1
Φεβρ. ...	4,6	4,7	5,0	0,8	3,6	0,7	10,0	19,8	2,5	2,9	0,2
Μάρτ. ...	5,3	4,7	3,8	0,9	3,6	0,8	12,6	24,6	2,5	3,1	-0,3
Απρ. ...	5,1	3,8	2,7	1,0	4,3	0,9	12,8	24,9	2,2	2,4	-0,9
Μάιος ...	3,7	3,4	2,3	1,3	4,6	1,1	7,8	13,2	2,1	1,2	-0,6
Ιούν. ...	5,7	3,5	1,7	1,8	4,7	1,7	14,3	28,0	2,4	3,3	-0,2
Ιούλ. ...	5,6	3,5	0,5	1,8	4,7	1,7	13,9	26,9	2,4	3,9	0,2
Αύγ. ...	6,0	3,2	1,4	2,1	4,7	2,0	14,9	28,3	2,5	4,4	0,5
Σεπτ. ...	7,3	3,2	1,3	2,8	5,1	2,7	18,6	34,0	2,8	5,2	0,6
Οκτ. ...	7,0	2,9	2,1	4,9	4,4	4,9	14,5	24,3	4,0	4,4	0,8
Νοέμ. ...	7,0	3,5	2,5	5,1	3,6	5,2	13,6	26,1	4,3	5,3	1,3
Δεκ. ...	9,1	4,1	2,5	7,1	3,6	7,2	17,9	36,9	5,7	6,5	1,9
2006 Ιαν.	9,9	4,3	2,2	9,1	3,4	9,4	17,8	36,2	6,9	7,5	2,5
Φεβρ. ...	9,5	5,0	1,4	8,7	3,8	8,9	16,2	32,0	6,8	7,2	2,7
Μάρτ. ...	8,3	4,9	0,8	8,5	4,1	8,7	12,3	22,7	6,6	6,4	3,0
Απρ. ...	8,6	6,1	0,7	8,3	3,6	8,5	12,4	22,5	7,0	6,3	3,1
Μάιος ...	9,3	7,9	1,9	7,4	3,2	7,6	14,0	25,9	7,3	6,2	2,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ.

Πίνακας I.3

Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία

(Εκατοστιαίες μεταβολές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία								Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας
	Γενικός	Ενδιάμεσα αγαθά	Κεφαλαιακά αγαθά	Καταναλωτικά αγαθά			Ενέργεια*	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	
				Σύνολο	Διαρκή	Αναλώσιμα	Σύνολο		
2002	0,3	-0,7	0,1	0,8	-0,4	1,1	-11,4	...	0,4
2003	0,7	-1,1	0,8	0,9	-1,4	1,4	11,0	...	0,6
2004	3,1	4,4	-0,1	0,6	-1,1	1,0	40,7	...	0,8
2005	8,8	2,7	-0,3	1,4	-0,8	1,9	51,2	57,1	1,2
2004 I	-0,1	2,1	-0,1	0,1	-1,2	0,5	7,5	...	0,1
II	2,3	4,1	-0,1	1,0	-0,7	1,4	38,9	...	1,0
III	4,3	4,9	0,0	0,7	-1,0	1,1	56,4	...	1,0
IV	5,8	6,2	-0,3	0,5	-1,4	1,0	64,5	...	1,2
2005 I	8,2	4,2	-0,8	1,0	-1,1	1,5	52,6	59,1	1,4
II	8,4	2,5	-0,5	1,2	-1,2	1,8	52,1	58,6	1,1
III	9,8	2,0	-0,2	1,6	-0,7	2,1	55,4	61,7	1,1
IV	8,9	2,0	0,2	1,9	-0,1	2,3	45,6	50,1	1,4
2006 I	7,7	2,5	0,7	2,3	0,5	2,7	33,1	35,0	1,8
2004 Ιαν.	0,0	1,6	0,3	-0,1	-1,3	0,2	17,4	...	-0,1
Φεβρ. ...	-0,7	2,1	-0,1	0,0	-1,3	0,4	1,4	...	0,0
Μάρτ. ...	0,4	2,8	-0,4	0,5	-1,0	0,9	4,8	...	0,3
Απρ. ...	1,5	3,7	-0,2	1,0	-0,7	1,5	31,2	...	0,8
Μάιος ...	2,9	4,3	0,1	1,1	-0,7	1,5	45,0	...	1,1
Ιούν. ...	2,5	4,4	0,0	0,9	-0,6	1,2	40,5	...	1,0
Ιούλ. ...	3,6	4,4	0,2	0,9	-0,8	1,3	50,0	...	1,0
Αύγ. ...	4,2	4,9	0,0	0,6	-1,1	1,0	53,8	...	1,0
Σεπτ. ...	5,3	5,4	-0,2	0,6	-1,2	1,0	65,4	...	1,0
Οκτ. ...	6,6	5,9	-0,1	0,7	-1,0	1,2	70,6	...	1,3
Νοέμ. ...	5,8	6,2	-0,4	0,5	-1,3	1,0	63,0	...	1,2
Δεκ. ...	5,1	6,6	-0,5	0,3	-1,9	0,8	59,7	...	1,1
2005 Ιαν.	6,6	4,7	-0,6	0,4	-1,3	0,8	40,0	44,5	1,4
Φεβρ. ...	9,0	4,3	-1,0	1,4	-1,1	1,9	59,9	67,9	1,5
Μάρτ. ...	9,1	3,7	-0,6	1,2	-1,0	1,7	58,0	65,2	1,4
Απρ. ...	8,4	2,8	-0,6	1,0	-1,2	1,5	53,8	60,2	1,1
Μάιος ...	6,5	2,3	-0,6	1,1	-1,2	1,6	39,1	43,7	0,9
Ιούν. ...	10,3	2,5	-0,3	1,5	-1,1	2,1	63,9	72,5	1,2
Ιούλ. ...	10,3	2,2	-0,4	1,6	-1,0	2,2	60,8	68,4	1,1
Αύγ. ...	10,7	1,9	-0,3	1,7	-0,7	2,2	61,6	68,7	1,1
Σεπτ. ...	8,5	2,1	-0,1	1,6	-0,5	2,0	44,8	49,0	1,2
Οκτ. ...	7,9	1,9	-0,1	1,6	-0,7	2,0	39,4	43,0	1,1
Νοέμ. ...	9,1	2,1	0,3	1,8	-0,2	2,3	46,6	51,9	1,4
Δεκ. ...	9,8	2,0	0,5	2,2	0,6	2,6	51,4	56,0	1,6
2006 Ιαν.	8,8	2,0	0,3	2,8	0,5	3,3	42,2	45,1	1,7
Φεβρ. ...	7,4	2,6	0,8	2,0	0,5	2,3	31,6	33,1	1,8
Μάρτ. ...	6,8	3,0	0,9	2,0	0,4	2,3	26,6	28,1	2,0
Απρ. ...	7,4	3,9	1,1	2,1	0,5	2,5	28,2	29,7	2,4
Μάιος ...	8,0	5,3	1,0	2,1	0,8	2,4	30,3	31,7	2,7

* Τα στοιχεία της ομάδας "Ενέργεια" για το έτος 2004 δεν είναι συγκρίσιμα με εκείνα για το 2003 λόγω της διαφορετικής τους σύνθεσης, γιατί πριν από το έτος 2004 ο δείκτης δεν περιλάμβανε τους κλάδους "Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη", "Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου" και "Ηλεκτρική ενέργεια".

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ.

Πίνακας I.4

Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (2000=100)

(Εκατοστιαίες μεταβολές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Βιομηχανία								
	Γενικός δείκτης	Μεταποίηση	Ορυχεία - λατομεία	Ηλεκτρισμός-Φυσικό αέριο-Νερό	Βασικές ομάδες αγαθών				
					Ενέργεια	Ενδιάμεσα αγαθά	Κεφαλαιακά αγαθά	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά
2002	0,8	-0,1	9,7	1,8	2,3	1,6	-7,2	-15,4	2,3
2003	0,3	-0,4	-5,2	5,8	2,9	-0,4	0,8	-3,6	-1,4
2004	1,2	1,2	0,3	1,4	0,3	1,0	-0,5	1,8	2,7
2005	-0,9	-0,8	-6,2	0,6	0,6	-1,7	-5,1	11,4	-0,9
2004 II.	2,3	3,1	9,3	-3,5	-0,5	4,6	-0,3	19,7	2,4
III.	0,9	1,5	-5,7	1,1	-0,5	-0,5	-1,3	2,6	4,4
IV.	-0,8	-1,3	-7,5	3,9	0,0	-0,4	-6,7	-12,5	1,0
2005 I.	-1,4	-1,0	-12,0	0,6	-2,3	-0,8	-0,4	11,8	-2,1
II.	-2,6	-3,3	-10,2	3,9	-0,9	-3,5	-9,4	6,8	-1,7
III.	-0,6	-0,8	-1,1	0,1	1,4	-1,9	-10,0	6,3	0,7
IV.	1,3	2,3	-1,0	-1,8	4,2	-0,3	-0,3	21,5	-0,7
2006 I.	1,1	1,3	-2,0	1,5	3,6	0,8	-0,8	0,7	-0,7
2003 Ιούλ.	1,9	2,4	-6,0	2,8	3,0	1,6	7,2	1,8	-0,3
Αύγ.	-2,4	-5,3	-4,1	8,8	6,1	-5,3	1,1	-0,8	-9,7
Σεπτ.	4,9	4,3	-1,4	10,8	10,6	0,8	14,4	-1,8	2,3
Οκτ.	0,6	-0,5	0,3	6,3	-2,0	1,7	-3,5	2,4	3,2
Νοέμ.	-2,6	-2,8	-11,5	2,0	-4,5	2,4	-6,8	-0,6	-5,0
Δεκ.	2,5	2,0	14,5	1,0	0,9	5,3	1,5	-2,3	2,3
2004 Ιαν.	-2,0	-5,0	-1,4	9,9	6,1	-9,8	10,8	-23,5	-4,2
Φεβρ.	2,9	3,2	6,7	0,7	0,7	2,1	5,1	0,0	6,2
Μάρτ.	5,1	5,2	12,0	2,5	0,1	7,7	9,1	16,1	5,9
Απρ.	3,8	3,9	13,1	-0,2	-2,2	6,3	2,6	17,2	6,8
Μάιος.	2,7	4,4	4,7	-6,1	-2,7	6,8	5,6	20,2	1,5
Ιούν.	0,6	0,9	10,3	-4,0	3,5	0,9	-7,2	21,2	-0,9
Ιούλ.	2,3	2,8	3,9	0,0	0,0	1,3	7,9	12,2	3,5
Αύγ.	0,5	2,2	-13,8	-0,4	-3,1	-3,6	-4,7	6,5	9,4
Σεπτ.	-0,2	-0,4	-7,3	3,8	1,7	-0,1	-8,4	-8,1	1,1
Οκτ.	-3,7	-5,1	-2,2	1,9	-3,5	-3,4	-8,3	-13,8	-2,2
Νοέμ.	2,1	2,3	-9,1	5,6	1,8	1,4	1,7	-14,7	4,8
Δεκ.	-0,5	-0,8	-11,7	4,3	1,4	1,2	-12,1	-8,9	0,8
2005 Ιαν.	0,4	0,3	-5,1	2,2	1,4	3,7	-8,9	26,0	-3,2
Φεβρ.	1,3	3,2	-9,8	-2,6	-4,7	0,6	21,6	19,0	2,3
Μάρτ.	-5,5	-6,0	-19,6	2,2	-3,5	-5,6	-12,1	-1,7	-5,4
Απρ.	-3,2	-3,7	-14,1	3,9	-7,7	-1,8	-5,8	23,1	-1,5
Μάιος.	-2,1	-3,0	-8,1	5,0	3,4	-5,0	-2,7	2,1	-4,1
Ιούν.	-2,4	-3,1	-8,5	2,8	1,6	-3,8	-18,7	-2,3	0,6
Ιούλ.	-5,1	-6,4	-9,3	2,0	1,2	-7,7	-15,0	-7,0	-5,4
Αύγ.	3,5	4,1	4,1	1,5	1,9	5,7	-11,2	18,7	5,8
Σεπτ.	0,5	1,2	3,2	-3,2	1,0	-1,2	-3,6	14,7	2,2
Οκτ.	3,7	5,5	1,5	-3,1	10,8	0,0	-1,3	18,8	1,7
Νοέμ.	1,4	2,0	-2,0	0,1	3,7	0,8	1,4	30,3	-2,0
Δεκ.	-1,1	-0,6	-3,0	-2,6	-0,9	-1,8	-0,9	16,0	-2,0
2006 Ιαν.	1,2	1,5	-8,2	2,7	0,9	1,2	-6,5	2,4	3,5
Φεβρ.	-1,4	-2,7	-1,7	4,4	6,0	-1,9	6,0	-7,4	-6,7
Μάρτ.	3,6	5,1	3,6	-2,8	4,0	3,1	8,8	7,8	1,9
Απρ.	-3,0	-1,2	-12,8	-7,7	4,6	-6,6	15,6	-14,7	-9,9
Μάιος*	0,6	-0,4	3,1	4,6	2,3	2,4	-10,1	-3,6	0,4

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: ΕΣΥΕ.

Πίνακας I.5

Όγκος λιανικού εμπορίου (κύκλος εργασιών στο λιανικό εμπόριο σε σταθερές τιμές)

(Εκατοστιαίες μεταβολές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Περίοδος	Γενικός δείκτης	Ειδικοί δείκτες			
		Διατροφή-Ποτά-Καπνός	Ένδυση-Υπόδηση	Έπιπλα-Οικιακός εξοπλισμός	Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά ειδη
2002	4,8	4,5	3,6	4,6	5,3
2003	4,3	5,3	0,9	3,8	7,5
2004	4,5	7,1	1,4	3,9	4,7
2005	3,0	5,6	1,3	0,6	-1,1
2004 I	4,9	6,2	0,6	5,7	6,5
II	5,0	7,8	-1,4	6,1	4,6
III	4,7	8,1	3,2	3,4	5,4
IV	3,5	6,5	3,1	0,9	2,8
2005 I	2,8	8,2	0,3	-4,8	-4,9
II	4,1	4,2	1,4	6,2	0,2
III	3,3	7,3	-0,6	0,4	-1,1
IV	1,8	3,1	3,6	0,9	0,7
2006 I	4,1	8,7	-5,6	2,2	9,0
2003 Οκτ.	3,2	6,8	-5,7	5,6	1,3
Νοέμ.	6,4	9,3	1,3	2,8	9,5
Δεκ.	1,4	7,2	-8,7	-2,4	0,4
2004 Ιαν.	3,0	7,2	-3,8	-3,4	2,2
Φεβρ.	6,5	4,8	5,6	12,9	10,0
Μάρτ.	5,5	6,4	0,2	9,0	8,0
Απρ.	5,8	8,6	-3,5	9,7	4,9
Μάιος	4,3	6,7	-5,3	7,9	4,5
Ιούν.	5,0	8,2	5,7	1,3	4,5
Ιούλ.	6,4	13,6	2,5	2,2	3,6
Αύγ.	3,3	3,4	4,9	4,7	7,9
Σεπτ.	4,3	7,6	2,5	3,4	5,2
Οκτ.	6,3	9,9	7,9	3,4	4,7
Νοέμ.	2,7	6,1	0,4	-0,4	4,6
Δεκ.	2,0	4,2	1,8	-0,1	0,1
2005 Ιαν.	-2,8	6,7	-17,6	-14,8	-8,2
Φεβρ.	4,7	7,4	14,8	-3,0	-4,3
Μάρτ.	6,7	10,7	3,8	4,2	-2,0
Απρ.	3,6	2,9	0,5	5,0	-4,6
Μάιος	4,9	5,1	3,5	9,1	5,5
Ιούν.	4,0	4,7	0,4	4,6	0,2
Ιούλ.	4,1	9,3	-2,8	0,5	-1,3
Αύγ.	3,8	9,3	-0,1	-1,9	-2,6
Σεπτ.	2,1	3,6	1,3	2,4	0,3
Οκτ.	2,4	2,9	6,1	1,3	-1,5
Νοέμ.	1,6	3,5	0,9	1,6	-2,0
Δεκ.	1,5	2,8	3,7	-0,1	4,4
2006 Ιαν.	0,3	4,0	0,3	-8,1	4,0
Φεβρ.	5,9	14,3	-9,6	0,0	8,6
Μάρτ.	6,0	8,0	-5,7	14,0	14,3
Απρ.	9,7	12,9	11,0	11,9	7,2

Πηγή: ΕΣΥΕ. Αναθεωρημένος δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο (με βάση νέο δείγμα της ΕΣΥΕ του 2000).

Πίνακας I.6

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές
(Σταθερές τιμές προηγούμενου έτους)

	Επήσιες εκατοστιαίες μεταβολές			
	2002	2003	2004	2005
Πρωτογενής τομέας (Γεωργία)	-1,8	-3,5	0,7	-2,1
Δευτερογενής τομέας	2,2	6,3	0,0	1,2
Ορυχεία-λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια	3,1	3,6	-1,4	4,7
Κατασκευές	0,7	10,9	2,1	-4,2
Τριτογενής τομέας	4,9	4,5	5,1	3,8
Εμπόριο, ξενοδοχεία-εστιατόρια, μεταφορές-επικοινωνίες	4,2	5,8	6,2	0,7
Οργανισμοί χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης,				
διαχείριση ακίνητης περιουσίας και λοιπές δραστηριότητες	2,2	3,5	2,3	5,4
Λοιπές υπηρεσίες	8,6	3,6	6,2	6,8
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές	3,8	4,3	3,7	2,9
Ιδιωτική κατανάλωση	3,6	4,5	4,7	3,7
Δημόσια κατανάλωση	7,5	-2,1	2,8	3,1
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου κατά είδος:	5,7	13,7	5,7	-1,4
Κατοικίες	8,8	7,3	-0,6	-1,4
Λοιπές κατασκευές	0,7	13,2	6,0	-6,1
Εξοπλισμός	6,9	18,3	8,0	0,5
Λοιπές	21,0	3,4	7,0	14,5
Αποθέματα και στατιστικές διαφορές (% του ΑΕΠ)	0,5	0,4	0,4	0,3
Εγχώρια τελική ζήτηση	5,0	5,5	4,7	2,3
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-7,7	1,0	11,5	3,0
Εξαγωγές αγαθών	-7,1	4,2	-2,5	8,2
Εξαγωγές υπηρεσιών	-8,1	-1,3	21,8	-0,1
Τελική ζήτηση	2,7	4,8	5,8	2,4
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-0,8	4,8	9,3	-1,2
Εισαγωγές αγαθών	3,7	7,7	9,0	-0,1
Εισαγωγές υπηρεσιών	-18,7	-10,0	11,0	-7,6
2.9 ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	3,8	4,8	4,7	3,7

Πηγή: ΕΣΥΕ/Εθνικό Λογαριασμό, Μάρτιος 2006. Αναθεωρημένα στοιχεία για τα έτη 2002-2005.

Πίνακας II.1

Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

(Εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος – Μάριος			Μάριος		
	2004	2005	2006*	2004	2005	2006*
I ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A+I.B+I.G+I.D)	-5.533,1	-7.155,9	-12.195,7	-798,1	-703,1	-1.930,8
I.A ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1–I.A.2)	-10.080,4	-11.127,4	-14.652,2	-2.022,8	-2.053,7	-2.731,2
Εμπορικό ισοζύγιο καυσίμων, Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα	-1.790,8	-2.371,8	-3.630,5	-401,2	-436,1	-408,1
Εμπορικό ισοζύγιο πλοίων Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα και πλοία	-8.289,6	-8.755,6	-11.021,7	-1.621,6	-1.617,6	-2.323,1
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών Καύσιμα Πλοία (εισπράξεις) Λοιπά αγαθά	244,4	-201,0	-1.324,4	75,7	107,2	-324,7
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών Καύσιμα Πλοία (πληρωμές) Λοιπά αγαθά	-8.534,0	-8.554,6	-9.697,3	-1.697,3	-1.724,8	-1.998,4
I.B ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1–I.B.2)	4.008,5	4.179,4	3.500,4	1.381,9	1.451,8	1.254,1
I.B.1 Εισπράξεις Ταξιδιωτικό ¹ Μεταφορές Λοιπές υπηρεσίες	8.403,8	8.888,2	8.722,4	2.230,3	2.444,7	2.353,7
I.B.2 Πληρωμές Ταξιδιωτικό ¹ Μεταφορές Λοιπές υπηρεσίες	1.852,0	1.972,0	1.894,4	954,0	985,0	950,0
I.C ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.C.1–I.C.2)	-1.539,3	-1.775,6	-2.607,6	-323,4	-405,2	-691,5
I.C.1 Εισπράξεις Αμοιβές, μισθοί Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	1.128,3	1.332,6	1.297,6	202,5	260,1	264,6
I.C.2 Πληρωμές Αμοιβές, μισθοί Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	1.013,5	1.221,2	1.171,2	182,5	20,6	29,3
I.D ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.D.1–I.D.2)	2.078,2	1.567,8	1.563,7	166,2	304,0	237,9
I.D.1 Εισπράξεις Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ) Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.)	3.104,8	3.240,2	3.078,2	370,2	548,7	475,9
I.D.2 Πληρωμές Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ) Λοιποί τομείς	2.155,0	2.413,0	2.128,6	180,1	355,8	259,0
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1–II.2)	1.062,8	1.025,0	1.450,9	63,5	103,2	279,0
II.1 Εισπράξεις Γενική κυβέρνηση (μεταβιβάσεις από ΕΕ) Λοιποί τομείς	1.128,6	1.116,1	1.562,0	77,6	123,1	302,9
II.2 Πληρωμές Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ) Λοιποί τομείς	1.068,4	1.040,3	1.486,0	64,9	109,0	288,3
III ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I+II)	-4.470,3	-6.130,8	-10.744,8	-734,6	-599,9	-1.651,8
IV ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (IV.A+IV.B+IV.G+IV.D)	4.807,7	6.081,4	1.1052,7	1.061,5	671,9	1.883,6
IV.A ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ¹	549,0	58,6	892,8	-24,9	-96,6	518,8
Κατοίκων στο εξωτερικό Μη κατοίκων στην Ελλάδα	-351,4	-496,7	-280,7	-80,4	-139,5	-53,3
IV.B ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ ²	5.675,3	6.926,2	6.085,0	-3.041,8	1.166,9	5.330,2
Απαρτήσεις Υποχρεώσεις	-5.172,2	-7.607,5	-5.728,1	-3.237,8	-1.343,6	-496,7
IV.G ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ³	2.609,6	-1.187,4	4.216,8	4.021,2	-438,3	-4.011,4
Απαρτήσεις Υποχρεώσεις (Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	-3.701,4	-14.093,3	-6.786,3	1.931,6	-2.709,9	-4.457,8
IV.D ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ²	1.193,0	284,0	-142,0	107,0	40,0	46,0
V ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΗΣΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-337,4	49,5	-307,8	-326,9	-72,1	-231,8
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ³				3.412,0	1.710,0	2.087,0

1 (+) καθαρή εισροή, (-) καθαρή εκροή.

2 (+) μείωση, (-) αύξηση.

3 Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραπεζικά δικαιώματα" και τις απαρτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαρτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, καθώς και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της EKT.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας II.2

Αναθεωρημένος δείκτης ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ, σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος*

(Μέσες τιμές περιόδου)

Περίοδος	Δείκτης (1999 α' τρ.=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι: ¹	
		Προηγούμενης περιόδου	Προηγούμενου έτους
2001	92,6		
2002	94,3	1,9	1,9
2003	98,8	4,7	4,7
2004	100,3	1,5	1,5
2005	99,6	-0,7	-0,7
2004 I	100,5	0,8	3,0
II	99,6	-0,8	0,5
III	100,0	0,4	1,3
IV	101,0	1,0	1,3
2005 I	100,6	-0,4	0,2
II	99,7	-0,9	0,1
III	99,2	-0,5	-0,8
IV	98,9	-0,3	-2,0
2006 I	98,9	-0,1	-1,7
II	99,8	1,0	0,1
2004 Ιαν.	100,8	0,4	3,8
Φεβρ.	100,7	-0,2	3,1
Μάρτ.	99,9	-0,7	1,9
Απρ.	99,3	-0,6	1,1
Μάιος	99,8	0,6	0,2
Ιούν.	99,8	-0,1	0,1
Ιούλ.	100,0	0,2	0,9
Αύγ.	99,9	0,0	1,4
Σεπτ.	100,1	0,2	1,7
Οκτ.	100,6	0,5	1,4
Νοέμ.	101,0	0,4	1,7
Δεκ.	101,3	0,4	0,9
2005 Ιαν.	100,8	-0,6	-0,1
Φεβρ.	100,4	-0,4	-0,3
Μάρτ.	100,7	0,3	0,7
Απρ.	100,4	-0,3	1,1
Μάιος	99,9	-0,5	0,0
Ιούν.	98,9	-1,0	-0,9
Ιούλ.	99,1	0,2	-0,9
Αύγ.	99,3	0,2	-0,6
Σεπτ.	99,2	-0,1	-0,9
Οκτ.	99,1	-0,1	-1,5
Νοέμ.	98,8	-0,3	-2,1
Δεκ.	98,8	0,0	-2,5
2006 Ιαν.	99,0	0,2	-1,8
Φεβρ.	98,7	-0,3	-1,7
Μάρτ.	98,9	0,3	-1,7
Απρ.	99,3	0,4	-1,0
Μάιος	99,9	0,6	0,0
Ιούν.	100,1	0,2	1,3

* Η ονομαστική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΟΣΣΙ) είναι η τιμή ενός αντιπροσωπευτικού καλαθιού έξινων νομισμάτων, καθένα από τα οποία σταθμίζεται με βάση τη σπουδαιότερά του στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας. Μέχρι το τέλος του 2000 η ΟΣΣΙ της δραχμής προέκυπτε από τη σταθμιστική της μέρους διμερών ισοτιμιών της δραχμής προς τα άλλα νομίσματα, οι οποίες διαμορφώνονταν στην αγορά συναλλάγματος. Από τον Ιανουάριο του 2001, η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ. Ο αναθεωρημένος δείκτης της ΟΣΣΙ περιλαμβάνει τους 27 κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος (μεταξύ αυτών και της άλλες 11 χώρες της ζώνης του ευρώ) και οι συντελεστές σταθμισης υπολογίζονται με βάση τις εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων της μεταποίησης (κατηγορίες 5-8 της Τυποποιημένης Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου – SITC 5-8) κατά την τριετία 1999-2001, αφού ληφθεί υπόψη και ο ανταγωνισμός στις τρίτες αγορές. Ο δείκτης αυτός δεν πρέπει να συγχέεται με τη σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ, η οποία υπολογίζεται από την EKT με βάση το εξωτερικό εμπόριο της ζώνης του ευρώ ως συνόλου.

1 Το θετικό πρόσημο εκφράζει ανατίμηση και το αρνητικό υποτίμηση.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας II.3

Διμερείς συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι του ευρώ*

(Μονάδες εθνικού νομίσματος ανά ευρώ, μέσες τημές περιόδου)

Περίοδος	Δολάριο ΗΠΑ	Γιεν Ιαπωνίας		Κορώνα	Δανίας		Λίρα Αγγλίας	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι:			
		Εκατοστιαία μεταβολή έναντι:			Εκατοστιαία μεταβολή έναντι:			Εκατοστιαία μεταβολή έναντι:			
		Προηγούμενης περιόδου	Προηγούμενης έτους		Προηγούμενης περιόδου	Προηγούμενης έτους		Προηγούμενης περιόδου	Προηγούμενης έτους		
2001	0,8956			108,68	8,6	8,6	7,4521	0,62187			
2002	0,9456	5,6	5,6	118,06	10,9	10,9	7,4305	0,62883	1,1		
2003	1,1312	19,6	19,6	130,97	2,7	2,7	7,4307	0,69199	10,0		
2004	1,2439	10,0	10,0	134,44	1,8	1,8	7,4399	0,1	-1,9		
2005	1,2441	0,02		136,85			7,4518	0,2	0,8		
2003 I	1,0731	7,4	22,4	127,59	4,2	9,9	7,4305	0,03	-0,02		
II	1,1372	6,0	23,8	134,74	5,6	15,7	7,4250	-0,1	-0,1		
III	1,1248	-1,1	14,3	132,14	-1,9	12,7	7,4309	0,1	0,04		
IV	1,1890	5,7	19,0	129,45	-2,0	5,7	7,4361	0,1	0,1		
2004 I	1,2497	5,1	16,5	133,97	3,5	5,0	7,4495	0,2	0,3		
II	1,2046	-3,6	5,9	132,20	-1,3	-1,9	7,4393	-0,1	0,2		
III	1,2220	1,4	8,6	134,38	1,6	1,7	7,4367	-0,03	0,1		
IV	1,2977	6,2	9,1	137,11	2,0	5,9	7,4343	-0,03	0,03		
2005 I	1,3113	1,0	4,9	137,01	-0,1	2,3	7,4433	0,1	-0,1		
II	1,2594	-4,0	4,5	135,42	-1,2	2,4	7,4463	0,04	0,1		
III	1,2199	-3,1	-0,2	135,62	0,1	0,9	7,4588	0,2	0,3		
IV	1,1884	-2,6	-8,4	139,41	2,8	1,7	7,4586	-0,004	0,3		
2006 I	1,2023	1,2	-8,3	140,51	0,8	2,6	7,4621	0,05	0,3		
II	1,2582	4,7	-0,1	143,81	2,3	6,2	7,4581	-0,1	0,2		
2004 Ιαν.	1,2613	2,7	18,7	134,13	1,3	6,4	7,4481	0,1	0,2		
Φεβρ. ..	1,2646	0,3	17,4	134,78	0,5	4,8	7,4511	0,04	0,3		
Μάρτ.	1,2262	-3,0	13,5	133,13	-1,2	3,9	7,4493	-0,02	0,3		
Απρ. ..	1,1985	-2,3	10,5	129,08	-3,0	-0,8	7,4436	-0,1	0,2		
Μάιος ..	1,2007	0,2	3,7	134,48	4,2	-1,0	7,4405	-0,04	0,2		
Ιούν. ..	1,2138	1,1	4,1	132,86	-1,2	-3,8	7,4342	-0,1	0,1		
Ιούλ. ..	1,2266	1,1	7,9	134,08	0,9	-0,7	7,4355	0,02	0,03		
Αύγ. ..	1,2176	-0,7	9,3	134,54	0,3	1,6	7,4365	0,01	0,1		
Σεπτ. ..	1,2218	0,3	8,9	134,51	-0,02	4,3	7,4381	0,02	0,1		
Οκτ. ..	1,2490	2,2	6,8	135,97	1,1	6,1	7,4379	-0,003	0,1		
Νοέμ. ..	1,2991	4,0	11,0	136,09	0,1	6,5	7,4313	-0,1	-0,1		
Δεκ. ..	1,3408	3,2	9,1	139,14	2,2	5,1	7,4338	0,03	-0,1		
2005 Ιαν.	1,3119	-2,2	4,0	135,63	-2,5	1,1	7,4405	0,1	-0,1		
Φεβρ. ..	1,3014	-0,8	2,9	136,55	0,7	1,3	7,4427	0,03	-0,1		
Μάρτ.	1,3201	1,4	7,7	138,83	1,7	4,3	7,4466	0,1	-0,04		
Απρ. ..	1,2938	-2,0	7,9	138,84	0,002	7,6	7,4499	0,04	0,1		
Μάιος ..	1,2694	-1,9	5,7	135,37	-2,5	0,7	7,4443	-0,1	0,1		
Ιούν. ..	1,2165	-4,2	0,2	132,22	-2,3	-0,5	7,4448	0,01	0,1		
Ιούλ. ..	1,2037	-1,0	-1,9	134,75	1,9	0,5	7,4584	0,2	0,3		
Αύγ. ..	1,2292	2,1	1,0	135,98	0,9	1,1	7,4596	0,02	0,3		
Σεπτ. ..	1,2256	-0,3	0,3	136,06	0,1	1,2	7,4584	-0,02	0,3		
Οκτ. ..	1,2015	-2,0	-3,8	138,05	1,5	1,5	7,4620	0,05	0,3		
Νοέμ. ..	1,1786	-1,9	-9,3	139,59	1,1	2,6	7,4596	-0,03	0,4		
Δεκ. ..	1,1856	0,6	-11,6	140,58	0,7	1,0	7,4541	-0,1	0,3		
2006 Ιαν.	1,2103	2,1	-7,7	139,82	-0,5	3,1	7,4613	0,1	0,3		
Φεβρ. ..	1,1938	-1,4	-8,3	140,77	0,7	3,1	7,4641	0,04	0,3		
Μάρτ.	1,2020	0,7	-8,9	140,96	0,1	1,5	7,4612	0,01	0,2		
Απρ. ..	1,2271	2,1	-5,2	143,59	1,9	3,4	7,4618	0,01	0,2		
Μάιος ..	1,2770	4,1	0,6	142,70	-0,6	5,4	7,4565	-0,07	0,2		
Ιούν. ..	1,2650	-0,9	4,0	145,11	1,7	9,8	7,4566	0,01	0,2		

* Το θετικό πρόσημο εκφράζει ανατίμηση του ευρώ και το αρνητικό υποτίμηση.

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

Πίνακας II.3 (συνέχεια)

Διμερείς συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι του ευρώ*

(Μονάδες εθνικού νομίσματος ανά ευρώ, μέσες τημέσης περιόδου)

Περίοδος	Κορώνα Σουηδίας		Φράγκο Ελβετίας		Κορώνα Νορβηγίας		Δολάριο Αυστραλίας		Δολάριο Καναδά	
	Εκαποστιαία μεταβολή έναντι:		Εκαποστιαία μεταβολή έναντι:		Εκαποστιαία μεταβολή έναντι:		Εκαποστιαία μεταβολή έναντι:		Εκαποστιαία μεταβολή έναντι:	
	Προηγούμενης περιόδου	Προηγούμενου έτους								
2001	9,26		1,511		8,05		1,732		1,386	
2002	9,16	-1,0	1,467	-2,9	7,51	-6,7	1,738	0,3	1,484	7,0
2003	9,12	-0,4	1,521	3,7	8,00	6,6	1,738	0,02	1,582	6,6
2004	9,12	0,001	1,544	1,5	8,37	4,6	1,690	-2,7	1,617	2,2
2005	9,28	1,7	1,548	0,3	8,01	-4,3	1,632	-3,5	1,509	-6,7
2003 I	9,18	1,0	1,466	-0,03	-0,5	7,57	3,4	-3,1	1,809	1,0
II	9,14	-0,4	1,518	3,5	3,6	7,96	5,1	5,8	1,774	-1,9
III	9,16	0,2	1,545	1,8	5,6	8,25	3,6	11,5	1,709	-3,7
IV	9,01	-1,7	1,554	0,6	5,9	8,22	-0,3	12,3	1,662	-2,7
2004 I	9,18	1,9	0,02	1,569	1,0	7,0	8,63	5,0	14,0	1,634
II	9,14	-0,4	0,03	1,537	-2,0	1,3	8,26	-4,3	3,9	1,691
III	9,16	0,1	1,536	-0,1	-0,6	8,39	1,5	1,7	1,723	1,9
IV	9,01	-1,6	0,04	1,533	-0,2	-1,3	8,20	-2,3	-0,3	1,713
2005 I	9,07	0,7	-1,2	1,549	1,0	-1,3	8,24	0,5	-4,5	1,688
II	9,21	1,5	0,7	1,544	-0,3	0,4	8,05	-2,3	-2,6	1,639
III	9,37	1,7	2,3	1,553	0,6	1,1	7,88	-2,1	-6,0	1,605
IV	9,47	1,1	5,1	1,547	-0,4	0,9	7,88	-0,04	-3,9	1,598
2006 I	9,35	-1,3	3,1	1,559	0,8	0,7	8,02	1,8	-2,6	1,627
II	9,30	-0,6	1,0	1,563	0,3	1,3	7,83	-2,4	-2,7	1,684
2004 Ιαν.	9,14	1,3	-0,4	1,566	0,7	7,1	8,59	4,3	17,2	1,637
Φεβρ.	9,18	0,4	0,3	1,573	0,5	7,2	8,78	2,1	16,3	1,626
Μάρτ.	9,23	0,6	0,1	1,567	-0,4	6,6	8,54	-2,7	8,9	1,637
Απρ.	9,17	-0,8	0,1	1,555	-0,8	3,9	8,30	-2,8	5,9	1,614
Μάιος	9,13	-0,4	-0,3	1,540	-0,9	1,6	8,21	-1,1	4,3	1,703
Ιούν.	9,14	0,2	0,3	1,519	-1,4	-1,4	8,29	1,0	1,5	1,748
Ιούλ.	9,20	0,6	0,1	1,527	0,5	-1,3	8,48	2,3	2,2	1,714
Αύγ.	9,19	-0,1	-0,6	1,539	0,8	-0,1	8,33	-1,7	0,9	1,715
Σεπτ.	9,09	-1,0	0,3	1,543	0,3	-0,3	8,36	0,3	2,0	1,740
Οκτ.	9,06	-0,3	0,6	1,543	-0,03	-0,4	8,23	-1,5	0,1	1,705
Νοέμ.	9,00	-0,7	0,05	1,522	-1,4	-2,4	8,14	-1,1	-0,7	1,687
Δεκ.	8,98	-0,2	-0,5	1,536	1,0	-1,2	8,22	1,0	-0,3	1,746
2005 Ιαν.	9,05	0,7	-1,0	1,547	0,7	-1,2	8,21	-0,1	-4,4	1,715
Φεβρ.	9,09	0,4	-1,0	1,550	0,2	-1,5	8,32	1,3	-5,2	1,667
Μάρτ.	9,09	0,04	-1,6	1,549	-0,05	-1,1	8,19	-1,6	-4,1	1,681
Απρ.	9,17	0,9	0,02	1,547	-0,1	-0,5	8,18	-0,1	-1,5	1,674
Μάιος	9,19	0,3	0,7	1,545	-0,2	0,3	8,08	-1,2	-1,5	1,657
Ιούν.	9,26	0,8	1,3	1,539	-0,4	1,3	7,89	-2,3	-4,7	1,587
Ιούλ.	9,43	1,8	2,5	1,558	1,2	2,0	7,92	0,3	-6,5	1,600
Αύγ.	9,34	-0,9	1,7	1,553	-0,3	0,9	7,92	-0,05	-5,0	1,614
Σεπτ.	9,33	-0,1	2,7	1,550	-0,2	0,4	7,81	-1,4	-6,6	1,601
Οκτ.	9,42	0,9	4,0	1,549	-0,04	0,4	7,83	0,3	-4,9	1,594
Νοέμ.	9,56	1,5	6,3	1,545	-0,3	1,5	7,83	-0,1	-3,8	1,603
Δεκ.	9,43	-1,4	5,0	1,548	0,2	0,7	7,97	1,8	-3,0	1,598
2005 Ιαν.	9,31	-1,3	2,9	1,549	0,1	0,2	8,04	0,8	-2,1	1,615
Φεβρ.	9,34	0,3	2,8	1,558	0,6	0,5	8,06	0,3	-3,1	1,610
Μάρτ.	9,40	0,6	3,4	1,569	0,7	1,3	7,98	-1,0	-2,6	1,654
Απρ.	9,33	-0,7	1,8	1,575	0,4	1,8	7,84	-1,7	-4,1	1,666
Μάιος	9,33	-0,04	1,5	1,556	-1,2	0,7	7,80	-0,5	-3,5	1,671
Ιούν.	9,23	-1,0	-0,3	1,560	0,2	1,4	7,86	0,7	-0,5	1,710

* Το θετικό πρόσθιμο εκφράζει ανατίμηση του ευρώ και το αρνητικό υποτίμηση.

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (EKT).

Πίνακας III.1

Νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ^{1,2}

(Υπόλοιπα σε δισεκ. ευρώ, μη εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Νόμισμα σε κυκλοφορία	Καταθέσεις μίας ημέρας	M1	Καταθέσεις προθεσμίας έως 2 ετών	Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών	M2	Συμφωνίες επαναγοράς (repos)	Μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων της αγοράς χρήματος	Τίτλοι της αγοράς χρήματος και χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών	M3³
	(1)	(2)	(3)=(1)+(2)	(4)	(5)	(6)=(3)+(4)+(5)	(7)	(8)	(9)	(10)=(6)+(7)+(8)+(9)
2001	239,7	2.039,2	2.279,0	1.088,8	1.316,6	4.684,4	218,5	398,0	145,9	5.446,8
2002	341,2	2.158,3	2.499,4	1.075,7	1.406,3	4.981,4	226,9	470,5	127,6	5.806,4
2003	397,9	2.329,2	2.727,1	1.039,2	1.529,6	5.295,8	208,7	581,5	92,7	6.178,7
2004	468,4	2.480,5	2.948,9	1.040,5	1.642,9	5.632,3	228,8	604,9	102,3	6.568,2
2005	532,8	2.936,8	3.479,6	1.124,3	1.550,0	6.153,9	221,9	615,8	129,8	7.121,5
2004 Ian.	389,1	2.313,8	2.702,9	1.021,7	1.547,2	5.271,7	214,6	591,7	95,6	6.173,6
Φεβρ.	393,5	2.309,8	2.703,3	1.016,4	1.553,8	5.273,5	228,6	599,2	97,0	6.198,4
Μάρτ. ...	399,6	2.345,9	2.745,5	1.005,6	1.559,1	5.310,2	219,4	602,6	94,5	6.226,7
Απρ.	409,4	2.361,3	2.770,7	1.006,3	1.567,5	5.344,5	225,5	611,0	99,5	6.280,5
Μάιος ...	416,6	2.372,0	2.788,7	1.015,4	1.573,4	5.377,4	221,9	609,0	96,2	6.304,5
Ιούν.	423,0	2.410,4	2.833,4	989,0	1.585,6	5.408,0	217,7	609,2	100,1	6.335,0
Ιούλ.	436,2	2.398,6	2.834,8	1.000,4	1.593,3	5.428,5	223,0	613,0	97,8	6.362,3
Αύγ.	433,4	2.362,3	2.795,7	1.003,5	1.598,9	5.398,0	226,0	624,1	99,2	6.347,3
Σεπτ.	438,0	2.419,1	2.857,1	993,1	1.600,9	5.451,1	217,6	609,5	100,4	6.378,4
Οκτ.	444,4	2.421,6	2.866,0	1.019,4	1.605,0	5.490,4	230,7	617,1	99,0	6.437,1
Νοέμ.	448,7	2.465,0	2.913,7	1.003,7	1.611,5	5.528,9	225,1	613,5	103,1	6.470,5
Δεκ.	468,4	2.480,5	2.948,9	1.040,5	1.642,9	5.632,3	228,8	604,9	102,3	6.568,2
2005 Ian.	459,9	2.506,1	2.966,0	1.015,4	1.655,9	5.637,3	228,7	616,4	99,2	6.581,7
Φεβρ.	463,6	2.506,6	2.970,1	1.013,0	1.660,3	5.643,4	227,0	615,4	114,1	6.599,9
Μάρτ. ...	471,8	2.525,8	2.997,6	1.017,7	1.665,2	5.680,4	227,0	614,5	106,1	6.628,0
Απρ.	481,1	2.550,0	3.031,1	1.034,8	1.672,5	5.738,4	226,3	627,8	121,0	6.713,4
Μάιος ...	485,8	2.578,3	3.064,1	1.035,7	1.678,7	5.778,4	239,2	634,8	113,5	6.766,0
Ιούν.	496,6	2.808,0	3.304,5	1.027,4	1.520,2	5.852,1	238,9	621,3	118,5	6.830,8
Ιούλ.	506,4	2.814,7	3.321,1	1.042,5	1.525,7	5.889,4	238,6	635,1	119,2	6.882,3
Αύγ.	500,9	2.767,7	3.268,7	1.054,3	1.530,0	5.853,0	249,2	639,7	120,7	6.862,6
Σεπτ.	507,1	2.815,4	3.322,5	1.078,4	1.532,0	5.933,0	234,4	631,5	120,0	6.918,8
Οκτ.	510,5	2.838,8	3.349,3	1.088,7	1.532,2	5.970,3	241,4	629,0	121,5	6.962,0
Νοέμ.	514,5	2.864,0	3.378,5	1.086,5	1.531,3	5.996,3	239,3	629,7	130,0	6.995,3
Δεκ.	532,8	2.946,8	3.479,6	1.124,3	1.550,0	6.153,9	221,9	615,8	129,8	7.121,5
2006 Ian.	520,9	2.930,2	3.451,0	1.114,4	1.567,0	6.131,8	237,0	608,4	144,0	7.121,2
Φεβρ.	524,9	2.921,0	3.445,9	1.135,5	1.570,3	6.151,0	235,0	610,2	153,4	7.149,6
Μάρτ. ...	532,3	2.937,8	3.470,0	1.161,7	1.571,1	6.202,8	236,1	603,3	162,7	7.202,4
Απρ.	540,3	2.983,2	3.523,5	1.201,9	1.569,4	6.294,8	249,8	613,3	164,5	7.322,4
Μάιος* ...	543,4	3.002,4	3.545,8	1.189,5	1.568,5	6.303,9	259,4	620,9	175,3	7.359,5

1 Τα νομισματικά μεγέθη αποτελούνται από τις νομισματικές υποχρεώσεις των NXI και της κεντρικής κυβέρνησης (Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο, Υπουργείο Οικονομικών) έναντι κατοίκων της ζώνης του ευρώ που δεν είναι NXI ούτε υπάγονται στην κεντρική κυβέρνηση.

2 Τα στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ μέχρι το τέλος του 2000 αφορούν τη ζώνη του ευρώ των 11. Από την 1.1.2001 αφορούν τη ζώνη του ευρώ των 12.

3 Στο M3 και τις συνιστώσεις του δεν περιλαμβάνονται τα μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων της αγοράς χρήματος και τα χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών που κατέχουν μη κάτοικοι της ζώνης του ευρώ

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: EKT.

Πίνακας III.2

Η ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ

(Υπόλοιπα σε δισεκ. ευρώ, μη εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Καταθέσεις μίας ημέρας			Καταθέσεις προθεσμίας έως 2 ετών	Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών ¹	Συμφωνίες επαναγράφας (repos)	Μεριδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσήμων	Χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών	Σύνολο ² (Μ3 χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία)	(7)=(1)+(2)+ (+3)+(4)+ (+5)+(6)
		Όψεως και τρεχούμενοι λογαριασμοί	Απλού ταμιευτηρίου							
(1)	(1.1)	(1.2)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
2001	70,8	16,1	54,7	29,4	2,4	24,2	9,7	0,1	136,7	
2002	71,7	15,2	56,5	28,9	2,3	20,0	10,7	0,2	133,8	
2003	79,5	17,6	61,9	32,3	2,0	10,8	15,7	0,5	140,8	
2004	91,7	20,7	71,0	33,4	1,9	9,5	15,2	0,5	152,3	
2005	99,2	24,8	74,4	51,8	4,4	2,7	4,9	0,4	163,4	
2004 Ιαν.	79,5	17,2	61,6	32,5	2,1	10,6	15,2	0,5	139,7	
Φεβρ.	79,6	17,3	62,3	32,1	2,1	10,5	15,2	0,5	139,9	
Μάρτ. ...	82,1	17,8	64,3	31,8	2,1	9,5	15,8	0,4	141,6	
Απρ.	81,4	17,8	63,6	33,5	2,2	9,1	15,9	0,4	142,5	
Μάιος ..	82,5	17,0	65,5	32,2	2,1	8,9	15,6	0,4	141,8	
Ιούν.	84,9	18,3	66,6	32,4	2,1	9,4	15,8	0,4	145,0	
Ιούλ.	85,5	18,3	67,2	33,0	2,1	9,3	15,9	0,4	146,2	
Αύγ.	84,9	17,7	67,2	33,2	2,1	9,6	15,8	0,4	146,1	
Σεπτ.	86,0	18,7	67,3	33,4	2,1	10,5	15,3	0,5	147,8	
Οκτ.	86,4	18,9	67,5	33,6	2,0	10,4	15,4	0,5	148,2	
Νοέμ.	87,5	19,6	67,9	33,8	2,0	10,1	15,3	0,5	149,1	
Δεκ.	91,7	20,7	71,0	33,4	1,9	9,5	15,2	0,5	152,3	
2005 Ιαν.	90,4	19,8	70,6	37,8	2,0	5,6	14,9	0,5	151,2	
Φεβρ.	91,9	20,8	71,1	39,4	2,0	4,4	14,6	0,5	152,8	
Μάρτ. ...	90,9	20,4	70,6	41,0	2,0	4,2	14,2	0,4	152,6	
Απρ.	91,1	20,2	70,9	42,3	2,6	3,8	13,0	0,5	153,4	
Μάιος ..	91,5	20,2	71,2	42,6	2,8	4,1	12,5	0,5	153,9	
Ιούν.	96,8	23,9	72,9	42,2	3,1	3,7	10,9	0,4	157,2	
Ιούλ.	93,8	21,8	72,0	44,4	3,3	3,3	10,7	0,4	155,9	
Αύγ.	93,5	21,2	72,3	45,6	3,6	3,3	10,1	0,3	156,4	
Σεπτ.	94,8	22,5	72,3	46,2	3,9	3,3	7,3	0,4	155,9	
Οκτ.	95,5	23,2	72,3	49,2	4,1	2,6	6,2	0,4	158,0	
Νοέμ.	94,9	23,1	71,8	50,6	4,5	2,7	5,5	0,4	158,6	
Δεκ.	99,2	24,8	74,4	51,8	4,4	2,7	4,9	0,4	163,4	
2006 Ιαν.	95,8	22,7	73,1	53,8	4,4	2,6	4,7	0,4	161,7	
Φεβρ.	95,3	22,6	72,7	55,1	4,5	2,5	4,7	0,4	162,5	
Μάρτ. ...	95,3	22,7	72,6	56,8	4,1	2,5	4,6	0,5	163,9	
Απρ.	95,6	22,3	73,3	57,9	4,0	2,4	4,6	0,6	165,1	
Μάιος ..	95,8	22,6	73,2	59,0	3,7	2,4	4,9	0,6	166,5	

1 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμιευτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

2 Το νομισματικό μέγεθος Μ3 της Ελλάδος, αλλά και κάθε άλλης χώρας της ζώνης του ευρώ, δεν μπορεί πλέον να υπολογιστεί με ακρίβεια, καθώς η ποσότητα των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία σε κάθε χώρα διακρατείται και από κατοίκους άλλων χωρών της ζώνης του ευρώ (όπως και από κατοίκους τρίτων χωρών). Εξαίτιας αυτών των τεχνικών προβλημάτων, η κατάρτιση των ελληνικών μεγεθών Μ0, Μ1, Μ2 και Μ3 διακόπηκε τον Ιανουάριο του 2003.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.3

Ελλάδα: ανάλυση καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα Λοιπά ΝΧΙ,¹ κατά νόμισμα και κατά κατηγορία

(Υπόλοιπα σε εκατ. ευρώ, μη εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Σύνολο καταθέσεων	Ανάλυση κατά νόμισμα		Ανάλυση κατά κατηγορία		
		Καταθέσεις σε ευρώ ²	Καταθέσεις σε λοιπά νομίσματα	Όφεως	Ταμιευτηρίου	Προθεσμίας ³
2001	101.809,5	79.566,0	22.243,5	13.385,2	58.323,1	30.101,1
2002	104.761,1	87.732,3	17.028,8	13.367,3	60.406,1	30.987,7
2003	115.750,1	98.119,3	17.630,8	15.395,8	65.141,1	35.213,2
2004	128.424,6	110.206,7	18.217,9	18.274,2	73.954,2	36.196,1
2005	156.857,7	135.797,3	21.060,4	22.180,2	79.800,8	54.876,1
2004						
Ιαν.	114.996,0	96.977,6	18.018,4	14.874,7	64.645,4	35.476,0
Φεβρ.	115.491,9	97.036,0	18.455,9	15.089,7	66.332,2	34.070,0
Μάρτ.	117.571,4	98.647,3	18.924,1	15.479,0	67.322,0	34.770,4
Απρ.	118.835,4	99.526,4	19.309,0	15.687,6	66.697,8	36.450,0
Μάιος	118.645,4	99.905,7	18.739,7	14.995,6	68.548,9	35.100,9
Ιούν.	120.997,2	102.774,4	18.222,8	16.078,1	69.641,4	35.277,7
Ιούλ.	122.396,3	103.778,5	18.617,8	16.368,9	70.186,6	35.840,9
Αύγ.	122.065,6	103.347,9	18.717,7	15.579,5	70.397,0	36.089,1
Σεπτ.	123.471,3	104.687,8	18.783,6	16.727,8	70.396,8	36.346,7
Οκτ.	123.971,8	105.394,3	18.577,5	16.840,4	70.593,6	36.537,8
Νοέμ.	124.875,8	106.408,6	18.467,2	17.304,0	70.903,5	36.668,3
Δεκ.	128.424,6	110.206,7	18.217,9	18.274,2	73.954,2	36.196,1
2005						
Ιαν.	131.749,7	114.232,0	17.517,7	17.586,6	73.515,5	40.647,6
Φεβρ.	134.088,9	116.771,1	17.317,8	17.866,2	74.096,0	42.126,7
Μάρτ.	134.801,8	116.303,2	18.498,7	17.521,9	73.527,1	43.752,9
Απρ.	136.854,8	118.087,9	18.766,9	17.333,7	74.453,1	45.068,0
Μάιος	137.472,3	118.223,8	19.248,5	17.189,9	75.046,6	45.235,8
Ιούν.	142.951,8	123.548,2	19.403,6	20.868,4	77.036,6	45.046,9
Ιούλ.	142.705,3	122.700,2	20.005,1	19.144,9	76.318,4	47.241,9
Αύγ.	143.733,0	123.239,3	20.493,7	18.436,6	76.764,9	48.531,5
Σεπτ.	146.180,7	125.211,8	20.968,9	19.789,0	77.143,1	49.248,6
Οκτ.	150.136,2	129.055,6	21.080,6	20.542,2	77.351,8	52.242,2
Νοέμ.	151.140,9	129.736,1	21.404,8	20.228,8	77.297,6	53.614,4
Δεκ.	156.857,7	135.797,3	21.060,4	22.180,2	79.800,8	54.876,7
2006						
Ιαν.	155.334,6	134.509,7	20.824,9	20.097,8	78.361,8	56.875,1
Φεβρ.	156.125,0	134.733,6	21.391,4	19.797,5	78.114,4	58.213,2
Μάρτ.	157.740,9	136.352,9	21.388,0	20.229,3	77.611,2	59.900,5
Απρ.	158.730,2	137.689,9	21.040,3	19.707,4	78.160,7	60.862,1
Μάιος	159.942,6	138.812,0	21.130,6	20.063,9	77.829,2	62.049,5

1 Λοιπά Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα: εξαιρούνται η Τράπεζα της Ελλάδος και τα αμοιβαία κεφάλαια διαθεσίμων.

2 Μέχρι τις 31.12.2001 περιλαμβάνονται οι καταθέσεις σε δραχμές και στα λοιπά εθνικά νομίσματα τα οποία αποτελούν εθνικές υποδιαιρέσεις του ευρώ.

3 Περιλαμβάνονται και οι δεσμευμένες καταθέσεις.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.4

Δάνεια προς τις εγχώριες επιχειρήσεις και νοικοκυριά κατά κλάδο δραστηριότητας από τα εγχώρια ΝΧΙ

(Υπόλοιπα σε εκατ. ευρώ)

Τέλος περιόδου	Γενικό σύνολο	Επιχειρήσεις						Νοικοκυριά			
		Σύνολο	Γεωργία	Βιομηχανία ¹	Εμπόριο	Τουρισμός	Λοιποί κλάδοι	Σύνολο	Στεγανοτικά	Καταναλωτικά	Λοιπά δάνεια
2001	74.027,4	50.198,7	3.724,2	12.614,9	15.524,3	2.171,3	16.164,0	23.828,7	15.652,2	7.852,0	324,5
2002	86.510,5	55.012,2	3.224,7	14.364,0	15.670,8	2.903,2	18.849,5	31.498,3	21.224,7	9.755,4	518,2
2003	101.178,1	60.979,3	3.082,7	15.865,1	16.514,4	3.488,2	22.028,9	40.198,8	26.534,2	12.409,6	1.255,0
2004	117.201,7	65.566,3	3.248,0	15.675,6	18.821,6	4.040,0	23.781,1	51.635,4	33.126,8	17.053,8	1.454,8
2005	136.981,1	71.282,9	2.954,0	15.753,8	19.958,4	4.189,8	28.426,9	65.698,2	43.199,4	20.850,0	1.648,8
2004											
Ιαν.....	102.748,9	61.939,3	3.055,4	16.005,1	16.822,7	3.536,8	22.519,3	40.809,6	26.902,8	12.690,8	1.216,0
Φεβρ....	103.899,7	62.373,0	3.042,0	15.948,2	17.060,8	3.587,7	22.734,3	41.526,7	27.334,5	13.041,9	1.150,3
Μάρτ....	105.263,2	62.632,0	3.095,5	15.831,8	17.012,4	3.661,6	23.030,7	42.631,2	27.894,2	13.442,3	1.294,7
Απρ.....	106.447,1	62.865,3	3.150,5	15.734,1	17.134,7	3.703,2	23.142,8	43.581,8	28.465,8	13.798,6	1.317,4
Μάιος ..	108.835,0	64.279,3	3.242,6	15.950,4	17.773,5	3.766,9	23.545,9	44.555,7	29.080,6	14.169,3	1.305,8
Ιούν....	109.806,8	64.817,5	3.324,8	15.831,1	17.952,6	3.801,5	23.907,5	44.989,3	29.035,7	14.585,6	1.368,0
Ιούλ....	111.624,2	65.449,6	3.348,0	15.997,2	18.214,6	3.862,7	24.027,1	46.174,6	29.822,1	14.985,2	1.367,3
Αύγ....	111.905,0	64.948,0	3.376,4	15.740,2	18.062,7	3.841,8	23.926,9	46.957,0	30.244,2	15.327,8	1.385,0
Σεπτ....	113.392,1	65.419,2	3.402,8	15.743,6	18.335,8	3.865,3	24.071,7	47.972,9	30.832,5	15.722,9	1.417,5
Οκτ....	114.868,1	65.943,5	3.397,8	15.988,2	18.687,8	3.987,5	23.882,2	48.924,6	31.404,7	16.114,1	1.405,8
Νοέμ....	115.636,5	65.492,4	3.303,2	15.755,2	18.612,8	3.930,4	23.890,8	50.144,1	32.138,9	16.580,3	1.424,9
Δεκ....	117.201,7	65.566,3	3.248,0	15.675,6	18.821,6	4.040,0	23.781,1	51.635,4	33.126,8	17.053,8	1.454,8
2005											
Ιαν.....	118.387,3	65.985,6	3.237,8	15.645,2	18.921,1	4.079,3	24.102,2	52.401,7	33.672,4	17.275,8	1.453,5
Φεβρ....	118.906,4	65.521,9	3.161,6	15.623,8	19.104,7	4.129,9	23.501,9	53.384,5	34.281,6	17.610,7	1.492,2
Μάρτ....	120.704,9	66.096,9	3.079,3	15.565,9	19.309,8	4.180,8	23.961,1	54.608,0	35.091,5	17.995,6	1.520,9
Απρ.....	123.037,2	67.097,9	3.059,3	15.926,1	19.565,9	4.211,2	24.335,4	55.939,3	35.878,7	18.550,0	1.510,6
Μάιος ..	124.228,8	67.257,5	3.038,1	15.872,9	19.520,5	4.225,7	24.600,3	56.971,3	36.610,2	18.896,4	1.464,7
Ιούν....	125.452,3	68.474,1	3.096,1	15.918,8	20.142,8	4.293,7	25.022,7	56.978,2	36.102,8	19.386,6	1.488,8
Ιούλ....	127.215,3	69.613,6	3.119,2	16.123,2	20.352,3	4.135,7	25.883,2	57.601,7	37.238,6	18.897,0	1.466,1
Αύγ....	127.788,5	69.212,3	3.123,3	15.838,2	20.027,5	4.110,4	26.112,9	58.576,2	37.850,0	19.245,1	1.481,1
Σεπτ....	129.507,9	69.305,5	2.939,4	15.674,2	19.985,6	4.073,7	26.632,6	60.202,4	39.022,1	19.628,5	1.551,8
Οκτ....	131.111,7	69.462,4	2.884,1	15.757,2	19.905,6	4.089,4	26.826,1	61.649,3	40.000,4	20.080,7	1.568,2
Νοέμ....	133.136,0	69.791,5	2.919,6	15.712,5	19.717,1	4.184,2	27.258,1	63.344,5	41.244,2	20.511,7	1.588,6
Δεκ....	136.981,1	71.282,9	2.954,0	15.753,8	19.958,4	4.189,8	28.426,9	65.698,2	43.199,4	20.850,0	1.648,8
2006											
Ιαν.....	137.731,3	70.999,2	2.948,7	15.690,0	19.672,8	4.205,7	28.482,0	66.732,1	44.010,6	21.047,7	1.673,8
Φεβρ....	139.714,7	71.491,8	2.957,3	15.747,6	19.389,1	4.248,8	29.149,0	68.222,9	44.873,8	21.637,5	1.711,6
Μάρτ....	142.633,3	72.960,5	3.086,1	15.955,2	19.843,2	4.356,4	29.719,6	69.672,8	45.919,6	22.045,2	1.708,0
Απρ.....	144.593,1	73.944,8	3.098,7	16.399,3	20.160,3	4.352,3	29.934,2	70.648,3	46.612,7	22.344,3	1.691,3
Μάιος ..	145.477,5	74.372,3	3.105,7	16.661,9	19.876,8	4.377,7	30.350,2	71.105,2	46.539,9	22.815,5	1.749,8

1 Περιλαμβάνει τους κλάδους της μεταποίησης (βιομηχανία, βιοτεχνία) και των μεταλλείων.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.5

Επιτόκια της ΕΚΤ και της Τράπεζας της Ελλάδος

(Ποσοστά % ετησίως)

1. Επιτόκια της ΕΚΤ				2. Επιτόκια της Τράπεζας της Ελλάδος				
Από:	Αποδοχή καταθέσεων	Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης ³	Οριακή χρηματοδότηση	Από:	Αποδοχή καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας, πρώτο κλιμάκιο ⁴	Αποδοχή καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας, δεύτερο κλιμάκιο ⁴	Πράξεις διάρκειας 14 ημερών	Χρηματοδότηση με ενέχυρο τίτλους Ελληνικού Δημοσίου
1999 1 Ιαν.	2,00	3,00	4,50	1999 14 Ιαν.	11,50	9,75	12,00	13,50
4 Ιαν. ²	2,75	3,00	3,25	21 Οκτ.	11,00	9,75	11,50	13,00
22 Ιαν.	2,00	3,00	4,50	16 Δεκ.	10,25	9,25	10,75	12,25
9 Απρ.	1,50	2,50	3,50	27 Δεκ.	10,25	9,00	10,75	11,50
5 Νοεμ.	2,00	3,00	4,00					
2000 4 Φεβρ.	2,25	3,25	4,25	2000 27 Ιαν.	9,50	8,50	9,75	11,00
17 Μαρτ.	2,50	3,50	4,50	9 Μαρτ.	8,75	8,00	9,25	10,25
28 Απρ.	2,75	3,75	4,75	20 Απρ.	8,00	7,50	8,75	9,50
9 Ιουν.	3,25	4,25	5,25	29 Ιουν.	7,25	–	8,25	9,00
28 Ιουν. ³	3,25	4,25	5,25	6 Σεπτ.	6,50	–	7,50	8,25
1 Σεπτ.	3,50	4,50	5,50	15 Νοεμ.	6,00	–	7,00	7,75
6 Οκτ.	3,75	4,75	5,75	29 Νοεμ.	5,50	–	6,50	7,25
				13 Δεκ.	4,75	–	5,75	6,50
				27 Δεκ.	3,75	–	4,75	5,75
2001 11 Μαΐου	3,50	4,50	5,50					
31 Αυγ.	3,25	4,25	5,25					
18 Σεπτ.	2,75	3,75	4,75					
9 Νοεμ.	2,25	3,25	4,25					
2002 6 Δεκ.	1,75	2,75	3,75					
2003 7 Μαρτ.	1,50	2,50	3,50					
6 Ιουν.	1,00	2,00	3,00					
2005 6 Δεκ.	1,25	2,25	3,25					
2006 8 Μαρτ.	1,50	2,50	3,50					
15 Ιουν.	1,75	2,75	3,75					

1 Η ημερομηνία αφορά τις διευκολύνσεις αποδοχής καταθέσεων και οριακής χρηματοδότησης. Για τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης οι μεταβολές του επιτοκίου ισχύουν από την πρώτη πράξη μετά την αναφερόμενη ημερομηνία, εκτός από τη μεταβολή της 18.9.2001 που ίσχυσε από την ίδια αυτή ημερομηνία.

2 Στις 22 Δεκεμβρίου 1998, η ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι στο διάστημα 4-21 Ιανουαρίου 1999 θα εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση μικρό εύρος διακύμανσης (μισή εκατοσταία μονάδα) μεταξύ των επιποκίων της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, έτσι ώστε οι συμμετέχοντες στην ογορά να προσαρμοστούν ομαλότερα στο νέο σύστημα.

3 Μέχρι τις 21 Ιουνίου 2000: δημοπρασίες σταθερού επιποκίου, από τις 28 Ιουνίου 2000: ελάχιστο επιποκίου προσφοράς σε δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιποκίου.

4 Στις 29 Ιουνίου 2000 καταργήθηκε το δεύτερο κλιμάκιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων και το επιποκίο αφορά πλέον τον ενιαίο λογαριασμό αποδοχής καταθέσεων.

Πηγές: ΕΚΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.6

Αποδόσεις τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου

(Ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου)

Περίοδος	Απόδοση ετήσιων έντοκων γραμματίων	Απόδοση ομολόγων						
		3 ετών	5 ετών	7 ετών	10 ετών	15 ετών	20 ετών	32 ετών
2001	4,08	4,28	4,58	4,82	5,30	5,51	5,76	...
2002	3,50	4,06	4,45	4,78	5,12	5,24	5,52	...
2003	2,34	2,82	3,37	3,83	4,27	4,32	4,91	...
2004	2,27	2,87	3,37	3,81	4,26	4,53	4,77	...
2005	2,33	2,65	2,92	3,22	3,59	3,80	3,92	4,14
2004	Iαν.	2,21	2,71	3,34	3,81	4,37	4,33	4,94
	Φεβρ.	2,17	2,91	3,28	3,90	4,35	4,28	4,91
	Μάρτ.	2,06	2,71	3,26	3,71	4,17	4,43	4,75
	Απρ.	2,16	2,90	3,45	3,90	4,35	4,72	4,88
	Μάιος	2,30	3,08	3,63	4,07	4,49	4,86	5,01
	Ιούν.	2,41	3,19	3,73	4,15	4,55	4,89	5,03
	Ιούλ.	2,36	3,07	3,61	4,03	4,44	4,79	4,93
	Αύγ.	2,30	2,91	3,43	3,85	4,28	4,63	4,78
	Σεπτ.	2,37	2,91	3,40	3,79	4,22	4,56	4,70
	Οκτ.	2,32	2,76	3,25	3,65	4,11	4,47	4,61
	Νοέμ.	2,33	2,66	3,12	3,53	3,97	4,33	4,47
	Δεκ.	2,30	2,59	2,98	3,36	3,77	4,10	4,24
2005	Iαν.	2,31	2,72	2,96	3,29	3,69	3,99	4,12
	Φεβρ.	2,31	2,80	2,97	3,34	3,69	3,94	4,04
	Μάρτ.	2,34	2,88	3,06	3,56	3,92	4,12	4,24
	Απρ.	2,27	2,70	3,06	3,37	3,76	3,98	4,11
	Μάιος	2,19	2,55	2,89	3,21	3,60	3,82	3,95
	Ιούν.	2,10	2,35	2,70	3,02	3,44	3,66	3,79
	Ιούλ.	2,17	2,42	2,75	3,06	3,46	3,71	3,84
	Αύγ.	2,22	2,49	2,79	3,07	3,47	3,69	3,82
	Σεπτ.	2,22	2,42	2,66	2,92	3,30	3,52	3,64
	Οκτ.	2,41	2,66	2,88	3,11	3,45	3,64	3,75
	Νοέμ.	2,69	2,91	3,15	3,36	3,67	3,84	3,94
	Δεκ.	2,78	2,95	3,14	3,31	3,57	3,73	3,82
2006	Iαν.	2,84	2,99	3,17	3,32	3,60	3,71	3,79
	Φεβρ.	2,91	3,09	3,30	3,50	3,77	3,86	3,94
	Μάρτ.	3,11	3,38	3,50	3,74	3,95	4,02	4,11
	Απρ.	3,22	3,61	3,72	4,01	4,23	4,32	4,41
	Μάιος	3,31	3,63	3,80	4,05	4,30	4,38	4,48
	Ιούν.	3,41	3,70	3,93	4,07	4,31	4,41	4,50
								4,72

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.7

Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ κατοίκων της ζώνης του ευρώ

(Ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

Περίοδος	Καταθέσεις από νοικοκυριά			Καταθέσεις από επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα		Συμφωνίες επαναγοράς (repos)
	Μίας ημέρας ^{1,2}	Ταμιευτηρίου ²	Με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος	Μίας ημέρας ²	Με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος	
2003	0,93	0,92	2,48	0,63	2,49	2,24
2004	0,91	0,90	2,29	0,55	2,17	1,98
2005	0,91	0,88	2,23	0,60	2,09	2,00
2004 Ιαν.	0,88	0,86	2,26	0,55	2,18	1,99
Φεβρ.	0,88	0,87	2,18	0,57	2,17	1,98
Μάρτ.	0,89	0,87	2,29	0,54	2,13	1,95
Απρ.	0,89	0,88	2,26	0,56	2,13	1,97
Μάιος	0,90	0,89	2,24	0,56	2,23	1,95
Ιούν.	0,91	0,90	2,29	0,54	2,16	1,97
Ιούλ.	0,91	0,91	2,32	0,56	2,18	1,97
Αύγ.	0,92	0,91	2,31	0,60	2,19	1,96
Σεπτ.	0,93	0,92	2,33	0,53	2,12	1,97
Οκτ.	0,94	0,93	2,35	0,53	2,17	1,98
Νοέμ.	0,95	0,94	2,36	0,51	2,18	2,00
Δεκ.	0,96	0,94	2,30	0,55	2,20	2,01
2005 Ιαν.	0,96	0,95	2,25	0,56	2,08	1,97
Φεβρ.	0,95	0,94	2,19	0,55	2,07	1,97
Μάρτ.	0,93	0,91	2,22	0,55	2,02	1,97
Απρ.	0,89	0,86	2,22	0,55	2,07	1,98
Μάιος	0,89	0,87	2,20	0,56	2,04	1,99
Ιούν.	0,89	0,86	2,21	0,58	2,07	1,99
Ιούλ.	0,88	0,86	2,20	0,60	2,07	1,98
Αύγ.	0,89	0,86	2,19	0,59	2,08	1,98
Σεπτ.	0,89	0,87	2,19	0,70	2,09	1,98
Οκτ.	0,89	0,87	2,22	0,65	2,10	1,97
Νοέμ.	0,90	0,87	2,27	0,65	2,11	1,99
Δεκ.	0,91	0,88	2,39	0,71	2,32	2,18
2006 Ιαν.	0,93	0,90	2,44	0,69	2,33	2,23
Φεβρ.	0,93	0,90	2,45	0,65	2,35	2,25
Μάρτ.	0,99	0,95	2,58	0,73	2,57	2,42
Απρ.	0,98	0,95	2,63	0,73	2,61	2,50
Μάιος	0,98	0,95	2,66	0,73	2,57	2,47

1 Το επιτόκιο των καταθέσεων μίας ημέρας από νοικοκυριά είναι ο σταθμικός μέσος όρος του επιπολατού των τρεχούμενων λογαριασμών και του επιπολατού των καταθέσεων ταμιευτηρίου.

2 Επιπόλαιο στο τέλος του μηνός.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας III.8

Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ προς κατοίκους της ζώνης του ευρώ

(Ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

Περίοδος	Δάνεια προς νοικοκυριά ¹					Δάνεια προς επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα ¹		
	Δάνεια χωρίς καθορισμένη διάρκεια ^{2,3}	Καταναλωτικά δάνεια		Στεγαστικά δάνεια		Δάνεια χωρίς καθορισμένη διάρκεια ^{3,4}	Κυμαινόμενο επιτόκιο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος	
		Με κυμαινόμενο επιτόκιο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος	Μέσο επιτόκιο συνόλου καταναλωτικών δανείων	Με κυμαινόμενο επιτόκιο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος	Μέσο επιτόκιο συνόλου στεγαστικών δανείων		Μέχρι ένα εκατ. ευρώ	Άνω του ενός εκατ. ευρώ
2003	14,41	10,57	10,47	4,51	4,78	6,86	5,29	3,98
2004	13,81	9,55	9,86	4,30	4,51	7,01	4,98	3,67
2005	13,36	8,47	9,06	4,06	4,15	6,90	5,08	3,62
2004 Ιαν.	13,92	9,82	9,94	4,36	4,68	6,74	5,12	3,92
Φεβρ.	13,97	9,94	9,99	4,35	4,63	6,85	5,16	4,09
Μάρτ.	14,00	9,44	9,87	4,37	4,63	7,13	4,88	3,45
Απρ.	14,06	9,56	9,85	4,36	4,55	7,11	5,15	3,49
Μάιος	13,79	9,82	10,07	4,33	4,54	7,02	4,91	3,45
Ιούν.	13,89	9,71	10,05	4,30	4,54	7,06	4,89	3,58
Ιούλ.	13,84	9,60	9,67	4,24	4,43	7,03	4,84	3,53
Αύγ.	13,77	9,70	10,05	4,34	4,53	7,06	4,95	3,52
Σεπτ.	13,62	9,37	9,91	4,23	4,43	7,05	4,87	3,80
Οκτ.	13,72	9,68	9,87	4,29	4,45	7,02	4,86	3,83
Νοέμ.	13,75	9,40	9,72	4,23	4,36	7,05	5,06	3,61
Δεκ.	13,41	8,58	9,36	4,21	4,37	6,97	5,04	3,77
2005 Ιαν.	13,42	8,85	9,39	4,23	4,39	6,95	4,89	3,54
Φεβρ.	13,72	8,99	9,62	4,20	4,34	6,95	5,08	3,53
Μάρτ.	13,51	8,53	9,43	4,15	4,27	6,94	5,00	3,70
Απρ.	13,74	8,58	9,37	4,13	4,23	6,94	5,09	3,58
Μάιος	13,63	8,88	9,13	4,12	4,21	6,89	4,96	3,47
Ιούν.	13,48	8,16	8,78	4,07	4,18	6,87	4,82	3,46
Ιούλ.	13,14	8,45	9,35	4,06	4,14	6,82	5,01	3,50
Αύγ.	13,16	8,48	9,39	4,11	4,18	6,84	5,12	3,50
Σεπτ.	13,23	8,36	8,79	3,99	4,05	6,82	5,06	3,57
Οκτ.	13,07	8,32	8,68	3,94	4,01	6,85	5,06	3,79
Νοέμ.	13,09	8,28	8,56	3,88	3,93	6,93	5,41	3,84
Δεκ.	13,07	7,78	8,26	3,86	3,91	7,00	5,41	3,93
2006 Ιαν.	13,18	7,77	8,30	3,92	4,00	6,94	5,26	3,70
Φεβρ.	13,18	8,06	8,51	3,89	3,97	6,99	5,44	3,74
Μάρτ.	13,22	8,09	8,44	3,92	4,02	7,13	5,50	4,15
Απρ.	13,24	7,82	8,48	3,93	4,08	7,09	5,57	3,92
Μάιος	13,22	7,84	8,66	4,00	4,15	7,10	5,61	4,17

1 Δεν περιλαμβάνονται οι επιβαρύνσεις.

2 Το επιτόκιο είναι ο σταθμικός μέσος όρος των επιτοκίων των δανείων προς νοικοκυριά μέσω πιστωτικών καρτών, των ανοικτών δανείων και των υπεραναλήψεων από τρέχουμενους λογαριασμούς.

3 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

4 Το επιτόκιο είναι ο σταθμικός μέσος όρος των επιτοκίων των δανείων προς επιχειρήσεις μέσω αλληλόχρεων λογαριασμών και των υπεραναλήψεων από λογαριασμούς δύνεως.

Πηγή: Τραπέζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.1

Καθαρές δανειακές ανάγκες κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βαση^{1,2,3}

(Εκατ. ευρώ)

	Έτη		Ιανουάριος - Ιούνιος		
	2004	2005	2004	2005	2006*
Κεντρική κυβέρνηση	15.605	14.424	10.142	11.613	7.642
– Κρατικός προϋπολογισμός	15.377	14.793	11.195	13.064	8.901
(Τακτικός προϋπολογισμός) ⁴	8.841	10.033 ⁶	8.474	12.306	8.252 ⁷
(Προϋπολογισμός δημόσιων επενδύσεων)	6.536	4.760	2.721	758	648
– ΟΠΕΚΕΠΕ ⁵	228	-369	-1.053	-1.451	-1.259
% του ΑΕΠ	9,3	8,0	6,0	6,4	3,9

1 Στον πίνακα αυτό δημοσιεύονται πλέον οι δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση. Οι δανειακές ανάγκες των δημόσιων οργανισμών υπολογίζονται εφεξής από την ΕΣΥΕ με βάση αναλυτικά στοιχεία που συλλέγονται απευθείας από τους οργανισμούς αυτούς, στο πλαίσιο ειδικής τριμηνιαίας έρευνας σχετικά με τη διαμόρφωση του οικονομικού τους αποτελέσματος (έσοδα-έξοδα) και τη χρηματοοικονομική τους κατάσταση (δανεισμός, τοποθετήσεις σε τίτλους, καταθέσεις κ.λπ.).

2 Όπως προκύπτει από την κίνηση των σχετικών λογαριασμών στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πιστωτικά ιδρύματα.

3 Δεν περιλαμβάνεται εξόφληση οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου προς το ΙΚΑ με έκδοση ομολόγων (Ν. 2972/2001, άρθρο 51). Το συνολικό ποσό των οφειλών ανερχόταν σε 3.927,9 εκατ. ευρώ και καταβλήθηκε σε τρεις δόσεις (2002: 1.467,4 εκατ. ευρώ, 2003: 1.549,5 εκατ. ευρώ και 2004: 911 εκατ. ευρώ).

4 Περιλαμβάνεται η κίνηση των λογαριασμών διαχείρισης δημόσιου χρέους.

5 Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινωνικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. Αντικατέστησε τη ΔΙΔΑΓΕΠ από 3.9.01.

6 Περιλαμβάνεται επιχορήγηση στα νοοηλευτικά ιδρύματα ύψους 2.586 εκατ. ευρώ περίπου και δαπάνη για αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της ΑΤΕ ύψους 1.055,2 εκατ. ευρώ. Επίσης περιλαμβάνονται εισπράξεις ύψους 1.090 εκατ. ευρώ από τη διάθεση του 16,4% των μετοχών του ΟΠΑΠ και 826 εκατ. ευρώ από τη διάθεση του 10% των μετοχών του ΟΤΕ.

7 Περιλαμβάνονται ποσά 110,5 εκατ. ευρώ από εκκαθάριση εσόδων της Εθνικής Επιπροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ), 299,3 εκατ. ευρώ από τη μείωση του κεφαλαίου του Ταχ. Ταμευτηρίου. Επίσης περιλαμβάνεται ποσό 323 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών της ΑΤΕ και 535 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών του Ταχ. Ταμευτηρίου.

* Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.2

Πηγές κάλυψης δανειακών αναγκών κεντρικής κυβέρνησης

(Εκατ. ευρώ)

	Έτη				Ιανουάριος - Ιούνιος					
	2004		2005		2004		2005		2006*	
	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	Εκατο-στιαία συμμετοχή	Ποσά	
Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι Ελληνικού Δημοσίου ^{1,2}	16.829	107,8	15.325	106,2	15.358	151,4	13.329	114,8	10.529	137,8
Μεταβολή υπολοίπου λογαριασμών κεντρικής κυβέρνησης στο πιστωτικό σύστημα ³	-901	-5,8	-1.224	-8,5	-5.705	-56,3	-1.931	-16,6	-1.519	-19,9
Εξωτερικός δανεισμός ⁴	-323	-2,1	323	2,2	489	4,8	215	1,9	-1.368	-17,9
Σύνολο	15.605	100,0	14.424	100,0	10.142	100,0	11.613	100,0	7.642	100,0

1 Περιλαμβάνονται τα έντοκα γραμμάτια και τα ομόλογα που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό, καθώς και τα προμέτοχα.

2 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου για την εξόφληση οφειλών προς το ΙΚΑ (Ν. 2972/2001, άρθρο 51). Βλ. και υποσημείωση 3 του Πίνακα IV.1.

3 Περιλαμβάνει τις μεταβολές των λογαριασμών της κεντρικής κυβέρνησης στην Τράπεζα της Ελλαδος και στα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα, καθώς και τη μεταβολή του λογαριασμού του ΟΠΕΚΕΠΕ.

4 Περιλαμβάνονται μόνο ο δανεισμός και οι εκδόσεις τίτλων στο εξωτερικό, καθώς και η μεταβολή των καταθέσεων του Δημοσίου σε τράπεζες του εξωτερικού. Δεν περιλαμβάνεται η διακράτηση από κατοίκους του εξωτερικού ομολόγων που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό της χώρας.

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας IV.3
Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού
(Έκστ. ευρώ)

	Έπιπλο			Εκπομπή μεταβολή			Ισχουόμενος - Μάρτιος			Εκπομπούμενη μεταβολή	
	2004	2005	Προϋπ/αριθμός 2006	2005/04	Προϋπ/αριθμός 2006/05	2004	2005	2006*	2005/04	2006/05	
I. ΣΥΝΟΛΑ¹	44.949	47.523	52.240⁴	5,7	9,9	17.678	18.417	20.494	4,2	11,3	
1. Τακτικός προϋπολογισμός	42.055	47.758	48.750 ⁴	6,4	8,9	16.584	17.251	18.815	4,0	9,1	
2. Προϋπ/αριθμός δημ. επενδύσεων (Ιδια έσοδα) (Έσοδα ΕΕ)	2.894 83 2.811 2.644	2.765 121 3.490 3.400	-4,5 45,8 -5,9	3.490 90 3.400	26,2 -25,6 28,6	1.094	1.166	1.679	6,6 - -	44,0 - -	
II. ΔΙΑΓΛΩΣΣΕΙ	57.810	58.124	60.790	0,5	4,6	24.295	24.581	24.119	1,2	-1,9	
1.1 Τακτικός προϋπολογισμός (Τόκοι και λογιπές δασπάνες) ²	48.288 9.464 38.824 9.522	50.606 9.774 40.832 7.518	52.390 9.600 42.790 8.400	4,8 3,3 5,2 -21,0	3,5 -1,8 4,8 11,7	21.372 5.846 15.526 2.923	22.801 6.651 16.150 1.780	22.206 5.575 16.631 1.913	6,7 13,8 4,0 -39,1	-2,6 -16,2 3,0 7,5	
1.2 Πρωτογενείς δασπάνες τακτικού προϋπ/αριθμού											
2. Προϋπολογισμός δημ. επενδύσεων											
III. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΡΑΤ. ΠΡΟΫΠ/ΣΜΟΥ											
% του ΑΕΠ											
1. Τακτικός προϋπολογισμός	-6.233 -6.628	-5.848 -4.753	-3.640 -4.910								
2. Προϋπολογισμός δημ. επενδύσεων											
IV. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΛΛΕΙΜΜΑ (-)/ΠΛΕΟΝΔΣΜΑ (+)											
% του ΑΕΠ											
ΧΡΕΟΛΥΣΙΑ ²											
ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ²											

¹ Για λόγος συγκριστόμενος ο επιπτώσεις από τα δεν έχουν εκπέσει και δεν έχουν εκπέσει από τα έσοδα.
² Από το 2003 και μετά, οι τόκοι και τα χρεούλια που εξυπηρετούνται στην εκτός προϋπολογισμού κατηγορία "Εξοπλιστικά προγράμματα γη. Εθνικής Αμυνσής".

3 Περιλαμβάνεται επιχορηγημένη από το ΤΑΠ.ΟΤΕ ύψους 220 εκατ. ευρώ.
4 Περιλαμβάνονται εκτάσεις έσοδα ύψους 1.100 εκατ. ευρώ από μεριμοτεικές αποδόσεις, ενχώριοη δικατομένων του Δηλητικονού και τοχιδρομίου (ΕΕΤΤ).
* Προσωρινό σποτάρια.

Πηγή: Γενικό Λογιστηριό του Κράτους.

Κατάλογος άρθρων που δημοσιεύθηκαν σε προηγούμενα τεύχη του *Οικονομικού Δελτίου*

Μπούτος Γιάννης, "Οικονομική σταθεροποίηση και αναπτυξιακές προοπτικές", τεύχος 3, Φεβρουάριος 1994.

Παπαδήμος Λουκάς, "Ανάπτυξη με σταθερότητα: ο ρόλος της νομισματικής πολιτικής", τεύχος 5, Μάρτιος 1995.

Βορίδης Ηρακλής, "Η ειδική φύση των τραπεζών και ο μηχανισμός μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής: Επισκόπηση της πρόσφατης βιβλιογραφίας", τεύχος 5, Μάρτιος 1995.

Κυριακόπουλος Παναγιώτης, Μόσχος Δημήτριος και Φιλιππίδης Αναστάσιος, "Μέσα ασκησης νομισματικής πολιτικής από την Τράπεζα της Ελλάδος", τεύχος 6, Νοέμβριος 1995.

Παπαγεωργίου Γιώργος, Χαρολαμπίδης Μιχάλης και Χαρδούβελης Γκίκας, "Μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα: Προκλήσεις και προοπτικές για τα πιστωτικά ιδρύματα", τεύχος 6, Νοέμβριος 1995.

Καράμπαλης Νίκος, "Η εναρμόνιση των Δεικτών Τιμών Καταναλωτή των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης", τεύχος 7, Μάρτιος 1996.

Διεύθυνση Εργασιών Δημοσίου, Γραφείο Μελέτης, Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Εργασιών, "Αγορές κρατικών χρεογράφων", τεύχος 7, Μάρτιος 1996.

Saccomanni Fabrizio, "Ευκαιρίες και προκλήσεις κατά την πορεία προς την ευρωπαϊκή νομισματική ενοποίηση", τεύχος 7, Μάρτιος 1996.

Παπαδήμος Λουκάς, "Προκλήσεις για τη νομισματική πολιτική κατά την πορεία προς την ONE", τεύχος 8, Νοέμβριος 1996.

Διεύθυνση Πληροφορικής και Οργάνωσης, "Εξελίξεις στα συστήματα πληρωμών στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Το διευρωπαϊκό σύστημα πληρωμών TARGET και το ελληνικό σύστημα ΕΡΜΗΣ", τεύχος 8, Νοέμβριος 1996.

Gibson Heather και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Νομισματική πολιτική, εισροές κεφαλαίων και αποκλιμάκωση του πληθωρισμού στην Ελλάδα", τεύχος 9, Μάρτιος 1997.

Σαμπεθάι Ισαάκ, "Από τις συμβατικές αποδοχές στο κόστος εργασίας: Εισοδηματική πολιτική, συλλογικές διαπραγματεύσεις και πληθωρισμός (1991-96)", τεύχος 9, Μάρτιος 1997.

Ζόνζηλος Νίκος και Hall S. G., "Δυνητική παραγωγή, τρέχουσα παραγωγή και πληθωρισμός στην Ελλάδα", τεύχος 9, Μάρτιος 1997.

Παντελίδης Ευάγγελος, "Η νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών της Τράπεζας της Ελλάδος", τεύχος 9, Μάρτιος 1997.

Παπαδήμος Λουκάς, "Η παγκοσμιοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών και η άσκηση της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής", τεύχος 10, Δεκέμβριος 1997.

Καστρισιανάκης Ευστράτιος και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Λειτουργεί ο μηχανισμός μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής μέσω των πιστώσεων στην ελληνική οικονομία;", τεύχος 10, Δεκέμβριος 1997.

Gibson Heather, "Η σχέση του χρηματοπιστωτικού συστήματος με την πραγματική οικονομία", τεύχος 10, Δεκέμβριος 1997.

Παπαπέτρου Ευαγγελία και Χονδρογιάννης Γιώργος, "Η αιτιώδης σχέση τιμών καταναλωτή και τιμών χονδρικής πώλησης στην Ελλάδα", τεύχος 10, Δεκέμβριος 1997.

Hardy Daniel και Συμιγιάννης Γιώργος, "Ανταγωνισμός και αποτελεσματικότητα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα", τεύχος 11, Ιούνιος 1998.

Gibson Heather και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Παρέχει η καμπύλη αποδόσεων πληροφόρηση για τον πληθωρισμό;", τεύχος 11, Ιούνιος 1998.

Πανταζίδης Στέλιος, "Πληθωρισμός, επενδύσεις και οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα", τεύχος 11, Ιούνιος 1998.

Μητράκος Θεόδωρος, "Η συμβολή των επιμέρους εισοδημάτων στη διαμόρφωση της συνολικής ανισότητας", τεύχος 11, Ιούνιος 1998.

Γκαργκάνας Χ. Νικόλαος, "Ελλάδα και ONE: προοπτικές και προκλήσεις", τεύχος 12, Δεκέμβριος 1998.

Βουμβάκη Φραγκίσκα, Μπρισίμης Σοφοκλής και Σιδέρης Δημήτρης, "Η ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων ως μακροχρόνια σχέση: εμπειρική διερεύνηση για την Ελλάδα", τεύχος 12, Δεκέμβριος 1998.

Μανασσάκη Άννα, "Οι εισροές κοινοτικών πόρων στην Ελλάδα: ιστορική αναδρομή και προοπτικές", τεύχος 12, Δεκέμβριος 1998.

Λαζαρέτου Σοφία, "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", τεύχος 13, Ιούλιος 1999.

Χονδρογιάννης Γιώργος, "Η αιτιώδης σχέση δημόσιων δαπανών και δημόσιων εσόδων στην Ελλάδα", τεύχος 13, Ιούλιος 1999.

Μητράκος Θεόδωρος και Τσακλόγλου Πάνος, "Η αναδιανεμητική επίδραση των ειδικών φόρων κατανάλωσης", τεύχος 13, Ιούλιος 1999.

Ντέλλας Χάρης, "Η στρατηγική νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ και η μεταβλητότητα των μακροοικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα", τεύχος 13, Ιούλιος 1999.

Παπάζογλου Χρήστος, "Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία και οικονομική δραστηριότητα: είναι απαραίτητα συσταλτική η πολιτική της περιορισμένης διολίσθησης της δραχμής?", τεύχος 14, Δεκέμβριος 1999.

Gibson Heather και Λαζαρέτου Σοφία, "Πρόδρομοι δείκτες του πληθωρισμού στην Ελλάδα και αξιολόγηση της προβλεπτικής τους ικανότητας", τεύχος 14, Δεκέμβριος 1999.

Καραπαππάς Ανδρέας και Μηλιώνης Αλέξανδρος, "Εκτίμηση και ανάλυση του εξωτερικού χρέους του ιδιωτικού τομέα", τεύχος 14, Δεκέμβριος 1999.

Παπαδήμος Λουκάς, "Από τη δραχμή στο ευρώ", τεύχος 15, Ιούλιος 2000.

Ζόνζηλος Νίκος, "Η καμπύλη Philips της ελληνικής οικονομίας και το διαχρονικά μεταβαλλόμενο NAIRU", τεύχος 15, Ιούλιος 2000.

Πανταζίδης Στέλιος, "Η διατηρησιμότητα του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών", τεύχος 15, Ιούλιος 2000.

Χονδρογιάννης Γιώργος, "Διερεύνηση της αιτιώδους σχέσης μεταξύ τιμών και μισθών στην Ελλάδα", τεύχος 15, Ιούλιος 2000.

Σαμπεθάϊ Ισαάκ, "Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, προβλήματα και πολιτικές (με έμφαση στην ευελιξία της αγοράς εργασίας και στην καταπολέμηση της ανεργίας σε συνθήκες μη πληθωριστικής ανάπτυξης)", τεύχος 16, Δεκέμβριος 2000.

Μπρισίμη Δήμητρα και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Το πρόβλημα της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση", τεύχος 16, Δεκέμβριος 2000.

Μπαρδάκα Ιωάννα, "Χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, περιορισμοί ρευστότητας και ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα", τεύχος 16, Δεκέμβριος 2000.

Λαζαρέτου Σοφία και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Δημοσιονομικοί κανόνες και σταθεροποιητική πολιτική στη ζώνη του ευρώ", τεύχος 17, Ιούλιος 2001.

Λώλος Σαράντης-Ευάγγελος, "Ευρωπαϊκοί διαφθρωτικοί πόροι: ο ρόλος τους στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας", τεύχος 17, Ιούλιος 2001.

Παπάζογλου Χρήστος, "Περιφερειακή οικονομική ενοποίηση και εισροή ξένων όμεσων επενδύσεων: η ευρωπαϊκή εμπειρία", τεύχος 17, Ιούλιος 2001.

Γκαργκάνας Χ. Νικόλαος, "Το μέλλον της Ευρώπης και η ΟΝΕ", τεύχος 18, Δεκέμβριος 2001.

Μπρισίμης Σοφοκλής και Παπαδοπούλου Δάφνη-Μαρίνα, "Η εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή στην Ελλάδα", τεύχος 18, Δεκέμβριος 2001.

Ζόνζηλος Νίκος, "Ο μηχανισμός μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής: τα αποτελέσματα πειράματος της EKT για την Ελλάδα", τεύχος 18, Δεκέμβριος 2001.

Καμπέρογλου Νίκος, Μπρισίμης Σοφοκλής και Συμιγιάννης Γιώργος, "Διαφορές ως προς τα χαρακτηριστικά των τραπεζών και η σημασία τους για τη μετάδοση της νομισματικής πολιτικής", τεύχος 18, Δεκέμβριος 2001.

Τσαβέας Νίκος, "Συναλλαγματικά καθεστώτα και συναλλαγματική πολιτική στη Νοτιοανατολική Ευρώπη", τεύχος 18, Δεκέμβριος 2001.

Gibson Heather και Δεμέναγας Νίκος, "Ο ανταγωνισμός στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα: εμπειρική μελέτη για την περίοδο 1993-1999", τεύχος 19, Ιούλιος 2002.

Χονδρογιάννης Γιώργος, "Ιδιωτική αποταμίευση στην Ελλάδα: οικονομικοί και δημογραφικοί προσδιοριστικοί παράγοντες", τεύχος 19, Ιούλιος 2002.

Γκατζώνας Ευθύμιος και Νόνικα Καλλιόπη, "Χαρακτηριστικά αποδεκτών τίτλων και διαχείριση ενεχύρου στο πλαίσιο της χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις κεντρικές τράπεζες", τεύχος 19, Ιούλιος 2002.

Βορίδης Ηρακλής, Αγγελοπούλου Ελένη και Σκοτίδα Ιφιγένεια, "Η νομισματική πολιτική μέσα από τα κείμενα της Τράπεζας της Ελλάδος 1990-2000", τεύχος 20, Ιανουάριος 2003.

Καπλάνογλου Γεωργία και Newbery David, "Οι αναδιανεμητικές επιδράσεις της έμμεσης φορολογίας στην Ελλάδα", τεύχος 21, Ιούλιος 2003.

Παπαπέτρου Ευαγγελία, "Μισθολογικές διαφορές μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στην Ελλάδα", τεύχος 21, Ιούλιος 2003.

Αθανάσογλου Παναγιώτης και Μπρισίμης Σοφοκλής, "Η επίδραση των συγχωνεύσεων και εξαγορών στην αποτελεσματικότητα των τραπεζών στην Ελλάδα", τεύχος 22, Ιανουάριος 2004.

Λαζαρέτου Σοφία, "Νομισματικό σύστημα και μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", τεύχος 22, Ιανουάριος 2004.

Καράμπαλης Νικόλαος και Κοντέλης Ευριπίδης, "Εναλλακτικοί τρόποι μέτρησης του πληθωρισμού", τεύχος 22, Ιανουάριος 2004.

Παπασπύρου Θεόδωρος, "Τα νέα κράτη-μέλη της ΕΕ και στρατηγικές για την ONE: ο ρόλος του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II (ΜΣΙ II)", τεύχος 23, Ιούλιος 2004.

Μητράκος Θεόδωρος, "Εκπαίδευση και οικονομικές ανισότητες", τεύχος 23, Ιούλιος 2004.

Παπαπέτρου Ευαγγελία, "Μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα", τεύχος 23, Ιούλιος 2004.

Gibson Heather, "Η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών: πρόσφατες εξελίξεις", τεύχος 24, Ιανουάριος 2005.

Αθανάσογλου Παναγιώτης, Ασημακόπουλος Ιωάννης και Γεωργίου Ευαγγελία, "Η επίδραση των ανακοινώσεων συγχωνεύσεων και εξαγορών στις αποδόσεις των μετοχών των τραπεζών στην Ελλάδα", τεύχος 24, Ιανουάριος 2005.

Ζωγραφάκης Σταύρος και Μητράκος Θεόδωρος, "Η αναδιανεμητική επίδραση του πληθωρισμού στην Ελλάδα", τεύχος 24, Ιανουάριος 2005.

Θεοδοσίου Ιωάννης και Πουλιάκας Κωνσταντίνος, "Κοινωνικοοικονομικές διαφορές ως προς την εργασιακή ικανοποίηση των υψηλά και των χαμηλά αμειβόμενων εργαζομένων στην Ελλάδα", τεύχος 24, Ιανουάριος 2005.

Γκαργκάνας Χ. Νικόλαος, "Η προσαρμογή στην ενιαία νομισματική πολιτική της ΕΚΤ", τεύχος 25, Αύγουστος 2005.

Μητράκος Θεόδωρος, Συμιγιάννης Γεώργιος και Τζαμουράνη Παναγιώτα, "Το χρέος των ελληνικών νοικοκυριών: ενδείξεις από μία δειγματοληπτική έρευνα", τεύχος 25, Αύγουστος 2005.

Νικολίτσα Δάφνη, "Κατά κεφαλήν εισόδημα, παραγωγικότητα και συμμετοχή στην αγορά εργασίας: οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία", τεύχος 25, Αύγουστος 2005. Νικολίτσα Δάφνη, "Η συμμετοχή των γυναικών στην ελληνική αγορά εργασίας: εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες", τεύχος 26, Ιανουάριος 2006.

Ζόνζηλος Νίκος και Μητράκος Θεόδωρος, "Διερεύνηση των επιδράσεων των εξωγενών διαταραχών στην εμμονή και τη δυναμική του πληθωρισμού: μια μακροοικονομική προσέγγιση για την Ελλάδα", τεύχος 26, Ιανουάριος 2006.

Αθανάσιογλου Παναγιώτης, Ασημακόπουλος Ιωάννης και Συριόπουλος Κωνσταντίνος, "Εξωτερική χρηματοδότηση, ανάπτυξη και κεφαλαιακή δομή των επιχειρήσεων του Χρηματιστηρίου Αθηνών", τεύχος 26, Ιανουάριος 2006.